

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Yaşar Kemal
BALDAKİ TUZ

BALDAKİ TUZ

Yaşar Kemal Asıl adı Kemal Sadık Gökçeli. Van Gölü'ne yakın Ernis (bugün Ünseli) köyünden olan ailesinin Birinci Dünya Savaşı'ndaki Rus işgali yüzünden uzun bir göç süreci sonunda yerleştiği Osmanîye'nin Kadirli ilçesine bağlı Hemite köyünde 1926'da doğdu. Doğum yılı bazı biyografilerde 1923 olarak geçer.

Ortaokulu son sınıf öğrencisiyken terk ettikten sonra ırgat kâtipliği, ırgatbaşılık, öğretmen vekilliği, kütüphane memurluğu, traktör sürücülüğü, çeltik tarlalarında kontrolörlük yaptı. 1940'lı yılların başlarında Pertev Naili Boratav, Abidin Dino ve Arif Dino gibi sol eğilimli sanatçı ve yazarlarla ilişki kurdu; 17 yaşındayken siyasi nedenlerle ilk tutukluluk deneyimini yaşadı. 1943'te bir folklor derlemesi olan ilk kitabı *Ağtılar*'ı yayımladı. Askerliğini yaptıktan sonra 1946'da gittiği İstanbul'da Fransızlara ait Havagazı Şirketi'nde gaz kontrol memuru olarak çalıştı. 1948'de Kadirli'ye döndü, bir süre yine çeltik tarlalarında kontrolörlük, daha sonra arzuhalcilik yaptı. 1950'de Komünizm propagandası yaptığı iddiasıyla tutuklandı, Kozan cezaevinde yattı. 1951'de salıverildikten sonra İstanbul'a gitti, 1951-63 arasında *Cumhuriyet* gazetesinde Yaşar Kemal imzası ile fıkra ve röportaj yazarı olarak çalıştı. Bu arada 1952'de ilk öykü kitabı *Sarı Sıcak*'ı, 1955'te ise bugüne dek kırktan fazla dile çevrilen romanı *İnce Memed*'i yayımladı. 1962'de girdiği Türkiye İşçi Partisi'nde genel yönetim kurulu üyeliği, merkez yürütme kurulu üyeliği görevlerinde bulundu. Yazıları ve siyasi etkinlikleri dolayısıyla birçok kez kovuşturmaya uğradı. 1967'de hıfızlık siyasi dergi *Ant*'ın kurucuları arasında yer aldı. 1973'te Türkiye Yazarlar Sendikası'nın kuruluşuna katıldı ve 1974-75 arasında ilk genel başkanlığını üstlendi. 1988'de kurulan PEN Yazarlar Derneği'nin de ilk başkanı oldu. 1995'te *Der Spiegel*'deki bir yazısı nedeniyle İstanbul Devlet Güvenlik Mahkemesi'nde yargılandı, aklandı. Aynı yıl bu kez *Index on Censorship*'teki yazısı nedeniyle 1 yıl 8 ay hapis cezasına mahkûm edildiye de cezası ertelendi.

Şaşırtıcı imgelemi, insan ruhunun derinliklerini kavrayışı, anlatımının şiirselliğiyle yalnızca Türk romanının değil dünya edebiyatının da önde gelen isimlerinden biri olan Yaşar Kemal'in yapıtları kırkı aşkın dile çevrilmiştir. Yaşar Kemal, Türkiye'de aldığı çok sayıda ödülün yanı sıra yurtdışında aralarında Uluslararası Cino del Duca ödülü, Légion d'Honneur nişanı Commandeur payesi, Fransız Kültür Bakanlığı Commandeur des Arts et des Lettres nişanı, Premi Internacional Catalunya, Fransa Cumhuriyeti tarafından Légion d'Honneur Grand Officier rütbesi, Alman Kitapçılar Birliği Frankfurt Kitap Fuarı Barış Ödülü'nün de bulunduğu yirmiyi aşkın ödül, ikisi yurtdışında beşi Türkiye'de olmak üzere, yedi fahri doktorluk payesi aldı. En son, 9 Kasım 2013'te Norveç Edebiyat ve İfade Özgürlüğü Akademisi'nin (Bjørnson Akademi) Norveç'in ünlü milli şairi Bjørnstjerne Bjørnson adına verdiği "Bjørnson Ödülü"nü aldı. 28 Şubat 2015 tarihinde İstanbul'da hayatını kaybetti.

YAŞAR KEMAL

BALDAKİ TUZ

Yazılar - Konuşmalar

Yayına Hazırlayan
Alpay Kabacalı

YAPI KREDİ YAYINLARI

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Yapı Kredi Yayınları - 1996
Edebiyat - 588

Baldaki Tuz / Yaşar Kemal
Yayına hazırlayan: Alpay Kabacalı

Kitap editörleri: Kaan Özkan - Tamer Erdoğan
Düzeltili: İncilay Yılmazyurt

Kapak tasarımı: Yeşim Balaban

Baskı: Optimum Basım San. ve Tic. Ltd. Şti
Tevfikbey Mah. Dr. Ali Demir Cad. No:51/1
Küçükçekmece 34295 İstanbul
Telefon: (0 212) 463 71 25
Sertifika No: 41707

1. baskı: 1974, Cem Yayınevi
1974-2003, Cem Yayınevi, Tekin Yayınevi, Can Yayınları, Adam Yayınları
YKY'de 1. baskı: İstanbul, Ocak 2004
9. baskı: İstanbul, Haziran 2020
ISBN 978-975-08-0751-0

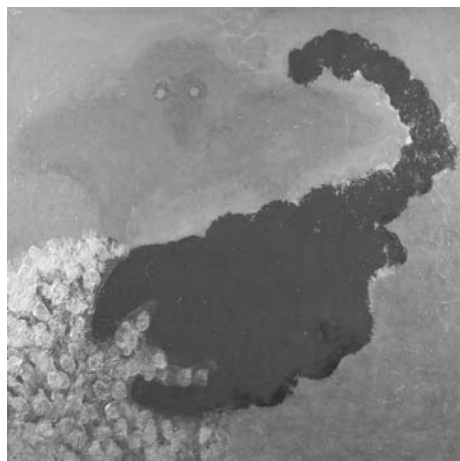
© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., 2014
Sertifika No: 44719

Bütün yayın hakları saklıdır.

Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
İstiklal Caddesi No: 161 Beyoğlu 34433 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 Faks: (0 212) 293 07 23
<http://www.ykykultur.com.tr>
e-posta: ykykultur@ykykrediyayinlari
[facebook.com/yapikrediyayinlari](https://www.facebook.com/yapikrediyayinlari)
twitter.com/YKYHaber
[instagram.com/yapikrediyayinlari](https://www.instagram.com/yapikrediyayinlari)

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık
PEN International Publishers Circle üyesidir.

İÇİNDEKİLER

“Baldaki Tuz” Üzerine • 11
Deveye Demişler ki... • 15
Anka Kuşu • 18
Sanatçının Değeri • 21
Türküler • 24
Kültür • 27
Halk ve Sanat • 29
Umutsuzluk • 33
İlk Akla Gelen • 36
Her İşin Başı • 38
Kötü Sanatçılar • 40
Zorluk Üstüne • 44
Eleştirme Üstüne • 47
Tembellik Üstüne • 51
Curnallama • 54
Çizgi • 57
Gene Gereksiz Yasaklar Üstüne • 60
Yönlerimiz • 63
Film Sansürü Üstüne • 66
Haksızlık • 69
Politika • 72
Yasaklar • 75
Kuşku Çağları • 79
Güme Giden • 83
Yiğit Yazarlar Çağı • 88

Çamurcular, Çamur Atar Boyuna • 91	
Ne İstiyorlar? • 96	
Kaymakam Gitti • 100	
Ufak İş Deme • 104	
Çıplaklar, Ağalar ve Kadirli Kaymakamı	
Üstüne Bir Mektup • 108	
Ağalar • 114	
Kasaba Politikacıları • 123	
Karakolda Ayna Var — Ankarada Ayna Var • 130	
Demokracilik Değil, Demokrasi... • 133	
Yergi • 137	
Demokrasi Korkusu • 142	
Kültür Sömürücülüğü • 146	
Halka İnanmak • 153	
Folklor Üzerine • 156	
Milliyetçilik ve Sosyalizm • 159	
Amerikan Yazarlarına Açık Mektup	
Amerikayı Kurtarınız • 164	
Köpeksiz Köy • 169	
Öğretmenler, Kardeşlerim... • 172	
Ezeli Polis Oyunları • 176	
Sömürgecilik, Milliyetçilik ve Din • 179	
Doludizgin • 184	
24 Saat • 186	
Halka Rağmen Halk İçin mi? • 189	
Curnalcılık Üstüne • 192	
Milliyetçilik • 195	
Yoğurt • 198	
Korku • 201	
Zorbaların Gücü • 204	
Vietnam Arenası • 208	
Zencilerin Kavgası • 211	
Sandıklı Demokrasi • 214	
Aslını Yitirenler • 217	
Yağmurdan Kaçanlar • 221	
Kanlı İktidarın Ortakları • 224	

Bırakın Çürüsünler •	228
Gemilerin Gölgesi •	232
Terör Kanunları Çıkarmak Kolay •	235
Halka Güvenmek •	238
Halk ve Gençlik •	241
Camiler Kışla Oldu •	244
Halk, Sanat, Politika •	247
Kapitalizmin Zirve Toplantısı •	252
Bulunmaz Fırsat •	255
Bağımsızlık •	259
Sanatla Yaşam Politikayla Yaşam •	263
Emekçinin Eli •	266
Sanat ve Ödemek •	269
Özürlerimle... •	273
Türkiye Kendini Savunur •	276
Dünyayı Önemsemek •	279
Aaaaah Amerika, Vaaaaaaaah Amerika •	284
Korku •	289
Kıyım Kıyım Üstüne •	294
Meydan Okuma •	299
İşkence ve İnsanın İnsanı Aşağılaması •	305
Hapisanelerimiz •	310
Sanatçı, Doğa, Yaşam •	315

KİMLİKLER

Bir Büyük Adam, Tonguç Baba •	321
Lumumba •	324
Bir Folklorcu •	327
İşsizlik Acısı ve Kamber •	329
Çok Gülen Çok Ağlar •	333
O İnsanlar ki, Mutludurlar •	339
Çolak Mustafa •	342
Anadolu Çocuğu •	346
İnsanlığın Kahramanı Glezosun Elinde Üç Ak Karanfil •	355
Gagarine Ağıt •	359
Çağların En Büyük Şairi Nâzım Hikmet •	362

Nâzım Hikmet ve Halk •	365
Kerem Usta •	368
Bekar Ali •	372
Ruhi Su ve Seferberlik Türküleri – <i>Kuvayı Milliye Destanı</i> •	377
Cevat Fehmi Başkut İçin •	383
Cömertlik Üstüne •	389
Baldaki Tuz •	393
Balıkçı, Edebiyatımıza Sağlıklı, Güzel, Yaratıcı Doğayı Getirdi •	397
Yedi Yürekle Giden •	399
Kaç Çeşit Yeşil Var? •	403

KONUŞMA

Edebiyat ve Politika •	409

Kaynakça •	423

“Baldaki Tuz” Üzerine

“17-18 yaşlarımda bende sol düşünce belirmeye başlamıştı. Sanatım onunla tay gitti, yani paralel. Ben iki şeye inanırım, iki şeyin sonsuz gücüne, sonsuz yaratıcılığına, sonsuz değişimine: Halk ve doğa. Sanatımı halkımla birlikte, onun büyük yaratıcılığı ile birlik olarak, onun için yaparım. Politikam da sanatımdan ayrılmaz... Halkın mutluluğunun önüne kim geçiyorsa ben sanatımla ve bütün hayatımla onun karşısındayım.”

Yaşar Kemal

Yaşar Kemal, sanatı, politikayı, halkını, sosyalizmi, kalemını ve kendi benliğini bir potada eritmiş adamdır. Yaşar Kemal denince akla bunların hepsi birlikte gelir. Ve onun bütün bu konulardaki düşüncelerini içeren ürünleri, 1959’dan bu yana, on beş yıl boyunca yayımlanmış ‘yazı’larıdır. Bunlar toplu olarak gözden geçirilince görülür ki, en güncel, bugün okunup yarın unutulacak ölçüde güncel konulara değinenlerinde bile en genel, en temel doğrular, gerçekler yer almada. Sürekli bir iyiye, güzele, doğruya yöneliş, misyon yükleniş, eskimeyen, eksilmeyen öncülük sezilmede.

Bir konu üzerinde özellikle duruyorsa Yaşar Kemal, sık sık aynı konuya değinmekten kaçınmıyorsa, bilmeliyiz ki, bütün dikkatleri bu konuya çekmek istemektedir; gerçekten ‘hayati’ önemi olan bir konuya karşı karşıyayız. Önce “amma da durdu bu konu üzerinde, kör değneğini beller gibi bunu bellemiş” diye düşünsek, küçümseyip geçsek bile, bir süre sonra olayların akışı ister istemez o konuya yöneltecektir

herkesi. Elinizdeki kitap bunun tanığı. Yaşar Kemal'in jurnalcilik üzerine bir yığın yazısı var. İlki ta 1960'ta yazılmış. Ancak, on üç yıl sonra, 1973'te bile, bugün yazılmışçasına eskimez kalmışlığını kavriyoruz.

Konularını seçerken “tekrarcı” olan Yaşar Kemal, kalemini kullanırken de kimi tekrarlarla başvurur. Ama bunu bilinçle, hatta bir yazı ustalığı olarak yapar: Anlatacaklarını pekiştirmek, berkitmek, zihinlere perçinlemek istemektedir. Ya da öyle bir etki, öyle bir izlenim, imge yaratır ki, unutmak isteseniz bile unutamazsınız o konuyu, silemezsiniz o imgeyi. Bu, konuyla özdeşleşmesidir onun, konunun yaşayışında yer tutmasıdır. Ama hiçbir tepeden bakışa, kolay, kuru öğütçülüğe rastlamazsınız. Ne en karşıtlarının, can düşmanlarının bile kabul etmek zorunda kaldıkları büyük romancı olma niteliğinin, sanatçı kişiliğinin, ününün ardına sığınarak yazmaktadır, ne büyük yazar ukalalığına büriünerek, ne de popülizm yaparak. İnandığı, güvendiği halktan biri olarak, bir halk adamı olarak yazar. Ve bilinçlemek, bilinç birikimini gerçekleştirerek “misyon”unu unutmaz hiçbir zaman.

Bu kitabın hazırlanışına, hazırlayanın yazı “seçme” sorumluluğuna gelince... Asıl güçlük, Yaşar Kemal'in yayımlanmış 400 kadar yazısından 100 tanesini seçmedeydi. Aynı konuyu değişik açılardan yansıtan yazılardan birini seçmekle, aynı konuda bir tek yazısını almakla mı yetinmeliydik? Öte yandan hangi konuyu alıp hangisini kitap dışı bırakmalıydık? Bu bile başlı başına bir sorun, bir sorumluluktu. Çünkü, yukarıda da belirtildiği gibi, en güncel konulara değinen yazılarında bile en temel, en genel doğrular yer alıyor... Kısacası, her “seçici”nin başvurmak zorunda kaldığı: “kişisel beğeni” başlıca ölçü oldu bu seçmede.

Yaşar Kemal gibi bir değeri, gazete, dergi sayfalarından kitaba aktarmadaki kolay, ama gurur verici görevin mutluluğuyla.

Alpay Kabacalı

1973

*Kimi yaya kimi atlı
Kimi uçar çift kanatlı
Dünya şirin baldan tatlı
Eyvah balı tuza katmış*

Âşık Veysel

Deveye Demişler ki...

Bir bozuk dzen iindeyiz. Hepimiz yakınıyoruz. Hangi, akli azıcık bir şeye erenle konuşsan, bir dert kumkuması. Vah memleketin hali, ah memleketin hali. Bu gidiş ne olacak sorusunu biribirine sormayan yok. Ama hiçbir kimse, bu yakınıanlar, ah vah edenlerden hiç kimse de durumumuzu dızeltmek işin parmağını kımıldatmıyor. Lafın kolayındayız. Uyuşmuşuz. Hiçbir iş karşısında sorum kabul etmiyoruz. Bin dereden su getirip herkes kendisini temize ıkarıyor. Hakları var yok, o başka iş. Ama memlekette hangi dalı tutsan eline geliyor. Var olan bu.

Herkes umudunu kesmiş gibi. Biribirine kimsenin guveni yok.

Bütün umutsuzlukların, ahü vahların üstünde gene de bir şeyler, bazı yönlerde bir şeyler yapmak zorundayız. Parmağımızı kımıldatmak zorundayız. Uyanmak, bazı meselelerimizin üstüne dostça eğilmek zorundayız. Öyle meselelerimiz var ki, onları savsaklamak bize çoğa malolacak. Bir ölüm dirim işi. Var olmak, ya da olmamak.

Geçen günkü *Cumhuriyette*, bir yazı ıktı. Yalnız bizim değil, bütün dünyanın üstünde duracağı, önemle benimseyeceği bir meseleyi gözümüzün önüne seriyor. Yazıyı Fransız Ziraat Enstitüsünden Profesör J. Kelling yazıyor. Yazının adı, “Göçebeler ve Köylüler”.

Yazı, toprağa bağlı olanlarla toprağa bağlı olmayanların durumlarını inceliyor.

“Yalnız iki esas nokta var,” diyor. “Göçebe, muvakkaten üzerinde yaşadığı toprağı sömürür, o gittikten sonra varsın bu toprak çöl olsun, aldırılmaz.”

Köklüler için de başka bir sonuca varıyor:

“Köklü, üzerinde yaşadığı, tıpkı kendinden evvelki ceddi gibi kendinden sonra da ahfadının üzerinde yaşayacağı toprağı besler,” diyor.

Bunu yüzyıllar oranında söylüyor.

Bu ayrımı göz önünde tutacak olursak, biz bu topraklarda hiçbir zaman yerli, yani köklü olmadık. Böyle söylemek belki de büyük bir iddiadır. Ama gerçek de budur. Biz topraklarımızı zı yok etmek için elden geleni ardımıza komamışız.

Orta Anadolu, biliyoruz ki, böyle çöl değildi. Orman kalıntıları daha var Orta Anadolu'da. Bunu bilginler söylüyor. İnanmayan bizim Ormancılık Fakültesine soruversin. Doğu Anadolu da böyle çöl değildi. İnanmayanlar Van Gölü yakınındaki, güneyindeki ormanları gitsin görsün. Ya da bilenden sorsun. Ben 1951 yılında bu ormanı gördüm. Aradan sekiz yıl geçti. Sekiz yılda bu orman belki de bitmiştir. O zaman ben yalancı çıkarım.

Göçebe olmayanlar, kendilerinden sonra gelenlere bakılmış topraklar bırakırlar. Biz hiçbir zaman bakmamışız toprağı, bakmıyoruz da. Toprak yine yine, kemrile kemrile, akıp gide gide bitmiş. Yurdumuzun topraklarından dörtte üçü, bire beşten fazla vermiyor. Verimini artırmak için de bu toprağın, hiçbir şey yapmıyoruz. Tam aksini yapıyoruz. Köylüsü, aydını el ele vermişiz, kemiriyoruz, öldürüyoruz topraklarımızı. Bu gidişle elimizde bire bir, bire iki verim veren topraktan başkası kalmayacak.

Yirminci yüzyılda, şu modern dünyanın başını alıp Ay'a gittiği günlerdeyiz. Eller, toprağına gözü gibi bakıyor. Toprağı nasıl toprak eder de, verimini nasıl artırırız diye çaba içindeler. Toprak bilimi en ileri bilimlerden biri olmuş. Ziraat Fakültesi kurmuşlar. Bilim adamları harıl harıl çalışıyorlar. Bizde de var bunlardan. Bizim ektiğimiz biçtiğimiz toprağı hiç karıştırmamız var mı? İyi yönden diyorum. Kötülüğüne gelince, elimizden gelmeyenleri bile yapıyoruz. En ileri ziraatçiliğimizin olduğu bölgelerimizde toprak gübre yüzü, yağmurdan başka su yüzü görüyor mu? Bilimin karıştığı var mı işimize?

Ormansız toprak olmaz. Birkaç dikili ağacımız kalmış, onu da bitirmek, tüketmek için büyük çabamızı görmüyor musunuz? El ele verip, milletçek birleştığımız tek şey ormanlarımızı bir an önce yok etmek çabası değil mi?

Köylü toprağından kopuyor, şehirleri gecekonduyla dolduruyor. İnsanlar böyledir. Bütün dünyada da böyle olmuştur, diyebiliriz. İnsanlar daha iyi bir yaşayışa geçmek için yerlerini terk ederler, bunun önüne geçilemez de diyebiliriz. Köylerden gelenler işçi olurlar, endüstriyi beslerler de diyebiliriz. Bizimkiler ölmüş, çoluklarını çocuklarını yaşatamaz topraktan kaçıyorlar. Arkanda toprak olmayınca ne kadar büyük endüstri kurarsan kur, onu sürdüremezsin. Biliyoruz ki, bizde endüstri de yok. Bu gidişle, gidiş bunu apaçık gösteriyor, topraklarımızın üstünde aç, sefil, ekmeğe, bir dilim kuru ekmeğe muhtaç sürüneceğiz.

Bu memleket halkını göçebe olmaktan kurtaralım. Daha o kadar elimizden çıkmış değil topraklarımız. Bizi besleyecek birkaç verimli yerimiz daha var.

Bu söylediklerimi okuyup da yalan, yanlış diyecek bir tek kişi var mı? Öyleyse ne duruyoruz? Gene birbirimizin gözünün içine bakarak sızlanacak mıyız? “Yaa, doğru ama... Efendim çok doğru... Ama ne çare ki... Olmaz ki... Bunun önüne geçmek gerektir... Vatan toprakları... Vaah vah,” mı diyeceğiz?

Vaaah ormanlarımız, vaah...

25.10.1959

Anka Kuşu

Epeydir bir hürriyet savaşındayız. Ama bir türlü o efsunkar ahuya kavuşamadık. Bu gidişle kavuşacağı da benzemeyiz. Çünkü efendim, çalıy başından sürüyoruz. Çalıy baştan sürümesek bile meseleye yandan yünden yanaşıyoruz. Tam özünden gitmek, dosdoğru gitmek işimize gelmiyor. Yüz yıllık hürriyet savaşında canlarını verecek kadar hürriyet aşığı insanlar da çıktı tek tük. Ama bu güzel insanların da, işin temeline gide-mediklerinden, emecikleri boşa gitti.

Şu gerçek hepimizin kafasına dank desin ki, hürriyet bir anka kuşu değildir. Hürriyetler birtakım şartların bir araya getirilmesiyle ortaya çıkarılır. Yoksa çocuklar gibi ortaya çıkarak, ben hürriyet isterim, isterim de isterim, diyerek hürriyetler elde edilemez. Her şeyi biliriz de, işte bilmediğimiz tek şey budur! Hiçbir şeyden korkmayız da, hürriyetleri doğuracak şartları bir araya getirmekten korkarız! Çünkü hürriyetleri besleyecek şartlar birtakım aydınların, hürriyet savaşı yapmakta olan çok kişilerin zararınadır. Bizim iki yüz yıldır Batılılaşma çabamız nasıl modada kalmışsa, hürriyetler savaşımız da bu yüzden modada kalmıştır. Bakın Batı ilerlemiş, nasıl ilerlemiş, hürriyetlerle, falanla filanla... Ha, bu falan filanı biz de memleketimize alalım. Bu almamız, Batıdan kumaş almak çeşidinde olmuş.

Seçim dedikoduları var. Yakında, diyorlar, seçime gidiliyor. Ortada bir iktidar partisi var. Bu parti en büyük hürriyet vaadiyle, vaatleriyle iktidara gelmiş bir partidir. Size hürriyeti getireceğiz, dediler, halk da inandı. İnanmasa ne yapacaktı ki, başka ça-

resi yoktu. Oyunu verdi. Ama bu partinin hürriyetleri gerçekleştirmek için hiçbir temel şartı yoktu. Anka kuşu gibi vaat ettiği hürriyet, iktidara gelince anka kuşu oldu. Koydunsa bul.

Şimdi muhalefetteki CHP istiyor hürriyeti. Hem de bir hürriyet dövuşü yapıyor ki, aman Allah! Avurundan zavurundan yanına yaklaşılmıyor. Gerçekten de milletten bu savaşında destek görüyor. Ama bunların da hürriyet istekleri bir temele dayanmıyor. O da anka kuşu. Bunlar da iktidarı aldıklarında, Demokratlar gibi hareket etmeyecekler mi? Sözden başka teminatları var mı? Yoksa biz Demokratlardan yığdız, biz sözümüzde dururuz mu diyecekler? Ama halk bunlara da Demokratlara inandığı gibi inanacak mı? Ha, onlara ben de şunu soruyorum, kendileri böyle cırlıçıplak bir hürriyetin geleceğine inanıyorlar mı? Havaya çivi çaktıklarının farkında değiller mi? Belki de farkındalar! Belki de seçime gitmeden birkaç ay önce hürriyet şartlarını sağlayacak programlarını millete ilan edecekler, diyecekler ki, süttten ağzı yanan, yoğurdu üfler içer, yapacaklarımızı bir plana bağlayıp millete ilan edelim ki, bizimle iyice birlik olsun.

Programlarında, soyut hürriyet arzusundan başka, soyut hakim teminatından başka, üniversite muhtariyetinden başka, halka şunu şunu vereceğiz, diyecekler.

CHP'nin yaptığı Toprak Reformu Kanununu daha da geliştirip tatbik edeceğiz. Bu kanunla Türk halkı ağaların, beylerin ellerinden kurtulup bağımsızlığına kavuşacaktır.

Memleketi sanayileştireceğiz. Biz ziraat memleketiyiz ama, kendi öz sanayii olmayan memleket ziraat memleketi de olamaz. Sanayi ile ziraat, etle tırnak gibi birbirine bağlıdır. Sanayii olmayan ziraat memleketleri ilkelliğin koynunda kahrolmaya mahkumdur. Onu hiçbir dışarı yardımı bu mahkumiyetten kurtaramaz.

Ormansızlık yüzünden topraklarımız elden gidiyor. Onu kurtarmak için tek çare, içindeki köylüyü başka yerlere iskan etmektir. Yoksa Türkiye çöldür.

Bütün bunlarla birlikte eğitim davası da ele alınacak. Çok geri kaldık. Bir eğitim seferberliğine girişilecek, Köy Enstitüleri yeniden açılacaktır.

Halkın sağlığına hiç önem verilmemiş. O da bir programa bağlanacaktır.

Anayasada değişiklik yapılacaktır. Çift Meclis usulü gerçekleştirilecektir. Nispi seçim usulü konacaktır.

Bu seçimdeki Meclis, eğer Halk Partisi kazanacak olursa, 1957'de vaat edildiği gibi Kurucu Meclis olacak, altı ay sonra yeni bir seçime gidilecektir.

Liberalizm geri kalmış memleketlere göre değil, sömürgecilerin sistemidir. Biz ilkinden daha düzenli, daha ileri bir devletçiliğe gideceğiz.

İ ve dış politikamızı sağlamca düzenleyeceğiz.

Evet, seçimden önce CHP belki bunları, programı olarak millete ilan edecektir. Biz de bütün bunlar yerine getirildikten sonra yurdumuza hürriyetin geleceğine inanacağız.

Bu şartlar yerine getirilmedikten sonra, hürriyet gökten zembille inmeyecek, hürriyet anka kuşu olmakta devam edecektir.

6.12.1959

Sanatçının Değeri

Bazı arkadaşlar yakınıyorlar. Diyorlar ki, bugünkü toplum bize önem vermiyor. Biz sanat yapıyoruz ya, anlayan dinleyen yok. Biz kırk kişi biribirimizle gelin güvey oluyoruz. Büyük kitlere ulaşamıyoruz. Onların da bize baktığı, aldıracağı yok. Üstelik de toplumda hor görülür bir halimiz var. Bütün bunlar doğru.

Şöyle bir dönüp de ardımıza, tarihe bakacak olursak, çoğunluk, sanatçılar toplumdaki hakim zümrelerle yakından ilgililer. Onların yanındalar. Onlar da sanatçıya toplumdaki gereken değerini verirler. O günkü toplumlardaki hakim kişilere karşı koymuş, başka yönlerde gitmiş sanatçılar yok mu? Elbette var. Sanatın namusu onların yüzü suyu hürmetine duruyor. Başlarına gelen belanın da hesabı yok.

Bence güzel bir örnek var. Dadaloğlu örneği. Dadaloğlu, güneyde bir aşirettendir. Bu aşiret padişaha isyan eder. Padişah Allahın gölgesi, büyük güçtür. Aşiret isyan edince, dili, isyanın övücüsü Dadaloğlu olur.

O kutsal padişaha veryansın eder:

*Aşağıdan iskan evi geliyor
Kötüler de koç yiğide gülüyor
Malım mülküm seyfi gözlüm kalıyor
Kahpe Osmanlılar size aman mı?*

Der.

Daha da hışımlanır.

*Hakkımızda devlet etmiş fermanı
Ferman padişahın dağlar bizindir*

Bütün bunları, bu hışımı Dadaloğlunun diliyle aşiret söyler. Sırtını, içinde bulunduğu aşirete dayamış Dadaloğlu söyler. Pir Sultan da öyle. Öteki bütün karşı koymuş şairler de öyledir.

Yoksa kendi başına, tek başına, içinden kopup gelen karşı koymayla Dadaloğlu padişaha karşı gelemeyiz, yukarıdaki sözleri edemeyiz.

Dadaloğlunun aşirette yeri büyüktü. Kozanoğlundan, öteki beylerden sonra Dadalın sözü edilirdi aşirette.

Devrimize gelince, hele bizim toplumumuz gibi toplumlara gelince, iş değişiyor. Bu toplumlar daha düzenini bulmuş toplumlar değildir. Hiçbir şey asıl değerini bulmuş değildir. Yani değerleri değişme halindedir.

Bu toplumlar, hiçbir şeye doğru dürüst değer vermediği gibi, sanatçıya da asıl değerini verip, yerine koyamaz. Bunu böylece bilmek, yerinmemek, kırılmamak gerek.

Bizdeki aydınlar dediğimiz toplulukta değerler gelişip yerini bulmamışsa, sanatçı hor görülüyorsa, gereken saygıyı görmüyorsa, ne yapmalı, oturup ağlamalı mı? Bir düşünce geliyor akla, halka yönelmeli, diye. Halkın da çoğu, bilmem ne kadar yüzdesi, okuryazar değil. Bir sanat eğitimi yok. Büyük değişmeler yüzünden o halk ki, yüzyıllardan beri getirdiği sanat geleneğini bile yitirmiştir. Sana mı bakacak?

Kaldık mı ortada dımdızlak, sipsivri? Kendi kendimize, kırk kişimizle bir arada kaldık mı?

Durulmuş toplumlarda bile sanatçı artık yerini bulmuş, ne yapacağını, nasıl karşı koyacağını öğrenmiş kişidir. Müstakil bir kişiliktir. Söyleyeceği sözü, toplumun kötülüklerine karşı koyma gücü vardır. Yani çok namuslu bir kişidir.

Devrimizin sanatçıları, bundan önceki sanat geleneğinden ayırmamız gerekir. O namuslu sanatçıdan, küçülmeyenlerden söz ediyorum. Doğrunun, güzelin, iyinin yanındadır. Yalnız kalsa da, yukarıdaki sözlerime aykırı gibi gözükse de,

değildir, sanatçı en geri toplumda bile yalnız kalmaz, kendisini destekleyecek düşünce arkadaşları bulur, hak bildiği yolda gider.

Bugün sanatçının penceresi yalnız kendi sokağına açılmıyor. Bir dünya düşüncesinde. Şimdi sırtını dayadığı yer de burası. Kendi toplumunda hor görülse bile, sanatın hor görülmediğini biliyor. Değerini yerine koyuyor.

Denebilir ki, hiçbir yerden ilgi görmeyen sanatçı işini görebilir mi? Toplum ne kadar bozulmuş olursa olsun, kendisini besleyecek kadar da olmasa, sanatçı azıcık ilgi görür. Ya da gördüğünü sanır. Ama çoklarınca da hor görülür. Saygı görmez.

Kendisine yaranmayan sanatçıyı hor görmek de bir kısımlarının ödevi.

Öyleyse sanatçı, bütün bunları bilerek, sanatının büyük ateşinde, dünyanın yanı başında, öteki arkadaşlarıyla birlikte, hak bildiği yolda...

7.2.1960

Türküler

İsadan çok önce yaşamış Anadolulu bir Yunan filozofunun güzel bir sözü var. Diyor ki, “Bir milletin türkülerini yapanlar, kanunlarını yapanlardan daha güçlüdür.”

Türküler yalnız ve yalnız onlara şiddetle vuran, altüst eden olaylar üstüne çıkarılır. Bir harp olur, seferberlik gibi, yani Birinci Dünya Savaşı gibi. Binlerce genç Sarıkamışın karında donar kalır. Bir evden Sarıkamışa beş kardeş gider, beşi de gelmez.

Seferberlikte asker kırılır, kırılır, artık çocukları, on altı doğumluları almaya başlarlar. Bunlar küçücük çocuklar, asker olacak çağda değiller. Bu çocuk kurasına halk, “Vay anam!” kurası der. Ve en belalı, ağlatıcı türküsünü de onlar üstüne çıkarır. Harbi, Sarıkamış yerin dibine batırır çıkarır.

*Sarıkamış, altın bulak
Soğanlıyı biz ne bilek
Bizim uşak böyle gezer
Ağlı zıbın, kara yelek*

*Battın Afşar kazaları
İbrişimin kozaları
Sarıkamışta kırıldı
Gonca güliün tazeleri*

*Yüzbaşılar yüzbaşılar
Tabur taburu karşılar
Yağmur yağıp gün değince
Yatan şehitler ıııııı*

Yunanlı hemşerimiz ne kadar haklı. Her şey biter, eskir, kanunlar iptal edilir. Çok şey unutulur. Tarih bile unuttur. Ama türküler unutulmaz. Yukarıdaki ağıdı ben, Osmaniyenin Hemi-te köyünde on yaşında, saçı kırk örgülü bir Türkmen kızından almıştım. Vay Anam Kurasının macerası onu yüreğinden vurmuş, yıllar sonra bile ağılıyordu.

Eğer bir insan, eğer bir çağ, eğer bir olay seviliyorsa, sevilmişse, sevdası türkülerdedir. Atatürk öldüğü zaman onun üstüne Anadolu kadınları tarafından hesapsız ağıtlar yakıldı. Atatürkün sağlığında onun üstüne çıkan türkünün de hesabı yoktu.

Hele Kurtuluş Savaşımız üstüne... Dövüşen Antep yiğitleri savaşa şöyle gidiyordu. Türkülerin yalımında gidiyorlardı.

*Sürerim sürerim gitmez gadana
Gavurun kurşunu geçmez adama
Benden selam söyle garip anama
Oğlum gelir diye yola bakmasın*

Dövüşü kutsaldı. Ve bu türkü can kadar yücedir.

Bir Alman şairi diyor ki, “En güzel şiir olaylardan çıkan, olayların yarattığı şiirdir.” Olayların gücünü yukarıya aldığım parçalarda görüyorsunuz.

Ben bu türkü çıkaranları gördüm. Oğulları, kızları gitmiş analardı. Kocalarından ayrılmış kadınlardı. Olayın tüm acısını, ağısını yüreklerinde duymuşlardı.

Atatürk üstüne, Kurtuluş Savaşı üstüne çıkan türküler de çoğu zaman çığnemiş yurt parçalarından çıkıyordu.

*Karalı yağlık karası
Adana Kozan arası
Ben öpmeye kıyamazdım
Ak göğsü süngü yarası*

Bu türküler olmasa Kozanoğlunu kim bilirdi? Türküler olmasa Pir Sultan olayını kim duyardı? Atatürkün büyüklüğü kuşaklar boyunca, yaptıkları kadar da, belki onlardan daha çok da, onun üstüne çıkmış türkülerde yaşayacaktır.

Kanunları, seçkin kafalar, gelenekler, görenekler yapar. Ama türküler halkın hepsi, hep birden yapar. Tutulmayan türkü, tasvip edilmeyen türkü bir gün iki gün ortalıkta gezer, sonra gümler gider. İşte efendim, ol sebepten türküler yapanlar, kanunları yapanlardan daha güçlüdür.

*Anavarza at oynağı
Kana belenmiş gömleği
Kıyman aşiretler kıyman
Kör karının bir değneği*

22.5.1960

Kültür

Bizim, aydın olarak suçumuz var, büyük suçumuz. Biz topal eşekliyiz, çağımızın içinde değil, çağımızın çok ardından, çok gerilerden gitmişiz, gidiyoruz. Aklımızı başımıza toplayıp da çağın ileriliğine adım uyduramamışız, uyduramıyoruz. Biliyorum, çağa uymak da gökten inmez. Ben ileri olacağım demekle ileri olunmaz. Onun da koşulları var. O da bir düzey ister. Ama göz göre göre de geriye gitmek, geri ilkelere sarılmak... Neden? Bu da üstümüze sorumluluk almadığımızdan, kolayımıza, faydamıza gidene sarılmamızdandır.

Son zamanlarda bir çeşit milliyetçilik sözü gene sık sık edilir oldu. Önüne gelen milliyetçi kesilmeye başladı. Bazılarının gene avurundan zavurundan yanından geçilmiyor. Küçük dağları yaratanlar aldı yürüdü. Cakalarından yanlarına varılmaz oldu. Milliyetçiliği tekellerine alanlar çok. Ama milliyetçilikleri ne, milliyet anlayışları ne? Bunun üstünde önemle durmak gerek.

Bir insan milliyetçiyim demekle milliyetçi olmaz. İşin içinde milliyet sözünün sömürülmesi var. Bizde de bazı milliyetçiler böyle olmuşlardır. Gerçek milliyetçilerimiz yok mu bununla birlikte? Var, şüphe yok ki var.

Tarihte türlü türlü milliyetçilik anlamı olmuştur. Örneğin bir zamanlar milliyetçilik, milletin bir zümreye kul olmasını sağlamıştır. Çağımız için bu geride kalmış bir anlamdır. Hiç kimse bugün milliyetçiliği böyle anlamaz. Milletin çoğunluğunu hiç kimse bir zümreye kul etmek istemez. Ya da bunun adına artık milliyetçilik demezler.

Çağımızın milliyetçiliği ve bizim milliyetçiliğimiz, gerçek milliyetçilik, millet çoğunluğunun bir azınlık tarafından sömürülmemesidir. Millet çoğunluğunun hiçbir şekilde, hiçbir şey için başka milletler tarafından sömürülmemesidir.

Bir de milletleri millet eden başka bir şey var, kültürleri. İşte bunun üstünde de önemle duracaksın. Ama çok çok önemle duracaksın. Milletler kültürleri kadar millettir. Kültürlerinin kökü kadar millettir. Milletler gider de kültürleri kalır. Tarihten, coğrafyadan adları silinir de kültürleri kalırsa, o milletler ölmüş değerlerdir. Onları öldürmeye de kimseciklerin güçleri yetmez.

Sen kültürünü sevmeyiz, kültürüne önem vermezsen istediğin kadar bangır bangır, ben milliyetçiyim diye göklere çık, istediğin kadar vatan, millet sözü et, milliyetçi değilsin, olamazsın. Tutumun gerçek milliyetçiliğin aksinedir.

Türlü ekonomik, sosyal sebeplerden, milliyetçilik anlayışının sakatlığından senin kültürün senin milletinin içinde bile ikinci dereceye insin, cılız bir ağaç gibi esen yellerin önünde eğilsin, sen de milliyetçiyim diye bağır bağırabildiğin kadar.

Sen kültürünü küçük gör, başkaları da küçük görsünler, önem vermesinler. Sen kültürüne güvenme, inanma, sevme... Başkalarına da sevdirmeye çalışma, uğraşma, sonra milliyetçiyim diye ortaya çık, olur mu?

Her milletin kültürü vardır. Her milletin kültürü, dünya kültürü için bir renk, bir tattır. İnsan soyunun ilerlemesinde yardımcıdır. İnsan ileriliğinin, kardeşliğinin temel taşlarından biridir. Milletlerin kendi kültürlerini sevmeleri, korumaları, olgunlaştırmaları, saymaları gerektir. Başka milletlerin de öteki milletlerin kültürlerini sevmeleri, saymaları ve hatta korumaları gerektir.

Milletler çağ içindeki tutumları kadar, kültürleriyle sevilirler. Kültürleriyle daha çok sevilirler.

Gerisi lafı güzaf efendim, lafı güzaf...

21.8.1960

Halk ve Sanat

Yüzyılımız sanatçısını uğraştıran bir mesele de bu. Yüzyılımızda sanatçılar kendilerini, yaptıklarını büyük halk kitlelerinin anlamasını, sevmesini istiyorlar. Ben kendim için yaptım, seven sevsin, sevmeyen sevmesin diyen sanatçıların bile içinde bir çaba, kendisini daha geniş kitlelere duyurma isteği var. Devrinde çok az tanınmış Stendhal gibi kişiler, “Beni yüz yıl sonra anlayacaklar, sevecekler,” diyor.

Kim ne derse desin, ne biçim söz ederse etsin, hemen her sanatçının içinde daha çok kişilerce sevilme, anlaşılma isteği var. Hiç olmazsa, hiçbir çare bulunmazsa, sanatçı, beni gelecek kuşaklar anlayacaklar, sevecekler diyor. Sanat birtakım duyguların, düşüncelerin, biçimlerin ortaya çıkması. Yaptıklarını ortaya çıkarmayan, kimseye göstermeyen çok az sanatçı var. Onun da umudu, bir gün nasıl olsa ortaya çıkacağı, insanlarla kendi arasında bir köprü kurulacağıdır.

Demek oluyor ki, sanatçının sanatı eninde sonunda, hiç olmazsa kendisi kadar da, başkaları içindir.

Bunun üstüne tartışmaya girmek boşunadır.

İş böyle, yani büyük insan topluluklarına duygular, düşünceler, güzellikler, biçimler vermek olunca... Büyük halk toplulukları eğitimsiz, yüzde şu kadarı bile okuryazar değil. Toplumun bir kısmı halk topluluklarından daha görgülü, daha bilgili. Eğitim görmüş. Sanatçı da, devrimizin sanatçısı da bu eğitim görmüş toplumun içinden çıkıyor. Halkın içinden çıkanlar bile, eğitim görmeden, devrin kültürüyle bezenmeden sanatçı ola-

mıyor. Bu çağda, halkın kültürüyle, görgüsüyle sanat yapmaktan ileriye gidemiyor. Gidemez de. Bu ilkel, yalın sanatı halk çoğunluğu anlar, sever mi, o da başka bir mesele.

Demek ki, sanat yapan kimselerle halk toplulukları arasında bir ayrılık, bir kültür ayrılığı, bir duygu, düşünce, bir biçim ayrılığı var.

Çağımızda artık eskisi gibi de halk sanatçıları yetişemiyor. Bunun da nedenleri var. Toplumsal koşullar, halk düzenini de sarsmıştır. Çağımızda ne kadar az olursa olsun, halkla devrin kültürü arasında bir bağ kurulmuştur. İster istemez devrin ileri düşünceleri, türlü yollarla ona doğru, ona kadar gidiyor. Halk kendi içinden çıkan sanatçıları yitirdiğine göre, ya da kendi içinden çıkan sanatçılar ona yetmediğine göre, ister istemez aydınlar içinden çıkan sanatçılar halkın da sanatçıları oluyorlar. Bir bölüğün değil, insanların tümünün sanatçısı... Bu, çağımız sanatçıları için hem büyük bir talih hem de bir talihsizlik. Talih oluyor, bütün insanlara seslenmek, bütün insanlarla birlikte sanatı paylaşmak, bütün insanlara sanatı vermek... Hep birden. Halkla aydınlar arasındaki uçurum, az da olsa kapanmış bulunsaydı, sanat altın çağını yaşardı. Ama aradaki uçurum sanatçıyı çok müşkül bir durumda bırakıyor.

Bunun için ne yapmalı? İş burada çatallaşıyor. Bu çatallaşma bir kısım sanatçıları, hele sanata yeni bir yön vermek isteyenleri, verenleri, şimdiye kadar alışılmış sanattan dışarı çıkanları, bağları koparanları, sanatın sınırlarını zorlayanları içinden çıkılmaz meseleler içinde bırakıyor. Bir avuç kişi için hiç kimse sanat yapmak istemiyor. Yukarda da söylediğim gibi, sanatçı, hiçbir çare bulamazsa, benim sanatım ileriki kuşaklar içindir, diyor.

Yüzyılımızda aydınlar halkla, halkın meseleleriyle o kadar iç içe ki... Halkın dışında, halkın meselelerinin dışında kalmak çırılçıplak kalmak demektir. Dünyayı bugün iki güç meydana getiriyor. Aydınlarla, çalışan halk. Bu iki insan bölümünü çağımızda artık birbirinden ayıramazsın. Dünyamızın ileriliği, çağımızın tadı, bu iki bölümün gün geçtikçe birbirine daha, daha da yaklaşması. Belki bir gün gelecek, aydınlarla halk arasındaki aykırılıklar kalkacak. Dünyamızın yönü, çabası artık bu. Demi-

yorum ki, bir seçkinler, bilginler, sanatçılar azınlığı kalmayacak. Ama bilimi, sanatı bütün insanlar paylaşabilecekler.

Öyleyse şimdi, aydınlarla halk arasında bu ayrılıklar varken, sanatçı ne yapmalı?

Şunu şöyle, bunu böyle yapacaksın, yapmalı diye bir reçete, bir biçim vermek zor. Zor ama, bir çare de bulmak zorunda, çabasındayız.

Ben diyorum ki, bir Cervantes'i, bir Dostoyevski'yi, bir Shakespeare'i, bir Moliere'i, bir Şarloyu, bir Picasso'yu düşünsen iyi olur. Bunların üstünde dursak da düşünsen iyi yaparız.

Bir Beethoven, bir Vivaldi, bir Gorki, bir Pudovkin, bir Satyajit Ray, bir De Sica üstünde de durmak gerekir.

Bir Lorca'yı da unutamayız.

Yukarda saydığım kişilerden, her çağda her çeşit insan nasibini alıyor. Yukarda saydığım kişiler ve onlar gibilerini herkes seviyor, anlıyor. Dünyadan bile, her gün gördüğümüz gökyüzünden, denizlerden, yıldızlardan bile her insan kendi kadarını, gücü kadarını alabiliyor. Gücü kadar sevip, tadına varabiliyor. Sonuç şu, herkes doğadan bile kendince yararlanabiliyor. Ama az, ama çok yararlanıyor.

Biz Anadolu köyünde bir Picasso sergisi açsak. Halk sevmeyi mi, anlamaz mı? Sever, anlar, hayran kalır. Biliyorum ki yadırgamaz. O ağzı, burnu, gözü eğri büğrü insanları bile sever. Picasso'nun renk tadı, güzelliği herkesin az çok dimağındadır. Bir köyde bir Shakespeare oynamışlardı. Üstelik de kötü bir kadroyla. Halk o kadar çok sevmiştir ki *Othello*yu. Şaşılır. Aradan yıllar geçmesine rağmen Lorca'nın şiirleri daha İspanyol köylülerinin ağzındaymış. İrana giden, İran köylüleriyle bir zaman bulunan bir arkadaşım anlattı. Eşeğe binmiş İran köylülerinin dudaklarında Hafızın şiirleri varmış. Vivaldi'yi, Beethoven'i herkes seviyor, anlıyor.

Ama herkes kendi kadar, huyu kadar nasibini alıyor bunlardan. Az da olsa alıyor. Kimse bir Shakespeare uzmanı kadar elbette Shakespeare'i sevmeyebilir. Kimse bir resim delisi kadar Picasso'ya varamaz, denilebilir.

Ama halkın, ondan beklenmeyen, ona yakışmayan sanat eserlerini de tuttuğu, çok sevdiği bir gerçek. O kötü sanat eser-

leri, halkın alışılmışını, köklü duygularını sömürüyor. Bunda halkın suçu yok. Ama halk gerçek sanatı da tutuyor.

Bir Şarloyu aydınlarımızdan daha çok halk tutuyor ve seviyor. Şarlo taklitçilerinin yüzde doksanı halk arasından çıkıyor.

İnsan soyut bir yaratık değil. Gökten düşmüş değil. İnsan, şu dünyada birtakım meselelerin içinde. Çağımızın meseleleri de gün gibi ortada. Kişisel ve toplumsal meseleler. Aydınların ve halkın meseleleri çağımızda biribirinin hemen aynısı. Artık halkla aydını birbirinden ayıramazsın. Meseleleri aynı olduğuna göre, insan da gökten düşmeyeceğine göre... Sanatı da insan denilen sanatçı yaptığına göre... Ortada Şarlo, Satyajit Ray, De Sica, Dostoyevski olduğuna göre... Bunlar insan meselelerinin derinliğine indiklerine göre... Halk bunları çok sevdiğine göre.

Bir de üstünde durulacak başka bir sanatçı türü var. Örneğin Bartok. Halkın yapıtlarından yararlananlar, böylelikle halkça sevilenler.

Büyük sanatçı gücüyle insanın gerçeğine eğilmek... Toplumun koşullarının, meselelerinin içinde yüzde yüz bulunmak. Kendini gökten düşmüş tuhaf bir yaratık saymamak. Sanat adına, sanatçı adına...

Bu mesele, önemli mesele. Üstünde çok durmak, çok çok durup düşünmek gerek. Çağımızın getirdiği önemli bir iş.

1960

Umutsuzluk

Can çıkmayınca huy çıkmaz derler. Gene başladık: “Olmaz efendim, yapamayız efendim. Bizim gücümüz yetmez. Geriyiz, hem de ne geriyiz...” Amenna, geriyiz. Bunu görüyoruz. Geri olduğumuzu göğsümüzü gere gere de söylüyoruz. Geri olduğumuzu söylemek bize bir yücelik, bir onur, bir övünme fırsatı veriyor, ilerilik kazandırıyor. Geri olduğumuzu biliyor, söylüyoruz ya, yetmez mi? Bir zamanlar geri olduğumuzu bile söyleyemiyorduk. Şimdi bakın öyle miyiz, her şeyi, her derdimizi söylüyoruz. Yasak düşünceleri bile dile getiriyoruz. Memleketin her derdine öyle bir parmağımızı basıyoruz ki, hem de en can alıcı yerine, hem de yaranın gözüne. Daha ne istiyoruz? Şımarıklığın da, istemenin de bir yeri, bir ölçüsü olmalı değil mi? Bundan ileriye gitmek bozgunculuğun ta kendisi.

Eeee, biliyoruz artık. Hem de iyi biliyoruz. Köylümüz ağaların elinde. Halkımız kara cahil. Şeyhlerin, mollaların elinde. Söyleye söyleye dilimizde tüy bitti. Endüstrimiz yok. İstihsalimiz düşük. Tarımın da en gerisini yapıyoruz: Hububat tarımı. Topraklarımız yıkılmış, yakılmış, bitmiş... Ormanlarımız harap. Elimizdeki tek şeyimiz, topraklarımız, o da toprak değil. İşte, işte hepsini söylüyoruz. Yetmez mi? Bir şeyi söyledikten sonra... Çok çok söyledikten sonra, bir gün olur çaresi de bulunur.

Bana sorarsanız, inkar etmiyorum, bizim için buraya gelmek bile bir ilerilik.

Böyle dertlerimizi söylemeyi ne pahasına kazandık? Aydın olarak bunu alabilmek için ne çabamız oldu? Neyimizi verdik? Hangi hak isteme çabasında bulunduk, bunu alabilmek için?

Aydın olarak, bizim çabamız ahtan oftan ileri geçmedi. Şimdi koşullar bize bu imkanı sağladı. İstedığımız gibi söylüyoruz. Bu da bizi doyuruyor.

Dertlerimize, bütün bu söylediğimiz dertlerimize bir çare... Çare dedik mi, işte orada zıncı diye duruyoruz. Çare mi? Elimizde hiçbir imkan yok ki!..

Çarelere gelince yan çiziyoruz. Önümüze büyük engeller dikiliyor da ondan. Yüzyıllık pısırlıklığımız üstümüzde de ondan. Gerçek, namuslu düşünür değiliz de ondan. Faydacıyız da ondan. Korkağız da ondan. Bilgisiziz de ondan...

Bulduk işte. Kendi çaremizi bulduk. Kendimizi kendi gözümüzde, halkın gözünde temize çıkaracak, yapışılacak bir dalı da bulduk. Fakiriz, geriyiz. İşte bunu söyleyecek yiğitlerimiz var.

Çareler karşısında umutsuzluğa, karamsarlığa düşüyoruz. Biz böyle gelmiş, böyle gideriz. Düzelmeyiz. Düzelsek de, bu gidişle daha yüz yıl, yüz elli yıl ister, diyoruz.

Ama dünya bizi beklemiyor, diyorlar. Beklemiyorsa ne yapalım? Hiçbir çaremiz yok ki. Elimizden bir gelen yok ki.

Biz aydın olarak da bu toplumun ürünleriyiz. Deveye boyun neden eğri demişler de, nerem doğru ki, demiş. Bizim en eğri yerimiz, bence aydınlarımız, şunun adına da artık "aydın" demeyelim de "aydına benzerlerimiz". Avrupa kitaplarından büyük laflar bellemişlerimiz. Aydın olmak için büyük laf öğrenmeyi yeter sayanlarımız.

Umutsuzluk, karamsarlık, karanlıklara ışık tutamamak, karanlıklardan kaçmak, karanlığın üstüne gidememek, onunla savaşamamak bilgisizlikten, inanamamaktan geliyor. Bilgili, olgun, gerçek aydınlar, umutsuzluğa düşmezler, umutsuzluğun üstüne çıkarlar. Yirminci yüzyıl insanoğlu için umutsuzluk yüzyılı olamaz, bunu iyice bilirler. Bunu bilmek, buna varmak sağlam bir kültüre yönelmekle olur. Sağlam bir kültüre varmış, gerçek aydın kişi, olayların karşısında apışıp kalmaz. Geriliğin, yokluğun çaresini bilir. Bulmuştur. Çaresini bildiği, korkmadığı, kendine inancı, dünyaya, insanlara, yüzyılımıza inancı olduğu için de savaşa atılır.

Umutsuzluğumuz, karamsarlığımız, korkumuz, derdi keşfedip onun karşısında eli kolu bağlı kalmamız, yarım aydın, bencil, bilgisiz oluşumuzdandır.

Umutsuzluk geri kafalılıktan, düşünememekten doğar.

25.9.1960

İlk Akla Gelen

Bu bir zihniyet meselesidir. Adnan Menderes'in, Yüksek Adalet Divanı önünde 6-7 Eylül Olaylarından dolayı kendisini savunurken söylediği, "Böyle olaylarda ilk akla geleni içeri alıyoruz," sözünü ben hiç yadırgamadım. İlk biraz şaşıtm, öfkelendim ama, sonradan bunun o kadar şaşılabacak bir düşünce olmadığını anladım.

Bu korkunç bir zihniyettir. Yirminci yüzyılda normal insanlar, normal devlet adamları böyle düşünemezler. Düşünsele bile; haydi düşündüler diyelim, sanık olarak çıktıkları mahkeme karşısında bunu dünyaya ilan edemezler.

Bu sözler edilirken hep kendimi haksız çıkarıyorum. Ben iyi duyamıyorum, diyorum. Sonra oradaki arkadaşlara, gazetecilere soruyorum. Onlar da onaylayınca, inanmaktan başka çare kalmıyor.

Gene de şunu söylüyorum, belki biz yanlış duyduk.

Yanlış duysak da duymasak da, Menderes böyle söylese de söylemese de zihniyet bu. Onun için yukarda dedim ki, öncelele şaşırdığım halde sonra bunu olağan buldum.

Birtakımlarının zihniyetidir bu. Hukuk anlayışlarıdır bu!

Bunlar inançsız adamlardır. Bunların hiçbir şeye imanları yoktur. Hiçbir toplum düşüncesine sahip değillerdir.

1945'ten sonrayı şöyle bir düşünelim. O zamanlar, şu Adalet Divanı karşısındakilerin ne güzel, ne ileri bir adalet anlayışları vardı. İnsan hakları, vatandaş hakları... diyorlardı da bir şey demiyorlardı. Sonraları, az sonra, hemen değıştiller. Bu adamlar sanke 1945'ten 1950 yılına kadarki adamlar değışlerdi. Yılanlar gibi hemen deri değıştirmişlerdi.

İnsan hakları, demokrasi falan filan onlar için birer kuru laftan ibaret.

En küçük, en küçük bir şekilde adalete, hukuka, insan, vatan-
daş haklarına inanmıyorlardı. Saygıları ve inançları yoktu.

İlk akla gelenleri herhangi bir olayda hemen içeri alıyorlar, olmadık işkenceler ediyorlardı insanlara.

İki yıl, mahkeme hücrelerinde tutuyorlardı. Fikir adamlarına, gazetecilere olmadık kötülükler ediyorlardı. Bunu dünyanın, milletin karşısında göğüslerini gere gere yapıyorlardı.

Memleketimizde, onların devrinde, ilk akla geldiği için çok kişi işkence gördü, zulüm gördü, hapislerde çürüdü.

Mahkemeleri kendilerine kul etmek için, ellerinden geleni artlarına koymadılar.

Milletler kendi koydukları yasalara, törelere oldum olası çok önem vermişlerdir. Bunda iktidarlarının teminatını bulmuşlardır. Doğru-yanlış, kendi kurdukları yasalara saygı duymuşlardır. Zedelenmemesi için ellerinden gelenleri yapmışlardır.

İlk akla geleni içeri almak, hiçbir yasada, hiçbir törede, böylesine pervasızca olmamıştır.

İlkel kabilelerin töreleri bile böylesine çiğnenmemiştir.

Bizim toplumumuzun bu yönden iyi bir tahlilini yapmak gerekir. Bu pervasızlığın temeli nedir, nereden geliyor bu pervasızlık?

Mendereslerin bu zihniyetlerine, nasıl izin verdi bu toplum? Bunun üstünde durmak milletimiz için faydalı olur.

Böyle düşüncelere paydos demedikçe, keyfi idareleri ortadan kaldırmadıkça, idareleri değil, gördük ki idareler ortadan kalkabiliyorlar, keyfi idare zihniyetini ortadan kaldırmadıkça, kurtuluşumuz zor.

Keyfi idare zihniyetini ortadan kaldırmak o kadar kolay değil. Bu bir seviye, bir kültür, bir gelenek işidir.

İnsana saygı duymak, kendine saygı duymak... İşte bunu yerleştireceksin kafalara. İnsana saygı, böylesi kötülüklerin, keyfiliklerin önüne geçebilecek tek silahtır.

İnsana azıcık saygısı olan, kendisine azıcık saygısı olan, ilk akla gelene kötülük edemez. Onu içeri alamaz.

23.10.1960

Her İşin Başı

Hep böyle olur. Hep, eller gider Mersine, biz gideriz tersine. Bence çektiğimiz biraz da bunun elinden. Neden bu huyumuzu değiştiremiyoruz bir türlü? Neyimiz eksik ki? Bir şeyler var, bizim bilmediğimiz bir şeyler var.

Bu eksik yönümüzü bulmak, bu kötü huyumuzdan sıyrılmak gerek. Bir sıyrılabilsen, gerisi kolay.

Ben düşünüyorum ki, bu işler, kötü işler kültürsüzlüğümüzün başı altından çıkmasın? Bakın bu olabilir gibime geliyor. Gerçek bir kültürün eksikliğinden çıkmasın? Ne dersiniz? Ben bu işten çok şüpheleniyorum. Batı Batı dedikleri nedir biliyor musunuz? Bir tutam kültürle biraz makina. Bir de düşünce namusu. Bu düşünce namusu dedikleri de epeyce önemli bir iş olsa gerek.

Bence, Batı Batı dedikleri, düşünce namusuyla başlar, onunla biter.

Düşünce namusunun bitmediği, gelişmediği yerde, hiçbir iyilik bitmez, gelişemez. İşte görüyorsunuz. Bir türlü de gelişmiyor. İyilikler boy atamıyor. Kötülükleri de şuna buna yüklüyoruz. Düşünce namusu olmayan yerde, bir daha söylüyorum, hiçbir iyilik bitemez. Kimsenin günahı yok kötülüklerimizde. Ne onun, ne de bunun. Bir tek şeyin günahını çekiyoruz. Düşünce namusunun olmayışı günahını.

Düşünce namusu da nedir ki, nasıl olur? Gökten mi düşer? Yerden biter mi ki?

Ne yerden biter, ne de gökten düşer. İlk işareti insanlardadır.

Bir kültüre varmak, bir olgunluğa varmak diye bir şey vardır.

Bir kültüre varmış, bir olgunluğa erişmiş kimseler, evladü ayal için değil, karın için değil, şunun için, bunun için değil, kafalarının içindeki için yaşarlar. Yalnız onun emriyle hayatlarına yön verirler. Kafalarının içindekinden başkası için tırnaklarını bile kesip atmazlar.

Bizim Anadolu'da bir söz vardır: Namus, bostan tarlasında bitmez, derler.

Düşünce namusu, kültürün tarlasında biter. Olgun insan, kültürlü insan, kendisi için yaşayan insan değildir. Düşünceleri için, düşüncesinin namusu için yaşayan insandır.

Ve düşünce adamları, çok inanmış adamlardır. Düşüncenin değerini yalnız onlar bilirler, demiştim bir yazımda.

Sonradan şu aklıma geldi. Mevlana var ya, şu koca Mevlana, çok inanmış bir ulu kişiydi. Hepimiz biliyoruz. Sağlam bir düşüncenin adamıydı. Düşüncenin değerini çok iyi biliyordu. Düşünce uğruna verilemeyecek hiçbir şey olamayacağını çok iyi biliyordu. Demiştik ki, yalnız düşüncenin değerini bilenlerdir ki, öteki düşüncelere saygı duyarlar. Mevlana da öyleydi, inanmış Mevlana diyordu ki, kim olursanız olun, gavur olun, şu olun, bu olun, gelin bana, diyordu. Kapım hepinize, bütün insanlara, hepinize açıktır, diyordu. İşte bu çağrı, onun düşüncesine inancından geliyordu. Düşüncesinin namusundan geliyordu. Düşüncenin kadrini bilmekten geliyordu. Düşünemeyenlerdir ki, düşünceye düşmandırlar, bütün felaket de burada başlıyor.

İşin başı sağlam bir kültür, sağlam bir kültürden düşünce namusuna varılır. Düşünce namusu olmayan kişi, kültürlü değildir. Bir yutturmacıdır. Düşünce namusuna varan kişidir ki, insanlara iyilik yapabilir. Memleketini, insanlarını sevebilir. Yani kendi can-ı azizinden başkasını sevebilir.

Bizde, etrafımızda böylesi var mı? Belki de vardır. Vardır, vardır, mutlaka vardır. Ben böyle pek az kişi tanıdım ya, vardır.

6.11.1960

Kötü Sanatçılar

Bu başlığı epeyce tuhaf bulacaklar çıkacak. Bir hayli tepeden inme bir yergi. Neden kötü olsun sanatçılar?

İnsan soyu güçlü, insan soyu saygıdeğer bir soy. Bunu, insanı salt övmek için, yalnız övülmesi gerektiği için söylemiyorum. Yaptığı işleri, mağaradan atoma gelişini göz önüne getirip, içimden insan soyunu kutsamak geçiyor. İnsanların bu yaptıkları çok önemli. Bir de bu güçlü insan soyunu yereceğimiz yerler çok. Başarılması en kolay işi, en geriye bırakmış. Atom yapmış da, göklerin ötesini aşmış da, kendi meselelerini halledememiş. Açlığın, sömürmenin, esirliğin, insanı aşağılatan işlemlerin önüne geçememiş daha. Asıl adaleti bulamamış. İnsan bu asıl adaleti toptan bir yakalarsa bir daha ucunu bırakmayacak. Bütün kötülöklere paydos. İnsanın, bir düzene girdikten sonra en kolay hallededeceğı işi kendi iç meseleleri olacaktır. Esirliğı, sömürmeyi, hürriyetsizliğı, bencilliğı kaldırmak zor olmayacaktır. Yeter ki, insanların gözü azıcık açılsın. Yeter ki, kardeş olmanın, kardeş kardeş yaşamının tadına bir kere var-sın insanlar...

İnsanların büyük bir çabaları var. İnsanlar kardeşçesine, kimsenin kimseyi soymadan yaşaması, kimsenin kimseyi esir etmemesi ve öldürmemesi için... yaşamak savaşındalar.

Bir insan düşünün, ya bir köyde çiftçidir, ya bir fabrikada işçidir. Onun dünyadan ve insanlardan istediğı bir tek şeyi var. Rahat rahat çalışmak, kazanmak, çocuklarını geçindirmek. Doymak. İlerisinden korkmamak. Bir gün geliyor bu insanı işin-

den, yerinden alıp bilmediği, hiç ilgisi olmadığı bir işe sokuyorlar. Ölüyor, öldürüyor. Hiç mi hiç bir şeyden haberi yok. Bu işleri kendi gönlüyle yapmıyor. Boş sözlere de kandığı yok.

İşte benim en zoruma giden, insanları ilgileri olmayan işlere sürmek, onları aşağılatmak.

Demem o ki, insan soyu, güçlü, kutsanacak insan soyu kötülükler karşısında. Bu kötülükler toplumda azımsanmayacak bir güç. İyi niyetli, temiz yürekli adamlar bu kötülüklere bir savaş açmışlar. Savaşları öyle havada değil. İddiaları öyle boş değil. Ölçülü biçili, bilimsel. Her yönlerini bilime vurmuşlar. Kötülükleri yerli yerine koymuşlar, iyilik yolunu da aydınlatmışlar. İşte oradan şöylece yürüyeceğiz, demişler. Bizim yolumuz bilimsel yol, demişler, onlara inanmamak için, hiçbir kapı bırakmamışlar. İnanmamak için kötü olmak, kötülerin yanında bulunmaktan başka yol kalmamış.

İşte efendim iş bu kertedeyken, bu tutumdayken, ortada bir de sanatçılar var. Kim bu sanatçılar? Toplumda ödevleri ne?

İlk işleri yeni, güzel dünyalar yaratmak. Gelmiş geçmiş insan kültürüne bir şeyler katmak. İnsanlara yardım etmek. İlerlemelerinde, kafalarının güzelleşmesinde insanlara yardımcı olmak. Güzel yapıtlarla dünyamızı güzelleştirmek, zenginleştirmek... Hepsi bu kadar mı?

Bu kadarı iyi, güzel. Sağ olsunlar. Elleri dert görmesin. Bir kültür yapmak kolay iş mi? Çok zor.

Ama bu kadarı yetmez.

Sanatçı, işinden dolayı diyelim, en duygulu insan. İşi ince iş. İnsan duyguları üstüne çalışır.

Bir yanda aşağılatılan insanoğlu. Yokluk içinde, ölüm içinde, esirlik zincirinde insanoğlu, öteki yanda buna yabancı kalmış sanatçı. Dedik ki, insanların en duyguları sanatçılar, insanların bu hallerine yabancı kalamazlar. Kalırlarsa biz onları, sanatçıdan önce, insandan bile saymayız.

Sanatçı önce insan olacak. Yüreği en duygulu insanın yüreği. En inanmış insanın yüreği.

Kötülüklerle en önde, kellesini koyarak dövülecek, en yiğit yürek sanatçıdır. Öyle olmalı. Bunun dışında sanatçı, ne kadar usta olursa olsun sanatında, olamaz ya, insan soyunu aşağılatan

işlemlere karşı koymadı mı, o hiçbir şeydir. İnsan soyunun yüz-karasıdır. Bak, şu güzel zanaatını ne için, ne kadar boş şeyler için kullanmış, diyecekler. Bunu da diyemeyecekler. Çelişmeye düşmüyorum. İnsan soyunun meselelerine yabancı kalmış kişi, sanatında usta da olamaz. Yani o hüner dediğimiz küçücük şeyi de gösteremez. Çünkü, insanı aşağılatan işlemlere karşı koymayan yürek, küçük yürektir. Küçük yürek ne kadar hünerli olursa olsun, ondan, iyi sanat çıkmaz. Çıkamaz. Şu gelmiş geçmiş dünya sanatına bakın, hep kalanlar büyük yürekler, insan soyunu aşağılatanlara karşı koyan yürekler. Bunun dışında belki birkaç kişi var, diyeceksiniz. Ben buna inanmam. Varsa da, insanlar onları bir zaman için yutmuşlardır. Boyaları gözleri kamaştırır. Bir gün yaldızları sıyrılıp gerçek yüzleri ortaya çıkacaktır. Hüner o kadar önemli değildir. Hüner, hüner değildir.

Nereye gelmek istiyordum? Altı yedi yıldır bizde birtakım sanatçılar hep soyuta gidiyorlar. Sanatı insanın meselesinden dışarıya çıkarıyorlar. Bakın şunların yaptıklarına, hiçbir şeye benziyor mu? Onlara aldırın, adam yerine koyan bir kişi bile çıkıyor mu?

İnsanlar sanatçıdan, bu en duygulu insandan, önce insan olmasını bekliyor. Şu, insanları çok kötü durumlara düşmüş memleketimizde böyle sanatçı olur mu? Olur. Neden olmasın! Arkamızda Divan Edebiyatımız gibi bir geçmişimiz varken. Onlar gülden bülbülden söz ederek boş boş kalıplar doldurmuşlar mı?

Divancı atalarımız böyle yapmışlar da, biz neden yapmayalım! Bakın onlarda Osmanlıların kanına, zulmüne, yoksulluğuna, insanı aşağılatan işleri üstüne tek bir satır var mı? Öyleyse, bizim bugünkü Türkiye üstünde onlardan ileri bir sanatımız neden olsun! Biz de kaçamaklarla, göçmeklerle, denizle, gökyüzüyle, sapık duygularla, anlamsız sözcüklerle, deli saçmalarıyla boş boş kalıplar doldururuz. Bu çok kolay, hiçbir sorumluluğu yok. Başın belaya girmez. Bir de sanatçı olma övünceşi verir. Bir de ileri olma palavrası sıkarsın. Birkaç ahmak, sapık bulur, meyhanelerde onları da inandırırısın.

Yalan söylediğinin, sanatçı olmadan daha önce insan olmadığının farkındasın. Ama insan olmak için, sanatçı olmak için

gücün yok. Elinden başka bir şey gelmez. Denizdeki yılan hayaline koşarsın. Sonra da yalanınla birlikte gümler gidersin. Kubbede bir hoş sada değil, bir kötü sada bile bırakamazsın. Zemzem kuyusunu kirletmek epeyce bir iş. Seninkisi o bile değil. Sen yoksun. Var görünürsün. Ama birkaç ahmağa, züppeye, meyhane yoldaşına var görünürsün. Sen sağlıklı topluma, savaş içinde kurtuluşunu arayan, dövüşen insanlara vız gelirsın. Sana göz ucuyla bile bakmazlar. Bir an o değilcikten gözlerine ilişecek olursan güler de geçerler.

Bu sanatçı geçinenlere, sanatı hünerle küçültenlere, yukarıda da söyledim ya, hüner de bir iştir, bunların hüneri de olmaz, hüner gösterişi olabilir, her şeyleri gibi hünerleri de çürüktür, çok kızıyorum. Ne işiniz var! Sanatçının büyük sorunu var. Başı belada bir kişi. Kırk günlük yolda yaprak kımıldasa onun yüreği oynar. Memleketinin ve insanların meselelerini yüreğinin derinliğinde duyar. Bir insanın tırnağına taş değmesi onun yüreğini oynatır. Sende bu yürek yok. Olsa, öyle oyunlara sapmazsın. Eeee, ne der de girersin bu işe! İş mi yok bu dünyada! Tüccar ol tüccar! Politikacı ol. Armatör ol. Futbolcu ol. Güreşçi ol. Şarapçı ol. Ne olursan ol... Ne cehenneme gidersen git. Ama burada insanlarımızın hayat davası var, burada oynam.

25.12.1960

Zorluk Üstüne

Diyorlar ki, koşullarımız zor. Biz, yıkılmış yapılmamış bir toprak parçası üzerindeyiz. Nereyi tutsan eline geliyor. Bir yılda, on yılda, elli yılda meselelerimizin altından kalkamayız.

Toprak meselesi diyorum... Zor, çok zor diyorlar. Toprak reformu bu zamanda kolay kolay ağza alınır mı? Toprak reformunu yapmak için büyük para ister. Büyük bir güç ister, kültür ister. Uygulayanların sarsılmaz planları, inançları olmalı. Bizde bütün bunlar var mı?

Şu bizim arkadaşlar gerçekten çok şey de biliyorlar. Örneğin, diyorlar ki, toprak reformunu ele alalım, bu, yalnız toprak dağıtmakla olmaz. Toprağı işleyecek aracı vereceksin. Aracı verdin, oldu bitti mi? Ne gezer, aracın devamını sağlayacak krediyi de vereceksin.

Bu çağda artık tek elle çalışma yok. Güçleri birleştireceksin. Toprak reformu demek, bu çağda, güçlerin birleşmesi demektir. Toprak dağıtmak, büyük toprakları bölmek yaramaz bir iş tir. Güçlerin parçalanması, verimin düşmesidir. Öyleyse, tek çare güçleri birleştireceksin.

Avrupada, Asyada, Afrikada öbür milletlerin gittikleri yoldan gideceksin. Ben de arkadaşlarla, aydınlarımızla bütün bu söylediklerinde beraberim.

Bir de diyorlar ki, bütün bunları sağlamak için bir milletin yeterli endüstrisi olması gerektir. Yerden göğe kadar hakları var. Halbuki diyorlar, bizim hiçbir şeyimiz yok. Endüstri dersin, hak getire.

İşin anhası minhası, sözün kısası, diyorlar ki, biz bu çağda, bu halimizle bir toprak rejimine gidecek durumda değiliz.

Yine bir de diyorlar ki, toprak meselesini hallettin. Ya öteki meseleler?

Hakları var, var ama... Hakları var diye, büyük zorluklar karşısında diye el bağlayıp duracak mıyız?

Bana sorarsanız, reformlar bütündür. Reform yapmak zordur. Bütün dünyada da zor olmuştur. Armut piş, ağzıma düş diye bir reformu tarih yazmamıştır. Zordur. Reformlar çok şey pahasıdır.

Reform yapmak için bana şöyle bir durum, böyle bir durum gerektir. Şu olursa bende reform olur, bu olmazsa bende reform olmaz demeyeceksin. Diyemezsin.

Reforma toptan başlanır. Yukarıda reformlar bir bütündür demiştim. Endüstrin mi yok, başlayacaksın. Toprak rejimin düzensiz mi? Hemen başlayacaksın. Hepsine birden, bir plan içinde başlayacaksın. Bir daha söylüyorum, reformlar bir bütündür. Şuna önce, buna sonradan başlayacağım diyemezsin.

Böyle bütün bir reforma milletin gücü yeter mi diyeceksiniz. Demagoji yapmıyorum, milletin gücü her şeye yeter. Yetmek zorunda. Halkın yenemeyeceği güç yoktur. Yeter ki, gücünü bir araya topla.

Ama zor, çok zor... Hiçbir şeyimiz yok mu reformları gerçekleştirmek için. Başka milletlerin de yoktu. Bizden kötü durumdaydılar çokları. Kaldı ki bizim, pek çok imkanlarımız var.

Ne olursa olsun, ne kadar güç olursa olsun, biz bu reformları yapmak zorundayız. Yapmak zorunda olduğumuzu savunmayan bir tek akli erer kişi var mı? Bence, bu reformlar Türkiye için gerekli değildir diyen, akli başında bir tek kişi çıkmaz.

Hepimiz biliyoruz ki, yirminci yüzyılda, uygarlıkların anası Anadolu toprağı üstünde bir millet bu durumda yaşayamaz, kalamaz.

Ne kadar zor olursa olsun, öyle ise biz bu reformları yapacağız. Halkımızı asırlık sefaletinden kurtaracağız.

Atalar ne demişler, zora dağ dayanmaz demişler.

Eğer biz gerçekten aydınsak, milletimizin iyiliğine inanıyorsak, zorluklardan korkmayalım. Zaten korksak ne geçer eli-

mize, iş olacağına varacaktır. Bir millet bu çağda böyle yaşayamayacağına göre, er geç dünya gidişine ayak uydurmak zorunda kalacağız. Ondan önce de, büyük duvarlar karşısında kalmadan, milletimize, onun yapıcı gücüne güvenmeliyiz.

19.2.1961

Eleştirme Üstüne

Gogolün en büyük kitabı, *Ölü Canlar* adlı romanıdır. Dili-mize Melih Cevdet Anday ve Erol Güney çevirmiştir.

Gogol bu romanının bir bölümüne girerken, kendini tutamamış, çağının eleştirmenlerine veryansın etmiş. Bunlar için bir yazı yazsa da bir dergide, bir gazetede yayımlasa olmaz mıydı, diye düşünüyor insan. Bir de başka bir şey düşünüyor bunun arkasından. Böyle yaptığı ne iyi olmuş, diyor. Yazdığı romanla eleştirmenin düşüncesini karşı karşıya getirmiş, diyor. Eleştirmeni mahkum etmek buna denir işte. Böylesine yenmek. Bir de insan başka bir şey düşünüyor. Gogol, bunlara çok önem vermemiş mi? O adamlar bir Gogolün öfkesine değerler miydi? Şimdi düşünüyoruz ki, değmezlerdi. Kim bilir çağında bunların zıırlıkları Gogolün canına nasıl tak etmişti de, adamcağız romanına kadar öfkesini aktarmış.

Bu yazıyı neden yazıyorum, Gogolden o parçayı niçin okurlarıma sunuyorum? Gogolü, yıllar sonra haklı çıkmış bir sanatçıyı imdadımıza mı çağırıyorum? Değil. Biz de Gogol gibi mi demek istiyorum? O da değil. Her yerde, her çağda, beş aşağı beş yukarı böylesi eleştirmenlerin birbirlerine benzediğini söylemek istiyorum. Eleştirmenlerin içinden de sanattan anlayan, gerçekten düşünür kişiler çıkmamış mı? Çıkmış. Sanatçıya haksızlık etmeyen, tepeden bakmayan, kin duymayan, sanata saygı duyan kişiler çıkmış.

Ömrünü bir tek sanatçının yorumlamasına verenler de çıkmış. Bir sanatçıyı yöreye anlatabilmek için bir ömür harcamışları var.

Bizim eleştirmenlere gelince, ben fazla bir şey söylemeyeceğim onlar için, gören görmeyen Allah için söylesin.

İçlerinde elbette iyiceleri var. Ben bizim eleştirmenlere hak-sızlık etmek istemiyorum. Ama sanata, sanatçıya saygı duymayanları çok. Sanatçılara tepeden bakmak isteyenleri çok. Yazıl-rının altında öyle duygular var ki, sanatçıya kin duydukları besbelli.

Bizim eleştirmenlerimizde iki şey var; biri göklere çıkar-mak, biri de yerin dibine batırmak. İkisi de kötü. Eleştirmenden salt bağımsız kalması elbette istenemez. Onun da kendine göre bir görüşü, bir anlayışı var. Bunun dışına her zaman çıkmasını da bekleyemeyiz.

Bizim eleştirmenlerde benim gördüğüm en kötü yön, ken-dileri birinci planda, uğraştıkları sanat kolu, sanat ikinci, üçün-cü planda. Her şey onların kişisel duyguları içinde dönüyor. Kişisel çıkarları, demeye dilim varmıyor.

Sözü uzatmayalım. İmdadımıza çağırırsak da çağırmasak da, bu eleştirmenlere karşı Gogol hepimizin yerine konuşuyor. Bak hele, Gogolle kendilerini bir tutuyor diye işi başka yöne dökecekler de var. Eleştirmen değil mi? O tip eleştirmenin bili-yoruz ki, dilinin kemiği yok. Düşünceler üstünde durmazlar da, açık bulduklarını sandıkları yön üstünde dururlar. Varsın dursunlar. Bizim okuyucumuz onları iyi biliyor. Onlara yalnız önem veren biziz. Ben buraya Gogolün romanından o parçayı alırken kastımı iyice anlattım sanıyorum:

“Soğuğu, rutubeti, çamuru ile, uykusu başına vurmuş menzil memurlarıyla, çingirak sesleri, araba tamirleri, küfürle-ri, arabacıları, demircileri, yolda rastlanan türlü türlü namus-suz insanlarıyla uzun, sıkıntılı bir yolculuktan sonra nihayet bildiği damını, kendisine doğru koşan ışıklarıyla evini gören yolcu ne bahtiyardır. Onu tanıdık odalar, koşa koşa yola çıkan kimselerin sevinçli haykırışları, çocukların gürültüsü, konuş-maları içinde hüznünlü hatıralar bırakan her şeyi yok edecek tat-lı konuşmalarla ateşli sarmaşdolaşlar karşılar. Böyle bir yuvası olan aile babası mesuttur. Ama vay bekârın haline!

“Tatsız gerçekliğiyle insanı boğan sıkıntılı, kasvetli kişiler-den uzaklaşıp üstün değerli kimseleri anlatmayı iş edinen, her

gün rastladığımız insanlar arasından yalnız birkaç istisna üzerinde duran, çalgısının yüksek perdesini hiç değiştirmeyen, kendi katından, zavallı, fakir kardeşlerinin seviyesine inmeyen, toprağa dokunmaksızın ondan daima uzak, daima yüksek hayallere bağlı kalan yazar da mesuttur. Onun bu parlak talihi iki sebepten kıskanılmaya değer: Bir yandan, anlattığı insanlar arasında, kendisini ailesi içindeymiş gibi hissettiği; bir de şanını şerefini gürültülerle çok uzaklara duyurduğu için. O, insanların gözlerini tatlı bir buğu ile örter; hayatın hüznünlü taraflarını saklayıp sadece güzel bir örnek göstererek insanları över. Herkes alkışlarla onun peşinden koşar; bindiği zafer arabasına takılır, onu büyük evrensel bir şair diye anar. Kartal nasıl yükseklerde uçan bütün kuşlardan üstünse o da dünyadaki bütün dehaların üstündedir. Daha adı geçer geçmez genç, ateşli kalpler çarpmaya başlar; nerede görünse gözlerde yaşlarla karşılaşır. Hiç kimse güçte ona eşit değildir. O bir tanrıdır.

“Fakat kayıtsız gözlerin göremediği, halbuki her an gözümüzün önünde olup biten şeyleri, hayatımızı kuşatan o korkunç ufak tefek bayağılıklar yığını, dünyamızın kaynayıp taşıdığı o soğuk, yamalı kişilere kimi zaman acıyla, sıkıntıyla geçen yolculuğu, merhametsiz keskinin kuvvetiyle, halkların gözü önünde çırcıplak kabartan sanatkârın kaderi, talihi böyle değildir. O, halktan alkış toplayamaz; heyecanlandığı ruhlarda minnettar gözyaşları, ortak bir sevinç dalgası göremez. Ona doğru koşacak, başı dönmüş, kahraman olmak hevesinde on altısında bir genç kız yoktur. Çıkardığı tatlı seslerin sarhoşluğunda kendini unutamaz. Üstelik günümüzdeki duygusuz, iki yüzlü tenkidin yargısından da kendisini kurtaramaz. Bu yargı, onun eserlerini adi sayar, küçümser. Ona insanlığı aşağı gören yazarlar arasında hor görülen bir yer verir. Onda ne kalp, ne ruh ne de tanrı vergisi bir istidat tanır. Çünkü günümüzün yargısı güneşe bakan camla en küçük böceklerin hareketlerini gösteren camın aynı değerde olduğunu kabul etmiyor. Günümüzün yargısı hor görülen hayattan bir sahne alıp onu bir sanat incisi haline getirmek için derin bir ruha ihtiyaç olduğunu kabul etmiyor. Çünkü günümüzün yargısı yüksek, coşkun bir gülmenin yüksek bir lirik hamleyle yan yana durabileceğini, bu

çeşit bir gülmeyle maskaraca bir sırıtma arasında bir uçurum olduğunu kabul etmiyor. Günümüz onun hakkını tanımayacak ve her yaptığını kötüleyecektir. Bu yazar, karşılık bulamadan, anlayış bulamadan, kimsesiz bir yolcu gibi, tek başına yolun ortasında kalacaktır. Kaderi amansızdır ve yalnızlık ona çok acı gelecektir.

“Bana gelince... Üstün bir kudret bana daha uzun uzun şu garip kahramanlarımla el ele yürümek, hayatın azametli akışını, herkesi güldürerek fakat kimselerin göremeyeceği, sezemeyeceği, gözyaşlarıyla incelemek görevini vermiştir. Kutsal bir vecd anında kafamın korkunç bir ilham fırtanasıyla yeniden coşup ayaklanacağı ve insanların şaşkın bir ürperti içinde çok daha başka çeşit sözlerin gürlediğini işiteceği gün henüz uzaktır.

“Yola! Yola! Alnımızdaki buruşuklukları, yüzümüzdeki asıklığı atalım! Birden hayatın akışı, uğultusu, sesleri içine dalalım.”

Ya, sayın okurlarım, Gogol böyle diyor işte. Her zaman dünyada bu tip eleştirmenler, düşünürler var. Çelmeciler var. Hayattan korkanlar var. Dün Gogolün karşısına bu denli çıkanlar, bugünün sanatçılarının karşısına da aynı yüzle çıkıyorlar.

Bugün, Gogole karşı çıktıkları silahlarla çağımızın sanatçılarına karşı çıkamıyorlar. Başka çeşit, başka usullerle çıkıyorlar. Ama tutum aynı.

Boşverin, yolcu yolunda gerek.

5.3.1961

Tembellik Üstüne

Hep işe yüzeyinden bakmak, işte bu kötü. Neyi alırsak alalım elimize, derinine gitmiyoruz. Derine gitmek bir çaba işidir. Dışta ne görürsek, ne gözümüze çarparsa, işte bu budur deyip işin içinden sıyrılıveriyoruz. Aydın olarak, okumuş yazmış olarak büyük günahımız bu. Hangi işin derinine gidersen git, iş zorlaşıyor, mesele çatallaşıyor, çözümü zorlaşıyor. Bu da araştırma, didinme istiyor.

Biz hep böyleyiz. Bazı eleştirmeciler, yazarlarımıza, sanatçılarımıza “derinine gitmiyorlar, uğraşları az” diye çatıyorlar. Hakları yok değil. Gerçekten öyle. Ben kendi işime bakıyorum da, hep yalındayız. İşin aslına varmak için çok az çabamız var. Çabayı çoğaltalım da, varsın gidemeyelim. Ben çabasızlığımdan yakınıyorum. Yazarları, sanatçıları yeren eleştirmen de aslına gitmiyor, hep yüzeyde dolaşıyor. Talkın meselesi. Tencere dibin kara, seninki benden kara. Bunu bir örnek olarak veriyorum.

Birimiz azıcık araştırmayla bir gerçek buluyoruz, ya da gerçek sandığımız bir yön buluyoruz. Sittin yıl orada pinekleyip duruyorsun, denince kıyameti koparıyoruz. Söyleyen haksız söylüyor. Çünkü o da işin derinine varmadan, araştırmadan söylüyor. Onun da iyi, güçlü bir çabası yok da, ona kızıyoruz. Belki akılsızlığımızdan dolayı, hepimiz burnumuzdan kıl aldırıyoruz.

Ben tembelim, ben durduğum yerde pinekliyorum; ya sen? O da öyle. Biz, toptan biribirimize benziyoruz. Övünçümüz

de çabasızlığımızdan, daha doğrusu cahilliğimizden geliyor. Gerçek yeniye ulaşamayışımız da buradan geliyor. Araştırma gücümüz, çabamız olmadığından ona buna öykünüp duruyoruz. Bundan da bir şey çıkmıyor. Öykünmek, yeni sandığın bir şeye öykünmek yenilik değildir. Durmuş oturmuş geriden farkı yoktur. Belki de biraz daha kötüdür.

İnsanoğlu araştıran, her gün yeniye arayan, kendini aşmaya çalışan bir yaratık.

Biribirimize hep şunu söyleyelim. Durmadan, durmadan söyleyelim. Durmadan araştıralım. Bir şeyin yüzeyiyle yetinmeyelim, ondan başka gerçek olamayacağını sansak da araştıralım. Belki yeni bir yön, daha gerçek bir yön buluruz. İnsan durdu mu, bir yerde karar kıldı mı, öldü demektir, diyelim.

Önümüzde örnekler var. İnsanlar hep böyle ilerlemişler. Böyle ilerliyorlar. Bir gerçekte karar kılsaydık da, bu budur, ötesi yok deseydik, bilmem nerelerde kalırdık. Tekerleği, yelkeni bile daha bulamamış olurduk belki. Binecek at varken. At bir gerçekken. Tekerleğin ne gerekliliği var, deseydik.

Biz atı bulduk ya, diyoruz. Belki de demiyoruz ya, çabamız yetmiyor. Bakın bu çabamız ne yüzden yetmiyor, diye de araştırmamız gerek.

Bu uzun girişi bir yere varmak için yaptım.

Bizim aydınlarımıza bir şey soralım, bakalım ne diyecekler? Örneğin köylü çalışkan mı, tembel mi, diye soralım.

Hep bir ağızdan: "Tembeeeeel!" diye bir cıglık işiteceğiz.

Gerçekten tembel mi? Tembel derken neye dayanıyoruz? Tembelse hangi sosyal, psikolojik durum onu tembel yapmış? Tarihin, coğrafyanın bir ilişkisi yok mu bununla?

Ne bileyim, daha da nelerin ilişkisi var? Tembellik başımıza belaysa, nereden geliyor bu?

Ben şimdiye kadar şu şehirlerde kime sordumsa, kiminle konuştumsa, hep, "Köylü tembeldir. O köylü adam olmaz. Köylüyü tembellikten kurtaramazsın," sözlerini duydum.

Köyü, köylüyü savunacak değilim. Bizim köyler gibi kırk bin parçaya ayrılmış köyler milletlerin ayaklarına çelmedir. Gidiş, köyü bir gün ortadan kaldıracak. Gidiş böyle gösteriyor. Yirminci yüzyılın bilimi böyle söylüyor. Bu durumdaki köyle-

re, çaban ne kadar büyük olursa olsun, tam uygarlığı götüremezsin. Her neyse, bu başka mesele.

Ne diyoruz, nasıl yüzeyden görüyoruz bu işleri, köylü dokuz ay yatar, üç ay çalışır.

Yeni çıkmaya başlayan *İmece* dergisinde Talip Apaydının yürekler paralayıcı bir yazısı var, yazının adı, “Köylü Tembel mi?”

Köylünün tembel olmadığını söylüyor. Bir lokma ekmeği kazanabilmek için günlerce canını dişine nasıl taktığını söylüyor.

Benim de bildiğim, gördüğüm, köylü çoğunluk çalışmak zorundadır. İşin bir yönü daha var. Köylü geçinecek kadarını kazanırsa, onunla yetiniyor.

Köylünün çalışması verimsiz. Onun için çok çalışmak zorunda kalıyor. Kolay kazananları daha çok çalışmıyor. Çalışmak, daha iyi yaşamak gereğini duymuyor.

Köylü tembel mi, köylü çalışkan mı? Kestirip atamazsın. Bunun nedenleri var: Uzun araştırmalar isteyen bir konu.

Bu araştırmalara girişmeyen, girişmek istemeyen, hep yüzey gerçekleriyle yetinen bizler tembel miyiz, çalışkan mıyız? İyi biliyoruz ki, tembeliz. Tek gerçeğe, yüzey gerçeğe onu da bulmuşsak gitmenin kolaylığındayız.

Niçin tembeliz? Bunun da nedenlerini bulacak çaba gerek. O neden bizde yok?

Hep sorular, sorular, sorular...

12.3.1961

Curnallama

Curnal, köklü bir kuşkudur. Onulmaz bir korkudur. Curnal, türlü türlüdür. Dalkavukluktan kıskançlığa kadar içine bir sürü duygu girer. Curnal, kişinin çöküşüdür. Hangi kişi, hangi toplum curnala başvurmak zorunda kalmışsa, bil ki orada insanoğlunu yiyip bitiren kuşku, korku dalbudak salmıştır. Bin başlı ejder gibi, bir başını kesersen öteki var. Birini kesersen yerine beşi çıkar. Bir kişi, bir toplum curnala düşmeye görsün, o toplum, o kişi "harabi"ye yüz tutmuş demektir. Bir daha o kişinin iyiye dönüşü yok. O toplumun dirileceği yok. Yürekllerdeki korkuyu, güvensizliği söküp alıncaya kadar o toplum iflah olmaz, o kişiden hayır yoktur artık.

Balığın baştan koktuğu bir curnala düşen toplum, ekonomisinin temellerinin çökmesiyle yüzünü belli eder.

Gerçekler karşısında, yeni gelen düşünceler karşısında yelkenleri suya değmiş hükümetlerdir ki, curnalcılarına başvurur, curnalcılardan imdat umar. Kendine güveni olan hükümetlere, toplumlara curnalcının bir gerekliliği yoktur.

Çokları diyorlar ki, curnalcılık bazı toplumlarda, özellikle bizim toplumumuzda bir gelenektir. Örnek olarak da Osmanlı sülalesi tarihini gösteriyorlar. Orada en makbul şey curnalcılık. Babayı oğula, oğulu babaya, karıyı kocaya, sadrazamı padişaha istediğin gibi curnal edebiliyorsun. Curnalın da iş görüyor, sonuç veriyor.

Osmanlı ailesi o kadar güvensiz, birbirinin gözünü, bir padişahlık için oyan bir aile ki, orada curnalcılığın baş tacı edilmemesi için hiçbir sebep yok.

Güvensizliği bir toplumdan, bir kişiden kaldır, orada curnal bütün gücünü yitirir.

Bir de açık açık tartışılan, ya da tartışılmasına imkan olmayan düşünceler vardır. Kanun o düşüncelyi yasak etmiştir.

Kanunlar düşünceleri yasak etmiştir ama, ileri toplumlarda yaşayan düşünürler için, ne pahasına olursa olsun, düşünceler tartışılmaz diye bir şey yoktur. Her düşünce tartışılır. Düşünceleri, düşünceler çürütür.

Bize gelince, kanunların yasakladığı düşünceleri tartışamayız ama düşünürlerimiz Avrupaya özendiklerinden, her düşüncenin tartışılmasına taraftardrlar. Yıllar yılı bunun şampiyonluğunu yaparlar. Ne demek efendim, düşünceler zincire vurulur mu? Düşünceleri zincire vurulmuş bir toplum hiç ileri gider mi? Hür düşüncenin zaferi için ellerinden geleni de gelmeyen de artlarına komazlar. Mesela böyle bir yazar vardır. On beş yıldan bu yana yazılarını izlerim. Bu yazar, düşüncelyi curnal ettiğı için, başka bir yazarın can düşmanıydı. Curnalcı yazarla fırsat buldukça alay eder, onu yerden yere vururdu.

Amma sonunda ne yaptı? Faydasına dokunan bir olayda karşısındakilerle baş edemeyince işi onları curnal etmeye döktü.

Şu yanıma yönüme bakıyorum da birbirini curnallamayan çok az kişiyle karşılaşıyorum. Başı dara gelen curnallıyor.

Curnalı ayıplayanlar, onu bir ahlaksızlık sayanlar bile, yuvarıda verdiğim örnekte olduğu gibi başları sıkışınca curnala başvurmakta bir sakınca görmüyorlar.

Düşünce kısırlığıdır ki, curnaldan imdat umar.

Çürük adam, çürük toplum... Ve curnal. Bunları birbirinden ayıramazsın.

Curnaldan kurtulmanın çaresi... Önce toplumu sağlamlaştırmanın çaresini bulacaksın. Toplumdan kuşkuyu, güvensizliği kaldıracaksın.

Bir de insanlar düşüncenin kutsallığına, onuruna inanacaklar. Curnalın utandırıcı, aşağılık bir iş olduğuna inanacaklar. Curnal hiçbir şey halletmez. Düşünceleri güzelleştiren, kutsalılaştıran, karşısındaki düşüncelerdir. Düşünceleri, karşısındaki düşünceler çürütür çürütürse.

Curnaldan, bunu bilmeyen geri toplumlar, geri kişiler imdat umarlar.

Tarihimiz boyunca, milletler arasında bir yarışma yapılsa başta geliriz, işimiz gücümüz curnallamak olmuş. Şampiyonu olduğumuz curnaldan bir hayır gelse, biz dünyanın en ileri memleketi olurduk. Bakın görün ki, şimdi ne haldeyiz. Bu curnalda epey iş var. Üstünde durmak gerek.

2.4.1961

Çizgi

Yeni, büyük bir çağın eşiğinden atladık. İnsanoğlu en ulaşılmaz yere, uzaya vardı. Bu, akılları durduracak bir şey.

İnsanoğlu korkunç çağlar yaşadı. Korkular, karanlıklar yaşadı. İnsan tarihi, doğa karşısında, bir ürküntü, bir hayranlık, bir korku tarihidir. Anlaşılmaz, gizine erişilmez bir şeydir evren.

Gene insan tarihi, doğa karşısında, ilk günden bugüne kadar bir zaferler tarihidir. Her gün, her geçen gün insan doğanın bir gizini çözdü. Her geçen gün doğa üstüne bir şey öğrendi.

Doğanın, evrenin gizi sonsuz. Bunun karşısında insanın gücü, insanın çabası da sonsuz. Bu yarışmada insanoğlu her geçen gün biraz daha kazanıyor. Sonsuzluklar çarpışıyor. İnsanın önüne biraz daha, biraz daha aydınlıklar açılıyor. Artık uzayın bir yanı bizim için giz değil. Giz olarak kalmayacak.

İnsanoğlu bu başarısıyla övünüyor. İnsanın evrendeki en güzel yaratık olduğuna bir daha inanıyoruz. İnsanı kutsuyoruz.

Bilimin, insan gücünün vardığı yer bizi sevindiriyor. Kendi kendimize saygımız, güvenimiz artıyor.

İnsanoğlu karşılaştığı bütün engelleri aşacak. Gagarinin uzaya varıp gelmesi, insanın ilerisi için bize büyük umutlar veriyor.

Aklımıza bir şey takılıyor. Bütün bu güç, bu çaba yanında, bir yanımız yıkık, bir yanımızdan utanıyoruz. Bilim uzaya varıp geldikçe daha da utanıyoruz bu yanımızdan. Gagarinden sonra, şöyle yanıma yönüme bakıyorum da, herkesin dilinde,

gözlerinde bu yıkık, bu utanılacak yanıımız var. Bunu insanoğlunun gönlünden, dilinden, kafasından atamazsın. İster istemez düşünüyör, konuşuyoruz.

Bir yanıımız almış başını uzaya gitmiş. Bir yanıımız yerlerde sürünüör. Bu ayırım insanlığın en büyük derdi, en utanç verici yönü.

Ne güzel, ne güzel evrende gizler bulmak. İnsan kafasının karanlıkları delmesi ne güzel.

Ama ne kötü, bütün dünya üstünde insanın insanı sömürmesi. Birtakım insanların birtakım insanları kul köle etmesi. İnsanların ömürlerini doldurmadan hastalıklar elinden gitmesi. Bir yandan insan kafası uzaya insan gönderirken, yığınlarca insanın okuyup yazması olmaması, dünyadan habersiz, ilkel insan hayatını yaşaması, ne korkunç. Her insan kafası uzaya adam gönderecek kadar bilgili olamaz, biliyoruz. Ama böyle bir çağda da insan ilk insanın hayatını yaşar mı? İşte bizi kahreden bu. Bizi utandıran bu. Herkesin ekmek bulduğı, hiç kimse nin kimse tarafından sömürölüp kul edilmediğı, herkesin en azından okuryazar olduğı bir dünya olmalıydı uzaya giden dünyamız.

Biz uzaya insan gönderiyoruz. Sevinç içindeyiz, övünüyoruz. İnsanları kutsuyoruz. Sevincimizden neredeyse toprak çatlayacak. İnsanlığa, insan gücüne güvenimiz, saygımız artıyor. Ama öte yanda bu sevincimize büyük bir insan kitlesi katılamıyor. İnsanların çoğunluğunun haberi bile olmuyor olup bitenden. O kadar haberi olmuyor ki, bu olup bitenlere hayret bile edemiyor. Milyonlarca, milyarlarca insan. İster istemez bu zafirimiz karşısında yüreğimiz cızz ediyor. Büyük sevincimizin bir yanı çöküyor. Başkasını bilmem ama, Gagarin gidip geldikten sonra, ben bu korkunç acıyı yüreğimin başında duydum.

Uzaya insan gönderen bilim, insanoğlunun eriştiğı yer, bütün insanları doyurabilir, bütün insanları okutabilir, insanı insanın köleliğinden kurtarabilir.

Bir düşünün, bütün insanlar okumuş, bütün insanlar doymuş, bütün insanlar kölelikten kurtulmuş ve hür, bütün insanlar güçlerini sonuna kadar biraz daha insan olmaya, biraz daha aydınlığa kavuşturmaya harcıyor. Kim bilir, ne yaşanası dünya

olur böyle bir dünya. İnsanlar hep birden dünyayı daha iyi bir dünya yapmaya çağırıldıkları zaman... Her insandan faydalandığı zaman, kim bilir dünyamız nerelere varacak. İşte o zaman akıl almaz işler olacak. Göz açıp kapayıncaya kadar engeller yıkılacak.

Bir soru daha geliyor akla. Ya savaş? İnsanlar bundan sonra da savaşacaklar, birbirlerini öldürecekler mi?

Yok işte, yok işte bu olamayacak. Bundan sonra insanlar kör olmayacaklar.

Milletler, büyük insan toplulukları, uzaya gitmenin ne demek olduğunu azıcık içinde duyan, bilen insanlar buna izin vermeyecekler.

İnsan çoğunluğu, bilim toplu bir yıkıma izin verecek kadar kör değil.

Bir eşikten atladık. Biraz daha aydınlığa kavuştuk.

Karanlıkla aydınlık arasına kesin bir çizgi çizildi.

16.4.1961

Gene Gereksiz Yasaklar Üstüne

Yasakları koyanlar, yasakları sürdürenler düşünceden daha mı güçlü? Güçlü mü ki, iyi olmadıkları, zararları bilindiği halde sürüp gidiyorlar. Ama bu zararı hepimiz görüyoruz, biliyoruz. Biliyoruz da, zararın neresinden dönersen kardır, diyemiyoruz. Elimizi kolumuzu bağlayan ne? Şu yasakların bu millete yaptıklarını da, az çok tarih okuyanlar bilirler. Hani şu matbaayı getiren adamı, İbrahim Müteferrikayı söylemek istiyorum. Yasakların kurbanı oldu adamcağız. Bu kabaca, hepimizin bildiği, bizi geriye doğru atan bir yasağın kurbanı olduğu için, bu örneği verdim. Ya daha büyüklü küçüklü yasaklarımız?

Yasakların böylece sürüp gitmesi ne yasakların gücünden, doğruluğundan, ne de onu koyanların, sürdürenlerin gücündendir. Bu bizim düşün fıkarcılığımızdan, tembelliğimizdendir. Bize düşünmek, düşününce de harekete geçmek zor geliyor. Yasaklara kul köle olmak alışkanlıktır biraz da. Alışkanlığı yıkip atmak, onun üstüne çıkmak, ıllıllıktan kurtulmakla, güzelce bir düşünmeye alışmakla olur.

Bir yasak var. Bu yasak zararlı. Çok eskilerden kalma bir yasak. Durup bu yasak üstünde düşündük. Ölçtük biçtik. Bu yasak kalkarsa toplumumuza ne gibi etkisi olur, dedik. Zararı ne kadar olur, faydası ne kadar olur? Karar verdik ki, çok zararı var, hiç faydası yok. Bu yasak kalkmalı. Bu yasağın kalkması için de savaşmak gerek. Yasakları kimler tutarlar? Yasaklardan faydaları olanlar. Gericiler. İbrahim Müteferrikaya kim karşı koymuştu? Din yasağının arkasına sığınanlar. Faydası, çıkarları

olanlar. İleriye doğru gitmeye uğraşan toplumlarda yasaklarla savaşmak kolay. İnsan, yanında iyi niyetli çok insan bulabilir. Azıcık düşünmesini bilip de yasaklardan bıkmayan kişi yoktur. Gereksiz yasaklar, esirlikten beterdir.

İnsan düşüncesiyle, yüreğiyle birtakım yasaklara karşıdır. Bunu her zaman açığa vuramaz, korkar. İşte ocağımıza incir diken de bu korkudur. Toplumdan bazı büyük kişiler çıkar, yüreğindeki korkuyu yener. Yasaklara karşı koyar. Bir de bakar ki, yanında o kadar çok kişi var ki... Yasaklar, yasakları koyanlar çöküverir hemen. Korkulan, hiçbir zaman da yıkılmayacağı sanılan yasakların bir an içinde tuz buz olduğu çok görülmüştür. Yasaklar öylesine eskimiş, öylesine çürümüş ki, yiğitçe bir fiskecik çökmesine yetivermiştir.

Bir de biriken yasaklar vardır. Bir toplumda yasaklar yüz-yıllardan bu yana birikir de birikir. Bir de bakarsın ki, o memleket bir yasaklar yurdu haline gelmiş. Yasaktan kolunu kıpırdatamıyorsun. Bunalıyorsun. Ne olacak bu kadar yasakla? Memleket öylesine donmuş kalmış ki... Bir yasağına dokun, bin cop yağar tepene. İnsanlar da, o toplumda sayısı az olan düşünürler de, karanlığa, umutsuzluğa kapılırlar. Yasaklar yasaklara bakarak üst üste yığılırlar. Bir toplumda ne kadar yasak varsa, o yasakların üstüne o kadar yasak yığılır. Yasaklar yasakları doğurur. Yasak tarlasında yasak biter. Hürriyet gelişemez.

Çağın koşullarının dışındaki yasaklar gereksizdir. Dün sokakta oruç yemek yasaktı. Sokakta oruç yiyenin vay haline. Şimdi kimse karışamaz, sokakta oruç yiyene. Oruç yiyene karıştı mı bir tanesi, ona gerici, yobaz deriz. Kıyameti de koparıyoruz. Bu yasak çok gerilerde kaldı.

Çağımıza uymayan bir yasağı gösterip yazıma son vereceğim. Geçende Şehir Galerisinde birtakım ressamlar bir sergi açtılar. Bunlar iyi ressamlar mı, kötü ressamlar mı, orasını ben bilmem. Bilmem değil, bu yön üstüne burada söz etmek gereksiz. Bu sergide uygunsuz resimler varmış. Polisler gelip bu uygunsuz resimleri sergiden seçip indirmişler. Alıp karakola götürmüşler. Bununla da kalmamış, galerinin elektriğini söndürüp, isterseniz karanlıkta gösterin resimlerinizi demişler. Genç ressamlar da sergiyi kapatmak zorunda kalmışlar.

Ben bu sergiyi gördüm. Karakola götürülen resimleri de gördüm. Bakın size anlatayım. Birinci tabloda üç kişi var. İki polis, birisi bir genç adam. Genç adam polislerin arasında. Polisler kollarından tutmuşlar, delikanlıyı götürüyorlar. 28 Nisan olaylarının resmi. Bence ustalıkla, güzel bir resim bu. Bir ressamımız çıkmış da bu güzel günümüzün resmini yapmış, diye sevinmeli değil miyiz? Sonra bu resme benzer fotoğrafları, iki polis arasında götürülen delikanlıların fotoğraflarını şehir şehir alanlara asmış değil miyiz? Öyleyse bu resmi alıp da nasıl karakola götürürüz? Bunu aklım almıyor.

İkinci tablo. Bunda köylüler ocak başında ısınıyorlar. Ne sefil, ne de ayağı yalın köylüler. Oturmuşlar efendi efendi ısınıyorlar. Bunun ne günahı var da alır karakola götürürsünüz?

Üçüncü resimde, sırtında tırpanları olan köylüler ekin biçmeye giderler. Vallahi bu kadar. Eeeee ne var bunda? Ne ayakları yalın, ne sıka, üstelik de dağ gibi, sağlıklı köylüler. Şimdi de ressamlarımız sağlıklı köylüler yapıyorlar diye mi karakola götürüldü bu resim? Ben anlamadım.

O nonfigüratif ressamlar var ya, salt çizgi çizip renk sıvayanlar... Onlara artık hak veriyorum. İstedikleri gibi boya sıvayınlar. Canları sağ olsun. Yerden göğ'e kadar hakları var. Bu resimleri karakola götürülen resamlara tavsiye ediyorum, nelelerine gerek 28 Nisan, köylü möylü. Nonfigüratif resim yapsınlar. Rahat.

Aydınlarımıza da salık veriyorum, yasaklara karşı biraz daha savaşırsak iyi ederiz.

30.4.1961

Yönlerimiz

İnsanların bir yönü var, iyi, hoş. İnsanları buraya kadar çekip getiren, onları ilkelliklerinden çekip alan, ne bileyim ben, insanı insan yapan yönleri bu yönleridir. İnsan da doğa gibi, doğadaki her şey gibi, evren gibi, evrendeki her şey gibi –daha evrenin ne olup ne olmadığını iyice bilmiyoruz ya– değişen, ilerleyen bir yaratıktır. İnsan kısmının mayasında, şöyle toptan ele alacak olursak, devrim yapma, ilerleme çabasını daha çok buluruz. İnsan tarihi, çok ağır da olsa, bir ilerlemeler tarihidir. Acaba insan, doğanın ona verdiği üstün özelliklerle, bugünkü durumundan daha ileriye gidemez miydi?

Bütün bu ilerlemesine, mağaradan çıkıp atom çağına, uzay çağına varmasına rağmen, bugün biz bunu yeterli görmüyoruz. Buraya kadar gelebilen insan, bu çabayla daha önemli işler yapabiliirdi. Bu halde olmayabiliirdi. Örneğin, bu dünya, çağımızda, dahası var, çağımızdan iki yüz, üç yüz, beş yüz yıl önce bile böyle olabilirdi. Böyle değil, iki yüz, üç yüz yıl önce insanın insanı soyması, öldürmesi bitebilirdi. Bu yüzkarası işlere daha çok önceleri de son verilebilirdi.

Elimizdeki kıstas, o günkü mağaradan bugünkü uzay çağına varan insandır.

Bugün insanın bu geriliği hoşumuza gitmiyor. Uzaya gidecek kadar uygar olmak, atomun gücünden faydalanmak, güzel-lerin güzeli. Ama insanın insanı sömürmesi kadar çirkin, aşağılık, iğrenç işleri daha sürdürüp götürmek kötü. İnsanın insanı öldürmesi, insanların bunu savaş perdesi arkasında hoş görme-

leri, meşru saymaları inanılmayacak kadar, insan soyuna, insan usuna yakışmayacak kadar aşağılık.

Bu nereden geliyor? Herhalde bir tane değil, beş tane değil, bir sürü sebebi olacak bunun.

Bu kadar büyük ayrıcalığı bir iki sebepte aramak, ya da bulmaya çalışmak o kadar doğru olmaz sanırım.

İnsan ne kadar ilerleme çabasında olan bir yaratıksa, o kadar değilse de hemen ona yakın, alışkanlıklarının kulu bir yaratık.

Alışkanlığımız tembelliğimizdir. Alışkanlık kolay, bir şey yapmak, başarmak, yeni bir adım atmak, bir bilinmezi bulmak zor. Bir bilinmeze gitmek korkulu. Bir aydınlık, belenmiş yoldan yürümek kolayların kolayı.

Bilinmezin, yeni bulunmuşun insanı çeken, sevindiren bir yönü yok mu? İnsan, her gün, her saat yeni bir şey öğreniyor, yeni bir şey yapıyor. Yeni bir giz çözmeye uğraşıyor. İnsan yeni gizler için canını veriyor. İnsanın mayasındaki güzellik bu güzellik.

Bu alışkanlık belası!.. İnsan soyunun başının en büyük belalarından birisi bu. Bir yerde tutturuyoruz, körün değneğini bellediği gibi, "sittin sene" onun ardından gidiyoruz.

Hepimiz, hiç farkına varmadan, ya başkalarınca çizilmiş bir yoldan gidiyor, onun aşılmaz sınırına giriyor, kul oluyoruz. Çok güçlüyssek kendimize yeni bir yol çiziyor, bir yer buluyoruz. Bu sefer de kendi koyduğumuz sınırın içine kapanıp kalıyoruz.

İnsanın mayasındaki en büyük kötülüklerden birisi de alışkanlık kötülüğüdür, desek nasıl olur dersiniz.

Şöyle durup da bir düşünürsek görürüz ki, şu doğadaki bütün hareketler sonsuz. Sonsuz, çeşitli. Başka başka. Doğada sınırlı, sonsuz olmayan bir tek şey yok diyebiliriz. Diyebiliriz ki, her şey biraz da birbirine benziyor. Gene diyebiliriz ki, ne kadar benziyorsa o kadar ayrı. Benzerlikler de sonsuz, ayrılıklar da sonsuz.

Şu her şeyi sonsuz dünyada, değişen dünyada her gün yeni bir hareket, yeni bir oluş bulabiliriz.

Bunun için alışkanlıklarımızdan kurtulmamız, başkalarının koyduğu, bizim koyduğumuz sınırları aşmamız gerek.

En ilkel insan, alışkanlıklarının en çok kulu olan insandır. İleri, kültürlü insan sonsuzluğun, sonsuz düşüncenin, oluşun, hareketin kapısını daha çok zorlamış insandır.

Dedik ki, her an bir sonsuzlukla karşı karşıyayız. İnsan kafası her an yeni bir düşünceye hazır. Ama ne yazık ki, biz doğada, insan kafasında birtakım sınırlara inanmışız. Her hareketin ve düşüncenin sonsuz olduğunun farkında bile değiliz. Kafamızla, gönlümüzle birtakım sınırların içine kapanmış, dönüp duruyoruz. En ileri, en geniş, sınırları en parçalamış insanda bile birtakım alışkanlıklar oluyor. Çalıştığı, sonsuzu zorlamaya başladığı anlar bile karşısına alışkanlıkları dikiliyor. Çalışmasını, yeni yeni oluşlar, hareketler, düşünceler bulmasını engelliyor. Şunu kafamıza iyice sokmalıyız ki, sınır yok o kadar. Sınırları çoğunluk biz yaratıyoruz. Şunu iyice bilmeliyiz ki, bir küçücük karıncanın hareketinde bile sonsuz değişiklikler, farklılıklar var.

Doğa o kadar kalabalık ki... O kadar bitmez tükenmez ki... O kadar sınırsız ki... İnsan düşüncesi o kadar sonsuza, sınırsıza gidebilir ki... Biz şimdi bu insan sonsuzunun, sınırsızlığının neresindeyiz? Ne kadar zamanda buraya gelebildik? Alışkanlıklarımız, her şeyin sonsuz olduğunu bilmememiz, kafamızı ona göre hazırlamamamız bize kim bilir neler kaybettirdi?

2.7.1961

Film Sansürü Üstüne

Dünyanın her yerinde film sansürü vardır. Neden vardır, o da ayrı bir konu ya. Varsın olsun. Filmciliğin, bütün imkanlarına, hem de büyük imkanlarına rağmen, emeklemesi, öteki sanatların eriştiği yere erişememesi belki de bu yüzdendir. Belki diyorum, bunun bir sürü sebepleri olabilir. Örneğin film önce bir ticaret işidir. Bunu da kırmak zordur. Bütün imkanlarına rağmen bu belalı sanatın bu halde kalması ticarete alet olmasından da ileri gelebilir.

Ortada büyük bir gerçek var ki, film, çağımızda en güçlü, en etkili, imkanları en çok olan bir sanattır.

Uluslar gittikçe film sanatına çok önem veriyorlar. Festivaler, boy boy sinema dergileri, gazeteleri, ne bileyim, daha bir sürü şeyler... Armağanlar. Say sayabildiğin kadar. Sonra uluslar son yıllarda büyük bir film eğitime de giriştiler.

Bize gelince, devletimiz bu büyük sanata, daha doğrusu yüzyılımızın sanatına hiç mi hiç önem vermemiştir. Devletimiz hep bu yönde gölge etmiştir. Ortaya attığı, başımıza anlayışsız bir heyula gibi diktiği film sansürüyle de bu işin en aşağılık bir yerde kalmasını sağlamıştır.

Bizim sansür ne yapmıştır? Ne kadar kaliteli, bir diyeceği olan senaryo geçmişse eline, hepsini türlü sebeplerden dolayı reddetmiştir. Ne kadar kendini bilir, yazdığı bir şeye benzer yazar varsa bu sansürün kara listesine geçmiştir. Film sansürünce bu kişilere senaryo yazdırılmaması prodüktörlere salık verilmiştir.

Bir ikisini dışında tutacak olursak, o bir ikisinin de yaptığı filmler pek ahım şahım şeyler değil ya, film çeviren rejisörlerimizin hiçbirisinin bir dünya görüşü, durmuş oturmuş bir sanat anlayışı, bir film anlayışı yok. Bir eğitimi yok. Yılda yüz film yapılan Türkiyede filme şu kadarcık benzeyen bir film çıkmıyor. Doğru dürüst bir şeyler yapmak isteyenlerin de ne yeterli bir kültürleri, ne yeterli bir eğitimleri, ne de güçleri var.

Bizdeki filmler, yani şu Türk halkının görüp seyrettiği filmler birer yüzkarası. Hiçbir filmimizin ne bir gerçekle, ne insani bir şeyle uzaktan yakından bir ilgisi yok.

Bizim film sansürünün asıl ödevi bu her yıl yüzlerce piyasaya dökülen filmleri yasak etmek olmalıydı. Gerçekten Türk halkına büyük iyilik etmiş olurdu o zaman. Halbuki Türk Film Sansürü ne yapmıştır? Ne kadar kaliteli, iyi senaryo varsa reddetmiştir.

Şu bizim filmlerden on beş tanesini gördüğünü söyleyen dünyanın ünlü prodüktörlerinden birisi bana dedi ki:

“İnsan onuru adına bu filmler piyasaya çıkarılmamalıydı, film sanatı hiçbir memlekette bu kadar aşağılık bir yerde değil. Sizin bu rejisörlerinizin, böyle filmler yapıp da halkın karşısına çıkabilen rejisörlerinizin okuryazarlığı var mı? Ya da ömürlerinde orta halli hiçbir film görmemişler mi?”

Bu işte herkesin günahının olduğunu söyledim. Sansürün, yazarın, bilhassa prodüktörün günahı olduğunu söyledim.

Sonra da düşündüm ki, iyi sanatçı, kaliteli rejisör hangi şart altında olursa olsun bir şeyler çıkarabilir. Ya da çeker gider. Bir daha bu sanatın yüzüne bakmaz. Koşullarını bilmiyor değilim. Viran kalası hanede, diyorlar. Viran kalası hanenin karşısına, viran kalası sanat dikilirse gerçek sanatçı viran kalası haneyi yakan sanatçıdır. Dünyada iyi sanatçıların çoğu viran kalası haneyi göze alanlar arasından çıkmıştır. Sanatta aşağı yukarı, viran kalası hane girince araya, hepimiz aynı şeyi yapıyoruz. Film rejisörleri daha çok yapıyorlar.

Yeni Anayasa çıktı. Antidemokratik kanunlar değiştiriliyor. Şu bizim şanlı sansür de Anayasaya göre elbette ayarlanacaktır. Bir şeyler yapmamız gerekiyor.

Artık biz bile biliyoruz ki, bu film sanatı çağımızın en önemli sanatı. Buna gereken ilgiyi göstermemiz gerek. Hem de çok gerek.

Sansürü ters çevireceğiz. Kaliteli senaryolar yasak edilmeyecek. Bir yere gelmiş, bir sanat ölçüsüne varmış, bir dünya görüşü, bir insan anlayışı olan senaristlerin eserleri yasak edilmeyecek. Onlara yardım edilecek. Onların çevrilmeleri için elden gelen yapılacak. Denemelere girişen rejisörlere saygı duyulacak. Aydınlarımız ve hükümet ona elini uzatacak. Şimdiye kadar bizde böyle bir babayiğit çıkmadı ama, çıkabilir.

O kalitesiz, o baldırbacaklı, o gözü yaşlı, o usdışı, o pespa-ye senaryolara izin verilmeyecek. Taş çatlasa izin verilmeyecek. İnsan onuru adına, ulus selameti adına izin verilmeyecek.

Bunun ölçüsü ne diyeceksiniz? Bunun ölçüsü o kadar zor değil. Memleketin değerli kişilerinden, yani sanatçılarından, bilginlerinden bir kurul ortaya çıkarılacak.

Sonra kaliteli film yapanlara büyük yardımlar yapılacak. Örneğin kaliteli filmler için Fransız hükümeti büyük para armağanları veriyormuş. Yardım yapmanın bin türlü çeşidi var. Ama buna sanatçılardan, bilginlerden yapılan Film Kurulu karar verecek. Bunda yanlışlıklar, haksızlıklar olmaz mı? Elbette olacak. Ama ötekilere bakarak çok daha az olacak.

Bir de film öğretimi yapan kurumlara çok gereğimiz var. Örneğin burslar verilebilir. Büyük film yurtlarında kabiliyetli gençler çalışabilir. Okuyabilir.

Yani dünyadaki insanlar, uluslar film sanatı için ne yapıyorlarsa, hangi yoldan gidiyorlarsa biz de o yoldan gidelim. Bu kadarı bile bize yeter de artar.

Ne olursa olsun, bu onur kırıcı kepezeliklere bir son verilsin. Bu millete yazık. Sahiden bu millete hiç mi acımıyoruz?

16.7.1961

Haksızlık

Dün bir arkadaşım la karşılaştım, ilk sözü:

“Haksızlık ettin,” dedi. “Bu adamlar hiçbir şey yapmadılarsa, azıcık gayret de mi göstermediler?”

Geçen pazar burada yazdığım “Film Sansürü Üstüne” adlı yazımı söylüyordu. Haksızlık ettiklerim de film rejisörlerimiz olacaktı.

“Gayret de mi göstermediler?”

Arkadaşım la bu gayret üstüne konuştuk.

Bana, haksızlık ediyorsun diyen arkadaşım:

“Bir yerde haklısın,” diyordu. “Bu arkadaşlar filmciliğimize bir şey getirmek değil, filmciliği mahvettiler. Ama gayretleri, iyi niyetleri... Birkaçını tanıyorum, bunlar iyi bir şeyler yapmak için çırpınıyorlar. Bir şey yapamıyorlar. Koşullar ellerini kollarını bağıyor bunların.”

Gayretleri üstünde durduk. İkimiz de aradık taradık, bizim aslanların büyük gayretleri için bir örnek bulamadık sinemamızda. Gayret olarak bir iki film üstünde durduk. Bunların yapılışındaki iyi niyet vardı, emek vardı, ama film yoktu ortada.

Sonra bir karara vardık. Gayret dedikleri şey bir bütündür. Örneğin sinemayla ilgisi olmayan bir adam istediği kadar iyi niyetli olsun, gayretli olsun, iyi bir şey yapmak için her şeylerini koysun, o adam iyi bir film yapabilir mi? Elbette yapamaz.

Bunun için ne ister, bir sanatçı gücü. Sanatçı gücü de yetmez. Bilgi, görgü ister. O da yetmez. Bir sanat, bir insan anlayışı ister. İyi niyetten önce, gayretten önce birtakım şeyler istiyor.

Bu üstünlük var mı bu arkadaşlarımızda? Düşündük, taşındık, rejisörlerimizi teker teker gözden geçirdik, hiçbirisinde bu bütünlükten bulamadık. Bir de bizim sansürün kötü tutumu ortaya çıkınca, en iyi niyet, en güzel gayret bile beş para etmiyor.

Öyleyse yüz film çekilen bir memlekette hiçbir iyi film çıkmamasında bütün günah bu adamların mı? Koşulların hiç mi günahı yok? Koşullar getirirse, zorlasa, iyi sanatçı çıkmam da çıkmam diye diretir mi? Diretse bile koşullar onu çıkmaya, iyi birtakım işler yapmaya zorlamaz mı?

Sansüre, rejisöre çatmayı bir yana bırakıp koşullara mı çatmalıyız? Yılda çıkan yüz film içinden ayrıksı bir iyi film neden çıkmıyor?

Biliyoruz ki, en kötü koşullar içinde sanatta ayrıksılar vardır. Böyle ayrıksı bir iş bile bizden neden, bir çiçekle yaz gelmesede, neden çıkmıyor?

İşte bunun üstünde önemle duralım. Bu, gerçekten bir araştırma konusu olmaya değer. Koşulları yırtan bir tek, bir tek adam. Demek ki, bizde öyle adamlar da yok. Bence bu bir kötümserlik. Bizde büyük ressamlar var. Koşullarımız büyük ressamlar yetiştirmeye elverişli mi? Bizde büyük şairler var. Koşullarımız büyük şairler yetiştirmeye elverişli mi? Bırakalım büyüğü küçüğü, ama bizde resim, şiir, hikaye, roman var. Ama bizde sinema yok.

Diyeceksiniz ki, sinemanın ayrı özellikleri, imkansızlıkları var. Zor bir iş. Tek kişinin işi değil. Birtakım unsurların bir araya gelmesi gerek iyi sinema olması için. Bizde tiyatro da var. Tiyatro da bir tek kişinin işi değil. Hazırlıklı bir adamın gayreti tiyatromuzu bir yere getirebilmiş.

Tiyatromuza devlet yardım etmiş, diyebilirsiniz. Çelmelememiş. Tiyatromuzun bir uzun geleneği de var, diyebilirsiniz.

Öyleyse elimizi kolumuzu bağlayıp oturalım mı? Birtakım insanlara haksızlık ediyoruz, diye yazmayalım mı? Hiç olmazsa biz bir gayret göstermeyelim mi?

Film yapımcısının günahı büyük bu işte. Buna, bir diyelim. Rejisörlerinki de büyük. Buna, iki diyelim. Sonra da sıralayalım. Gazetecinin, yazarın, film oynatan sinemacının... Ben de bizim sinemamıza, çevrilsin diye hikaye verdim. Sinemayı çok

sevdim. Şunu burada söyleyelim ki, romanlarıma, hikayelerime gösterdiğim gayreti sinema hikayesine gösteremedim. Bunun nedenlerini burada sayıp dökmenin bir gereği yok. Kendimi savunmak da bir şeyi değiştirmez.

Bu işte en büyük günah, bunu iyice belirtelim ki, hükümetin. O baş belası sansürün. Gerçekten, o kötü senaryolar tasdikçisi sansürün.

Bizim sansür o hale gelmiştir ki, ödevi yalnız kötü senaryoları seçip tasdik etmek olmuştur.

Rejisörlerimizin bir gayret göstermemeleri, yüz film içinde filme benzer bir film çıkmaması bu yüzden olmasın? Bunun üstünde de duralım. Gerçekten rejisör arkadaşlarıma haksızlık etmiş olmayayım? Memleketinin, insanının gerçeğini söyletmezlerse neyi söyleyebilirsin? Bu düşünce doğru görünüyor bana. Bir tek kişinin bile ortaya çıkmaması... Ne dersiniz?

Bu da var, bu da var. Ama rejisör arkadaşlarımla gayretlerini, hazırlıklarını da iyi biliyorum. Gene de büyük bir haksızlık ettiğimi sanmıyorum.

Geçen yazımda da dediğim gibi, yüreğinde olan, ne yapar yapar, bu koşullar içinde de bir şeyler yapar.

Şimdi bir yol bulalım. Türk halkını bu yüzkarası filmlerden kurtaralım. Hiç olmazsa kurtarmaya gayret edelim.

Şunu da mı yapamayız, bu filmleri böyle usdışı, insan dışı halden de mi kurtaramayız? Böyle gerçekdışı hallerden de mi?

Çağımızın bu bir numaralı sanatı gelin görün ki, bizim elimizde ne korkunç hallere düşmüş. Ayıp bir şey olmuş. Aydınlar, bilim adamları, hükümet adamları, yazarlar, rejisör arkadaşlar, gene de bu halden kurtulmanın bir yolu yok mu?

23.7.1961

Politika

Kim yapmışsa yapmış. Hangi gelenek getirmişse buraya kadar getirmiş. Bizde politika dedikleri çok yanlış anlaşılmış. Belki de bir Doğulu geleneğin sonucu. Şu Doğuyu da bir iyice tarif etmek gerek ya. Ama aşağı yukarı Doğunun ne olduğunu hepimiz biliyoruz.

Bizde politika bir yere geçmek, bir mevki kapmak için yapılıyor. Mevki hırsı belki hırsların en çirkini ama, en güçlüsü değil. Mevki için politika yapanlar en çürük temele basmaktan başka bir şey yapamazlar. Yel nereden eserse oraya gidiyorlar. Tutundukları bir yer, bir inanç yok. Doğru belledikleri, hak belledikleri bir şey yok. Gününü gün etmek. Gününü en güzel geçirmek.

Bakın şu yanınıza yönünüze, bir politikacı bugün ak dediğine yarın kara diyor. Salt faydası nereye götürürse oraya gidiyor. Boynu tohtlu köleler gibi.

Memleket, vatan sözü ediyorlar. Onlarca vatan, memleket, memleket insanları çok değerli! Ama bu değerın istediğini, hakkını vermeye gelince, vatan için iyi bir şey yapmaya gelince, onlar yoklar. Burada haksızlık mı ediyorum, diye düşünüyorum. Bir memleketimiz var ki, her bakımdan kalkınmak, ileri olmak için çok imkanları var.

Şu demokrasi işini ele alalım. DP 1946'da kurulduğunda demokrasi savaşına atılan kişilerden kaç ı Milli Şef diktatörünün hapisanesinden çıkmıştı? Demokrasi uğruna bütün hayatlarınca ne yapmışlardı? Biliyoruz ki, hepsi daha önce Milli Şef

diktatörünün en birinci adamlarıydılar. Bir kısmı da dalkavuştu. Milli Şefe muhalif olanlar da vardı içlerinde. Ama demokrasi düşüncesi için değil. Kişisel, küçük çıkarları için Milli Şefe düşmandılar. Milli Şef onları ya mebus, ya vekil yapmamıştı. Ya da kişisel çıkarlarının önüne geçmişti. Ya da istedikleri mevkii onlara vermemişti.

Bütün çıkarıcılar, fırsat bulunca, demokrasi kisvesi altında, Şefe karşı savaşa atıldılar.

Sonu ne oldu? Demokrasi oldu mu? Benim düşündüğüme göre, bu sosyal koşullar içinde bizim yurdumuzda demokrasi zor gerçekleşir ya, demokrasiye benzer bir şey gelebildi mi yurdumuza? Bir yağmacılar saltanatı kuruldu. Başka türlü de olmazdı.

Demokrasi halkın bir zorlamasıdır. O da kendi koşullarını kendisi hazırlar.

Bunu da geçelim.

Çok belalı bir çağı yaşıyoruz. Milletimiz uyanık. Millet in çoğunluğu çıkarının nerede olduğunu biliyor. Burada kimsenin bir günahı yok. Çağımız böyle getirmiş. Millet çoğunluğu artık akla karayı seçmeye doğru...

Çağımızdaki, bu gözünü açmış halkın önündeki politikacı, artık Doğulu gelenekten gelen politikacı olamaz. Artık çağımızdaki Doğulu politikacının başı belada. Onun, halkın elinden kurtulabilmesi diye bir şey yok. Millet, böylesi politikacının işliğini çok çabuk pazara çıkarıyor.

Çürük politikaya bir örnek, halkı umursamazlığa bir örnek vermek istiyorum. Yeni kurulan partilerden birinin daha doğru dürüst bir programı yok. Vebalı günahı boynuna. Ben öyle duydum. Olsa bile ne gerekirdi, diyeceksiniz. Eski tas eski hamam. Efendim, bu parti programını seçimlerden sonra yapacaktı. Peki bu, oy isteyeceğin halka hakaret değil mi, a efendi? Bir demokrasi savaşında millettten ne için oy isteyeceksin? Tabii alavere dalavere. Yani biraz da istim arkadan gelsin.

Daha çok örnek verirdim ama, ne gereği var. Bunların ne kadar ilkesiz olduklarını hepimiz bilmiyor muyuz? Felaketin nereden geldiğini artık hep bilmiyor muyuz?

Çağımızda politikacı en namuslu, en doğru adamdır. Bir ilkesi, bir düşüncesi olan adamdır. İlkesi, inancı, düşüncesi uğruna hayatını, gerekince kellesini koymuş adamdır.

Eğer demokrasiye inanmışsa, eğer sosyalizm uğruna savaşıyorsa, onun için yalnız bu vardır. Onun için inanç, evladü ayalden de, hayattan da, kelleden de üstündür. O, mevkî ilkelere gerçekleştirmek için geçecektir. İktidarı insanlara, memlekete iyilik etmek için isteyecektir. İktidar onu kullanmayacak, o iktidarı ilkeler, düşünceler ve iyilikler için kullanacaktır. Çağımız politikacısının karakteri budur. Çağımızda gerçek politikacılar şan olsun diye, kişisel faydaları için değil, düşüncelerinin, milletlerinin faydası için politika yapıyorlar. Çoğu zaman da kişi olarak bu işten zararlı çıkıyorlar. Bütün ömürlerini, bile bile, hiçbir şey beklemeden harcıyorlar. Kelleleri gidiyor.

Bu, düşünceleri için politika yapanlar sıkışınca, başları dara gelince, yani Yassıadadakiler gibi düşünce, insan tortuları haline gelmiyorlar. Büyük umutlarının ateşinde geleceği insanca, yığıtçe karşılıyorlar. Çağımız böyle politikacıları çok gördü.

Bizde de artık halk yutmuyor. Artık yutmayacak da. Düşüncesi uğruna, ilkeleri uğruna her şeylerini koymuş politikacısını bekliyor halk.

İşte böyle adamlar yurdumuzda çoğaldıkça, biz de her gün biraz daha, biraz daha iyiliğe gideceğiz. Çağımıza layık insanlar olacağız.

1961

Yasaklar

Yasaklar, geri toplulukların özelliklerinden birisidir. Bunu biliyorum. Çok iyi biliyorum ama, bir türlü de üzüntüden kurtulamıyorum. Bizde öylesine yasaklar var ki, akıl almaz. Nereye koyacağını, nereye oturtacağını bilemezsin. Akılla, düşünceyle bağdaştıramazsın. Şu bizim toplumda, hani savaşıacaklarına bunalanlar var ya, bir an için de olsa onların haline düşmeye imkan yok.

Bizim toplumumuzdaki ileri geçinenler, ileri insanlar bunalacaklarına, tepeden gülüp geçeceklerine, geriliğin bir sonucu olan yasaklarla savaşırsalar daha iyi ederler. Bir ilerinin gücü, ışığı, birçok gerinin gücünden, karanlığından daha fazladır. İlericiler, gerçekten ileriliğe inanmış kişilerse, sahteci değilse, ister istemez savaşa atılırlar, o zaman da gericiler ışık görmüş yarasaya dönerler. Baykuşa dönerler. Yerlerinden kıpırdayamazlar.

Mahmut Makal *Bizim Köyü* yazmıştı. *Bizim Köy* gibi bir kitap o zamana kadar alışmadığımız bir şeydi. Kıyametler koptu. Çünkü Mahmut Makal korkunç yasağı kırmıştı. Gericilik baykuşuna ışık tutmuştu. Müthiş bir telaş başladı. Nasıl olurdu efendim, nasıl olurdu da bir insan kalkardı da Türk köylerinin bu yanını, bu korkunç sefaletini ortaya bütün çıplaklığıyla atardı. Bu olacak iş miydi? Bu iş vatanseverlikle bağdaşamazdı. Sayın okurlarım, bana inanın, *Bizim Köy* için aynen böyle yazdılar, böyle düşündüler. Bu iş, Türk köylerinin sefaletinin açıklanması, vatanseverlikle bağdaşamaz, dediler.

Ne olmalıydı? Türk köyleri orada, binlerce yıllık ilkel hayatı içinde öyle yaşamalı, hayatını korkunç sefalet içinde sürdürüp gitmeli, biz bunu açığa vurmamalıydık. Masaldaki gibi, “Aman ne cici köylerimiz var, ne uygar, ne refah saadet içinde köylerimiz var. Yaşasın köylerimiz. Anadolu köylerinin amanın bu saflığı bozulmasın,” mı demeliydik? Türk köylerinin sefaletini kimse yazmasaydı, kimse bilmeseydi, ne geçerdi elimize? Akıllı olan azıcık düşünür, ne geçerdi? Hiç. Ama bir milyon hiç, eğer hiçin ölçüsü varsa. Yabancılar bizim bu halimizi bilmemeliymiş. Akla bak hele, yabancılar senin nerede olduğunu, hangi ilkel hayatını yaşadığını senden bin kere iyi bilirler. İnsanların iyi ya da kötü yaşadıkları biliniyor artık. Gelip görme de, bilime vuruluyor, senin gücün hemen anlaşılıyor.

Geriliğimizi, sefaletimizi saklamak, şu koca dünyada devekuşu gibi saklanmaya çalışmamız, demektir. Yasaklar zararlıdır. Yasakla kötülüğün önüne geçemezsin. Bir şey saklamakla onu ortadan kaldıramazsın. Hele insan sefaletini hiç kaldıramazsın. Eğer Anadolu'daki hayatımız bu haldeyse, bunun çoğunluk sebebi yasaklardır.

Bir mesele gün ışığına serilince üstünde tartışılır. Ondan sonradır ki, bunun bir çaresi, bundan kurtulmanın bir yolu bulunur.

Meselelerimizi deşmekten korkacak kadar, millet uzaya gidip geldikten sonra ilkel olmayalım. Hem kendimize, hem millete yazık ediyoruz. Devekuşluğu hiçbir şeyi halletmez. Her şeyimiz, geriliğimiz açık açık. Açık açık meselelerimizin üstüne eğileceğiz.

Yasaklarımız öylesine gülünç ki... İster istemez bu halimize acıyoruz.

Bir gün Kayserideydim. Kıyı mahallelerden birinde bir kümbetin fotoğrafını çekiyordum. Alıp karakola götürdüler. Durdurup da, bir yabancı, bir köylünün resmini zor çeker bizde. Ne olurmuş yani, kıyamet mi kopar? Varsın Türk köylüsü perişan, yoksul desinler. Bu bir gerçekse, yoksul demelerinden ne çıkar? Ama bir şey derlerse, işte bu dedikleri şey zorumuza gitsin. İşte bunu dedirtmeyelim: Türkler, yoksul, okumamış köylülerini bu halden kurtarmak için hiçbir şey yapmıyorlar.

İşte bu korkunç. İşte bu utanılacak bir şey. İşte bu gerilik. Ama-
nın bütün dünyaya yoksulluğumuzu gösterelim. Faydası olur.
Yoksulluğumuzun önüne geçmek için, çabamızı da gösterelim.
Bu daha güzel olur.

Bir film yapmak istiyorsun. Orada ayağı yalın köylüler ola-
maz. Neden olamaz? Anadoludaki kadınların yüzde sekseni
ayakkabı giymez. Öyleyse neden filme girmez bu? Bu yasak.
Bu yasağı hangi vatansever kafa koymuş? Vatanseverliği nasıl
tekeline almış? Peki biz bu yasaklara karşıyız? Biz o beylerden
bu vatani daha az mı severiz? Vallahi şaşılacak iş.

Aşık Veyselin hayatını anlatan bir film yapılmıştı. Film
Veyselin köyünde çekilmişti. Veyselin gençliği köyde. Kıraç,
ağaçsız, yalnız bir köy. Veyselin gençliği Osmanlı devrinde
geçmiştir. Buraya kadar filme, bu köye izin verilir. Ama Veyse-
lin son yıllardaki hayatı da aynı köyde geçer. Geçmiştir. Zavallı
rejisör ne bilsin. Veyselin bugün de hayatının geçtiği köyü ol-
duğu gibi çeker. Köy, Veyselin gençliğinde aynı, bugün de ay-
nı. Bugün aynı olamaz. Sansür şırrak diye keser. Türkiyede
böyle köy kaldı mı? Yaşasın sansür. Hiç böyle köy olur mu
Türkiyede! Ne haddine! Her bir yanı gül gülistan etmedik mi?
Sonra efendim, filmin son kısmını yasak etti sansür. Bugünkü
gördüğümüz, içinde yaşadığımız Veyselin köyü Osmanlı çağı-
nın köyü olarak kaldı. Onun yerine modern bir çiftlik buldular.
Veyselin köyü filmde Osmanlı köyü olarak kaldı. Bu çiftlik de
Veyselin modern, şimdiki köyü oldu. Filmin sonu öyle komik
ki... Traktör sesini duyan Veysel gülümsüyor seviniyor. Ben bi-
liyordum ki, zeki, büyük Veysel, kuş uçmaz, kervan geçmez
köyünü böyle traktörlü, bahçeli köy haline getiren yalana gülü-
yordu. Bu yalanlardan ne kazandık? Veyselin Osmanlı köyü
bütün sefaletiyle orada durup durur. Film de geldi geçti. Bir
tek işe yaradı, o da, düşünce kılığımıza, düşünce yoksulluğu-
muza bizi güldürdü.

Efe filmi yapamazsın, neden? Osmanlı zamanında adamlar
dağa çıkmışlar. Efelik bir gelenek olmuş. Yapamazsın. Neden?
Söyler misiniz? Hiçbir şey söyleyemezler.

Benim *Beyaz Mendil* adında bir senaryom vardı. İyice bir
film oldu sonunda. Filmin bir yerinde düğün kurulur. Anadolu

düğün evlerinin üstüne bayrak asarlar. Biz de filmde bayrak astık. Bu, bu milletin geleneği. Olmaz efendim. Sansür, üstü bayraklı evi filminden kesti attı. Gördünüz mü bu milletin gerçeklerini tanıyan insanları...

Bu, bizdeki film sansürü öylesine komik, öylesine acıklı ki, örnekler versem, yerim olsa da örnekler versem, güle güle kırılır, ağlaya ağlaya ölürsünüz.

Bizdeki bir yasağı daha söyleyeyim. Atatürk zamanında, Şükrü Kaya İçişleri Bakanı iken, Halk Şairleri şehirlere uğrayamaz olmuşlar. Jandarmaya görünemez olmuşlar. Jandarmalar, polisler zavallıları tutup tutup dövüyorlar, sazlarını kırıyorlarmış. Sazları, geriliktir diye, bir sivri akıllı yasak edivermiş. Bu yasak, saz kırılması bir iki yıl sürmüş. Sonunda Atatürk duymuş da, amanın ne yapıyorsunuz, demiş. Demiş de bizim aşık-cılar yakayı kurtarmışlar.

Pater Pancalı diye bir Hint filmi görmüş, o film için bir yazı yazmışım. Bu filmdeki kadar korkunç sefalet parçalarını hiçbir sanat eserinde görmedim. Ne oldu? Ben bu insanları o korkunç sefalet içinde sevdim. Bu insanlar, sefaletin yenemediği insanlardı. Filmı gördükten sonra, şuna inandım ki, Hint halkı yoksulluğu yenecek. Bu film bütün dünyada gösterildi. Hint milleti bundan ne kaybetti? Aksine, Hindi seven binlerce, milyonlarca ödenlikli yürek kazandı. İnsanlar Hint halkının sefaletinden kurtulacağına inandılar. Bu filminden önce, biz Hintteki yoksulluğu bilmiyor muyduk? Biliyorduk, biliyorduk ama, Hint hal-kını bu kadar sevmiyorduk.

Yasaklar, böyle gereksiz, gülünç yasaklar bizim toplumumuz için her zaman zararlı olmuştur. Nereden gelirse gelsin bu yasakların birçoğu vatanımız için, vatanımızın ilerlemesi için bir tehlike olmuştur.

Yasaklarda ölçüyü kaçırmayalım. Ölçüyü kaçıranlarla da savaşıalım. Yasaklar gericilerin kaleleridir. Bu kaleleri el ele vererek yıkalım. Meselelerimizi açık yürekle, apaçık, korkmadan tartışalım. Daha faydalı olur. Yurdumuz daha çok kazanır. Deveküşu mu? Şu deveküşuluktan bir şey kazandığımızı, kazanabileceğimizi söyleyecek bir tek aklı başında insan çıkarsa, ben bu söylediklerimin hepsini söylenmemiş sayacağım. Var mısınız?

1961

Kuşku Çağları

İlk günden bu yana insan kuşku içindedir. Demem o ki, insan kendi kendini bildi bileli kuşku içinde. Kuşku karanlığı içinde. Dört yanını bir kuşku, bir korku karanlığı sarmış ki, deme gitsin. İnsanoğlunun en kutsal çabası karanlığını, kuşku duvarını yıkmak için giriştiği büyük uğraştır. Her gün biraz daha, biraz daha kuşku duvarını yıkmak için didinme. İnsanoğlunda en övünülecek yön...

İlk insanlar bilisizdir. Tek tek yaşarlardı. Tek tek yaşamak, işini tek başına görmek... Kuşku, korku karanlığını iyice yüklenmek, onun içine boylu boyunca düşmek demektir.

İnsanların kuşkuya, korkuya ilk dur demeleri, karanlıklarını ilk birazcık yırtmaları, toplum haline gelmeleriyle olmuştur. Daha önce insan insandan korkardı. İnsan tabiattan korkardı.

Toplum haline gelince, bir dayanışma, korkuya, kuşkuya biraz daha etkili karşı koyma başladı. Kuşkuları, korkuları yenmek için insanlar türlü işler icat ettiler. Türlü dinler yaptılar kendilerine. Türlü görenekler yaptılar. Türlü geleneklerin ardından gittiler.

İnsanın belki de en büyük savaşı, kuşkuya, korkuya karşı olmuştur. İçinde bulunduğu karanlığa karşı olmuştur. Bilmemek, bir karanlık içinde kalmak, her zaman da böyle olmak, insanları kuşkunun korkunun içine atmıştır.

Diyebiliriz ki, insan ilerledikçe korkuları da azalmıştır. Aca-ba bunu diyebilir miyiz? İnsan kuşkusu, korkusu azaldı mı, azal-madı mı, bunu nasıl bir ölçüye vurup da bir sonuca varabiliriz?

İnsan tek tek yaşamanın yüklediği karanlıktan, kuşkudan çıkıp da toplum haline gelince, toplum savaşları başlamıştır. Hem de en pisi pisine savaşlar... Baskın savaşları. Bir gece uy-kudayken öldürölüvermek korkusu... Sonra harpler, hastalıklar, salgınlar, kıtlıklar korkusu... kuşkusunu...

Toplum daha ilerlemiş, salgın hastalıkların önüne geçilmiş... Kıtlıklar, düpedüz aç kalarak ölmekler azalmış.

Ama buna karşılık, gittikçe daha çok insan öldüren, memleketler yıkan, bir anda toplumları yok eden savaşlar gün geçtikçe, her gün geçtikçe büyüyen savaşlar korkusu ortalığı almış.

Tarih boyunca, insanlara bakacak olursak, ne olursa olsun toplum olmaya gittikçe, gelenekler ortaya çıktıkça, dayanışma gerçekleştikçe kuşku da azalmıştır. İnsan rahat bir soluk almıştır. İnsanoğlunun en kutsanacak yanı, her gün biraz daha dayanışmaya gitmesidir. Kurtuluşu bu dayanışmada, birbirine inanmakta bulmasıdır.

Çağımıza gelinceye kadar, yani toplum işlerine bilim karışınca kadar insanlar, ne kadar kuşkudan, korkudan kurtulma savaşı vermiş olurlarsa olsunlar, ne derece bir dayanışmaya varmış olurlarsa olsunlar, kuşku, korku içindeydiler. Tabiatı, yönetenlere, kişilere güvenleri yoktu. Bilimin karışmadığı, elinin dokunmadığı toplumlara bozuk düzen toplumlar diyoruz. Bilimin işe karıştığı memleketlerdeki düzenli toplumlar birazcık daha kuşkularını, korkularını yenmiş durumdalar.

Geçenlerde *Cumhuriyet*'te arkadaşımız Sabahattin Eyuboğlu kuşku üstüne, bizim toplumumuzdaki kuşku üstüne güzel bir yazı yazdı.* Ben de bu yazıyı ona imrenerek yazıyorum. Bir de arkadaşımın o yazıda dokunmadığı bir başka yöne dokunmak için yazıyorum. Eyuboğlu, bozuk düzen toplumlarda kuşkunun başköşeye oturtulduğunu, güvenin yakınına bile yanaşmadığını söylüyordu. Kişilerin birbirlerine, yöneticilere, yöneticilerin kişilere güvensizliklerini söylüyordu.

Bizim toplumumuz bozuk düzen bir toplumdur. Yerini bulmamış, oturamamıştır. Böyle bozuk düzen toplumlarda gemisini kurtaran kaptandır. Altta kalanın canı çıksın. Bu yapıda

* Sabahattin Eyuboğlu, *Mavi ve Kara*, sayfa 84 (Birinci basım).

bir toplumda kuşkudan başkası yürümez. Korkudan başkası sökmez. Güven dediğin anka kuşu hiç mi hiç böylesi toplumlarla uğramaz. Bir kurt gibi de kuşku ve korku toplumun içine girer, onu yer. Çürütür. O toplumu korku iflah etmez. Bizim iflah olmamamızın sebeplerinden birisi de kuşkudur.

Biribirimizden korkuyor, ürküyor, kuşkuluyoruz. Biliyoruz ki, şu toplumda öbürüne kazık atmayacak az insan var. Bunun nedenini soracak olursanız, bu toplum, “gemisini kurtaran kaptandır” toplumudur.

Biz, insan olarak bu toplumda biribirimizden kuşkuluyoruz, korkuyoruz. Polisten korkuyoruz. Düşüncemizi söylemekten korkuyoruz. Polis de bizden korkuyor. Memur başındakinden, başındaki de memurundan korkuyor. Köylü kentliden, kentli köylüden kuşku. Onların ilişkilerini ayarlayacak bir düzen kurulamamış. Ne bileyim ben, herkes herkesten, herkes her şeyden korkuyor.

Yokluktan korkuyoruz. Açlıktan korkuyoruz, kuşkuluyoruz. Ama korkuların en yamanı, en büyüğü, yakamıza en çok sarılanı, gelecek korkusu. Yarın ne olacak, diye ödümüz pathyor. Zenginin öyle, yoksulun öyle, ağanın öyle, paşanın öyle. Çoluğun öyle, çocuğun öyle. Yarın ne olacağız? İşte insanı kahreden, insanı bitiren, insanı insanlıktan çıkaran korku, kuşku, ürküntü bu. Bu gelecek korkusunu dünyada bizim gibi alt edememiş daha birçok memleket var. Ama hiçbirisi bizim kadar değil. Bizimki, çok başıbozuk bir toplum olduğundan, güvensizliğimiz de haliyle daha büyük, daha korkunç. Daha yaşanmaz.

Şimdi çağımızın karşılaştığı korkular, gelecek korkusu, gelecek.

İnsanlar bu iki korkuyu da yenecek. Onların da üstesinden gelecek.

Bir düşünür, en büyük iş, diyordu, insanın kişisel meseleleriyle baş başa kalmasıdır.

Örneğin savaş korkusunu atıp, gelecek korkusunu atıp, açlığı yokluğu atıp kişisel dertlerle baş başa kalmak. Onların korkusuna bir çare aramak.

İnsanoğlu her gün bir parça daha çok ışık görüyor. Bir parça bir parça daha çok ışık. Işık gittikçe büyüyor.

İnsanlar gelecek korkusunu, savaş korkusunu, açlık, işsizlik korkusunu yenecekler.

Biraz daha düzen, biraz daha dayanışma, bunların ardından nur topu gibi bir güven...

İşte ondan sonra kişisel meselelerimiz: Neden ölüyoruz? Amma da çabuk ölüyoruz. Bu dünyaya neden geldik, neden gidiyoruz? Bunun bir çaresi var mı? Ölüm korkulacak bir şey midir? Şu evren dedikleri akıl sır ermez şey ne mene iştir ki, bilinmez.

Son sözüm, insan kuşkusunu, korkusunu yendikçe, yenme çarelerini buldukça, biraz daha, biraz daha ışığa yöneliyor.

18.12.1961

Güme Giden

Bizim işimiz, leyleğin ömrü dedikleri. Yıllardan bu yana hep gürültü patırtı. Ne var ortada? Şu milletin hayatında azıcık bir değişiklik görüldü mü? Yani iyiye doğru, ileriye doğru demek istiyorum. Gerisin geri epeyi gitmişliğimiz var. Bunu inkar eden yok. Hani şu demokrasi dedikleri, başladığı zamanlar bir şeye benziyordu. Bir umut veriyordu. O umudumuzu da gözümüzde koydular.

Şu bizim yüce bilim kişilerimiz, yüce aydınlarımız ve yüce politikacılarımız demokrasiyi de kendi kafalarına benzettiler. Gücün yeterse çık işin içinden.

İnsan bir bunalım içinde kalıyor. Yalnız iftira ediyorlar, yalnız sövüyorlar, yalnız yalan söylüyorlar. Muhalefet deyince yalnız bunu anlıyorlar. Azıcık bir düşünce kırıntısı var mı sözlerinde, yazılarında? Yıllardan bu yana elle tutulur bir söz söylemiş, bir yazı yazmış varsa buraya gelsin... Yok, yok, yok... Koskocaman bir laf kalabalığı içinde yuvarlanıp gidiyoruz.

Bir de dedikodu makinası işliyor ki, aman Allah... Herkes bayılıyor dedikoduya. Bakın bütün gazetelerde dedikodu sütunları türedi. Gazeteler birazcık kendilerini tutmasalar bütün sayfalar dedikodu yazılarıyla dolar. Millet de bayıla bayıla okur. Bakın, yakında bu gidişle, göreceksiniz, bir dedikodu yazarı şu bizim Babıalide bir başyazardan daha çok para alacak, daha çok değeri olacak. Gidiş onu gösteriyor. Bir iki yıl önce bizde bir spor modası vardı. Bir spor edebiyatı türedi ki, görül-müş değil. Bizim yokuşta kime baksan spor yazarıydı. Şimdi de herkes dedikodu yazarı. Ne yapsın çocuklar, ekmek parası.

Bir toplum böyle köksüz, yoksul, amaçsız bir hale gelirse, o toplumdaki insanların birinci işi dedikodu olur. Evde dedikodu, sokakta, çarşıda pazarda, gazetede, her yerde dedikodu... Yedisinden yetmişine kadar dedikoduyla geçen bir bölüm...

Sonra da dipsiz başsız çatışmalar, her gün sayfa sayfa ana avrat sövmeler. Sanattakiler sövüyor, sözüm ona, bilimdekiler sövüyor, politikadakiler sövüyor. Önüne gelen tartışma adına, düşünce adına, önüne gelene sövüyor. Sonra efendim, sonra sonra halk da sövüyor.

Bir keşmekeş, kimin ne dediği anlaşılmıyor. İyi ki anlaşılmıyor. Bir kulak verip de bu keşmekeşi can kulağıyla dinledin mi, irkiliyorsun. Bu kalabalıkta, keşmekeşte insan bir şey var sanıyor, gürültüye patırtıya bakıp... Kulak verip can kulağıyla dinleyince, bir de bakıyorsun ki, bütün bir yıllık, beş yıllık, bir yüzyıllık gürültü bir incir çekirdeği doldurmamış. Bu boş gürültü de birtakımlarının işine yarıyor. Bu boş gürültüye o faydaları olan birtakım kişiler kaynaklık ediyorlar.

Bu kadar söz ettik boş gürültü üstüne. Bu yanda bunca hırgür. Ötede kendi kaderine yüzyıllardır terk edilmiş bir memleket.

Doğuda açlık var. Avrupanın kıyıcığında, tam yirminci yüzyılın ortasında bir memleketin halkı aç kalıyor, düpedüz aç kalıyor. Yani yiyecek bir lokma ekmek bulamıyor. Yani sofralar türlü yiyeceklerle donanırken, elin adamı kuş sütünü beğenmezken, sonra efendim elin adamları fezaya uçarlarken, elin adamları buğdaylarını denizlere dökerlerken, elin adamları buğday ekmesinler diye çiftçilerine prim verirlerken Doğu Anadolu'da insanlar aç kalıyorlar. Daha sayayım mı? İşte biz bunun karşısında, yukarda anlattığım durumdayız. Sağ olsunlar vatandaşlarımız çok hamiyetli, faziletli, dirayetli, haşmetli. Doğuya yardım ettiler de onları açlıktan kurtardılar. Yardım ettik ya, onlara bir lokma ekmek gönderdik ya, vicdan huzuru içinde oturur, dedikodumuzu yaparız. Af için canımızı veririz. Sonra daha neler neler yaparız. Sonra sövüşürüz. Kim ne karışır. Düşünceye saygı da duyarız. Düşünmesini bilmeyen halkla da alay ederiz. Hepimiz birkaç dil biliriz. Yığın yığın kitap okumuşuzdur. Sonra, şu yeryüzünde var mı bize yan bakan, deriz.

Doğuda açlık var. Ne yüzden böyle bir felaket gelir insanların başına? Nerde o koca diplomalı sosyologlar? Nerde o vatan için can veren politikacılar, irili ufaklı bilim aslanları nerede? Doğuya kim gitti, ne yüzden bu açlık, bize kim söyledi? Kıtlık dediler çıktılar, yağmurlar yağmadı dediler çıktılar işin içinden. Bu kadar mı? Bu kadar ya, ne istiyorsunuz daha? Kökü dışarda olanlar, kötü düşünceliler, bu vatani sevmeyenler her yerde bir kulp ararlar zaten. Kıtıktır bu, bu yıl vurur, gelecek yıl geçer gider.

Ey iyi düşünceliler, iş hiç de öyle değil. Ben o yüreği yanımuş bilim adamlarından değilim. O kötü düşünceli dediğiniz, kötü kişilerden biriyim. İş hiç sanıldığı gibi değil. Yeni bir gercek de atmıyorum ortaya.

Eey iyi düşünceliler, bu vatani canlarından çok seven asil kardeşlerim. Anadoludaki açlık yüzyıllardan bu yana sürer... Buraya bir nokta koyup geçelim.

Türkmenin, yani bir zamanlar göçebe olan Türkmenin bir huyu varmış. Güzel bir yer bulup konarlarmış. Yer verimli, diz boyu ot. Yaban meyveleri dallarda, odunu bol... Suyu gürül gürül... Çadırlarını kurdukları yer de tertemiz. Aradan birkaç yıl geçermiş, çadırları kurdukları yerden pislikten çıkılmaz olurmuş, hayvanları o güzelim otları köklerinden sökerlermiş, meyveler dallardan yok olurmuş, ormanı keçi yermiş, yakarlarmış... Sonra Türkmen bakarmış ki orada iş yok, çeker başka güzel bir yere konarmış. Büyük göçlerin sebebi, göçebeliliğin büyük sebebi, toprağı öldürüp, ölen topraktan yakayı kurtarıp başka bir toprağı kapağı atmaktır.

Sonra biz de göçebeyiz ya, Anadoluya kapağı atmışız. Uzun maceralardan sonra, bir sürü topraklar öldürdükten sonra Anadoluyu yurt tutmuşuz. Fırsat bulsaymışız, burayı da öldürdükten sonra başka yere gidecekmişiz. Bütün bunları tarih söylüyor. Yalan doğru, benim sayım suyum yok bu işte. Dünyanın bir yanını almışız ama, buradan da bir daha çıkamamışız. Biz bu Anadoluya geldiğimiz zaman topraklar Cennet gibiymiş. Otlar, ormanlar, bahçeler... Hani şu ot bitmez Anadolu kıracı var ya, böyleymiş. Batıdaki Orman Fakültelerinde Türklerden önceki Anadolu diye bu söylediğim ders olarak okutu-

luyor. O zamana bir diyeceğim yok. Adam sürüleriyle gelmiş, sürüleri ot yiyecek. Keçileriyle gelmiş, ormanı bitirecek. Ekecek biçecek. Kurak olacak da başka bir diyara göçüp gidecek. O zamanın yaşama yasası bu.

Sonra yirminci yüzyıl gelip çatmış. Bu toprağın ölümü yalnız bizde olmamış ya, bütün dünyada da olmuş. Dünyadaki insanlar topraklarını diriltmek için korkunç bir savaşa girişmişler. Bir hasta insana bakar gibi bakmışlar hasta topraklarına. Gübre fabrikaları mı, orman yetiştirmek mi, göller yapmak mı, sulama mı, toprağın kurtarıcısı uzmanlar mı, neler de neler... Biz ne yapmışız? Orman varsa kesmişiz. Allah ne verdiyse, ne kalmışsa... Ot varsa yakmışız. Göl varsa kurutmuşuz. Sonra ne olmuş, gün geçtikçe Anadolu çöl olmuş. Sonra ne olmuş, Anadolu'da açlık yakamıza yapışmış.

Bizim akıllılarımız bunu kıtlık sanıyorlar, gelip geçici sanıyorlar. Bu geldi gitmez. Ben söylemiyorum, topraktan anlayan bilim adamları söylüyorlar. Ölmüş toprağı kolay kolay diriltemezsin, diyorlar. Ölmüş toprak, üstündeki insanı iflah etmez, diyorlar.

Bir iki faziletli vatandaşın yardımıyla bu iş oldu bitti sanıyoruz.

Ben diyorum ki, yıllardan bu yana orman orman, su su, gübre gübre, toprak ölüyor, ölüyor, diye bağırdım. Bu yazar da konu bulamıyor dediler. Alın şimdi size konuyu. Çıkın bakalım işin içinden.

Eski tas, eski hamam. Hiç kimse şu toprağı diriltmeye yanaşmayacak. Böyle gidecek.

Bu yerden ben aydınlara, politikacılara çok seslendim. Etmeyin, eylemeyin, vallahi gidiyoruz, açlık geliyor, dedim. Al-dırmadılar.

Şimdi ağalara sesleniyorum, aslan ağalarım, güzel ağalarım, size akıl vermek gibi olmasın, şu toprakları, şu suları, şu ormanları –ne kalmışsa– siz kurtarın. Kurtarmak sizin daha çok işinize gelir. Neden ki, dersiniz, toprağın verimi artarsa, örneğin bire beş yerine bire elli verirse toprak, siz daha çok kazanacaksınız. Bire beş veren topraktan beşte üç. Bire elli veren topraktan ellide otuz. Bunu hiç akıl etmediniz mi? Öyleyse neden

kurtarmıyorsunuz Şu toprakları? Şimdi İstanbullarda yaşıyorsunuz. Toprağın verimi artınca İsviçrelerde yaşarsınız. Bakın hesap gün gibi ortada. Haydin güzelim ağalar, kollarınızı sıvayın, bir umut sizde.

Bir keşmekeş, bir gürültü patırtı... Sütün sütun dedikodu yazıları, gün boyu yediden yetmişe dedikodu. Ve karşımızda açlık çeken, mağara hayatı, on bin yıl önceki hayatı yaşayan insanlar... Bütün bu korkunç şeyler bu keşmekeş içinde gürültüye gidiyor. Devekuşu örneğı. Bu şekilde yakasını kurtaran devekuşunu bilen var mı?

Güzel ağalarım, aslan ağalarım, bir umut, tek umut sizde.

4.2.1962

Yiğit Yazarlar Çağı

Biz ne söylüyoruz, eşitlik olsun, insan insanı kul etmesin, insan hür olsun diyoruz. Çağımızda yaşayan bir yazar için bundan daha doğal bir istek olur mu? Bundan daha iyi niyetli, bundan daha güzel. Dünyadaki tekmil artık yazarlar bunu istiyorlar. Kimse de onlara ne yapıyorsunuz, gözünüzün üstünde kaşınız var, demiyor. Bu söylediklerimi artık yazarlar yüz, yüz elli yıldan bu yana istiyorlar. Yazarlar, halkların söyleyen dilleridir. Ve yazarlar, çoğu zaman üstlerine aldıkları bu sorumluluğun altından, büyük çabalarla kalkmışlar, kalkıyorlar.

Bizim yurdumuzun gerçeği, başka milletlere bakarak belalı gerçek. Bizim yazarlarımız da bu sorumluluğun altından karınca kaderince kalkmaya çalışıyorlar.

İnsanlarımız toprak kölesi. Birçok insanlarımız mağaradan beter evlerde yaşıyorlar. Gidin Doğu Anadoluya, binlerce köy göreceksiniz, evleri yeraltında. Bunlar yerüstüne çıksın istiyoruz. İstedığımız o kadar küçük bir istek ki, bunları yerüstüne çıkarmak zor mu? Bizim insanlarımız arasında taş kovuklarda yaşayanlar da var. Bizler, yazar olarak bundan utanıyoruz.

İnsanlarımız bu hallerden nasıl kurtarılabilirler? Birçoklarımız, bunun bilimsel yollarını da söylüyorlar.

Okullarımız yok. Yüzde seksenimiz okuryazar değil. Diyoruz ki, deneyi yapıldı. Köy Enstitülerini açmadan halkımızı okutamayız.

Ormanlarımız yok oluyor. Bilim adamlarından tanıklar da gösteriyoruz. Bunun çaresini de gösteriyoruz. Kimse tartışmak gerekliliğini bile duymuyor. Sanki taş, rüzgara söylüyoruz.

Ağalar, iş yapan bir kaymakamı faydaları uğruna sürdürüyorlar. Biz bütün çıplaklığıyla ortaya döküyoruz bunu. Kıyametler kopuyor. Tıs yok.

Geriliklerle, hükümetlerin yanlış işlemleriyle kıyasıya dövüşüyoruz. Çoğumuz hapslere giriyor.

Bizim şu güzelim yurdumuzu bir yasaklar yurdu haline getirmişler. Öyle gülünç, korkunç yasaklarla karşı karşıya kalıyoruz ki, incir çekirdeğini doldurmaz. Amanın etmeyin eylemeyin, bu yurt bu yasaklardan dolayı bu halde kaldı. Bir bir ispatlıyoruz. Söylediklerimize gülen bile bulunmuyor. Boşluklara söylüyoruz acımızı.

Bütün dünya bizim geride kalmış bir toplum olduğumuzu bangır bangır bağırıyor. Elllerinde açık açık, doğru istatistikler var. Ne yer, ne içeriz, nerde yatar kalkarız, herkes herkes hepsini biliyor.

Biz de bunu inkar etmiyoruz ki, işimize gelince, her fırsatta, biz geri kalmış bir toplumuz, diye bağırıyoruz. Resmi kişiler, bilim adamlarımız, hepimiz söylüyoruz.

Hepsi güzel, iyi... Ama bunu roman olarak yazdın mı kıyamet, piyes yaptın mı kıyametin kıyameti. Hele sinema, yaklaşılmazsın. Bir sansür ki, soluk aldırıyor. Heyula gibi karşında.

İşte bizim yazarlar bütün bunlara karşı koyuyorlar. Karşı koyunca ne oluyor? Gericilerle ve hükümetle çatışıyorlar. Bu yüzden başlarına olmadık haller geliyor.

Bu arada halk ne yapıyor? Haklı olarak böylesi yazarları kahramanlaştırıyor. Yazarlık ölçüsü bir yana itilip, ortada bir yiğitlik ölçüsü kalıyor.

“Vay babam vay, adam bir roman yazmış ki, her sayfasında yoksulluk. Yazar değil, kahraman. Safi yürek bir adam.”

“Vay babam vay, adam bir piyes yazmış ki, bu adam bu piyes yüzünden hapse girmezse ben de elimi ta kökünden keserim. Bir yazar ki, ne yazar, ağaları bir tefe koymuş ki, olmaya gitsin. Hiç mi hiç korkmuyor. Kelleyi tüm koltuğa almış.”

“Bir röportaj yapmış ki... Röportaj derim sana. Olursa bu kadar olur. Sıtmadan ölenleri, çeltikçilerin dalaverelerini bir söylüyor ki, bu yazarın gözüne bir görünür var.”

“Bir film ki, eğer sansür de bu filmi tasdik ederse... Ne yapmışlar, filmde yalınayak köylü göstermişler. Bravo adamlara. Büyük yiğitlik. Yalınayak köylü ha!”

Gerçekten de yazarlarımız yukardaki gibi övgülerle karşılaşıyorlar. Yukardaki söylediklerinden dolayı kötülenmeseler, başlarına türlü işler getirilmese, istediklerini, memleket gerçeklerini diledikleri gibi yazabilseler... Bunları yazmak olağan bir uğraş olsa, kimse yazarlarımıza kahraman gözüyle bakmaz. Yazarlar ödevlerini yapıyor, derler, geçer gider. Dünyada öbür yazarların ödev olarak yaptıkları işleri bizim yazarlar kötülenmek, hapislik, açlık pahasına yapıyorlar. Bundan dolayı da yalınız, halkça, yiğitlikleri yönünden tutuluyorlar, seviliyorlar.

Varsın, övülsünler, kahraman sayılsınlar, buna bir diyeceğim yok. Üstelik azdır bile derim. Halk, hiçbir şey veremediği yazarına hiç olmazsa gönlünü veriyor, derim.

Oysa bunun dışında iyi, güçlü, gerçekten bir havası olan, bize güzel dünyalar veren yazarlarımız var. Bunlar, büyük bir çabıyla insanlarımızın, memleketimizin gerçeklerine eğilmişler.

Yoksulluğu, eşitliği söylemek, söyleyebilmek artık yiğitlik olmaktan çıkmalı. Bunlar yazarların birinci ödevi olmalı.

Bir yazarın eşitliği savunması, ezenlere, sömürenlere karşı koyması çağımızda çok olağandır. Bunu ödev olarak kabul etmeyeni kimse insanlık ödevini, yurttaşlık ödevini yapmış bir yazar saymıyor. Bizde de böyle olmalı değil mi? Nerdeeee...

Bunlar olağan sayıldığı gün, yazarlarımız yurt gerçeklerinden söz açtıkları zaman, ne kadar acı konuşurlarsa konuşsunlar, başlarına bela gelmediği, yani yiğit yazarlar çağının geçtiği gün özlediğimiz demokrasiye yaklaşmış oluruz.

Diyeceksiniz ki, yiğit yazarlar çağı hiçbir zaman, hiçbir memlekette geçmeyecek.

Benim demem odur ki, çağımızda olağan sayılan, bir yazara ekmek gibi, su gibi gerek olan, eşitlikten, yurdunun gerçeklerinden söz açması, yiğitlik isteyen bir iş olmasın. Başka memleketlerde değil.

Bunun için gayret etmeli. Bunun için çalışmalı.

8.4.1962

Çamurcular, Çamur Atar Boyuna

Sabahattin Eyuboğlu geçen gün yazdığı bir yazıda, Arthur Miller’la birlikte soruyordu: “Hep çamur atanlar mı haklı?” Böyle bir soru hiçbir memlekette sorulmamalıydı. Çamurculuk, düşüklük demektir. Çamurcunun haklı olduğu bir memleketi düşünememeliyiz bile. Ne yazık ki, o hale geliyoruz ki, bağırıyoruz ki, “hep çamur atanlar mı haklı?” Çamur atanlar haklı olur mu? Bunu insanlar düşünmeli mi? Böyle de bağırmalı mı?

Düşünceyi düşünceyle yenemeyenler, kötü kişiler, zayıf kişilerdir hep çamur atanlar. Güçleri olan, düşüncelerinin güçleri olan kişiler hiç çamur atma gerekliliğini duyarlar mı? Alana göğüslerini gere gere çıkarlar, işte benim düşüncem şu, ben şöyle şöyle bir adamım, derler. Düşüncelerinin, kişiliklerinin sağlamlığına sığınırılar.

Onun gibi düşünmeyenler, onun gibi olmayanlar ya onun düşüncelerini kendi düşünceleriyle çürütürler, ya da karşısından çekilirler, çekilmek zorunda kalırlar. Düşünce pazarı er meydanıdır.

Çamur en ilkel, ilkelin ilkeli bir iştir. Yazık ki, çok çok yazık ki, insanlar bu çamur işini çokça kullanıyorlar. Bu yüzden insanlık, onurundan kaybediyor. İnsanlığın bir yönü çöküyor.

Bizim memleketimiz bir çamurcular memleketi. Yalnız çamur atanlar mı haklı, sözünden de daha beter, beterin betterinin karşısındayız. Şimdi biz var gücümüzle bağırabiliriz: Yalnız çamurcular mı gözde? Yalnız çamurcuların mı sözü geçer bu memlekette? Yalnız onların mı dediği olur?

Çamur atmak gelişmemiş, zavallı, namussuz adamın işidir. Elinden çamur atmaktan başka bir şey gelmez adamın işidir. Dünya geniş, yani düşünebilen, enine boyuna dünyayı, insanları düşünebilen bir kişi çamur atacak kadar onurundan olamaz.

Çamuru insanları vurmak için atıyorlar. Başka türlü, güçleri yetmiyor. Karşıdaki insanları yenecek ellerinde hiçbir çareleri kalmıyor. Öfkeye kapılıyorlar, kin bağlıyorlar, atıyorlar çamuru. İlkel bir toplumda da en çok tutan şey çamurdur. Çünkü ilkel insan bir işin enini boyunu düşünemiyor. Düşünemeyince de atılan çamuru hemencecik kabul ediyor. Bu yüzden toplumda ödevleri yalnız çamurculuk olan kişiler çoğalıyor. Gelişmiş bir toplumda çamurculuk o kadar sökmaz. Bizim toplumumuzda yalnız, insanlara çamur atmakla ün yapmış, geçimini yalnız be yalnız çamurdan çıkaran kişiler vardır. Bunlar gittikçe de çoğalıyorlar.

Bizde son yıllarda çamur o kadar revaçta ki, bazıları neredyse sokaklara dökülüp bağıracaklar: “Çamur alır, çamur satarız.”

Sayın okurlarım, çamurdan çok çektim. Bütün gençliğim çamur içinde geçti. Küçük bir kasabada yaşıyordum. Oradaki bazı kişilerin işi gücü çamurdur. Bir kişiyi yıkmak mı istiyorlar, gelsin çamur. Torostaki eşkıyalarının ellerindeki silahtan daha güçlüdür çamur silahları. Kasalarındaki paralarından, ovadaki çiftliklerinden daha güçlüdür çamur silahları. Burada daha önce de yazdım. Şimdi sırası gelince de gene yazayım. Gençliğimde eşitsizliği görüyordum. Köylünün ezilmesini, sömürülmesini görüyordum. Sıtmadan kırıldıklarını görüyordum. Bütün bu işleri birkaç adam, faydası için yapıyordu. Ben de bunlara gücümce karşı koymaya çalışıyordum. Önce bana bir şey yapamıyorlardı. Sonra ellerine bir çamur geçirdiler ki, vay anam vay! Bir çamur ki, çamur derim sana. Her hafta bir kere evimde yabancı devletlerle konuştuğum telsizimi arıyorlardı. Etmeyin eylemeyin, ben ömrümde bir kere olsun bile telsiz yüzü görmedim. Gerçekten de görmemiştim. İlk olarak telsizi 1952 yılında Ağrıdağına çıktığımızda askerlerde gördüm. Bir kere çamur çamurdu. Nasıl inandırırısın? Bir kere öyle tutan bir çamur bul-

muşlardı ki sömürücüler, bu çamurlarından vazgeçebilirler miydi? Bende telsiz olmadığını, olamayacağını, benim casus olamayacağımı bu çamur atanlar bilmiyorlar mıydı? Ben bu çamur atanları tutuyor, soruyordum: “Yahu ne yapıyorsun, ben daha telsiz görmedim. Sonra siz benim telsizim olduğuna inanıyor musunuz?” Gülüyorlardı. Yüzüme karşı da söylüyorlardı. “Senin telsizin olmadığını, senin hiçbir zaman telsizle konuşmadığını biliyoruz. Bizi ahmak mı belliyorsun? Ama gene de senin telsizin var. Gene de düşmanla konuşuyorsun. Kalk kalkabilirsen altından. Bütün köylü de buna inanıyor.”

Zavallı, fıkara, küçücük dünyalı köylüler de benim telsizle konuştuğuma, vatani sattığıma inanıyorlardı. Bir zaman, düşman bakışlar altında, hakaretler altında o hale geldim ki, boğuluyordum. Kasabadaki arzuhalci dükkanını kapattım, kendimi kasabadan dışarı zor attım, iyi de yapmışım. Bazen çamur işe de yarıyor. O çamurcular olmasalardı, ben de sittin sene kasabamda kalırdım.

Şehirlere geldim, yazar oldum, ama arkamdaki çamur daha bitmedi. Küçücük kasabadan daha sırtıma çamur yağıyor. Hem de öylesine bir yağıyor ki...

Geçenlerde *Milliyet* gazetesinin röportaj yazarı arkadaşım Halit Çapın kaymakam olayı üstüne röportaj yapmak için Kadiriye gitmişti. Otobüste bir ağaya rastgelmiş. Söz, dönüp dolayıp bana gelmiş. Ağa demiş ki: “O mu, onu biz biliriz. Hem de kanını, ciğerini biliriz. Onu siz bilseniz... Vay babam vay. Geçende kasabaya geldi. Elinde bir alıcı verici radyo vardı.”

Otobüstekileri de tanık göstermiş.

“İşte bunlar hep biliyorlar. Kasabaya geldiğinde elinde makinası vardı.”

Otobüstekiler:

“Hepimiz gördük,” demişler.

Ağa, tanıkları da buldu ya:

“Anlamıyorum,” diye bağınıyormuş. “Böyle bir adamı nasıl yaşatırlar? Böyle bir adam nasıl yazar olur da gazetelerde yazar? Hem buraya elinde alıcı verici radyo merkeziyle geliyor, memleketin neyi var nesi yoksa düşmana bildiriyor, hem de yazar oluyor? Hem de dışarda elini kolunu sallaya sallaya geziyor.”

Gençliğimde folklor çalışmaları yapardım. Folklor üstüne kitaplarım, çalışmalarım vardır. Bu hastalığım gene depreşti. Kırdım sardım, taksitle küçücük bir ses makinasını aldım. Kasabaya giderken de türküler, masallar toplamak için götürdüm. Kasabada bulunduğum sürece de türküler derledim.

Şimdi o ağa, elimdekinin ses makinası olduğunu bilmiyor muydu? Bilmez olur mu?

Makinayı fırsat bildi ya, köylüler ses makinasının ne olduğunu bilmiyorlar ya, gelsin çamur. Hem de tutar. Köylüler, ses makinası bilecek kadar görgülü olsalardı, onun bu çamuru söker miydi? Bu, küçücük bir örnek.

Ya şehirdekiler? Onlar da sırtlarını halkın görgüsüzlüğüne, bilgisizliğine dayayıp veryansın ediyorlar çamuru. Köy Enstitülerini halk kör, sağır kalsın diye kapattılar. Attıkları çamur tutsun diye kapattılar. Üstelik de Köy Enstitülerini çoğunluk çamur gücüyle kapattılar. Köy Enstitüleri için öylesine çamur imal ettiler ki, azıcık akıllı olan, azıcık düşünebilen o çamurlara kapılamaz. Ama Türkiyede öylesine bir çamur ortamının gelişmesi için öyle bir çaba gösteriyorlar ki, çamur şıppadak tutuyor. Bir zavallı söz vardır. Güneş balçıkla sıvanmaz, derler. O çamurla sıvanmayan güneş başka memlekette. Bizde güneşi çamurla öylesine sıvıyorlar ki, çalışıp çabalıyoruz, didiniyoruz da azıcık olsun güneşin ucunu çamurdan göremiyoruz.

Gericilerin bir dergisi çıkar. On yıldır bu derginin işi gücü çamur atmak. Ben bir gün olsun o dergide çamursuz bir tek satır görmedim. Bu derginin düşünce sermayesi çamur, çamur, çamur... Bu çamurları yutacak insanlar olmasa, bu dergi yaşayabilir mi? Bu derginin okuyucularını tanıyorum. Öyle cahil, öyle zavallı insanlar ki... İş bu cahillerde kalmıyor. Bir zaman geliyor, öylesine bir çamur kaplıyor ki ortalığı, çamurdan göz gözü görmüyor. Her yan çamur. İster istemez, akıllı, iyi insanlar da bu çamur seline kapılıyorlar.

Bir yazar bilirim, hepimiz bilirsiniz ya, bu yazarın ömrü çamur atmakla geçmiştir. Üstelik de bu yazarın bu toplumda itibarı olmuştur. İyi, namuslu insanlar bile onun elini sıkmışlardır. Ben Gazeteciler Cemiyetinde gördüm, bu adamın elini sıkıyorlar. Sonra herkes de bu adama selam veriyordu.

Kaymakam Memet Can var ya, ona atılan çamurları kasabada gördüm. Bir yazsam akıl hayal almaz. O çamurları İçişleri Bakanı Ahmet Topaloğlu da gördü. Ahmet Topaloğlu çamurun çeşit çeşidini bilir. Bildiği halde Memet Canın gitmesine sebep oldu. Onun için Topaloğluna gücenginim.

Memur çamura batırılır, kaymakam, vali, öğretmen çamura batırılır. Yazar çamura batırılır, güzel düşünceler, güzel sistemler çamura batırılır. Bir toplum ki, çamur içinde kalmış. Güzel olan nesi varsa çamura batırılır. Çamurun altında kalmıştır bütün güzel şeylerimiz. Bir çamur deryası ki, gırtlığa kadar içine batırmışlar hepimizi...

Bu çamurcular bu kadar güçlü mü? Dedim ya, çamurcular o kadar güçlü değil, çamurun yağdığı ortam güçlü.

Toplumumuzu çamur yutmaktan kurtaracağız. Çaresi? Köyler için Köy Enstitüleri... Geçimleri çamur olanlar, çamur yiyip çamur içenler izin verirlerse eğer.

Şehirler için, yepyeni, yaşamla birlikte giden, okumuşları cahil, kör bırakmayan bir eğitim sistemi. Çamurcular izin verirse... Bir de, bu çamurcular çoğunluk sömürücüler, çıkarıcılar ve onların uşaklarıdır. İlk bunları ortadan kaldırsak da, sonra öteki işlere güzel güzel başlasak nasıl olur?

Hep çamurcular mı baş tacı?

15.4.1962

Ne İstiyorlar?

Bizim yayın alanımızda birtakım insanlar var. Yazıp çiziyorlar, sövüp sayıyorlar. Her ileri atılışa, her yeni düşünceye, her yeni kıpırdanişa veryansın ediyorlar. Toprak reformu diyorsun, aman aman, Köy Enstitüsü diyorsun, aman ha aman! Bir de ağızları bir kara, bir kötü ki... Her işe bir vatan hainliği konduruyorlar. Ağızlarında pelesenk, Türk milleti ahlaklı bir millettir. Varsa da ahlak, yoksa da ahlak. Bu milleti bu hale getiren ahlaksızlık... Nedir ahlaksızlık? Birincisi yalan söylemek, öyle mi? Bu adamlar baştan başa yalan söylüyorlar. İnsanlara inanılmaz çamurlar atıyorlar. Ahlaksızlık hiç sebebi olmadan kötölemek mi, bu adamlar sabahlardan akşamlara kadar insan kötölüyorlar. Ahlak mı, bir insan bu kadar pis bir şekilde küf-rederse, o insan ahlaklı mı?

Turancıyız, diyorlar. Ah vah, dışardaki kardeşlerimiz, elde kımız bardağı, altta at, ok yay. Altaylara sefer... Aman, etmeyin eylemeyin, Anadolu perişan... Bu seferi Anadolunun kurtuluşu için yapsak, bütün gücümüzü Anadolunun kurtuluşu için harcasak... Kendi memleketindeki insanların bu halde kalmasına rıza gösterenler, uzaktaki insanları sevemezler. Bunun mümkünü yok, diyoruz... Vay düşman vay! Vay bozguncu vay! Vay vatan haini vay! Gözlerini Altaylardan ayırmayan mı, bir hayale doğru koşan mı, yoksa Anadolu insanının derdini kendine dert edinen mi vatan haini? Varın, siz bunun karşılığını verin, okuyucularım.

Bunlara, “Ya Anadolu?” dediğinizde, biz Anadoluyu seve-

riz, diyorlar. Bakın Anadolu, işte şöyle şöyle perişan bir halde. Doğru, diyorlar, dediğinizden de bin beter. Ağılık var mı? Elcevap: Var. Köylümüz okumamış mı? Elcevap: Okumamış. Bir lokma ekmeğe muhtaç mı?

Elcevap: Sömürülüyor. Her şeyde, bütün gerçeklerde bizimle onlar birlik...

Bütün bu işlerde birlik miyiz? Memleketimizin gerçeği bu mu? Elcevap: Bu. Şimdi çare arayalım.

Halkımız ağaların esiri. Bunun çaresi ne? Toprak reformu, değil mi? Önce toprağımızı kurtaracağız. İlk ayaklanma bunlardan, bu vatanperverlerden, bu Türkçülerden, bu ırkçılardan, bu milliyetçilerden geliyor. İlk bunlar karşı koyuyorlar. Toprak reformunu düşünmek bir vatan hainliğidir. Hele tatbik etmek...

Peki, halkımızı ağaların esaretinden ne türlü kurtaralım? Mademki milliyetçi, mademki Türkçüsünüz, böyle mi kalsın memleketin durumu? İşte buna karşılık yok. Ne demek karşılık yok, ağaların büyük savunucusu üstelik de bunlar!

Halkımızı okutalım. Birlik miyiz? Ses yok ama... Nasıl okutalım? İmam okullarında öyle mi? Mırın kırın. Yirminci yüzyılda imam okulları söker mi? Bakın, ne güzel bir usul bulunmuş, üstelik de denenmiş, iyi sonuçlar alınmış. Köy Enstitüleri... Kıyamet kopuyor. Kıyamet kopuyor. Vatan elden gidiyor avazleriyle memleket gökleri çınlatılıyor.

Olmasın, vazgeçtik Köy Enstitülerinden. İmam okullarından başka, bu milleti okutacak bir çare siz teklif edin. Buna da bir karşılık veremiyorlar.

Ekonomimiz bozuk, bir çare. Aval aval yüzünüze bakıp, sadece sövüyorlar.

Geriyiz, buna bir çare, bizim çaremiz şu şu, diyoruz. Sadece, sadece sövüyorlar.

Bütün bunları geçelim. Bunlara, bu kafayla, onlar hiçbir karşılık veremezler.

Siz milliyetçisiniz, öyle mi? Türkçüsünüz, öyle mi? Bu milletin kendine has bir kültürü var. Burada da birlik miyiz? Buna da yok diyemezler ya. O zaman tüm iplikleri pazara çıkar.

Nedir bu milletin kültürü? Nerede? Osmanlı kültürüne, bu milletin kültürüdür, diyemeyiz. O, başlı başına, ayrı bir kültür-

dür. Bizim kültürümüz, halkımızın kültürü. Bizim kültürümüzü Dadaloğlu, Köroğlu, Yunus, Pir Sultan Abdal, yani halk kültürümüz temsil eder. Buna önem verelim. Gerçeğimizi, sanatımızı bu kültür üstüne kuralım. Bu kültür halkta. Bu kültür de yitip gidiyor. Haydi hep birlikte gayret edelim de milli kültürümüzü kurtaralım. Senin milliyetçiler parmaklarını bile kıpırdatmıyorlar. Üstelik de ellerindeki korkunç karalarını bu kültürün büyük araştırmacılarına vurup, onları yerlerinden yurtlarından ediyorlar. Bu memlekette, milli kültürümüzün Pertev Naili Boratavdan daha büyük bir araştırmacısı, gönüllüsü var mıydı? Neden üstüne titremediniz bu büyük adamın? Mademki milliyetçisiniz... Bu memleket neden, Pertev Naili Boratav çalışma alanından uzaklaşmak zorunda bırakıldığında, yerine başka bir adam koyamadı? Var mı bu memlekette bir Pertev Naili Boratav gücünde, gönlünde, sevgisinde, çalışkanlığında, bilimsel büyüklüğünde başka bir adam?

Bir Pertev Naili Boratav, bu memleketin has kültürünü araştırmaya yetmezdi. Halk kültürümüzü araştırmak için daha çok Pertev Naili Boratav gerekti. Bir tanesini bile bu memlekete çok görüp, onu yurdundan, yuvasından ettiniz.

Bu memleketin analarının sesi, *ağıtlar* daha öyle dokunulmadan duruyor. Ağıtları araştırmak, bizim kültürümüze büyük imkanlar hazırlardı. Sosyolojiye, şiirimize, hikayemize, halk hikayelerimize. Bunların da araştırılmaları, gün ışığına çıkarılmaları gerekti. Türküler, kilimler, tekerlemeler, gelenekler, görenekler... Hiçbirisine kimse dokunmuyor. Bunlar yıllar geçtikçe yitip gidiyor. İşte bunlar, boyunları bükük, Pertev Naili Boratavlarını bekliyorlar. Haydi Pertev Beyi attık diyelim, attınız diyelim, yerine birkaç adam koymanız gerekmez mi? Pertev Bey gibi büyük bir adam, büyük bir kafa, büyük bir bilim adamı değil, halkımızın kültürüne gönül vermiş, alelade insanlar koyabildiniz mi? Peki, sormakta hakkım yok mu? Siz nasıl milliyetçisiniz? Nasıl Türkçü, nasıl vatanseversiniz?

Pertev Naili Boratav gitmiş yad ellere, daha durmadan, korkunç imkansızlıklar içinde bizim milli kültürümüzün temsilciliğini ediyor. Şerefle her bilimsel toplantıda Türkiye'yi temsil ediyor. Yüzümüzü ağartıyor. Adamcağızın arkasını orada bile bırakmıyorsunuz. Siz nasıl milliyetçisiniz?

Bu memlekette ne kadar güzel, ne kadar iyi, ne kadar doğru, ne kadar olumlu iş yapıyorsa, sizler bunların hepsine karışsınız.

Bütün kötülüklerle, geriliklerle, saçmalıklarla birliktesiniz. İşte, size soruyorum, siz bu yüzle, kendi kendinize olsun, nasıl “milliyetçiyiz” diyebiliyorsunuz?

Sizin de hakkınız var, ya ne deyip de bu halkı uyutacaksınız? Asıl kişiliğinizle halkın karşısına çıksanız, bir çıksanız... Bir çıkabilmeniz... Yapamazsınız. O yürek sizde yok. O kafa, o gönül sizde yok.

Bir şey daha geldi aklıma. Bu adamlar Türk düşünce hayatına karışıyorlar. Peki, içlerinde orta halli bir romancı var mı? Yok. Küçüğün küçüğü bir folklorcu? Yok. Bir bilim adamı, bir iktisatçı, bir şair, bir ressam, bir hikayeci... Bu milletin kültürle ilgili bir kişi? Yok, yok, yok.

Peki, bu adamlar kimlerdir, nelerdir? Sadece sövüyorlar. Sövmekle yayın hayatımıza karışıyorlar. Onları ciddiye alıp, böyle uzun uzun yazılar yazmak zorunda kalıyoruz. Nasıl bu kadar zararlı olabiliyorlar?

Gericiliğe sırtlarını dayamışlar. Gençlerimizi kandırıyorlar. Sureti haktan görünüp ilerlememizi köstekliyorlar.

Öyle de bukailemun ki bunlar. Bunlar, Atatürkün en büyük düşmanları... Atatürk düşmanlığını kusan kitapları var. Bir bakıyorsun, herkesten çok bunlar Atatürkçü. Neylersin?

2.5.1962

*Kaymakam Gitti**

*Yarabbi bir sahip bir çoban gönder
Koyun belli değil kurt belli değil
Herkes yarasına derman arıyor
Deva belli değil dert belli değil*

*Fark eyledik ahır vaktin yettiğin
Merhamet çekilip göğe gittiğin
Gücü yeten soyar gücü yettiğin
Papak belli değil börk belli değil*

*Adalet kalmadı hep zulüm doldu
Geçti şu baharın gülleri soldu
Dünyanın gidişi acaip oldu
Yiğit belli değil mert belli değil*

*Başım ayık değil kederden yastan
Ah ettikçe duman çıkıyor festen
Haraba yüz tuttu bezmi gülistan
Yayla belli değil yurt belli değil*

* Buradaki yazılarda sözü edilen Kadirli Kaymakamı Memet Can olayı için bkz. *Bir Bulut Kaynıyor* içinde yer alan “Karanlıkta Yol Açanlar” başlıklı röportaj dizisi.

*Çarh bozulmuş dünya ıslah olmuyor
Ehli fıkaranın yüzü gülüyor
Ruhsati de dediğini bilmiyor
Yazı belli değil hat belli değil.*

Ruhsati

12 Mart 1962 tarihinde *Cumhuriyet*te çıkan “Karanlıkta Yol Açanlar” başlıklı röportajımın 7’ncisinin sonunda şöyle demiştim: “Sayın okurlarım, sonucu size belki bir hafta, belki bir yıl sonra ve belki de beş yıl sonra, sağ kalırsak bildireceğim.” İşte olan oldu. Daha yazılarımın mürekkebi kurumadan Kadirli Kaymakamı Memet Canı, Karsın Tuzluca ilçesine kaldırdılar. Hep böyle oluyor. Bir zamanlar çeltikçilerle savaşıyan Sıtma Savaş Doktoru Lütfi Yağcıoğlunu da Karsın Kağızman ilçesine göndertmişti ağalar.

Ne var bu Karsın ilçelerinde? Ne var, bir şeyler var. Örneğin ben Karsın Tuzluca ilçesini biliyorum. Orada tuz dağları var. Bir de köyden azıcık büyük bir kasabacık.

Şimdi ağalar, kaymakamı attırdık diye ges ges geriniyorlar. Halkın dediği olmadı da, Kadirli aydınlarının dediği olmadı da bizim dediğimiz oldu. Şimdi ağaların bir de sevinci var. İşleri de yoluna girecek, kaymakam gidince. Çeltik ekme zamanı geldi. Kaymakamın çıkarttırdığı Belediye arkını ucuza kapatacaklar, bir. Bir de çeltik ruhsatı alma zamanı geliyor. Kolayca istedikleri yere kadar çeltik ruhsatı alabilecekler.

Biliyorum, bunu bütün Türkiye de, dünya da biliyor. Bu ağalar, bu memlekette ot bitirmeyecekler. Biliyorum, bu ağalar bu memlekette taş üstüne taş koydurmayacaklar. Biliyorum, istiyorlar ki, bu memleketin halkı kör, halkı sağır kalsın.

Ben burada tam sekiz gün Kaymakam Memet Canın kasabamıza yaptığı iyilikleri yazdım. Bütün Türkiyeden bu yazılar için telgraflar, mektuplar geldi bana. Bu mektuplar, telgraflar göz yaşartıcıydı. Türkiyenin aydınlarının gönlü Kadirlinin yapıcı genç kaymakamıyla birlikti. Böyle çalışan insanları onlara tanıttığımdan dolayı teşekkür ediyorlardı.

Şu sırada, Memet Canın daha işi yarımken, onun başka bir ilçeye atanması akla gelmiyordu.

Su uyur, ağa uyumaz. Ağa, kindardır.

Artık bütün Türkiyenin tanıdığı, gönlünü sevgisini verdiği, çalışmalarını izlediği bir Memet Canı attırmadan edemezdi. Ağa, bir tane, iki tane de olsa Türkiyenin yeni açılmış ilerilik, çalışkanlık, ödevseverlik tomurcuğunun üstünden bir kara ayaz gibi geçecekti. Ama Kadirli halkı, Kadirli aydınları, Türk basını, Türkiye aydınları... Vız gelir ağaya. Yeter ki, ağanın faydası zedelenmesin, ağanın dediği olsun. İşte ağanın dediği oldu. Kına yaksınlar.

Bunu ağalar nasıl yapar, diyeceksiniz. Yaparlar, bal gibi de üstesinden gelirler. İftira atarlar, delil düzerler, mazbata imzalatırlar, daha neler yapmazlar. Ama İnönünün Başbakan olduğu bir memlekette.

Ben doğruyu yazdım. Gözler önüne serdim. Dedim ki, Kadirli halkının isteği, Kadirli aydınlarının isteği şu ki, kaymakamın işi yarım kalmasın. Ağalar diyeceklerdir ki, kaymakam kasabada ikilik çıkarıyor. Yalan, hem de bin kere yalan. Kaymakam kimseye kul olmak istemiyor. Halkın çoğunluğu, yüzde doksanı kaymakamla birlik. Kadirli aydınlarının yüzde yüzü kaymakamla birlik. İkiliğe gelince, yalnız be yalnız Kadirli ağalarının faydaları kaymakamla birlik değil. Diyecekler ki, Doğu hizmetini yapmadı. Birkaç yıl, kaymakam işlerini bitirinceye kadar Doğu hizmeti bekleyebilirdi. Diyecekler ki, yeni gelecek kaymakam onun işlerini tamamlar. Bekleyin, bekleyin tamamlatırlar! Kim olursa olsun, gelecek kaymakamı bundan sonra ağalar kul ederler.

15 yılda 37 kaymakamı attıranlar, 38'inciye de attırdılar.

Ağaların zaferleri, halk üstündeki bu korkunç hakimiyetleri daha ne kadar sürecek? Türk aydınları, Türk okuryazarları, Türk köylüleri, işçileri, ağaların borusu bu memlekette bir sur-ı İsrail gibi daha ne kadar ötecek?

Memet Cana derim ki, gazeteci olarak, ben ödevimi yaptım. Kaymakam olarak siz fazlasıyla yaptınız. Kadirlililer adına, bu toprakların bu ağalardan, Ortaçağdan kurtulmasını isteyen, bunun için çarpışan iyi aydınlar adına, gönlü her zaman sizinle birlik olanlar adına, size iletmem için sevgi mektupları yazanlar adına, size teşekkür ederim. Siz işinizi gördünüz, bu, insanlar için mutluluğun en büyüğüdür. Bıraksalar daha da görecektiniz. Siz Ortaçağın karanlık duvarından bir kerpiç parçası

alıp yere çaldınız. Sizin yerinizde olsam, dünyanın en mutlu insanı rahatlığında olurum. Sizi Tuzlucadan da kovdururlarsa...

Haaa, az daha unuttuyordum. İçişleri Bakanı Ahmet Topaloğlu bizim kasabadan olurdu da. Yani Memet Canın artık kaymakamlık yapamayacağı Kadirli kasabasından. Eeee? diyeceksiniz, eesi var mı? Anladım. Ben o Ahmet Topaloğlundan çok korkarım. Kesseniz, şimdilik onun için bir şeycik söylemem.

Bu yazımı *Tenekenin* sonu gibi bitiriyorum:

“Vay başım üstünde gidesin Kaymakamım, gözüm üstünde gidesin.”

25.3.1962

Ufak İş Deme

Bir kaymakam gitmiş, ne olacak, gider ya. Hiç mi kaymakam yeri değiştirilmedi? Nedir bu kıyamet, bu gürültü patırtı? Nedir bu İçişleri Bakanını istifaya davetler? Sonra bu Kadirli halkı iyice azıtmış! Korkuyorum, korkuyorum şu Kadirli halkının başına bir iş getirmesinler... Ne getirebilirler, diyeceksiniz. Ne işler yapabileceklerini onların, benden sorun. Herkes adamını gözünden tanır. Biz de ağalarımızı gözünden tanırız. Bir oyun açarlar ki Kadirli halkının başına, yetmiş yıl düşünsek aklımıza gelmez. Ağa usulünce... 65 bin kişidir Kadirli halkı, diyeceksiniz. 65 bin kişi olunca, daha iyi ya... 65 binin de bir çaresine bakarlar. Siz ağanın ne olduğunu bilseniz, korkumun hiç de sebepsiz olmadığını anlardınız. Bundan böyle, bu iş böyle giderse Kadirli halkının çekeceği var. El mi yaman, bey mi yaman, demişler. Ya herro, ya merro, demişler. İçişleri Bakanı hakkında duvarlara afiş asar mısınız? Siz ne biçim halksınız böyle? Türkiye tarihinde var mı böyle bir şey? Siz kaymakam gidince kasabayı boşaltmaya kalkar mısınız? Siz grev ilan eder misiniz? Topaloğlunun hışmından gidesiceler. Siz afişlerinizde, "Topaloğlu hemşehrimiz değildir" diye ele aleme ilan eder misiniz? "Dünya Aya, biz yaya" der misiniz? "Üç ağa bir yanda, 65 bin Kadirlili bir yanda." Böyle ipe sapa gelmez sözler eder misiniz?

Bu Kadirli halkının başına bunlar mutlaka bir iş getirirler. İşte ben size burada söylüyorum. Unutmayın, kulağınıza küpe olsun. Daha önce kaymakamı yürütecekler dememiş miydim?

İşte yürüttüler. Hiç söylemeyin, 65 bin kişinin 65 binine ne yapılır, demeyin. Kulağınıza bu sözlerimi küpe yapıp bekleyin.

Baştaki sözüme gelelim gene. Bir kaymakamın bir yerden bir yere atanması hiçbir şey değil. İçişleri Bakanı da soğukkanlılıkla, “Doğu hizmeti” dedi, çıktı işin içinden. Sayın İçişleri Bakanı Ahmet Topaloğlu işin içinde ne işler döndürüldüğünü, ağaların neler yaptığını bilir. Sayın İçişleri Bakanı Ahmet Topaloğlu... Ben gene de en iyi niyetimle diyorum ki, Topaloğlu uzun yıllar Kadirliden uzak kaldı, ağalar onu da kandırdılar. Ben ağaların her şeyi yapabileceklerine inanırım. Geçenlerde ben kasabadaydım. Kaymakamın yaptığı işleri görüp görüyorum. Kaymakam aleyhinde öylesine konuştular ki, kaymakamı öylesine bir canavar gösterdiler ki, ben bile az daha inanıyordum. Topaloğluna derim ki, iş ona ulaştırdıkları gibi değil. Bu sözlerde ısrarım, bir İçişleri Bakanını ağaların emrinde görmek istemeyişimdir. Yoksa bana ne... Gene de ısrar ediyorum. Topaloğlu işi araştırсын. Dosyaları falan bıraksın. Kaymakam aleyhine dosya nasıl uydurulur, Topaloğlu bunu herkesten iyi bilir. Nasıl sahte şahitler. Gittim gördüm, Memet Canın işleri önemli işler... Benim sözüm burada biter. Gerisi Topaloğlunun bileceği iş.

Eğer kaymakam, ağalar yüzünden iki kere başka yere atanmasaydı, eğer kaymakam Kadirli halkının direktmesi yüzünden yerinde bırakılmasaydı, yaptığı işlerden dolayı hem yerinde bırakılıp, hem de Milli Birlik hükümetinden takdirname almasaydı, Senatör Galip Afşarın, milletvekili Ahmet Savrunun ellerindeki, ağaların ellerindeki hazine tarlası olmasaydı, bütün bunlar apaçık, olduğu gibi Türk halkının gözleri önüne serilmeseydi, kaymakamın gidiş sebebini bütün Türkiye bilmeseydi, bu çok normal bir atama olurdu.

Yazık ki, iş hiç de öyle değil... İş korkunç, bizim yüzyıllardan beri süregelen büyük derdimiz. Eğer öyle olmasaydı, başka iş mi yok Türkiyede, işim kalmadı da bir kasabacıkla mı uğraşacağım...

Yüzyıllardan bu yana, idarecileri kasabalarda, illerde ağalar idare etmişlerdir. Türkiyede ağaların gücünü devlet otoritesi temin eylemiştir. Ağalar yüzyıllar boyunca sırtını devletin gücüne dayayıp kendi gücünü devletin verdiği güçle birleştirip

halkı sömürmüşlerdir. Gemilerini böyle yürütmüşlerdir. Son yılları ben bir iyice biliyorum. Ağanın bir kolu hükümette, onun otoritesinde, bir kolu da Toros eşkıyasındaydı. Ben iyice biliyorum bunu. Topaloğlu unutmuşsa yakını olan Sayın Sadi Çelike sorsun. Ağalık faciasını ondan dinlesin.

Memet Can, ağaların ellerini devletten çekmelerini istiyor, diyor ki, devlet sizin zulmünüze, sömürmenize alet olmayacak. Diyor ki, bu kasaba böyle kalmayacak. Sen misin bunu diyen, al işte Karsın Tuzlucası. Böyle ağalar eliyle giden kaymakam bir tane mi?

Yüzyıllardan bu yana bu böyle. Ya ağaya alet olacaksın, ona devletten daha çok hizmet edeceksin, ya da sürüleceksin, işinden edileceksin.

Köylü Anadolu'da şuna inanmıştır ki, önünde ağa olmazsa, hiçbir devlet dairesinden iş çıkartamazsın. Köylü, ne yapar ne yapar da, daireye giderken, önüne bir ağa katar. İşin korkuncu da önüne ağa katmayan hiçbir köylünün işi görülmez. Niçin görülmez, çünkü ağalar gördürtmezler. Önlerinde ağa olmadık köylünün işini gören idareciyi hemen ertesi günü Tuzluca'ya atırırlar. Bu, böyle gelmiş, böyle gider, bunun önüne geçemezsin. Ağalarla uğraşamazsın.

Açık konuşalım, biz Ankaralarda, İstanbullarda gözü açık düş görüyoruz. Gerçek, bizim buradan gördüğümüzden bambaşka. Buradan gönderdiğin idareci, ağalara hizmet etmezse yaşayamaz. Hizmet etmek istemeyenlerin sonu Memet Candan da kötü olur. Memet Can bir köylü çocuğudur. Ağaların ayak oyunlarını bilir. Ya bilmeyenler? Vay hallerine!

Memet Can bir semboldür. Elimize geçmiş en büyük fırsattır. Türk idarecilerini ağaların elinden, Kadirli halkıyla birlik olup bu sefer kurtardıkça kurtardık, bu direnmede Kadirli halkına yardımcı olduksa, olabildikse olduk, olamadıysak ağalar saltanatı, halkı ezme, sömürme, idareciyi köle etme geleneği daha uzun yıllar sürüp gidecek.

Bunun için ufak iş demeyin. Türkiye'nin kaderi biraz da Memet Can olayının sonucuna bağlı.

İki durum karşısındayız: 1- Kadirli halkının bütün çırpınmasına rağmen kaymakam Tuzlucaya gidecek, ağaların dediği

olacak. Ağaların korkunç saltanatı da bu gidişle birlikte sürüp gidecek. Azalacağı yerde ağaların tahakkümleri çoğalacak. Anadolu'da hiçbir idareci ağaların faydasına rağmen hiçbir iş göremeyecek. Ağaların faydasına dokunmadan da hiçbir ileri iş yapamazsın. Ortaçağ karanlığında kalıp kalacaksınız sittin sene. Biz aydın olarak bu sorumluluğu yüklenelim, diyorum. Dışımı-zı tırmağımıza takıp bu işle uğraşalım, diyorum. Ufak iş demeyin, değer. Bu işle ne kadar uğraşırsak Türkiye o kadar kazanır. Bu bir semboldür. 2- Memet Canı her şeye rağmen Tuzlucaya gönderirlerse, ne olur? Ne mi olur? Yüzyıllardan beri bu yurdun üstünde kara bir bora gibi esen ağalık daha da kökleşir.

Türk aydınları, idarecileri, öğrencileri, köylüleri, işçileri, iyi niyetli kim varsa, bu toprakları seven kim varsa Türkiyede, size söylüyorum, birinden birini seçin: Ya ağaların saltanatı, yüzyıllık saltanatı, zulmü, sömürmesi, ya da yurda iyi bir idarenin gelmesi.

Yeniden yeniden söylüyorum, ufak iş demeyin buna. Bir kasabacık demeyin buna. Türkiyenin en büyük sorunlarından birine el basmış durumdayız. Buna sebep olduğundan dolayı da Memet Cana teşekkür borçluyuz.

28.3.1962

Çıplaklar, Ağalar ve Kadirli Kaymakamı Üstüne Bir Mektup

Bu dünya böyle kaldıkça hiç kimse rahat etmeyecek. Yirminci yüzyılda halk uyandı uyanacak. Bütün rahatsızlıklar buradan doğuyor. Gözünü açmakta olan, uyanmakta olan, yüz bin yıldan beri uyuyan devin uyanması. Uyanmasının verdiği ürküntü. Acaba ne olacak? Dev geriniyor. Kendi işini kendisi görmek için kolları, bacakları, kafasıyla gerinmekte.

Gün ışıdı ışıyacak. *“Hazır ol vaktine Nemçe kırılı/ yer götürmez asker ile geliyor. ”* (Karacaoğlu)

Bizim rahatsızlığımız, dünyanın rahatsızlığı bu. Dev uyan-
dığı, kendi işine başladığı gün her şey bitecek, yeni, mutlu, da-
ha yapıcı, daha güzel bir dünya başlayacak. Şimdiye dek bütün
oyunlar bu uyumakta olan dev üstüne oynandı. Artık bütün
oyunlara paydos. Dev, artık oyunlara izin vermeyecek bir du-
ruma geldi. Geliyor desek, daha iyi etmiş oluruz.

Şu aydın dedikleri, üstün tabaka dedikleri, devin üstünde
oynanan oyuna çoğu zaman ister istemez katıldı. Ben eskiden,
yüz yıl önce, oyuna katılanları hor görmüyorsam da, işte, diyo-
rum. Ama bugün?.. Uyanan dev herkesi bağışlasa da, üstünde
oyun oynayan bütün yaratıkları bağışlasa da, aydınları, sanat-
çıları bağışlamayacak.

Son zamanlarda bizim aramızda bir tartışma var. Kimi di-
yor ki, halk iyi... Hem de çok iyi... Umut eden halktır, insandır.
Mağaradan buraya kadar gelmiş insanlar kötü olur mu? Kimi
de diyor ki, kötüdür, kalleştir. Allahın belası bir yaratıktır. Bun-

ca cehalet, yoksulluk içindeki insanlar, buna dayananlar hiç iyi olurlar mı? Bir de diyorlar ki, insanlar koşulların içindedir. Onun emrindedir. Koşullar iyiye iyi olurlar, koşullar kötüye kötü olurlar.

Ben, iyi mi, kötü mü, koşullar mı, burada tartışacak değilim. Bunun için burada hangi yönü tuttuğumu da söyleyecek değilim. Halk iyi mi, kötü mü? Sömürülen halk haklı, sömürenler haksız. Kötü diye sömürülmesine göz yumamayız. İyidir diye sömürmesine göz yumamayız. Hepimizin, tek mil dünyanın rahatsızlığı sömürülenin buna karşı koymaya başlamasından geliyor. Sömürülen devî öldüremedikten sonra da uyanmasının önüne geçemezsin. Dev de öldürülemeyeceğine göre...

Bu giriş yapmadan da bu mektubu yayımlayabilirdim. Bana gelen mektupları yayımlamayı hiç sevmem.

Mektupta adı geçen “Çıplaklar” köyünü ben de biliyorum. Mektubu bana yazan belki bilmiyor. Ben “Çıplaklar” köyünün arzuhalciliğini yapmış adamım. Mektubu okurken gözlerim yaşardı.

Bunlar topraksız, topraklarından atılmış köylülerdi. Akçasazın ortasına geçip orasını yıllar yılı, sıtma pahasına, çocuklarının ölümü, inanılmaz bir yoksulluk ve çalışma pahasına kuruttular. Akçasaz kuruyunca oraya köylerini kurdular. Çırılçıplak, aç biilaç kimseler olduklarından köylerinin adına “Çıplaklar” dediler. Sazlığın kurutulacağını anlayan ağalar bir şirket kurup köylülerin çoğunun kuruttuğu sazlığı kurutmaya başladılar. Sonra da, biz kuruttuk diye, “Çıplaklar”ın tarlalarına sahip çıktılar. Sonucu ben de mektuptan öğreniyorum.

Çok mu yüreği yufka oldum ne, bu mektubu okuyunca bana bir dokundu ki. Mektubu olduğu gibi, hiçbir yanlısını düzeltmeden yayımlıyorum:

“Kadirli kazamızın ibret verici hallerinden bahsettiğiniz yazınızı okurken adeta gözlerim yaşarmakla beraber daha buna benzer nice olaylar hemen sinema şeridi gibi gözlerimin önünden geçmeye başladı.

“Kadirlinin Öksüzlü köyüne bağlı Çıplaklar çiftliği adıyla 15-20 hanelik bir mahalle vardır. Evet bunlar hakikaten yersiz

topraksız çıplaktır; 15-20 hanelik bu vatandaşların bulundukları araziye ebediyen saban girmemiş bir bataklıktan ibaret bir yerdi, benim küçüklüğümden bu yana, çıplak vatandaşlar bu bataklığı kurutup tarla yapmaya çalışmakta oldukları gibi maddi ve manevi bütün varlıklarını bu 700 dönümlük bataklık araziye bağlamışlardır.

“İlkbahar aylarında Savrun ayı suyunun çoğaldığı zaman bunların evlerinin içerisinde bir metre su olur, tahta ranza üzerine çıkıp kendilerini kurtarırlardı. Bununla da kalmayıp bu amansız sele nice insan, hayvan kurban vermişlerdir. Nihayet bu şekilde bataklık kurutulmaya çalışılırken ve 10-15 yıl mücadeleden sonra tabiatın yardımı ve sözünü ettiğimiz kıymetli kaymakamın çektirmiş olduğu kanalın sayesinde bu bataklık kurutuldu, tarla haline geldi. Bizim ıplaklar burasını imar edip iki yıl ekip biçmeye başladıklarını gören Kadirlinin meşhur Ağaları bu araziye göz dikip her birisi bir parmak atmak suretiyle ve sahte tapu yerleştirmeye kalkışıp iş büyüyerek mahkemeye aksetmişti. Ve bir taraftan da araziye Maliye Dairesi tarafından el konup bizim zavallı ıplaklara hükümet tarafından ucuz bir fiyatla ve her yıl açık ihaleyle icara bağlanmış. Buna da eh ne yapalım Hükümet elbette bize bu tarlayı verecektir, diyerek boyun eğip dururken bileği pek güçlü Ağalar bununla da kalmayıp zavallı fakir tarlasız insanların elinden almak için tekrar karıştırıp açık ihalede bunların ellerinden alınarak yine bu bataklığa yakın bir yerde bulunan..... Kadirli diliyle sahte tapu yerleştirmek suretiyle tapusunu almış ve tarlalanmış bulunan develi, kara adırılı, koyun sürülü ve çiftçilikle hiçbir alakası ve anlayışları bulunmayan yörüklerle bu 700 dönümlük, zavallı insanların ne emekler sarfettikleri arazi, dönümü 60 kûsur liradan verilmiş, halen bunların elindedir.

“ıplaklar denilen mahalle bu arazi için nerelere müracaat etmemiş, ne işler yapmamıştır. Beyhude, çünkü arazi kurudu. (Artık yemek pişti yenme zamanı.) İşin ucunda Ağa var. Zavallı ıplaklar daha neler çecekler alınyazısı bu.

“Ben ıplaklar çiftliğindenim. Burasını pekala bilirim. Bataklıkken bu arazide yabancı hayvanlardan korkarak çok ördek avladım. Babam buraya yerleşmiştir. ıplakların çoğu bu arazi

yüzünden çok hastalık kazanmıştır. Hatta babam, burada, yılın birinde Savrun çayının taşması ve evin seller içerisinde kaldığı bir sırada çoluk çocuğu ve hayvanlarını göğüs boyu sudan kurtaracağım derken zatürreye yakalanıp nihayet tüberküloza çevirmiş, beş seneden beri çekmektedir. Evet Çıplaklar... Babam halen yanımda bulunmaktadır. Bütçeme göre tedavisine bakmaktayım. Gel de benden sor... Bu kazancımla babamı tedavi ettirebilir miyim? Bu durumda ancak kendimi geçindirirken siz düşünün. İğne, ilaç parası bulamıyorum. Zaruret içerisindeyim. Fakat bunun sebebi gene bizim çıplaklardan gelmektedir. Çünkü babam bu hastalığı arazi yüzünden Çıplaklarda kazanmıştır. Evet, Çıplaklarda... Acaba bunların çilesi ne zaman dolacak, bu tarlaya ne zaman sahip olup da çıplaklıktan kurtulup giyinecekler, belli değildir.

“Şimdi evlerinin yanına kadar ellerinden alınan arazileri sürülmüş kendileri avcı tarafından çepeçevre çevrilmiş kordudan pusmuş bir av gibi oturmaktadırlar. Zavallı insanlar gene ağaların kapısında ekmeği aramakta. Bunların gayeleri zaten ağaların kapısından kurtulmaktır. Fakat Felek Mustafaya yar olmamıştır.

“Kıymetli yazar, her vatandaşın hakkını araması heralde serbesttir. Sekiz kardeşim, bir annem halen Çıplakların çilesini çekiyorlar. Daha da çekeceklerdir. Bütün varlıklarını sarfettikleri, uğruna can verdikleri bu tarlanın bunlara verilmesi ve topraklandırılmaları acaba zor mu? Niçin verilmiyor? Bu çıplak vatandaşlar birazıcık olsun gülüp kendilerine gelseler ne ne olur?

“Sayın yazar, hakları kurtulmuş bu vatandaşların bu durumlarını yazıp umumi efkara duyurmanı ve gerekenlere de duyurmanı kardeşçe istirham ediyorum.”

İşe bakın ki, ben bu mektubu yazmış, tam bitirmişken bir haber geldi. Kadirli kaymakamını Karsın Tuzluca ilçesine atmışlar. Mektubu yazanın adını yazacaktım ama, bu haberi alıncaya caydım. Neme gerek, ağalar fıkarcıların başına bir hal getirirler. Sayın okurlarım, siz bilmezsiniz, bunlar Kadirli ağalarıdır. Bunlar, dağlara yüzlerce eşkıya çıkartıp, köylüleri bir avuç top-

rak için tehdit ettiklerinden dolayı 1933 yılında Diyarbakıra sürgün edilmiş ağalardır. Ben, bunlardan korkarım. Ödüm patlar. Can dediğin tatlı bir şeydir. Bunların eli kolu uzun. Bunların bir eli hükümetin içinde, bir eli Torostadır. Şimdi ellerini bir iki yıldır, her ne sebeptense, Torostan çektiler. Gerekirse gene Torosu eşkiyayla doldururlar. Ağalarla oynamaya gelmez. Bok yoluna gider insan.

Gördük ki, ağaların gücünün üstüne güç yoktur. Bunu Türkiyede bilmeyen yok. Bir iki aydın ha ötsün, de ötsün.

Şu iyi niyetli Kadirli kaymakamının, gittim de, yaptığı güzel işleri bir bir anlattım. İçim sevinçten taşarak, aşkla şevkle şu kaymakamın yaptığı işleri anlattım. Ne vardı anlatacak? Ne bildirdim böyle olacağını? Ben o yazıları yazmasaydım, kaymakamın atılma işi bu kadar çabuk olmazdı. Belki bir zaman daha yerinde kalırdı. Ağalar bu yazıları görünce meydan okudular. Alın size... Bu kadar ayyuka çıkmış bir kaymakamı ne pahasına olursa olsun yerinde bırakamazlardı. Ağalar, otoritelerinin sarılmasına hiç mi hiç dayanamazlar. Kaymakamın Kadirlide kalması onların otoritelerine bir setti. Önce kaymakam kırıyordu otoritelerini. Sonra ne diyecekti halk, ağalarda gayri iş kalmadı. Bir kaymakamcığı bile attıramayan ağaya ben ağa mı derim. Ağa, yarım devlet olduğunu her gün, her dakika halka bildirmek zorundadır.

Kaymakamla birlikte başka kaymakamların da yerleri değişmiş. Bana öyle geliyor ki, ötekiler de Memet Canın narına yandılar. Adana Valisi de, o çalışkan, o kültürlü adam da onun narına yandı. Memet Canı tutuyordu. İyi biliyorum ki, şu ağalar bir pire için bir yorganı değil, bir evi yakarlar. Kendi yorganlarını değil tabii. Başkalarının yorganlarını.

Yukarıdaki mektuptan da, bana gelen başka mektuplardan da anlaşılıyor ki, "Ağa" meselesi Türkiye için büyük bir kaygıdır. Yirminci yüzyıl, ağaları götüremiyor. Götüremiyor ama, ağa da sürüp gidiyor. Onunla birlikte de yoksulluğumuz, açlığımız, geriliğimiz, sömürülmemiz sürüp gidiyor. Ve de sürüp gideceğe benziyor bu gidişe bakarsan.

Ben korktum. Bir daha hiçbir kaymakamla röportaj yapmak istemiyorum. Yazık değil mi güzelim insanlara. Benim yü-

zümnden, ağalar meydan okuyacak diye, niçin rahatları kaçsın. İşlerinden olsunlar. İşleri yarım kalsın.

Ben, bundan sonra, karar verdim, ilk fırsatta, izin verirse eğer, sayın İnönüyle röportaj yapacağım. Onun yaptığı güzel işler üstüne. Örneğin Garp Cephesinin muzaffer kumandanı üstüne. Köy Enstitülerini açtıran Cumhurbaşkanı üstüne. Klasikleri tercüme ettirmesi üstüne. Yok yok, vazgeçtim... Neme gerek, ağaların bir meydan okumasına daha sebep olurum da...

Türk milletinin karşısında sesimin çıktığına söylüyorum. Ben, gazeteci olarak ödevimi yaptım. Kaymakama yaptıkları onların bilecekleri işti. Ama bir insan olarak, bir yazar, bir gazeteci olarak konumu savunuyorum. Sonuna kadar da savunacağım.

Bu millet güç gösterisine çıkmış çok yiğit gördü. Ben, ağaların büyük güçlerini inkar etmedim ki. Onların güçleri üstüne konuştum hep. Bunda alınacak ne vardı?

Kadirli hemşerimiz Ahmet Topaloğluna da rica ettim ki, şu kaymakam işlerini bitirsin. O zaman isterseniz değil Tuzlucaya, nereye isterseniz gönderin kaymakamı. Oraları yurt parçaları değil mi?

Aklım almıyor, almıyor, almayacak da hiçbir zaman, yirminci yüzyılda bir ortaçağ kabadayılığı söker mi? Bu ağaların hiç mi akılları yok? Böyle koca bir millet çoğunluğuna meydan okunur mu? Varsın okusunlar. Benim elimden yazıp çizmekten başka hiçbir iş gelmez. Gidip de teker teker, ağaları tutup, arkadaşlar etmeyin eylemeyin, yazık oluyor, diyemem ki...

Kadirli ağalarına selam ederim, saygılarımı sunarım, istedikleri kadar meydan okusunlar, isterlerse kaymakamı sınır dışı ettirsinler, kaymakam onları yendi.

Kadirlinin beton caddeleri durdukça, Kadirlinin suyu aktıkça, Kadirlinin okulları okuyan çocuklarla dolup taştıkça, Kadirlinin o güzelim parkının ağaçları büyüdükçe, Kadirlide iyiliksever bu halk bulundukça her zaman kaymakam onları yenmiş sayılacaktır. Kaymakamın güzel eserleri...

28.3.1962

Ağalar

Yıl, 1946 yılı, ben Kayseride bir buçuk yıllık askerim. Kayseride türlü tabakadan ahbablar edindim. Bu arada Kayseri Memleket Hastanesi doktorlarından biriyle de ahbab olduk.

Doktorlardan bir gün bana bir haber geldi, çabucak gelsin, diye. Haberi bana ileten arkadaş çok heyecanlı idi. Ağlamaklı bir hali vardı.

Boyuna:

“Böyle bir şey olamaz, olamaz,” diyordu.

Şaşkınlık içinde kıvranıyordu.

Hemen hastaneye koştum.

Yaşlı bir adam yumulmuş duruyordu. Altmışından fazla gösteriyordu.

Doktor:

“Bu yaşlı adamla konuş,” dedi.

Benim böyle konularla ilgilendiğimi, hikayeler yazdığımı biliyordu. Bir hikayemi okumuştum.

“Bu, büyük bir örnek,” dedi.

Hastaneye yaralı bir delikanlı getirmişler. Delikanlı can çekişir durumda, öldü ölecek.

Yaralının sorgusunu yapıyorlar:

“Ne oldu sana? Kim vurdu seni?”

Yaralı:

“Tüfek boşandırdım, kendi kendimi vurdum,” diyor. Bir yandan da sorup soruşturuyorlar, “ben kendi kendimi, kazara vurdum”dan başka söz alamıyorlar ağzından. Sonra delikanlı ölüyor. Yarayı başından almış, kurtarılamıyor.

Olay böylece kapanmış gitmişken, doktor, oğluyla birlikte gelen babasının, oğlunun ölüsü başında ağlamasını, çığlığını duyuyor.

Anadoluda analar, babalar, kardeşler ölülerinin başında, ölenin niçin öldüğünü, nasıl bir kişi olduğunu söyleyerek ağ-larlar. Bu hem bir gelenek, hem de acıdan kendini tutamamak-tan gelen bir konuşmadır.

Babanın konuşmaları, ağıdı bir tuhaf:

“Dağ gibi yavrumu öldürenler iflah olmasın... Gavurlar, dinsizler, suçsuz yavruya böyle kıyılır mı?” Daha bir sürü şey-ler söylüyor.

Kendisini dinleyenlerden, dinleyip anlayanlardan haberi yok.

Doktor, adamın konuşmalarına, ağıdına bir mim koyuyor. Ve anlıyor ki, işin içinde iş var.

Adamı bir yana çekip sıkıştırıyor.

“Kim vurdu oğlunu?”

“Hiç kimse vurmadı. Kendi kendini vurdu.”

“Peki, sen ağlarken, oğluma kıyanlar iflah olmasın, diyor-dun. Bu ne demek?”

Yaşlı adamı iyice bir sıkıştırınca, iş ortaya çıkıyor.

Adam ağlayarak, korkunç bir acı içinde olayı olduğu gibi anlatıyor.

Ağanın bir oğlu var, İstanbullarda dolaşan. Bu ağanın oğlu çiftliğe gelince tabancayla nişan atışlarına başlıyor. Delikanlı kendini müthiş bir nişancı sayıyor. Ölen çocuk da yıllardan bu yana kapılarında yarıcı olan Çakır Emminin oğlu.

Bir gün tarlada Çakır Emminin oğluna diyor ki:

“Dur uzakta, başına bir yumurta koyacağım, ateş edece-ğim.”

Çocuk, olmaz, yapamam, derse de dinlemiyor. Uzun bir cebelleşmeden sonra çocuğun başına yumurtayı koyup karşısı-na dikiliyor. Nişan alıyor. Her insan Giyom Tel olamaz ya, yu-murtaya nişan alacağı yerde delikanlının başına nişan alıyor, yumurta yerine Çakır Emminin oğlunu vuruyor.

Buraya kadar hiçbir diyecek yok. Durmasaydı karşısında, koymasaydı başına yumurtayı, der geçeriz.

Delikanlı yaralı.

Çakır Emmiye ve bizim Giyom Telin babasına, iş böyle böyle diye, haber gidiyor.

Giyom Telin babasıdır, Çakır Emmiyi çağırıyor:

“Çakır,” diyor, “var git oğlunla konuş. Bir kazadır olmuş. Var git söyle ki oğluna, ifade verirken desin ki, ben kendi kendimi vurdum. Oğlum, senin oğlunun yüzünden hapislerde çürürse seni iflah etmem. Bu çiftlikte yaşatmam, seni de, çocuklarını da acıdan öldürürüm. Anladın mı, dediğimi?”

Çakır Emminin başında on altı nüfus var. Çakır Emmi altmışını aşkın. Toprakdan atılırsa eline ne geçecek!

Gidiyor oğluna:

“İnşallah kurtulursun oğul,” diyor. “Diyeceksin ki, ben kendimi vurdum. Diyeceksin ki, beni hiç kimse vurmadı.”

Yaralı diyor:

“Böyle bir ifadeyi veremem de veremem,” diyor.

Çakır Emmi başlıyor ağlamaya:

“Sen gidiyorsun... On altı baş horanta başımda... Oğlumdan oluyorum, arkasından da toprağımdan olmayayım. Şikayet etsen de ağanın oğlunu hapse atsalar ne olacak? Ağa, bir yolunu bulur oğlunu hapisten kurtarır ya. Bizim de topraktan atıldığımız yanımıza kar kalır. Etme eyleme oğul. Ağzını açma. Toprakdan atılmamız demek, on altı baş nüfusumuzun da ölmesi demek. Gel öldürme, kanına girme on altı baş külfetimin oğul. Bu yaşımda beni süründürme.”

Oğuldur, bakıp görüyor ki, başka bir çaresi yok. Boyun бүкүп babasına söz veriyor.

Hastanede de ifadesini böyle veriyor. Ve ölüyor.

Doktor, Çakır Emmiyi konuşturuyor ya, Çakır Emmi ağlayarak derdini döküyor ya, boş bulunuyor ya. Bin pişman.

“Ben böyle bir şey söylemedim,” diyor. “Ağzımdan böyle bir şey çıkmadı,” diyor başkalarına.

İşin korkunç tarafı bu inkar. Çakır Emminin inkardan başka çıkar yolu yok. Bu oğul pahasına, ölünceye kadar sürdüğü toprakta kalacak. Şikayet etse ne olacak? Eline hiçbir şey geçmeyeceğini Çakır Emmi bilmez mi? İşin korkunç tarafı insan oğlunu buna mecbur etmek.

Bu bir acı örnek. Tesadüfen karşılaştığımız bir örnek.

Böyle bir adam gelsin de ağasının isteği dışında, partisi dışında oy kullansın! Yağma mı?

Bizim ağalık sistemimiz aşağı yukarı bu.

Ben askerdim, sırtımda er elbisesi vardı. Çakır Emmiyi sıkıştırdım. Ağzını açmadı...

"Emmi," dedim, "ben de yarıcı bir ailenin çocuğuyum. Söyle bana derdini."

"Doktora dediğimdir. Sen yazıcıysan, söyleyemem. Kesselere, ağzımı açamam. Allah rahmet eylesin, giden gitti."

Ve gittim, Çakır Emminin, öldürsek de ağzını açmayacağını arkadaşlara bir iyice anlattım.

Çakır Emmi de kodu gitti. Bir korkusu vardı, ağzından kaçırıldığı sözlerden dolayı efendilerin bir işler karıştırmasıydı. Giderken bana yalvardı durdu.

"Söyle de efendilere ocağımı söndürmesinler, bir oğlum gitti, geride kalan on altı baş külfetimi de onlar öldürmesinler."

Böyle örnekler verecek olsam, bu yapraklar değil, koca derginin tümü yetmez.

Örneğin gene ünlü "Baladız Olayı"nı anlatsam, bir roman olur. Duyup işitenin dudağı çatlar. Hani 1946'da köylüler Baladızda köyün ağasını öldürmüşlerdi ya... O olay gazetelere geçmiş, uzun zaman üstünde konuşulmuştu ya...

Ağa kimdir? Bildiğimce anlatayım:

İ- Şimdi ağaların en önemlileri aşiret başkanları, oba, kabile başkanlarıdır. Bunlar daha çok Doğu Anadolu beyleri, ağalarıdır. Beylikler babadan oğuladır. Ağaların gücü zenginliklerinden gelir. Oba beyleri olmadıkları halde, onları zenginlikleri, aile olarak halkın üstüne hakim kılmıştır. Bey olmadıkları halde Osmanlılar, bu zengin, güçlü ağaları da, beyler gibi tanımış, rütbeler vermiştir. Halk onlara bey değil, ağa diye bakar. Çoğunluk, bunların beylerden farkı olmamıştır.

Benim bildiğim beylerin, bir örnek olarak veriyorum, özel hapisaneleri olmuştur da, ağaların olmamıştır. Bey hem yargıç, hem hapisaneci olmuştur.

Günümüzde, bu beylerin çocukları, sahip oldukları köylerden dolayı -Cumhuriyet devrinde hükümet bunların elinden

hapisaneyi, halkı yargılama işini almıştır- eski güçlerini daha sürdürüp gidiyorlar. Eskiden bir derebey halka yüzde yüz hükmederdi. Halkın gideceği tek kapı derebey kapısıydı. Cumhuriyetin ilk günlerinde, beyler toparlanıncaya kadar halk rahat bir soluk almıştır. Sonra ne olmuştur, ellerinde para olan, güç olan ağalar, beyler yavaş yavaş hükümete sokulmaya başlamışlar, gelenek de onlara yardım ettiği için, halkla hükümet arasında bir köprü olmuşlardır. Onlarsız halk, hükümet kapısında hiçbir işlerini gördürememeye başlamıştır.

Şunu şurada açıkça yazayım da, gözden kaçmasın, Cumhuriyetten sonra bir kısım derebey ortadan kalkmıştır. Bunlar topraklarını har vurup harman savuran derebey çocuklarıyla eski derebeyliklerini olduğu gibi sürdürmeye çalışan, ekonomik güçleri olmayan derebey çocuklarıdır. Sırtlarını ekonomik güce dayayan derebeyleri, hem nüfuzları, hem de ekonomik güçleriyle sürüp gelmektedirler.

Demokrasiden sonra bunlar partilere girmişler, ellerinde oy olduğu için hemen birinci plana geçmişlerdir.

Biz seçimlerde hangi parti kazanacak yoklamasına çıktığımızda kaç ağa bu yanda, kaç ağa şu yanda diye yoklama yapar, ağaların güçlerini ölçer, ona göre sonucu gazetemize bildirirdik. Seçim tahminlerini bu şekilde kolaylıkla yapardık.

Bir de bunlarla paralel, tay giden bir Şeyhlik kurumu vardır. Şeyhler de din nüfuzundan faydalanan kimselerdir. Şeyhlik kurumu da babadan oğula kalan bir kurumdur. Aynı derebeylik gibi. Elleriinde ekonomik gücü olmayan, yalnız şeyhlik gücüyle kalan şeyhler zamanla güçlerini, yani bütün güçlerini yitirmişler, sırtlarını ekonomik güce dayayan şeyhler eskisinden de daha çok halk üstündeki hakimiyetlerini sürdürmüşlerdir. Şeyhler de beyler, ağalar gibi halkla hükümet arasında aracı olmuşlardır. Cumhuriyet çağında, bizim sandığımız gibi, hükümetin halkla öyle direkt bir ilişkisi olamamıştır. Yazık ki, bu bir gerçektir. Ağalar, hiçbir zaman hükümetle halk arasını boş bırakmamışlardır. Bunu kaldırmaya da hükümetlerin gücü yetmemiştir.

Bizim tarihimizde derebeylerin gücünü hep hükümet sağlamıştır. Cumhuriyette verilen halkçılık savaşlarına rağmen bu-

nun önüne geçilememiştir. Bunun önüne geçmek öyle lafla, avurla zavurla olmuyor. Ağaları hükümetten ayıracak, onları ortadan kaldıracak bir sisteme yönelmek gerekiyor. Bundan da hükümetlerimiz her zaman kaçınmışlardır. Ağaları, derebeylerini ortadan kaldırmak için savaşlar yapılmamış, niyetlenilmemiş değil, buna niyetlenen yüzde yüz onlarla savaşacak gücü kendilerinde bulamamışlar, attıkları adımları her zaman geri almışlardır.

2- Öteki ağalar da türlü sebeplerden toprak sahibi olmuş, zengin olmuş kişilerdir. Bunların güçleri, önceleri, yalnız ekonomik güçleridir. Sonraları, buna dayanarak, hükümet güçlerini de kendi güçlerine katmaya çalışmışlardır. Ve de katmışlardır.

Gelelim şimdiki duruma... Türkiyede bir ağalar saltanatı vardır. Cumhuriyetin ilk yıllarında bunlar hükümetin politikasına yüzde yüz hakim değillerdi. Sinmişlerdi. Hükümette onların dedikleri olmuyordu. Yani, doğrudan doğruya demek istiyorum. Kabuklarına çekilmiş, bekliyorlar, öylece duruyorlardı. Ama hükümet de yüzde yüz onları ortadan kaldıramıyordu. Ortaya çıkmak için uygun bir yer, zaman bekliyorlardı.

Atatürkten sonra bir durgun çağ başladı. Bu çağda, git-tikçe güçlenmekte olan ağalar, hızlarını iyice artırdılar. Atatürkten gelen devrimci hız sürüp gittiğini sanıyordu. Köy Enstitüleri açıldı. Köy Enstitüleri ağaların elindeki köylüleri ister istemez uyaracaktı. İlkın, ağalar bu okulların ne olup olmadığını anlamadılar. Sonradan baktılar ki, bu okullar karanlıklarını deliyor. Büyük bir tehlike oluyor onlar için... Öyle bir propagandaya başladılar ki, köydeki anayı Enstitüdeki oğluna düşman kıldılar.

Gene dayanakları, "din elden gidiyor, okuyanlar gavur oluyor, ahlak bozuluyor"du. Bu işte, şehirlerdeki gericilerden de kendilerine büyük yardımcıları buldular. Bir de politik faydalar çıktı ortaya. Ortaya çıkan partiler köyde, köylünün faydasına dayayamazdı sırtını, dayasa dayasa ağanın faydasına dayardı. İşte böylelikle ağalarla politikacılar birleştiler.

Bu sefer ağaları partiler paylaşılamaz oldular. Hangi partide ağa çoksa, o partinin seçim gücü daha çoktu.

Önce Halk Partisi ağaların hoşuna gitmek için Köy Enstitüsünün yüksek kısmını kapattı. Bu, yüzde yüz birkaç ağayı kendisine çekmek içindi. Sonra güçlenen ağalar, Enstitüleri toptan kapattılar. Böylelikle ağaların önlerindeki en büyük engel kalkmış oldu. Şimdi aydınlar diretiyorlar. Köy Enstitüleri açılın da açılın. Havanda su dövüyorlar. Böyle bir sistemde Köy Enstitüleri açılmaz. Bunu bilerek savaşıyorlarsa bir diyeceğim yok. Eğer açılır umutları varsa, avuçlarını yalasınlar. Köy Enstitüleri, son yıllarda ölü haline gelen Halkevleri de kapatılınca, ağalar karşısında hiçbir engel kalmadı, halka giden bütün yollar kapatıldı.

Son yıllarda ağalar iki güce birden sahip oldular, biri ekonomik güç, öteki de politik güç.

Bunların karşısında yalnız, aydınlar kaldı.

Eskiden ağaların ekonomik güçleri yalnız, topraklarının sınırlarında kalıyordu. Şimdilerde bu güç şehirlere, kasabalara girdi. Ticarete, sanayiye el attı.

Çukurovadan, Egeden, hatta Doğu Anadoludan birçok örnekler verebilirim. Çiftlik temel oldu. Çiftliğin getirdiği parayla bazı kimseler, fabrikalar kurdular, ticarethaneler açtılar.

Çukurovadaki büyük fabrikalardan, ticarethanelerden bir kısmı çiftliği olan ağalarındır. Bunların bir kolları çiftliklerinde, bir kolları da fabrikalarında, ticarethanelerindedir.

Çiftliği olmayan, işe fabrika kurmakla, ticaretle başlamış birtakım kişiler de çiftlik almaya başladılar. Buna da Egede, Çukurovada birçok örnek verebilirim.

Ekonomik görünüş bu, gittikçe iki güç bir yerde birleşiyor.

Bunlar, böylelikle dört bir yanı saradursunlar, bütün güçleri ellerinde toplayadursun, bunun karşısındakiler ne yaptılar? Yani aydınlar, emekçiler?..

On yedi yılda bunlar politik, ekonomik, yenilmez bir güç haline gelirken, halk güçleri hep baltalandı.

Emekçiden yana olan partiler kuruldu, türlü bahanelerle bunlar kapatıldı. Kuranların başlarına olmadık işler açıldı. Türlü kararlar çalındı. Emekçi taraftarlarına vatan haini bile dediler.

Nerede işçi, köylü teşkilatlanmaya doğru bir adım attıysa, ağaların etkisindeki politika onların başına hışım gibi indi.

Böylelikle ortaya korkunç bir dengesizlik çıktı. Halk hakkını arayamıyor, birikemiyor, bu dengesizlik, keşmekeş daha sürüp gidiyor.

Politikacılar da yirminci yüzyılda bunun böyle, tam bu minval üzere sürüp gideceğini sanıyorlar.

Gören göz kılavuz istemez, derler ya yalan. Gören göz kılavuz istiyor, hem de nasıl. Ağalar hem görüyor, hem de yüzyıllık oyunlarına eskisi gibi, eskisinden de daha beter devam edip gidiyorlar.

Şimdi bunlar politik güçleriyle, ekonomik güçleriyle, bir de propaganda güçleriyle halkın karşısındalar. Gittikçe büyüyorlar. Bir söz vardır, bırak sarhoşu yıkılana kadar gitsin, derler.

Para verip gazete çıkarttırıyorlar. Para verip adam tutuyorlar. Halkı tutan, o halk için bir ışık olan Köy Enstitüsünü tutanlara, emekçinin hakkıyla birlikte olanlara sövdür ha sövdür ediyorlar.

Bence, bunlar işi daha da azıtacaklar. Otuz yıldan bu yana gelişleri bunu gösteriyor. Şimdi ilerici, emekten yana olanlara sövüyorlar. Yarın hapsedecekler. Başlarına türlü haller açacaklar.

Bir şey bilmiyorlar, halkı toptan imha etmedikten sonra, yirminci yüzyılda halk emeğini yedirmemeyi öğrenmiştir, evet halkı toptan imha etmedikten sonra önüne geçemezsin. Halk hakkını alacak. Bir halk şairinin dediği gibi:

*Serdari halimiz böyle n'olacak
Kısa çöp uzundan hakkın alacak
Mamurlar yıkılıp viran olacak
Akıbet dağılır ilimiz bizim*

Yukarıdan beri söylediklerimi bir araya toplayayım: Önce toprak, sonra ticaret ve sanayi gücü. Bunlarla birlikte politik güç, sonra gittikçe organize bir hale gelmek. Bununla birlikte müthiş bir propaganda gücü. Gazeteler çıkarmak, yarakçılar tutmak. Milliyetçi kalıbına girmek, karşıdakilere vatan haini demek. Bütün gerici öğeleri, sahte dindarları bir araya getirmek.

Bir araya gelmeye çalışan emekçi gücünü parçalamak. Bunun sonu ne mi olacak? Ağalar, daha nereye kadar güçlenecekler? Getirdim sizi bir umutsuzluk kapısına bıraktım.

İş hiç de sanıldığı gibi değil. Bizim tarihimizde ilk olarak emekçilerle aydınlar birleşiyorlar. Bu birleşmenin önüne geçmek için türlü çabalar gösteriliyor. Ama birleşecekler. Emekçi gücüyle birleşen aydın gücünün önüne hiçbir şey geçemez. Şimdilik bu birleşme bir kıpırtı halinde. Yakında büyüyecek.

Gene biliyorsunuz ki, hak nerdeyse güç ordadır. Hakkın bazı bazı yenildiğini görmüşsek de, bunun yalancı bir yenilme olduğu çok geçmeden anlaşılmıştır.

Gene yeniden yeniden söylüyorum:

Kısa çöp uzundan hakkın alacak!

Ya insanoğlunun hakkı? Kısa çöp kısa çöpken...

4.4.1962

Kasaba Politikacıları

*Fakir fıkarakalar elbirlik edek
Gelin beş on tane mezar kazalım
Çeltik arkın başladılar geliyor
Gelin beş on tane mezar kazalım*

*Bu iş gayet yakın zannetmem irak
Çeltik ekilirse el tutmaz kürek
Eninde sonunda bizlere gerek
Gelin beş on tane mezar kazalım*

*Fıkaranın zaten kötü bahtı var
Zenginlerin cibinliği tahtı var
Sivrisineğin de bize ahtı var
Gelin beş on tane mezar kazalım*

*Vakti müsaitler tarlaya göçün
Sivrisinek var ha gözüniüz açın
Durman arkadaşlar, çocuklar için
Gelin beş on tane mezar kazalım*

*Sivrisinek dermanımız olmadan
Yerler yumşak kurağını bulmadan
İşin gücün firavunu gelmeden
Gelin beş on tane mezar kazalım*

*Kiminiz bel alın kiminiz kürek
Bu iş bize ait hazırlık görek
Komşu köylere de hep haber vererek
Gelin beş on tane mezar kazalım*

*Yarın heyet gelir verilir emir
Bu sahanın yeri yolsuz mu denir
Fakir fıkaranın çocuğu ölür
Gelin beş on tane mezar kazalım*

*O sahada sivrisinek beslenir
Uslanmayan fıkaraalar uslanır
Beyaz kefen üzerine süslenir
Gelin beş on tane mezar kazalım*

*Ali Dilci der ki dinler mi aman
Çeltikçinin kasti hepsinden yaman
Ölüm muhakkaktır geldiği zaman
Gelin beş on tane mezar kazalım*

Bu çeltik sorununu bir örnek olarak ele alıyorum. Çeltik büyük masraf, büyük para isteyen bir iştir. Suyu, tarlası, ırgat parası. Sonra çeltik en çok para kazandıran bir üründür. Bire seksen, bire yüz verir. Bazı çeltikler vardır ki, bire yüz yirmi de verir. En az üç ay, en çok beş ayda bu ürün gelişir. Yani beş ay önce yatırdığın paranın birkaç mislini hemen alabilirsin. Kim ekebilir bu çeltiği, kim ekecek, tabii ağalar. İşte böylece kolay kazanç sağlayan bu ürün üstüne öyle dalavereler döner ki, akıl hayal almaz. Bir insan otursa da çeltik üstüne döndürülen dalavereleri yazsa, ciltlerle kitap olur. Ve de bu kitapları okuyanlar insan soyundan utanır. O dalavereleri burada yazmamın mümkünü yok. Onun için bu faslı geçelim.

Çeltik ekimi başlamadan köylünün içine bir korkudur düşer. Sıtma korkusu, ölüm korkusu. Çeltikten dolayı yapılan bataklıklar havayı zehirler. Çeltik sahalarına yakın köyler kokmuş bataklık havası almak zorundadırlar. Bu bataklıklardan bir sivrisinek çıkar ki, bulut örneği. Buna inanılmaz. Gerçekten

bulut gibi karartır gökyüzünü sivrisinek. İnsanlar değil, hayvanlar da tedirgin olurlar. Sabahleyin kalkar ki, avludaki atların, ineklerin öküzlerin sırtları kızıl kan içinde kalmış. Bizim köyün insanları atlarını sinekten kurtarmak için bir usul buldular. Geceleri atlarını dağa çekiyorlardı.

Göz önüne getirin ki, köylülerin çoğu cibinliksiz. Çocukların yüzleri, bedenleri paramparça. Kadınların, erkeklerin yüzleri gözleri şiş şiş... Ve çocukların karınları gebe kadınların karnı gibi. Boyunları ipincecik. Çeltik ekimi zamanı, çocukların kırım zamanı. Ve çocuklar, çeltikten dolayı mutlaka öleceklerdir. Yukarıdaki şiir çeltik ekimi zamanı gelirken, ölecekler için daha önceden mezar kazmaya çağrıdır. Bu bir haykırıştır. Bu işte Ali Dilci tek değil. Son yıllarda Çukurovada yetişmiş halk şairlerinin hepsi böyle acılı şiirler yazmışlardır.

Çukurovada çeltikten dolayı her yıl yüzlerce çocuk ölür. Buna insan yüreği dayanmaz. Bu düpedüz bir kırımdır.

Bu çeltikçiler kim? Bu memleketin çocukları... Üstelik de birçoğu, hani şu milliyetçiler var ya, onlardan. Bunlar bu vatanı sevmeyenler mi? Sevmez olurlar mı? Hele yanlarında bir vatan, bir millet sözü açın. Görün ki, iki gözleri iki çeşme. Ah vatan, vah vatan... Şimdi şunu da şurada yazmadan geçmeyeyim. DDT çıkmadan önceydi bu kırım hikayesi. DDT çıktıktan sonra, sivrisinek belası bir zaman için ortadan kalktı. Şimdi sinekler DDT'ye de adapte olmuşlar. Artık DDT onlara vızgeliyor. Gene Çukurovada çocuk ölümü yavaş yavaş başlıyor.

Geçelim bunu da, diyeceğime gelelim. Bir gün, bu çocuk kırımı günleri, bu çeltikçi ağalardan biriyle bir köye geldik. Adamın ovada ekilmiş tam 3000 dönüm çeltiği vardı. Köye girerken köyün mezarlığında bir kalabalık gördük, kalabalığa girdik. Baktık ki, dört beş tane küçük mezar. Köylüler, beni ve ağayı tanıyorlardı. Dediler ki:

“Bugün beşini birden gömdük. Hepsi de zehirli sıtmadan.”

Ağa konuşamadı. Gözleri dolmuştu. O köyde işimiz vardı. Orada duramadık, köye giremedik, mezarlıktan gerisin geri döndük.

Ağaya dedim ki:

“İşte gözlerinle gördün. Bu çeltik yerine pamuk ekseyiz, ya da şu çeltiği usulüyle ekseyiz...”

Ağa uzun zaman konuşmadı, sonra bana döndü:

“Ben ekmesem ötekiler ekmeyecekler mi?”

Dedim ki:

“Sen güçlü bir adamsın. Halk çeltik ekilmesin diye var gücüyle mücadele ediyor. Ankaraya heyetler gönderiyor. Tel üstüne tel çekiyor. Sen de halkla birlik olsan bu kasabaya çeltik ekilmez.”

Ağa:

“Doğrusun, ekilmez.” dedi. “Ama ben çeltikçilerle savaşmam. Beni mahvederler. Ocağımı söndürürler. Sonra çeltik çok faydalı bir üründür. Eğer biz çeltik ekmesek, devletin dövizleri dışarı gider. Birkaç çocuk ölmüş...”

İşte bu adam bir çerçeveye, sinek gibi bir bala düşmüş. Ne kadar çırpınırsa çırpınsın, çırpındıkça batıyor. Bu verdiğim örnek iyi niyetli bir ağa örneği...

Kasaba politikacısının sınırı, faydalarının sınırından başlar, orada biter. Memleketin faydaları çiftliğinin, fabrikasının dışına çıkamaz. Çiftliği ürün vermemişse memleket batmıştır. Fabrikası az işlemişse memleket yanmıştır. Her zaman ağanın faydası memleket faydasıyla paralel gitmez. Çoğu zaman çatışır. Bu bir gerçektir.

Bizim politikamız, kasaba politikacılarının elindedir. Hele şu bizim demokrasi denemesinden sonra büsbütün geçmiştir.

Demokraside, parti, sırtını seçmene dayamak zorundadır. Seçmen kimin elinde, ağaların elinde... Ağalar sittin sene, seçmeni elinde tutmak için ne yapar? Önce ekonomik gücü elinde tutmak ister. Bu ekonomik gücü elinde tutmak için, vatandı milletti, kimsenin gözünün yaşına bakmaz. Hiçbir ülküsü yoktur. Olamaz da... Ekonomik gücü eline nasıl geçirmiştir? Halkı sömürerek. Halk sömürülmesine neden izin verir? Geridir, cahildir, geleneği yıkacak gücü kendinde bulamaz. Halk ilerlemesin diye ağa, halkı okutmamak ister. Köy Enstitülerine bu yüzden düşman oldular. Halk, kötü gelenekleri içinde kalsın ister. Hocaların, imamların hurafeleri içinde kalsın ister. İleriliği isteyen –az da olsa vardır– hocalara, imamlara düşman olur. Ben

öyle bir hoca biliyorum. Salt hurafelerin aleyhinde bulunuyor, akli, gerçek Müslümanlığı söylüyor diye, fıkara hocacıklara komünist dediler. Bir tanesini ağalar kasabaya sokmuyorlardı. Çünkü bunlar için en büyük tehlike gerçek din adamları, gerçek Müslümanlardır. Kasabaya sokmadıkları bu hoca, toprak reformu taraftarıydı. Bunun da gerekçesini Müslümanlıktan çıkarıyordu.

Yukarda ne demiştim, seçmenler ekonomik ve başka sebeplerden dolayı kasaba ağalarının elinde. Partiler de sırtlarını ister istemez bu ağalara dayamışlardır. İşte bundan dolayı da Türkiye'deki Meclise birçok ağa giriyor. Çatlasan da patlasan da Türkiye'nin bugünkü durumu bu. Bugünlerde Türkiye politikası bu ağaların elinde.

İstedğin kadar çabala, öyle olumlu bir tarım vergisi koyamazsın. Koydurmazlar.

Toprak reformu yapamazsın, yaptırmazlar.

Köy Enstitülerini açtırmazlar, açamazsın.

Herhangi bir gerçek kalkınma çabası bu adamların işine gelmez. Gelemez. İsteseler de bunu yapamazlar. İçlerinde, yukardaki örnekteki gibi, iyi niyetli insanlar da olsa, onları mahvederler. İçlerinden atarlar. Politik, ekonomik gücünü sarsarlar. Bu bir düzendir. Bu düzen Türkiye'de taş üstüne taş koymaz. Ot bile bitirtmez.

Bu ağalardan ülkücü insanlar da çıkmaz mı? Ben çıkanlarını gördüm. Ağalar kendi içlerinden çıkan ülkücülere en büyük düşmandırlar. Böylelerini ne yapıp yapıp, saf dışı ediyorlar.

Peki, bu ağalar kimler? Sosyal, ekonomik durumları belli. Öğrenim durumlarına gelince... Hemen hepsi üniversite mezunu. Birçokları da Avrupa görmüş kişiler. Öğrenimini bitirip kasabaya yeni gelmiş gençler bilirim. Geldikleri günlerde bunlar sosyalist mi sosyalist, ilerici mi ilerici... Önüne gelene eşitlikten, sömürülen halktan söz açar... Türkiye'nin kurtuluşu bu ağa düzeninin yok edilmesinde, sosyal adaletin sağlanmasındadır. Bunlara bakar bakar da Türkiye kurtuldu dersin. Bir ağa oğlu böyle olur, böyle düşünürse, memleketin kurtuluşu için bütün engeller kalkmış demektir.

Aradan, çok değil, altı ay ya da bir yıl geçer. Ağa oğlu tamamen değişmiştir. Sosyalizm mi, bu bir esirliktir. Halk mı, bu kadar geri, bu kadar cahil bir kütle başka türlü bir idareye layık değildir. Smrlme mi, halk değil, ağalar sömürülüyor. Bu tembel köylüler, hiç çalışmıyorlar. Yat babam yat ediyorlar. Bütün Türkiyenin felaketi bu tembel halktır. Halk elleri kolları sıvayıp bir çalışsa, onu çalıştırmanın bir yolunu bulsak, Türkiye cennete dönecek. Halkı çalışmaya alıştırmalı. Bizi hiçbir yeni düzen kurtaramaz. Bir tek şey kurtarır, o da halkın daha çok alışması... Avrupa, alışkan halkı yüzünden böyle ileri, yoksa sosyal eşitlikten dolayı değil.

Delikanlı artık tam yola gelmiştir. Üstelik de ağzı laf yapar. İlk seçimde aday olur, seçilir.

Artık o, Türkiyenin gerğini herkesten iyi biliyordur. Halkın içinden gelmiştir. Onun dışındakiler, sosyal eşitlikiler, Köy Enstitcler, her ilerilik isteyen, birer hayalcidir. Onlar Türkiyenin gerğini bilmezler ki... Masa başında oturup havaya savururlar. Sosyal eşitlik, sosyal eşitlik... Türkiyede sosyal eşitlik skse, Köy Enstitüleri skse, ileri herhangi bir hareket yapılabilse, onlar yapmazlar mı? Onlar bu memleketin düşmanı değiller ki... nce halkı bu tembellikten kurtarmalı...

İnsana yle geliyor ki, bunların dillerinin altında bir bakla var. Bir bakla var ki, ıkaramıyorlar. Nasıl alıştıracaklar halkı? Bu düzende nasıl alıştıracaklar? şöyle olabilir. Bir kanun çıkartılır, çiftliklerde, fabrikalarda halk günde yirmi saat çalıştırılsın. alıştırılsın ki, Türkiye bu yoksulluktan kurtulsun. Halkı bu düzende, başka türlü çalıştırabilmek benim aklıma gelmiyor.

Bir de korkuları var. Görüyorlar, bu böyle gitmiyor. Her şey karmakarışık. Karşılarına birtakım ilerici güçler dikiliyor. Halk homurdanıyor. Halkın durumu gün geçtikçe daha bozuluyor. Onlar zenginleştikçe, kendilerinin işleri büyüyor ya, onlarda da hayır yok. Bu yüzden bir rahatsızlık var.

Türkiye büyük bir gelişmeye gebe. Ne yapacaklar? Kasaba faydacılığı, kasaba dalavereciliği ile artık, bu çağda, bir devlet idare edilemiyor. Bu gelişen, büyüyen rahatsızlık karşısında bir yolunu bulmalılar. şimdi karışıklık, bu yolunu bulma abasın-

dan doğuyor. Kasaba faydacılığında direnenler, bir de kasaba faydacılığını aşmak isteyenler. Ama ikisinin de temeli gene kasaba faydacılığı... İçinden çıkamayacaklar. Gelişen halk gücü, gelişen emekçi gücü karşısında şaşkına dönmüşler. Siz şimdiye kadar Türkiyede bu kadar gerici, Turancı, ırkçı, sözümona milliyetçi yayın görmüş müydünüz? Denize düşen yılana sarılır, derler. Kasaba politikacıları şimdi bu gerici yayınlara sarılmışlar. Onları besliyorlar, onları savunuyorlar, onlardan bir car umuyorlar. Bu dergiler, bu gazeteler ağza alınmaz küfür, inanılmaz çamurlarla ilericilerin üstüne saldırıyorlar. Ahlaktan söz ediyorlar. Sayfaları birer ahlaksızlık kumkuması... Türk milleti küfredemez diye, bir romanın yasak edilmesini sağlıyorlar. Hem de en beterinden küfrederek. Bu ortam bulamaz, okunmaz yayınlar, satılmadıkları halde yaşıyorlar. Yaşayacaklar da. Ta ki... halk gücü karşısına dikilsin... Dikilinceye kadar.

Son söz, bu düzen kasaba politikacılığı düzenidir. Temeli faydacılıktır. Küçük, mahalli faydacılıktır. İster istemez, her şey bu faydacılığa göre geliştirilir. Umudum yok. Bala düşmüş sinekler, bu baldan çıkamayacaklar.

Çeltik örneği küçük bir örnek. Çeltik zararlı mı, gözü yaş içinde ağa, onun zararlı olduğunu bile bile ekecek. Köy Enstitüleri faydalı mı, onun faydasına inanan –dediğim gibi, ben en iyi niyetlilerini söylüyorum– evet, inanan ağa, bile bile Köy Enstitülerini açtırmayacak. Bile bile geriliği, cehaleti körükleyecek.

Kasaba politikacısı ne kadar iyi niyetli olursa olsun, küçük hesaplarının dışına çıkamayacak. Uçurumun başında olduğunu bile bile, muhataralı yolunda yürüyecek.

Üstelik de kasaba politikacıları arasında bu iyi niyetliler devede kulak. Kötü niyetliler çoğunlukta. Bunların gözleri de faydalarından başka hiçbir şeyi göremez.

14.5.1962

Karakolda Ayna Var — Ankarada Ayna Var

Ben hükümetin, aydınların, politikacıların yerinde olsam en çok Erbaa Olayı üstünde dururdum. Erbaaya kurullar gönderirdim, bilim adamları gönderirdim, bu işi enine boyuna araştırırdım. Biliyorum ki, bizimkiler buna hiç önem vermezler, vermeyecekler. Gene eski tas, eski hamam sürüp gidecek.

Burada, bildiğimce, dilimin döndüğünce Erbaa Olayını anlatmam gerek. Okuyan var okumayan var, bi kere haberin özeti vereyim. Erbaa köylüklerinden suç sanığı bir delikanlıyı Erbaa karakoluna götürüyorlar. Sabahleyin, karakoldan çocuğun ölüsü çıkıyor.

O gün Erbaanın pazarıymış. Binlerce köylü Erbaaya birikmiş. Bunu duyan köylüler coşup taşıyorlar. Siz misiniz karakolda adam öldüren, basıyorlar karakolu. Köylüyle candarmalar arasındaki silahlı çatışma tam dört saat sürüyor.

Şimdi açık konuşalım. Senirkent Olayını da herkes bilir, halk karakolları zulüm mahalli olarak bilir. Şimdi burada size açık açık söyleyeyim. Cumhuriyet çağında karakol dayacağı yememiş hemen hemen hiçbir köylü yoktur. Vergi demiş dayak atmış, yol parası demiş atmış, kız kaçırma demiş atmış, tanık sın demiş atmış, sonra da keyif için atmış... Atmış oğlu atmış. Şimdi Türkiye'ye sesleniyorum, dayak yememiş köylü varsa parmağını kaldırsın, diyorum. Buna parmak kaldıracak çok kişi çıkmaz.

Senirkent bir örnektir. Erbaa da bir örnektir. Senirkent Olayından sonra millet sanıyordu ki, karakolda dayak yok. Mah-

keme karar vermeden Erbaa olayını candarmaların sırtına yükleyemeyiz. Ama, yirmi beş yaşındaki fidan gibi delikanlı karakoldan ölü çıktı ya, kıyamet kopsa kimse inanmaz delikanlıyı candarmaların öldürmediğine. Çünkü sebebi vardır. Türk köylüsü bilir ki, karakola giren dayak yer.

Candarmalık kurumu Anadolu halkı üstünde bir baskı kurumu olmuştur. Bir sorumsuzluk kurumu. Bir olay, beş olay değil. Anadolu halkı binlerce candarma olayının tanığıdır.

Türk köylüsü candarmadan o kadar korkar ki... Ne eşkıyadan, ne ejderhadan, ne de zelzeleden candarmadan korktuğu kadar korkmaz. Candarmalar köye girdiği zaman öylesine korkardık ki, hepimiz kapılarımızı kapar, candarmanın köyden çıkıp gitmesini beklerdik. Onlar gidince ki, köylüler dışarı çıkarlardı.

Erbaa ne demektir, biliyor musunuz? Nah, buraya geldi, demektir. Yoksa, nah buraya kadar gelmese, bu kadar ezilmiş, candarma korkusu altında bu kadar sinmiş halk, karakolu basacak kadar her şeyi göze alamazdı. Siz candarmalarınızı bilirseniz, ben de köylülerimi bilirim.

Ben karışmam, işte burada söylüyorum... Aklınızı başınıza toplayın, dövmeyin köylüyü. Soymayın, sömürmeyin... İnsan gibi yaşaması için bir şeyler bulun... Sonra başınıza büyük işler açacaksınız.

Ankara Olayı da Erbaa Olayına bağlı, onun soyundan bir olay. Şimdiye kadar açlar kendi başlarının çaresine bakmışlardır bizim yurdumuzda. Başlarına bir çare bulmayanlar aklıktan ölmüşlerdir. Aç mezarı var mı, diye bir söz dolaşır ortalıkta. Vardır ya... Yok diyenler yalan söylüyorlar. Ama şimdiye kadar bizim açlarımız bağırmanışlar çağırmanışlar, kediler gibi gidip evden uzakta ölmüşlerdir.

Şimdi işçiler, öleceklerse, açlıklarını söyleye söyleye ölecekler.

Ne yapmışlar işçiler, fıkaraalar? Ankarada yola düşmüşler, sessiz sessiz yürümüşler. Bakın hele şunların ettiklerine. İşçinin yürümesi ne demek. Şimdiye kadar aç aç öldüler de yürüdüler mi? Bizim geleneğimizde işçi yürümesi, köylü yürümesi diye

bir şey var mı? İşte bu bizim ağaları zıvanadan çıkarmış. Vermişler adliyeye. Ne kolay, ne kolay... Elinde polisin var, polisinin elinde copu var, tabancası var. İşçinin elinde aç midesinden başka bir şey yok ki... Gücü yeten gücü yetene...

Yüz yıl önceki metotlarla, dayak metotlarıyla memleket idare edilmez. Karşılığını mutlaka göreceksin. Yirminci yüzyıl, halkların haklarını aldıkları yüzyıldır. Bunu böyle kabul etmek zorunda kalacaksın. Etmemekte direnirsen, kırılacaksın.

Şimdi gene tedbirler alacaklarmış. Sıkışınca tedbir. Bir yere gelince artık tedbir falan para etmez. Tedbir alıp da ne yapacaksın? Bütün bir milleti tutup da hapse atamazsın ya... Kurşunlayamazsın ya. Tek tedbir insanları aç koymamaktır. İnsanca, eşitçe yaşamalarını sağlamaktır.

Bunu yapabildin mi, bütün tedbirler senindir.

Dayak atanlar, cop kullananlar Anadoluyu iyi bilmiyorlar. Anadolu halkını hiç bilmiyorlar. Bu millet çok tahammüllü bir millettir. Yüzyıllarca çeker çeker, bir yere getirir. Sonra bir de çekmeyeceği tutarsa... O zaman işte, seyreyle gümbürtüyü.

Niçin bütün tedbirlerine rağmen faşizm sökmedi? Sökme-yecek. Bundan böyle halkın faydasıyla bağdaşmayan hiçbir idare sökmeyecek. Yirminci yüzyılda idarelerin en büyük özelliği halkın faydasıyla atbaşı gitmesindedir. Çağımızın büyük savaşı budur.

Erbaa Olayı bin olaydan bir tanesi. Ankara Olayı bin işsizden bir tanesi... Yeter artık, bunlar için cop tedbirleri almayın. Elinize hiçbir şey geçmez.

Başka tedbirler, başka tedbirler... Temel tedbirlere doğru. Benden bu kadar...

9.5.1962

Demokrasicilik Değil, Demokrasi...

Biz demokrasicilik oynuyoruz, dediğim zaman kızıyorlar.

Hürriyet bir bütündür. Demokrasilerdeki hürriyetin bir kısmı, küçük bir yeri zedelenirse, orada demokrasi yok demektir. O demokrasi bir aldatmacadan başka bir şey değildir.

Önce kişinin hürriyeti. Söz, vicdan hürriyeti. Sonra sınıfların hürriyeti. Faydalarını koruma hürriyeti. Sınıfların eşitliği.

Yıl 1945. Eeeh, artık sırası geldi, bizde de demokrasi olsun. Elde var da neden bizde yok. Makinayı Avrupalılar yapmışlar, para verir alırız. Bir de demokrasi yapmışlar, bunu para vermeden de alıveririz. En ucuzu bu.

Avrupa bu demokrasiyi nasıl yapmış? Hangi zorluklar onları ite ite çağımızdaki demokrasi düşüncesine getirmiş? Bu toplumların şimdiki demokrasi anlayışları nedir?

Bizde bir söz daha var. Bu sözün üstünde ısrarla duruyoruz. Türkiyede sınıf yok. İşin kötülüğü de budur işte.

Ne demek sınıf yok?

Yani, diyorlar ki, sömüren ve sömürülen yok. Bunu böyle kabul edince de her şey bitiyor.

Yalnız idare edenler ve edilenler var.

Turancıları, ırkçıları, sözümona milliyetçileriyle, mukaddesatçılarıyla sınıf var diyenlere de veryansın ediyorlar. Bir küfür sağnağı, bir vatan hainliği damgası... Sonra Turancısı, ırkçısı, mukaddesatçısı, sömüreni demokrasi istiyor. Ah demokrasi, vah demokrasi, demokrasi gibi hiç var mı? Şu demokrasi bir gelse yurdumuza, her şey düzelecek. Ama demokrasi gelmiyor. Bir türlü, bir türlü gelmiyor.

Söz hürriyeti, vicdan hürriyeti. Ve herkese eşit bir hürriyet. Bir de teşkilatlanma hürriyeti...

Yıl 1945. Avrupada var da bizde neden olmasın şu demokrasi? Sahiden neden olmasın? Gelin yapalım. Ortada bir CHP var. Başka partilere de izin verelim. Hemen başka partiler kuruluyor. En güçlüsü DP oluyor. Başlıyor politik savaşa. Başka partiler de kuruluyor, örneğin sosyalist partileri. Sendikalar kurulmaya başlıyor. Amanın ipin ucu elden gidiyor. Biz demokrasi istemiştik. Biz, sınıf partileri istememiştik ki. Sosyalist partileri kapatılıyor. Sendikaları türlü yollardan ortadaki partiler paylaşıyorlar.

Çalışan sınıfın dışındakiler ikiye üçe ayrılıp sonu gelmez sözlerle, kavgalarla birbirlerini oyalıyorlar. Ama memleket de bir yandan uçuruma uçuruma gidiyor.

Buhran başlıyor. Bu buhran ister istemez bir diktatör çıkıyor ortaya. Bu diktatoryaya karşı millet ayaklanıyor.

Söz hürriyeti, vicdan hürriyeti. Teşkilatlanma hürriyeti. Bir düşünürümüz, bizim demokrasiyi iki ayaklı bir masaya benzetmişti. Ne yaparsan yap, masa iki ayak üstünde durmaz. Bir denge gerek. Bu masayı iki ayak üstünde durdurmak için sihirbaz olmak gerekir. İnönü gibi bir sihirbaz. Ama İnönünün sihirbazlığının da bir sınırı olsa gerek.

Kişi hürriyetini, söz hürriyetini, vicdan hürriyetini kabul edince sınıf hürriyetini de kabul edeceksin. Kişiden yürüyerek sınıfa varmak zorundasın. Sınıfa varınca da onun teşkilatlanmasını kabul edeceksin.

Şimdiye kadar yalnız ağa sınıfı teşkilatlandı. Onlar partiler kurdular, onların faydasına işledi hükümetler. Sınıfı inkar etmek ne demekti? Türkiye'deki çalışan sınıfı inkar etmekte. Onlara hiçbir hak tanımamaktı. Tek yönlü, tek faydalı bir demokrasi. Sınıfı inkar edince birtakım insanların söz, vicdan, teşkilatlanma hürriyetlerini yasaklamaktı.

Tek yönlü demokrasi, demokrasi değildir. Bunu bilmiştik. İşimize gelmemiştik.

İptida Batıda da idare belirli bir sınıfın elindeydi. Uzun yıllar dünyayı bu bölüğün diktatoryası idare etti. Bir zaman geldi ki, çalışanların gözü açıldı. Haklarını, hürriyetlerini istemeye başladılar. Üstelik zorla da almaya kalktılar.

Buna karşılık ortaya demokrasi çıktı. İşçi sınıfı teşkilatlandı. Çalışanlar faydalarını koruyan kurumlar çevresinde toplandılar. İdareye katıldılar.

Demokrasi iki sınıfın savaş alanıdır. Faydalarının çarpıştığı yerdir. İşte bizde, demokrasinin hikmeti vücudu olan çalışanlara hiçbir hak tanınmamıştır. Politik alanda da onlar ezilmişlerdir.

Korku içindeyiz. Demokrasi yaşayacak mı, yaşamayacak mı? Yani şimdiki acayip demokrasi. Yani iki ayaklı masa. Ne kadar çırpınırsak çırpınalım, ne yaparsak yapalım bu iki ayaklı masa düşecektir.

Demokrasinin teminatı ne şudur, ne de budur. Ne bu bölük, ne şu bölüktür. Ne bu adam, ne şu adamdır. Demokrasinin teminatı onun kurumlarıdır. Hür sendikalarlıdır.

Vicdan hürriyetini kabul etmişsen, söz hürriyetini kabul edeceksin. Yoksa senin vicdan hürriyetin hiçbir işe yaramaz. Kişi hürriyetini kabul etmişsen, teşkilatlanma hürriyetini kabul edeceksin. Zenginin hürriyetini kabul etmişsen, fakirin hürriyetini de kabul edeceksin... Yoksa ne kadar sihirbaz olursan ol, iki ayaklı masayı ayakta tutamazsın.

Diyeceksiniz ki, işte sendikalar, işte işçi partileri. Kim önüne geçiyor?

Ben de diyorum ki, nerede grev hakkı?

Çalışanların başında Demoklesin kılıcı gibi duran, onun bütün çalışma, teşkilatlanma hürriyetini köstekleyen 141. madde, 142. madde, 163. madde. Bu maddeler antidemokratiktir. Bu maddeler bizim şimdiki Anayasamıza da aykırıdır.

Grev hakkını tanımadan, şu yukarıdaki antidemokratik maddeleri kaldırmadan tek yönlü, tek faydalı demokrasi olmaktan kurtaramazsın demokrasiyi. Ha yıkıldı, ha yıkılacak korkusundan da kurtulamazsın.

Görüyoruz, Fransada, İngilterede. Başka diyarlarda demokrasi masası dört ayak üstündedir. İşte bu yüzden de türlü büyük fırtınalara dayanıyor.

Gizli Ordu faşistleri, Fransada demokrasiyi yıkamıyorlarsa, Fransadaki demokratik kurumlar yüzündendir. Onların büyük güçlerinin demokrasiye yardımcı olmasındandır.

Size söylüyorum, eğer içtenlikle demokrasiyi istiyorsanız, grev hakkının, işçi sendikalarının, İşçi Partisinin teşkilatlanmasının önüne geçmek değil, ona var gücünüzle yardım edersiniz.

Demokrasiyi ayakta tutacak büyük güç, bu ve bunun gibi demokratik kurumların gücüdür. Bunu böylece bilip aklınızı başınıza toplayasınız. Ve de ondan bundan sihir, keramet beklemeyesiniz.

30.5.1962

Yergi

“Köpek leşi gibi uyuyor şehir: Yok, değil, öyle değil. Köpek leşi, kokusu yönünden iğrenç, yoksa ölmüş bir köpekte kırılmış çocuk oyuncağının hüznünden başka tatsız ne vardır. Kokusu bakımından öyle bu şehir. Pis şehir bu. Alabildiğine pis şehir. Bit gezmemiş kanepe, sümük sürülmemiş, balgam atılmamış hiçbir yeri yok. Yakamızdaki kir fabrika dumanından değil, pislikten, tozdan, mikroptan. Bu şehir laubaliliğin, kötülüğün, ikiyüzlülüğün kaynaştığı bir şehir. İyi insanları yok mu? Dolu... Ama nasıl çekilmişler, nasıl ürkmüşler, nasıl kapanmışlar bir yere? Neredeler?”

Ne zaman öfkem başıma çıksa, öfkeden deli divane olsam, Sait Faikin bu “Söylendim Durdum” adlı yazısı gelir aklıma. Alır okurum. Bir daha, bir daha okurum. Ne zaman iğrensem, iğrentiden ne yapacağımı bilmesem, kusmak bile aklıma gelmese, bu yazıyı okurum. Bu yazı da yetmez, başımı taşlara çalarım. Deniz kıyısına giderim, o da yetmez, dağlara vururum. Yürürüm yürürüm... Esen yel, yürümenin hızı içimdeki tiksintiği gideremez. Bir şey gerek, iyice yıkanmak, arınmak. Bin kere, bin kere yıkanmak gerek. Bu iğrenti içinden çıkıncaya, akıncaya, bir zehir gibi boşalıncaya kadar yıkanmak. Derini yüzebilirsin...

Bir çare... En temizi çocuklar. Kurnaz, faydacı, zalim gözleri var çoğunun ama, gene çocuklar. Tek kurtuluş çocuklar, ağaçlar. İnsanın içini, çok konuşan çocuk kadar hiç kimse temizlemez.

Nereye gitsen, ne etsen kurtulamıyorsun. Bu pisliği, bu kuyu içinde taşıyorsun. Ben nereye kaçacağımı bilemem. Bazılarının gidecekleri, hayal ettikleri bir yerleri vardır. Benim yok. Ben çeltik tarlalarının ırgadıyım. Ben yarı beline kadar çamurlara gömülenlerle yan yana çeltik biçtim. Anacığım la birlik. Ben halkın birbirine ne kötülükler, ne zulümler, ne bayağılıklar ettiklerini gördüm. Öldürülen insanı gördüm. Bir kadın ölüsü bir harmanın yanında, başakların altında, güneşin altında yatıyordu. Elimin üstüne bir damla kan düştü. O kanın acılığını, iğrençliğini daha etimde duyarım. Bir hoş, bir cıvık kandı bu. Kocasıyla kavga ederken ayırmıştım da, kanı elime bulaşmıştı. Geniş bir alanda ha bire karısını kovalıyordu adam.

Karısını önüne katmış kovalıyor. Kadının dili bir karış dışarda, adamın elinde bir kocaman taş. Boyuna meydanı dönüyorlar. Karanlık kavuştu, daha dönüyorlar.

Dehşet sıcak var. Ekinlerin arasında bir ölü, tam harmanın yanında. Yeşilce sineklerin vızıltısı, parıltısı. Bir yeşil sinek kandan kalktı, elime kondu. Elim yandı. Kusacağım geldi.

Sonra uzun boylu, boynu kırış kırış bir adam. Gece çardakta yatarken bir karı kocayı öldürdü. Onlar uyurlarken. Derler ki, erkek, kurşunu yiyince tam bir buçuk metre havaya sıçramış, kadınsa hiç mi hiç yerinden kıpırdamamış.

Hapisanede bir Lütfi hatırlıyorum. Bir Kemal Ağa... Kemal Ağa bir öğretmeni öldürmüştü. Gece gündüz namaz kılıyordu. Lütfi bir köpekti. Köpeğe kurban olayım, bir korkunç yaratıktı. Kemal dizi dibinde sabahtan akşama kadar yaltaklanıp duruyor, fakir fıkara mahpuslara ağzına gelen küfrü savuruyordu. Dayak yiyor yiyor, gene de bana mısın demiyordu. Bütün mahpusane onu dövmekten bıkmıştı. Kemal Ağa o gün öfkeliyse Lütfi o gün bütün hapisaneye, dünyaya, yeryüzüne, gökyüzüne, yıldızlara, darıdan ufağına Torostan büyüğüne söv babam söv ediyordu. Kemal Ağa iyi bir günündeyse, Lütfi de kimseye sövmüyordu o gün. Ben bu Lütfiden, ben bu hapisanedan öğrendim.

Bir kadını kırk kişi... Ben bunu kadından kulaklarımla işittim. Hem de bu işi yapanlardan birisine söylerken... Altın dişli bir adamdı. Bu adamdan da öğrendim.

Biliyorum, biliyorum, köylüden çok şey biliyorum.

“İyi insanları yok mu? Dolu. Ama nasıl çekilmişler, nasıl ürkmüşler?”

Ben oralara gidemem, orada Lütfiler var, katiller var, orada değme pislikler, sömürmeler var. Ben hepsini gördüm.

“Köpek leşi gibi kokuyor bu şehir.” Köpek leşinden de beter. Bu şehirde burnunu kapamadan dolaşamazsın.

Bu şehirde herkes herkese düşman. Kimse kimseyi sevmiyor. Oğul babayı, baba oğulu, kardeş kardeşi sevmiyor. Bu şehirde herkes birbirine yabancı. Bu şehirde herkes birbirinden iğreniyor. Herkes birbirine bir kazık attığı zaman mutlu. Bu şehir yalancılar şehri, dolandırıcılar şehri, ikiyüzlüler şehri. Bu şehrin insanı kendi kendine bile yabancı. Kendi kendini kandırmayı anlarım, bir insanca yanı vardır. Hayır, bunların kendi kendilerine ikiyüzlü olması korkunç. Kendi kendilerine ikiyüzlü oluyorlar. Kendi kendilerine zerrece saygı duymuyorlar. Hiç kimseye sevgi, saygı duymuyorlar. Bir kurumuş yanları var. Sevgi gözleri kurumuş. Sevgi gözleri kuruyup yalan gözleri iki misli, üç misli büyümüş.

Biliyorlar, öylesine değersizler ki, biliyorlar. Öylesine çürümüşler ki, farkındalar. Kokuları burunlarını kapatıyor. Burunsuz olmuşlar. Sevgisiz olunca kör, sağır olmuşlar.

Her süründükleri yer yalan, pis kokuyor. Bir koca memleketin üstüne de çökmüşler. Kokuları, ölmüşlükleri, koca bir memleketi zehirliyor. Bunlar katil değiller. Ama her gün katil oluyorlar. Bunlar mikrop değiller, her gün binlerce insanı öldürüyorlar. Bunu onlar biliyorlar.

Bu mutsuz kişiler azıcık, bir saniye, bir saniyeden daha da az kendilerini mutlu kılmak için yıllar yılı ellerini sıktıkları insanları kötülüklerden kötülöklere buluyorlar.

Yalan söylüyorlar. Bir anlık bir mutluluk için yalan söylüyorlar. Yalan yazıyorlar, yalan.

Soygunlarını, işe yaramazlıklarını, on para etmezliklerini kapatabilmek için yapmadıkları, yapamayacakları kötölük yok. Bunlar ölü solucanlar gibi çürümüş. Bunlar ölü solucanlar gibi kokuyorlar.

Bunlar çıldırmışlar. Çürümüş et gibi insanlıktan dökülmüşler.

Aç yüreğini... Ve dostluğunu, ver çocukça saflığını, ver kardeşliğini, bana mısın demek ne demek, bunca sıcaklık, bir insanın insana kardeşlik duyabilmesi deli ediyor onları. Düşman oluyorlar. Cümle insanlara düşman olmuşlar. İnsanlığa düşman olmuşlar. İnsanca her şeye düşman olmuşlar. Karılarına, çocuklarına düşman olmuşlar. Sevgiye, şehvete düşman olmuşlar.

Bütün dalaverelerini biliyorsun. Kazıklamalarını, sömürmelerini, öldürmelerini, küçüklüklerini biliyorsun. Kirl ettikleri dünyalarını biliyorsun. Üstelik de aralarında yaşıyorsun. Üstelik de arkadaşın oluyorlar. Ve yaşayabiliyorsun. Çürümenin sihayeti mi? Kendi kendinden öğreniyorsun.

Mümkün olmalı. Yüzüne bakmamalısın bunların. Ellerini sıkmamalısın. Yüzlerine tükürmelisin. Hem de hak tu diye. Öfkelenmeli, kudurmalısın.

Bir koca şehir. İki milyonluk. Tam iki milyonluk. Tam, tam iki milyonluk. İnsanca bir pırlıttı gördüğün zaman için açılıyor. Bir küçücük, küçücük pırlıttı. Deli ediyor seni. Şehre dalıyorsun. Az önceki o yalancı, o hayasız, o azıcık bir mutluluk için arkadaşını beş pula satan, çamurlara bulayan yazıcının boynuna bile sarılacağın geliyor. Bu küçücük pırlıttı neler yapmıyor insana. Bütün katilleri, bütün sömürücüleri... O kadar da değil... Senin mutluluğun da bir an sürüyor. Bu küçücük pırlıttı, bunca karanlığına dayanamıyor. Bir küçücük insanca pırlıttı.

Bu adamların macerasını yaz diyorlar bana. Ben bu adamların maceralarını yazamam. Elimi yüzümü, yüreğimi bu adamların kirene bulayamam. O karısını öldüreni yazarım. Çeltik tarlasında, gırtl ağına kadar çamur içinde bile birbirlerini yiyenleri yazarım. Bulutları, keçileri, eşkıyaları, yirmi kişi öldürmüş canavarı yazarım. Lüt fiyi de yazarım. Katil ağa Kamili de yazarım. Uykuda insan öldüreni de yazarım. Üstelik gider de onunla konuşurum. Ama bunları yazamam. Bu çürümüşleri yazamam. Bu insan öyküntülerini yazamam. Bunlar iki cami arasında kalmış fıkaraklar, zavallılar, çürümüşler. Bunları yazamam. Böyle insanlar bundan sonra dünyamıza gelemeyecekler. Bir kara leke gibi insanlığımızdan akıp gidecekler. Ben bunları gerçekten yazamam. Ben insanlığa kıyamam. İnsanlara, yazar-

lara salık veririm, bunları yazmasınlar. Bunlardan hiçbir şey çıkmaz. Bunlara elini süren iflah olmaz. Bulaşmamak gerek. Benden söylemesi. İsteyen denesin.

“İyi insanlar yok olur mu? Dolu...” İki milyon, tam iki milyon insan var bu şehirde... Bu iki milyonluk şehirde insan mı yok? Var, var olmasına ama, “Ama nasıl çekilmişler, nasıl ürkmüşler?”

İşte onları bulmalı. Onları yazmalı. Buna da benim gücüm yetmez.

Ben bir yerlere gidemem. Başımı alır bu şehirde taştan taş vururum. Çeltik tarlalarını, ırgatları, vebalardan, cüzzamlardan, kırgınlardan, koleralardan, yüz binlerce yıldır savaşlardan geriye kalmışları yazarım. Bütün bu belaların öldüremediği insanlığımızın, sönmeyen insanlık cevherimizin bulunduğu yeri yazarım. Gücüm yettiğinde onları yazarım. Mutluluğumu burada ararım.

Ben bu insanları hiç mi hiç yazamam, insanlığımıza kıyamam. Elimden gelmez. Ben yergi sevemem. Bir yergide sevgi yoksa, ben o yergiden yana da olamam. Öyleyse sevemediklerimi yazamam. Sevecek kadar tanımadıklarını, öğrenecek kadar tanıdıklarını yazamam –öğrenecek kadar tanıdığım kimse olmadı ya–. Kusura kalmayın, ben bu insanlara dokunamam.

Şubat 1965

Demokrasi Korkusu

Demokrasi bir gereksinmedir. İnsanoğlu gerçek bir demokrasiye varmayı her zaman, her zaman hayal etmiştir. Demokrasi diye de insanların birbirlerini soyduğu, kullandığı, küçülttüğü, yoksullaştırdığı, aç bıraktığı bir düzene demezler. Bizim yıllardır varmak için çalıştığımız demokrasiye biçimsel demokrasi ya da burjuva demokrasisi diyorlar. Demokrasi, ekonomik eşitlik, özgürlük, hiçbir zaman hiçbir şey için insanın insanı sömürmemesi düzenidir. Biçimsel demokrasi bu ulaşılması amaç olan gerçek demokrasiye giden en güvenli yoldur. İşte emekçiler, kendilerine, haklılıklarına, güçlerine güvendiklerinden bu yolu daha iyi bulurlar. Emekçiler, demokratik düzende örgütlenir, haklarının bir kısmını alır, bilinçlenirler. Demokrasiye, gerçek demokrasiye varılacak yol olmasa emekçiler biçimsel demokrasi oyunuyla kendilerini aldatmazlar. Biçimsel demokrasi kapitalizmin sömürme özgürlüğüdür. Ama emekçiler de birleşme, karşı koyma, haklarını arama, sömürmeyi elden geldiği kadar, insanın insanı kul etmesi ortadan kalkıncaya kadar, bunu düzenlerin en ehveni şerri kabul etmişlerdir.

Faşizm, emekçilerin biçimsel demokraside güçlenip, gerçek demokrasiye geçecek kadar güçlenip, kapitalistler için tehlike oldukları zaman, kapitalistlerin hegemonyalarını sürdürebilmek için, demokrasiye paydos deyip diktatoryaya gitmeleridir.

Faşizm, kapitalizmin çaresizliğidir. Yoksa kapitalistler de bilirler ki, faşizm onlara istedikleri gibi yar olacak değildir. Ya da diyebiliriz ki, postu elden vermemek için kapitalistlerin baş-

vurdıkları bir denemedir. Yalnız, faşizmi kapitalistler desteklerler, kurarlar, ama her zaman da onu istedikleri yöne çeviremezler. Diktatoryada, o diktatörlüğü kendileri de kursalar, ellelerinde olmadan birtakım uygunsuzluklara gitmek zorundalar. Diktatörlük bir olumsuzluk düzenidir.

Demem o ki, denenmiş faşizm, biçimsel demokrasi kadar, kapitalistlerin işine gelmemiştir. İşlerine gelseydi yüzyıllar boyunca, ellerinden geldiği kadar, emekçinin, aydının gözünün yaşına bakmadan kapitalistler faşizmi sürdürürlerdi. Herkes anladı ki faşizm bir çıkar yol değildir. Söylemenin gerekliliği yok, faşizm emekçiye, emeğe karşı bir düzendir. Hikmeti vücudu da budur zaten.

Biz yirmi yıldır bocalıyoruz. Biçimsel demokrasiyi kurmak için bocalıyoruz. Bizim burjuvalar biçimsel demokrasiye gitmek için ellerinden geleni yapıyorlar. Çünkü 1908'den bu yana –tam biçimlendirilmemişse de– Türkiye'de bir faşizm, yani bir burjuva –başka çare bulamadığım için burjuva diyorum– diktatoryası sürüp gelmektedir. 1908'den bu yana aralıkla sürüp gelen bu burjuva diktatoryasının memlekete hiçbir faydası olmamış, memleketi beladan belaya atmış, memleketi dünyanın on geri memleketi arasına katmaktan başka hiçbir şey yapmamıştır. Bugün Türkiye bir yangın yeri gibiyse, bir açlık, yoksulluk alanıysa hep bu diktatoryanın yüzündendir. Bu diktatorya, halk uyanmasın, aydınlar başkaldırmamasın diye, çağımızın utanç sayfalarına yazılacak işkenceler yapmıştır. Ve Türk halkına, aydınına, elli yılda birkaç mutlu yılın dışında göz açtırmamışlardır.

Bugünlerde bir biçimsel demokrasi düzenine giriyoruz. Girmiş de değiliz. Kapitalistler her istediklerini söylüyorlar, yazıyorlar, onun karşısı emekçilere gelince en küçük bir gerçeğe dokunmayagörsünler, kıyamet kopuyor... Ne vatansızlıkları kalıyor, ne namussuzlukları. Kapitalizmin satılmış uşaklarının en küçük bir düşünce özgürlüğüne tahammülleri yok. Polisleri, savcılarını nasıl imdada çağırıyorlar, inanılmaz. Bas bas bağırıyorlar.

Türkiye'de polisleri, savcılarını biri çağıracaksa onları çağırmak, yalnız ve yalnız emekçilerin hakkı olmalıdır. Çünkü Türkiye bunların yüzünden bağımsızlığını yitirmiş, onuruna, bu koca milletin onuruna darbeler indirip yarı sömürge durumu-

na sokulmuştur, halkının yüzde doksanı okutulmamış, sistemli bir geride bırakma, kör bırakmaya gidilmiş, memleketin ana ekonomik kaynakları dış kapitale peşkeş çekilmiş. Türk kapitalistlerinin çoğu dış kapitalizmin ondacısı durumuna düşmüş, hiçbir yaratıcı çaba göstermemiş... Onların Türkiye'ye yaptıkları kötülük sayılmakla bitmez. Hem sömürüyor Türk halkını, hem sömüren dış kapitalin aleti oluyor. Dünyada böyle bir kapitalist tipi görülmemiştir.

İşte emekçiler bütün bu kötülükler için bile polis çağırıyor. Hatta milletin Anayasadaki direnme gücünü bile işe karıştırmak istemiyor. Çünkü biçimsel demokrasinin kendi faydasına da işlediğini biliyor. Biçimsel demokrasi tam olarak uygulanırsa bir denge düzeni de sağlayacağına inanıyor. Bu denge düzeninde, kapitalist, diktatoryaya başvurmazsa onu oyla da yeneceğine inanıyor. Türkiye'nin koşulları, Türk halkının, biçimsel demokrasi tam uygulandığı zaman, oyla kapitalizmi yenebileceğini gösteriyor. Türk emekçisi iyi uygulanan biçimsel demokraside mutlaka ve mutlaka bu çürümüş, hiçbir yaratıcı yönü olmayan, sırtını dış kapitalin ondasına dayamış kapitalizmi yenecektir.

Bu çürük kapitalizm işte bunu biliyor. Bugünlerdeki telaşı, en küçük bir özgürlük belirtisine vaveylayı koparması, güçsüzlüğünü bilmesindendir. Bugün bunlar Türkiye'de gelişen özgürlüğe karşı öylesine küçük, olumsuz, zavallı çarelere başvuruyorlar ki, insan utanır. Yazarlara küçük, ayıp, insanlığa yakışmaz baskılar yapmak, tehditler savurmak. Onları açıklıkla karşı karşıya getirmek. Korkutmak. Ne bileyim ben, bin türlü küçük, alçaltıcı işlere koşulmak. Bilmiyorlar ki, dünyada bunlar hep denenmiştir. Ama onların denedikleri gibi onur kırıcıları değil, daha asilleri. Kötülüğün asili olmaz ya... Birçok kötülükler bizimkilerin denedikleri yanında asil kalıyor. Kötülüğün asilini de bunların kötülüklerini, küçüklüklerini gördükten sonradır ki, ben ortaya çıkardım. Kötülüğün bile asili vardır.

Ben gene de diyorum ki, bizim kapitalistin bit yeniği vardır. Dünyadaki bütün sömürücülerden daha çok bit yenikleri vardır. Gerçekten bizim kapitalistlerin yaptıkları, demokrasi aydınlığına tahammül edemez. Onların karanlıkta pişirip ko-

tardıkları, halkın önüne serilince onlar için hiç de iyi olmaz. Bunu onlar da biliyorlar, biz de biliyoruz. Ama onlar bilmiyorlar ki, hiçbir kötülük sonuna kadar sürüp gidemez ve karanlıkta oyununu oynayamaz. Her gecenin bir sabahı mutlak olacaktır.

Demokrasiye set çekmeleri, bu korkularından dolayı onların lehine olmaz. Karanlıkta oynadıkları oyunlardan vazgeçerler sadece... Türk milletini yabancılara peşkeş çekmekten vazgeçerler. Sömürücülerin ondacısı olmaktan vazgeçerler, küçük oyunlardan vazgeçerler. Halk dediğin gafur ve rahim bir topluluktur. Demokrasi adına, demokrasinin gül yüzü hürmetine onların şimdiye kadarki bütün yaptıkları kötülükleri bağışlar.

Sonra hiç telaşlanmasınlar, çabalamasınlar, Anayasa var. Anayasayı Türk milleti bütün güçleriyle, üniversitesi, emekçisi, aydını, zinde güçleriyle koruyor. Türk kapitalistini yeni bir faşizm diktatoryasına göndermezler. Biz onların faşizme gidebileceklerinden korkmuyoruz, sadece demokrasiyi zedeleyeceklerinden çekiniyoruz. Onu da yapamayacaklardır. Karşılarındaki halk gücü, yani demokratik güçler onlardan çok çok güçlüdürler.

Eğer demokratik güçler gafil avlanır da demokrasinin başına bir iş gelirse, bunun tek sorumlusu bezirganlar olacaktır.

Başımıza ne gelmişse onların demokrasi düşmanlığından, gizli faşizminden gelmiştir. Ne gelecekse, onların da, halkın da başına gene bundan gelecektir. Demokrasiden korkmasınlar. Korkunun ecele faydası yok, demişler atalar.

Türk kapitalisti aklını başına alsın. Börkünü önüne koyup bir iyice düşünsün. Demokratik düzenden başka hiç, hiçbir çıkar yolu yok.

Zaten onların kırdıkları koz kırkı geçti. Türkiyenin demokratik güçleri olmasaydı, onlar demokraside kendi sonsuz güçlerine inanmasalardı, bu yüzden de demokrasinin üstüne titremeselerdi, Türk kapitalistlerinin telaşları, demokrasi korkusu ve düşmanlığı yüzünden, şimdi çoktan demokrasinin yerinde yeller eserd.

Ne yaparlarsa yapsınlar, bütün engeller aşılp Türkiyede demokrasi, hem de gerçek demokrasi yürürlüğe girecektir. Kimse bunun önüne geçemeyecektir. Bari önüne geçmeye çalışıp iyice kötü olmasınlar.

2.4.1965

Kültür Sömürücülüğü

Sömürücülüğün karşısındaki en büyük güç milli kültürlerdir. Sömürgeciler bir milleti tutsak kılmak, sömürmek için ilkönce o milletin kültürünü yozlaştırmaya başlamışlardır. Bunu da nasıl etmişler, o milletin kültürünün yerine kendi kültürlerini yerleştirmek istemişlerdir. Bugün Hindistanda, Pakistanda birçok gazete İngilizce çıkar. Büyük şairleri bile şiirlerini İngilizce yazmışlardır. Sömürgeciler, o milletin kültürünü yenmeden, uzun bir süre için o milleti yenemez, tutsaklık altında tutamazlar. Sömürücülükte yenilecek ilk amaç o milletin kültürünü yenmektir.

Kültürleri yozlaştırmakla Batılılar insan tarihinin en büyük cinayetlerini işlemişlerdir. Batı uygarlığının, yani sömürücü uygarlığın çağımızda büyük, akıl almaz cinayetleri olmuştur. Almanyada Yahudi katliamı, Hindistanda İngilizlerin öldürdükleri Hintliler, Çinde Afyon Harbi... Sömürücülüğün dosyasını açmayalım. Onun dosyası bir cinayetler kumkumasıdır. Tarihin hiçbir çağında sömürücülerin bu devirde yaptıkları çapta toplu cinayetler işlenmemiştir. Bir gün çağımız dışına çıkıldığında, şöyle bize uzaktan bakıldığında insanlar bizden igrenecekler. Bu kadarı da olmaz diyecekler. İnsanlar bu kadar deliremezler, bu kadar hastalanamazlar, toptan böylesine manayaklaşamazlar, diyecekler. Ben gerçekten çağımdaki kötülüklerden çok çok utanıyorum. Çağımız bir yanıyla mutlu bir çağ... Uzayda yürüyen insanı ve atomuyla. Ama kötülükleri, cinayetleri bu başarısını gölgeliyor. İşte sömürgecilerin yaptıkları bu cinayetlerin en kötüsü de Kültür Sömürücülüğü cinayetidir.

Şu misyonerlik var ya... Allah bin belasını versin misyonerliğin. İyilik götüreceğiz diye, gerçekten kişisel iyiliği, bireysel iyiliği toplumsal kötülüğe kullanmışlardır. Tarihi bir gerçektir. Misyonerler bir memlekete çok iyilik yapacağız diye girmişler, arkasından da ordular gelmişlerdir.

Misyonerler büyük gayretlerle milletlerin geleneklerini, kültürlerini, dinlerini yıkmışlar, o milletin halkını kendi kültürlerine yani Batılı geleneklere, Batılı dine, Batılı kültürle hayran etmişlerdir. Hindistanın ilk mücadelesi kültür bağımsızlığı savaşı olmuştur. Savaşçı liderler ilk olarıktan kültürlerini tutsaklıktan kurtarmaya bakmışlardır. İlk savaşları kültürlerini kurtarma savaşı olmuştur. Beyaz libaslar içinde Avrupalarda yalınayak dolaşan Hintli liderlerin davranışları tesadüfi değildir. Bu bir aşırılıktır ama, kültürlerine kastedilmiş bir milletin milliyetçilerine bunu çok görmemeliyiz. Varsınlar yalınayak gezsinler. Kültürlerini tutsaklıktan kurtardıkları, kurtarmaya başladıkları gün onlar da ayakkabı giymekte bir sakınca görmeyeceklerdir.

Bizim sömürge oluşumuz beş aşağı beş yukarı Tanzimatla başlamıştır. Hani o övündüğümüz Tanzimat var ya, işte onunla. Bazı bilim adamları diyecekler ki, bizde Tanzimat hareketi ileri bir harekettir. Öyle de diyorlar, öyle de öğretiyorlar ya, aldırmayın. Tanzimat düpedüz sömürülmemizin başlangıcıdır. Olmasa demiyorum, kaç para eder olmasa demek, olmuş işte... Belki iyilikleri de olmuştur. O yönünü de başkaları söylesin. Bence Tanzimatın iyiliği, sömürücülerin Afrikaya iyiliği gibi bir şeydir. Hani sömürücü dostları, sömürücüler, Afrikaya ilerilik, uygarlık götürmüşlerdir diyorlar ya, Tanzimatın da bize getirdiği uygarlık, iyilik onun gibi bir uygarlıktır. Sömürücüler Afrikaya gitmeselerdi, Türkiye'ye gelmeselerdi, o halkların durumlarının bugün ne olacağını bilemeyiz ki.

Atilla İlhan bir yazısının başına almış şu tümceyi: *Nouveau Larousse Universel* diyor ki, "Türk edebiyatı orijinallikten yoksundur, üstünde uzun boylu durmaya değmez." Onlar söylemese de, biz artık şimdi biliyoruz ki, Türk Edebiyatı orijinallikten yoksundur. Türk burjuva edebiyatı Avrupanın, daha doğrusu Fransız edebiyatının kötünün kötüsü bir kopyasıdır.

Ta Mustafa Kemale gelinceye kadar bizimkiler, Türk milletini, onunla birlikte Türk dilini, Türk edebiyatını, sanatını, geleneklerini, dinini küçük görmüşler. Varsa da Fransa, yoksa da Fransa. O da suyunun suyu bir Fransa. Mustafa Kemalden sonradır ki, bir kıpırdanış olmuş, milli sanata doğru, Türk milletine doğru bir yöneliş olmuş. Sadece yöneliş. Gene Fransa kopyacılığı az da olsa sürmüş. Üstünde bir iyice durulup düşünülün, Fransız kültürü, Fransız sömürgeciliği ile, kapitali ile birlikte gelmiştir Türkiye'ye. Bunun bitimi de Kurtuluş Savaşı ile birlikte olmuştur. Mustafa Kemal devrinde bitmeye başlamış. İkinci Dünya Savaşıyla da yeniden gelmeye başlamış.

İlk büyük milli Türk şairi elbette ki Nâzım Hikmet'tir. Bu çağdaki ilk büyük milli şairimizin bir sosyalist olması tesadüf değildir. Bir sosyalist her yönüyle sömürücülüğe karşıdır. Sosyalizm insanın kendisine, insanın insana, insanın emeğe saygısıdır. İnsan bireyi, insan toplumu özgür olacaksa, bir tek yoldan özgür olacaktır. O da sosyalizm yoluyla. İnsanın insanı sömürmesi bitmedikçe özgürlüğün hiçbir türlüsünden söz edilemez. Onların özgürlük dedikleri, insan insanı sömürdükçe yüzünde söylenmiş en büyük yalandır.

Milli bir edebiyat Türkiye'de Mustafa Kemalle başladı, demiştik... Türk milleti kendini bulmaya, çoktan beri unuttuğu kendini bulmaya Mustafa Kemalle başladı. Bu sadece bir başlangıç. Üstelik de, "doğmadan ölen" diyeceğim, üzülerək, kahrolarak, doğmadan ölmekte olan bir başlangıç. Bu kendine gelişin ömrü çok kısa oldu. Bir Nâzım Hikmet ve bir Sabahattin Ali ve de sonra birkaç şair, yazar çıktı. Sonra sonra, akıbeti malum olmadı insanlara Türkiye insanlarının, Türk kültürünün. Alışmış kudurmuştan beterdir, demiş atalar. Bizim burjuva oğlanları da fırsatı bulur bulmaz, Türk milleti azıcık bağımsızlığını yitirir yitirmez hemen gene soluğu Batı kültürünün, sanatının kopyacılığında aldılar. Hem de elli yıl arkadan gelerek, öyle kopya ettiler. Sövmelik ne Nâzım Hikmet, ne de başka Türk milletinin gerçek temsilcilerini bıraktılar. Hem de Karacaoğlan, Pir Sultana, Yunusa söverek. Şair geçinen birisi bir gün bana, "Folklor mu, halk dili mi, Allah göstermesin... Cehalet, cehalet efendim," dedi. Üstelik de bu adam kendi yozlaşmışlığını

yıllarca ona buna söyledi de. Hiç kimseden bir tepki görmedi. Dadaloğlu mu, Pir Sultan mı, aman Allah. Ve de bu adam bu memlekette, burjuva oğlanlarının desteğiyle şair oldu. Üstelik de bunların hepsi sosyalist geçirir, bu yalancılardan. Gerçek sanatçıların işi, kendi temel kültürlerine saygıdır. Sanatçılar kendi kültürlerinin koruyucusudurlar. Kültürlerinin yozlaşmasının önüne geçmek o milletin sanatçılarının işidir. Kültürlerinin bağımsızlığını korumak yalnız ve yalnız sanatçıların işidir. Yozlaşmak, başka kültürlerle öykünmek kolaydır, ama kendin olmak, bu kadar aşağılık duygusu içinde kendi kültürüne eğilmek zordur, ama sağlamdır. Ne derlerse desinler, isterlerse şirin inceliği yok onda desinler, yalan ya, anlayışsızlık ya, Türkiyenin büyük milli şairi Nâzım Hikmettir. Türk milli kültürünün bayrağı olduğu için de insanlığın kültür bayraklarından birisidir. O incelmış dedikleri öykünücüler ölmeye, çürümeye her zaman mahkumdur. Onların öykünücü ağababaları nasıl çürümüşlerse, onlar da öyle çürüyeceklerdir. Bir tek çare vardır sanatta: Kendine ve kendi kaynağına döneceksin. Ama dünyayı bilerek döneceksin. Dünyayı bilmeden zaten kendin olamazsın. Tıpkı Nâzım Hikmet gibi.

Demiştin ki, Nâzım Hikmet sosyalist olduğu için, sömürücülüğe karşı olduğu için Türkiyenin büyük milli şairi oldu.

Dünyada yalnız sosyalistlerdir ki, milli kültürlerine saygı duyarlar. Sosyalistler nasıl hiçbir insanın öteki insanı sömürmesini istemezlerse, nasıl hiçbir milletin başka bir milleti sömürmesini istemezlerse, hiçbir kültürün de öteki kültürü yok etmesini istemezler. Sosyalizm, toptan sömürücülüğe karşıdır.

Çok yalınca söyleyeyim: Diyelim ki, dünya bin çiçekli bir kültür bahçesidir. Her çiçeğin kendine özgü bir rengi, bir kokusu vardır. Dünyamız, bu bin çiçeğinden dolayı güzel, zengin, çeşitlidir. Bu bin çiçeği bir tek çiçeğe ya da birkaç çiçeğe indir, tek yönlü, tek kokulu, tek renkli bir dünya. Allah böyle bir dünyanın bin belasını versin. Kapitalizm daha uzunca sürüp gitseydi, sömürgecilik elli yıl önceleri gibi dilediğince at oynatabilseydi dünya üstünde, dünya birkaç çiçeğe inebilirdi. İşte o zaman büyük felaket olurdu dünyamız için. Atom düşmesinden de büyük felaket. Yaşanılmaz bir dünya olurdu dünyamız.

Düşünün ki, bütün insanlar İngiliz gibi düşünüyor, onlar gibi sanat yapıyor. Çekilmez bir dünya. Bunun içindir ki, sosyalistler, kültürleri ezmezler, kültürleri yüceltirler.

Kültürlerin birbirini ezmesi değil, kültürlerin alışverişi, kültürlerin kültürleri beslemesidir amaç. Sömürgecilerce tam tersi yapılmış. Kültürler kültürleri ezmiş. Fransız, İngiliz, Rus kültürünü bildikçe, kendi kültürünü bildikçe, kendi kültürünün derinliğine daha inecek, kendini bulacak, kendine daha iyi varacakken tam tersi, kendini daha çok yitiriyor, bir öykünücü oluyorsun.

Bin çiçekli bahçe... Bu bahçe her çiçeğiyle her gün biraz daha geliyor, biraz daha büyüyor... Örneğin, Yunus Emreyi bilen bir Fransız şairi, Nâzım Hikmeti bilen bir Fransız şairi dünyasını biraz daha genişletecek, kendine biraz daha yaklaşıp, yaratma gücüne biraz daha güç katılacaktır.

Onun için sosyalistler kendi kültürlerinin üstüne nasıl titrerlerse, başka milletlerin kültürlerinin üstüne öyle titrerler. Kendi emeklerinin üstüne nasıl titrerlerse, başkalarının emekleri üstüne öyle titredikleri gibi.

Türk burjuvası işe yaramaz, korkunç, gayri milli bir burjuvadır. İş gücü başka milletlere öykünmekle geçmiştir. Onlara göre Türk yoktur. Türkiye yoktur. Türk kültürü yoktur. Bazılarıyla konuştum, biliyorum. Onlarca, Türkiye sömürölmekten başka işe yaramayan insan süröleriyle doludur. Ağır konuşuyorsun, demeyin. Bu böyledir ve gerçektir. Onlarca, millet Amerikadır. Fransadır, İngilteredir. Kültür de onların kültürüdür. Bu söylediklerimi ben uydurmuyorum. Burjuva oğlanlarından yüzlerce kere kulaklarımla duydum. Duymasam ne olurdu. İşte yaptıkları ortada. Sanat yapıtları ortada. Türkiyeyle, Türk kültüröyle hiçbir ilgisi olmadığı için, insanla da ilgisi yok.

Öykünen, yozlaşan, yozlaştıran Türk burjuvalarıdır. Kültürümüzü türlü yollardan kemiriyor, yok ediyorlar. Onların düzeni budur. Emegini koruyamadıktan sonra, ellerinden emegini kurtaramadıktan sonra hiçbir şeyini kurtaramazsın. Seni tutsak ettiğı gibi dört yönöyle bütün varlığını da yok edecektir. Biricik amacı budur. Çünkü kültürce yozlaşmamış, öykünücü-

lükten kurtulup kendi olmuş bir milletin halkını sömürmek, yıllar yılı onları tutsak kılmak mümkün değildir. Onun için sömürgeciler ilkönce kültürü yozlaştırmaya bakmışlardır, dedim. Yozlaşmış bir milletin kişileri sömürgeciliğe başkaldıramazlar. Kültürleri sağlam, kültürleri kendi olan milletler uzun bir süre kötülöklere, “Evet Efendim,” demezler. Başkaldırırlar.

Kültürü yozlaşmış bir millet, dumura uğramış bir millettir. Hiçbir yaratıcı gücü kalmamış bir millettir. Ölüme mahkum bir millettir.

Bugünlerde, her şeyimizle birlikte, kültürümüzde de bir yılgınlık var. Halktan, kendinden uzaklaşma var. Bunun nedeni sömürücölük düzenidir.

Sömürücölük düzeni ortadan kalkmadan kültür bağımsızlığına erişemezsin. Bunun mümkünü çaresi yok. Yazarlarımız yakında Amerikan İngilizcesi sentaksıyla tümceler kurarlarsa hiç şaşmayın. Türkçeyi Amerikan aksanıyla konuşurlarsa, ki çokları konuşuyorlar, hiç şaşmayın. Onlar gibi yazdıktan sonra, ne olacaktı.

Şu ortalıkta dolaşan bir kısım şairlere, yazarlara hiç suç bulmuyorum. Bu, bir sömürücölük düzeninin sonucudur. Bir de önlerinde korkunç örnekler var. Nâzım Hikmet örneğı gibi. Bir milletin büyük milli şairi yıllarca kendi vatanında yasak ediliyor. Kendi vatanında da milli şair ömrünün çoğunu hapis-te geçiriyor. Sonra sonra, en acısı, o şair dünyanın en büyük şiir ustalarından biri olduğı halde, ölümünden sonra bazı yozlaşmışlar onun şiirine dil uzatıyorlar. Ben Nâzım Hikmet eleştiriyeye vurulmasın demiyorum. Onun da iyi kötü yanları vardır elbette. Nâzım gibi büyük bir şair ayaküstü harcanmaz, diyorum. Onun iyi ve kötü yanları derin bir incelemeye tutulur, onun üstüne öylecene konuşulur, diyorum.

Sonuç: Ben diyorum ki, biz böyle bağımlıyken, sömürölürken, kültürümüzü de yıkımdan kurtaramayız. Kendimize veremeyiz. Yaratıcı olamayız. Çok söyledim, gene de söyleyeceğim, o bin çiçekli bahçede bir çiçek olamıyoruz. O bin çiçekli bahçeden, biz böyle gidersek bir çiçek eksik olacak. Elimizi çabuk tutmalıyız. Tek neden, sömürücölük düzenidir. Bu düzenden yurdu kurtarmalıyız. Bu düzen yaşadıkça bizim bir millet ol-

mamızın mümkünü çaresi yok. Öyleyse tek hedef, SÖMÜRÜCÜLÜK DÜZENİ. Bize bütün kötülükleri yapanın sömürücülük düzeni olduğu bilincine vardığımız gün, iş yarı yarıya, belki de tümüyle halledilmiş demektir. Yeter ki, bu ışık altında sömürücülük düzeni üstüne düşünelim.

14.5.1965

Halka İnanmak

*İnsan vardır cismi semiz
Aptest alsa olmaz temiz
Halkı taneylemek nemiz
Cümle küstahlık bizdedir*

Hasan Dede

Geçen gün Eyüpte bir konuşma yaptım. O konuşmamda halka dedim ki: “Bu iş dünyanın en basit işi. Bir yanda sömürücüler, çalışmadan, elini ılıktan soğuğa vurmadan, milyonlar kazanıyorlar, bir yandan da fakir fıkara, yıl on iki ay çalışıp bir lokma ekmek bile bulamıyor. Bunu anlayamayacak ne var? Bunu, bu kadar basit bir gerçeği anlamadığından dolayı ben de halka kızıyorum,” dedim. “Ben size çok kızıyorum,” dedim.

Şimdi düşünüyorum da, epeyce haksızlık etmişim. Biliyorum, kızgınlığının sebebi akla yakın. Halk uyandığı zaman, kendi menfaatini bildiği zaman dünyadaki cümle kötülükler, zulümler, açlıklar hallediliverecek. Hem de en kolayından. Halk uyandığı, işi anladığı, şu yukarda söylediğim çok basit gerçeği kavradığı zaman yurdumuz cennet olacak. Çalışmadan kazanan sömürücüyü aradan çıkardığı zaman bütün insanlarımız mutlu olacak. Bütün kötülüklerin, harplerin, yoksullukların, iğrençliklerin başı, çalışmadan, elini ılıktan soğuğa vurmadan kazanan sömürücülerdir. Halkın uyanmasını engelleyen onlardır. Harbi çıkarıcılar, ürünü yok edenler, insanların çıkardığı ürünleri tek elde toplayıp halka vermeyen onlardır.

Bunun karşısına ilk olarak tarihte sosyalistler çıkmışlar. Bizde de böyle oldu. Sosyalistler bu en basit gerçeği halka anlatmak istiyorlar. Bunun karşısındaki sömürücüler, bu gerçek ve sosyalistler halka ulaşmasın diye ellerinden geleni de gelmeye de yapıyorlar. Sosyalistlere akla hayale gelmez iftiralar atıyorlar. Onlar için akla hayale gelmez yalanlar uyduruyorlar. Sosyalistler halka ulaşıp da gerçekleri ona anlatmasınlar diye korkunç bir çaba harcıyorlar.

Hakları da var. Ellerindeki yağlı kuyruğu halkla paylaşmak için her şeyi yapacaklar.

Bütün iftiralara, bütün yalanlara, bütün çabalamalara rağmen çağımızın halkı işi anlıyor.

Eğer sömürücünün korkunç engelleri, korkunç yalanları olmasaydı, ya da bütün bu yalanlara engellere rağmen sosyalistler halka ulaşabilip de işi halka anlatabilselerdi, halk kendi faydasına olanı hemencecik anlayacaktı.

Halktan daha çok bizler, halktan çıkan aydınlar, halkın dostları suçluyuz bu işte.

Halka ulaşabildik, halka gerçeği anlatabildik de halk bizle olmadı mı?

Bizim de imkanımız az. Paramız yok. Suyun başını sömürücüler kesmişler. Epeyce de azınlıktayız. Halktan çıkan aydınların birçoğu da halktan yana olacaklarına yağlı kuyrukçulardan yana geçiyorlar.

Gene de halka ulaşacağız. Canımızı dişimize takıp, ne olursa olsun halka ulaşım gerçeği halka anlatacağız. İş halka anlatığımız zaman insanlığın zaferi tamdır.

Halk, kendi menfaatini anlar. Kendi menfaatiyle birlik olanı hemencecik tanır.

Halktan bir korkacak varsa o da sömürücülerdir. Bizim halka gideceğimizden, gerçekleri ona anlatacağımızdan ödleri kopuyor. Taşlarla, sopalarla köpeklerini, vatansızlarını üstümüze saldırtıyorlar.

Evet, vatansızlar. Bu çağda en büyük vatansızlık, vatan satıcılığı, Hristiyan şirketlerle birlik olup kendi halkını soymak, işte bu güzelim vatanı böyle virane hale getirmektir.

Eğer seçimlerde bizim başarımız az olursa, seçimlerde sömürücülerin partilerinden daha az oy alırsak, suç halkta değildir. Suç bizde de değildir. Suç bizim halka gidemediğimiz ve halkın bize kadar gelemediğidir.

Bir gün, çok yakında biz halka gideceğiz, halk da bize gelecek. Bize taşlarla, sopalarla saldıranlar, sömürücülere alet olanlar, onlara köpeklik edenler, vatan satıcısı Hıristiyan ortaklarına “hık” deycilik edenler işi anladıkları gün, “Eyvah” diyecekler, “bizler ne yapmışız da iki gözümüzü kendi elimizle kör edip, çoluk çocuğumuzun ekmeğinin katili olup, sömürücülere aletlik etmişiz.” Taşlar alıp kara bağırılarını döveceklerdir.

İşte böyle olacaktır. Halka güvenmek gerek. Bizim halka ulaşan bir çift sözümüz, sömürücülerin bin yalanından daha etkili olacaktır. Bunu böylece bilip halkımıza bütün yüreğimizle güvenmeliyiz.

Ekim 1965

*Folklor Üzerine**

Çağımızda gerektiği kadar folklorla önem verilmiyor ve folklor üstünde durulmuyor. Folklor çalışmaları, bilimsel araştırmalar yapılmıyor demiyorum. Folklor enstitüleri, folklor üstüne çalışan, bütün ömrünü folklorla vermiş insanlar var. Bunların varlığını da inkar etmiyorum. Hatta dünyamızın birçok memleketinde folklor çalışmaları devletin birinci işleri arasına da girmiş bulunuyor. Folklorla çağımızda gereken ilgi gösterilmiyor dediğim, bütün bunlar değil.

İnsanlığımız folkloru ana kültürleri arasında saymıyor. Örneğin bir sanatçı, bir aydın, felsefe bilmeden ne sanatçı olabiliyor çağımızda, ne de aydın. Felsefe bilmemek bir aydın, bir sanatçı için kültür eksikliğidir. Felsefe öğretimi okullara kadar girmiştir. Halbuki felsefe kadar, öteki bilim dalları, sanat dalları, kültür dalları kadar önemli bir ana, bir temel kültür dalı da folkloordur.

Bir sanatçı, bir aydın, folklor bilmeden, folklorla hiç ilgilenmeden hem sanatçı, hem de aydın olabiliyor, sayılabiliyor. İşte çağımızda folklorla gerektiği kadar önem verilmiyor dediğim, yukarda saydığım sebeplerden dolayıdır.

Folklor, insanlığın büyük deneyinin getirdiği, yaşayan, her zaman da yaşamakta sürüp gidecek bir kültür birikimidir. Yüzyıllardan bu yana halkların elbirliğiyle yarattıkları bir kültür zenginliğidir.

* Yaşar Kemal'in, Türkiye Milli Talebe Federasyonu'na düzenlenen XI. Uluslararası Kültür Şenliği'nin açılış töreninde yaptığı konuşma.

Folkloru bilimciler şöyle tanımlıyorlar: İleri gitmiş toplum-
larda geride kalmış halkların bilgisini inceleyen bilim dalı...
Folkloru böyle tanımlayınca iş çatallaşıyor. Folklor, dar bir çer-
çeve içine sıkıştırılıyor. Ve yarı ölü bir hale getiriliyor. Yaşama-
sı, temel kültür, ana kültür olma niteliği sınırlandırılıyor, dar
bir uzmanlık dalı haline getiriliyor.

Folklor eserleri insanların yüzbinlerce yıldan bu yana elbir-
liğiyle yaratıp, işleyip geliştirdikleri, halkların, toplumların el-
den ele, halktan halka aktardıkları, yaşayan, yaşamakta devam
edecek eserleridir.

Bir türkü, bir kilim, bir oyun motifini ele alalım: Bu motif-
lerin ilk çıkışı doğada, insanda ortaya çıkan bir olayın sonucu-
dur. Kilim, türkü, oyun motifi ilk çıkışında kabadır, ilkeldir.
Sonra o motif elden ele, halktan halka geçce geçce inceler, olgun-
laşır, güzelleşir, mükemmelleşir. Bir küçücük kilim motifi, bir
küçücük heykel detayı, bir küçücük türkü sesi yüzbinlerce yıl-
dan bu yana, milyonlarca insanın emek vererek oluşturduğu,
su altında yüzbinlerce yıldan bu yana yıkanan çakıltaşlarındaki
gibi düzleşmiş, oluşmuş eserleridir.

Bir tek oyun motifini ele aldığımızda, bu motifin Çinden
Hinde, Hintten Fransaya, Afrikaya kadar uzandığını görürüz.
Böyle bir motifin yaratılışını, yurttan yurda geçişini, çağdan ça-
ğa oluşumunu takip edebilmek imkanına sahip olsaydık, ne
büyük değişikliklere uğradığını görürdük.

Şimdi biliyoruz ki ve çağımızda tespit ettik ki, aynı folklor
motifi –oyun olsun, türkü, kilim olsun– halktan halka değiş-
iyor. Hangi halkta kullanılıyorsa o halkın damgasını yiyor.

Folklor eserleri yüzeyde ne kadar milliyse, altta da, derin-
de de o kadar insanlığımızın malıdır.

İnsanlığımızın en büyük yapıtlarından *İlyada*, *Odyseia* ne
kadar Yunanlılarınsa o kadar da insanlığımızın malıdır. Bir
çağda, ya da çağlarda insanlık *İlyadayı* ve *Odyseiyı* elbirliğiyle
yaratmıştır.

Bir Anadolu kilimindeki nakışın benzerini dünyanın öteki
ucundaki Kızılderyilinin kiliminde buluyoruz. Bir Anadolu ma-
salının bir benzerini en kıyıda köşede kalmış bir Hint köyünde
dinleyebiliyoruz.

Burada, Türkiye Milli Talebe Federasyonunun tertiplediği festivalde halk oyunları göreceğiz. Dikkat edelim, oyunlarda ne kadar yerlilik, millilik, o oyunu oynayan milletin damgasını görürsek, o kadar da “müştereklik” görürüz. Türküler de öyle, kilimler de öyle.

Folklor, ta eskiden bu yana insanlığın el ele tutuştuğu yerdir.

Eğer bu sıralarda dünyamız sağlıksızsa, bozulmuşsa, eğer dünyamızda “gayri insani” dediğimiz olaylar oluyorsa, eğer sanatımızla, insanlığımızla bir yabancılaşmaya, bir yozlaşmaya doğru gidiyorsak, bu biraz da folklorla insanlığın temel, vazgeçilmez kültürü olarak bakmadığımızdandır. Bu kültürden uzaklaşmak, ona sırt çevirmek doğadan uzaklaşmanın aynıdır. İnsanlar bunu fark ettikleri gün dünyamız biraz daha sağlık kazanacaktır.

Folklor, insanlık kültürünün temel direklerinden biri, belki birincisidir.

Ağustos 1966

Milliyetçilik ve Sosyalizm

Dünyamızda belalı, korkunç bir propaganda ortalığı kasıp kavuruyor. Kapitalizm, yeryüzünde, ayakta kalabilmek için, yalanını, zulmünü, haksızlığını sürdürbilmek için olmadık çarelere başvuruyor. Kapitalizmin yeryüzünde sömürmediği hiçbir şey yok. Bütün emekleri, kültürleri sömürdüğü gibi bütün kutsal kavramları da sömürüyor. Kapitalizmin emrinde bütün değerleri altüst eden, ters mers eyleyen, yalanı doğru, doğruyu yalan yapan, insanların beynini yıkayan, gözlerini kör, kulaklarını sağır eden bir cehennem makina var, propaganda makinası... Üniversitedeki bilim adamlarından tut da televizyonuna, radyosuna, milyonluk tirajlı gazetelerine kadar bir büyük şebeke kapitalizmin emrinde. Kapitalizmin yarattığı yalan devleri... Yalanı doğru, doğruyu yalan eden devler.

Kapitalizmin emrine almaya çalıştığı, kullandığı, ters bir yöne çektiği kutsal bir kavram da "Milliyetçilik" kavramıdır.

Geri kalmış, sömürülen, kültürü ve toprağıyla, tarihi ve tek mil gelenekleriyle yok edilmeye çalışılan bir memlektir Türkiye. Türkiyeyi yok etmeye çalışan sömürgecilerin uşaklarının adı da: Milliyetçi. Diyeceksiniz ki, nasıl olur? Milliyetçi dediğin, kendi kültürünü, geleneklerini yozlaştırmaya çalışanlara karşı kültürünü, geleneklerini korumaz, onlarla birlik olur mu? Milliyetçi dediğin, toprağı öldürölürken durur da öylecene bu ölümü seyrederek mi? Bu sorular da yanlış, yani hafif. Milliyetçi dediğin milleti topyekun yok etmeye çalışan sömürgecinin uşağı, maşası, ortağı olur mu? Olmaz, olmaz ama, işte onların

adı milliyetçi. Kim onları milliyetçi yapmış? Kim onlara bu kutsal kavramı sömürme imkanını vermiş, kim onları halklara böyle tanıttırmış? İşte yukarıda saydığım kapitalizmin propaganda, yalan makinaları. Yalanı doğru, doğruyu yalan yapan makinalar.

Kapitalizm, beynelmilel bir soyguncu şebekesidir. Kapitalizmin ne vatanı vardır, ne de milliyeti. Kapitalizm, kendisine karşı her direnen gücü yok etmek zorundadır. Beynelmilel bir soygun şebekesi olan kapitalizm, asliyeti, kuruluşu, varoluşu, özü, temeli itibarıyla hiçbir zaman milliyetçi olamaz. Somut bir örnek versem daha iyi ederim: Türkiye'yi ele alalım, Türkiye'deki kapitalistleri. Türkiye'deki kapitalistlerin menfaatleri dünya kapitalistlerinin menfaatleriyle birliktir. Türk halkının da menfaatleriyle taban tabana zıttır. Şöyle ki, işlenmiş madde getirir Türkiye'ye dışardan Türk kapitalisti. Bu işlenmiş maddeyi Türk halkına satar. Yüzdesini alır sattığı malın, gerisini Avrupadaki, Amerikadaki ağasına gönderir. Türk halkı onun için sömürülecek topluluktur. Onun için, Türk halkı başka hiçbir değer ifade etmez. O, kendisine işlenmiş madde veren ağasına hayrandır. Kendi halkı ise onun gözünde sömürülmeye layık bir köleler topluluğudur. Kendi halkının köleliği sürüp gitsin diye, kapitalist efendileriyle işbirliği yapar. Politik işbirliği. Dünyadaki sömürücülüğe karşı koyan güçlere karşı ağasıyla işbirliği yapar. Memlekette büyük endüstrinin kurulmaması için vargücünü harcar. Halkın gözü açılmasın da olanı biteni göremesin diye elinden geleni yapar. Dini eline alır, ondan faydalanır. Milliyetçilik kavramını, din kavramını yozlaştırır. Gelenek, tarih kavramını yozlaştırır. Ya emrine alır, emrine alamazsa yozlaştırır.

Çağımız, sömürgeciliğin bin kılığa girdiği, kendini türlü kutsal kavramlar altında gizlediği çağdır. Afrikadaki, Hindistandaki İngiliz albayının kim olduğunu bütün halklar biliyorlardı. İngiliz albayı kendini gizleyemeyecek kadar açıkta bir düşmandı. İzmir'den çıkıp gelen sömürgeci düşmanını da bizim halkımız hemen öğrendi ve savaşa geçti. Sömürgeciliğin birinci safhası nispeten halklar için daha kolay bir safhaydı.

Şimdi öyle mi, sömürgecilerin buradaki büyük ekonomik gücü olan kollarını açığa çıkarmak daha güç, hem de gücün gücü.

a) İktidar ellerinde.

b) Bütün propaganda gücü ellerinde: 1) Radyo 2) Büyük tirajlı gazeteler 3) Üniversitelerde tutulmuş adamları var 4) Dini kurumları ellerine almışlardır.

c) En büyük milliyetçiler onlar, en dindar kişiler onlar, vatansever kişiler onlar.

Ellerindeki ekonomi ve propaganda gücüyle yukardaki saydıklarımı kolaylıkla sağlıyorlar.

Kendilerine karşı koyanları da damgalıyorlar:

1) Vatan haini, diyorlar. 2) Dinsiz, diyorlar. 3) Ellerindeki korkunç yalan makinasını durmadan işletip, en küçük bir fırsatı bile kaçırmadan vatanseverleri halkın gözünden düşürüyorlar.

Yani yalanı doğru, doğruyu yalan edip işin içinden kolaylıkla çıkıyorlar. İngiliz albayının Afrikada, Asyada sürdüremediği sömürgecilik düzenini, içerden tuttukları uşakları eliyle kolaylıkla sürdürüyorlar.

Yavuz hırsız ev sahibine baskın çıkıyor. Çağların en büyük yavuz hırsızları çağımızdaki, geri kalmış memleketlerdeki kapitalistlerin iç kollarıdır.

Şimdi bunlara karşı savaşılan insanlara gelelim. Bunlar sosyalistlerdir. İş ters mers edip sosyalistler için beynelmilelci, diyorlar. Sosyalistleri kapitalist gibi bir beynelmilel şebeke gösteriyorlar. Bu, belki insan tarihinin en alçakça yalanıdır. Sosyalizm, özü, temeli, asliyeti, varoluşu itibarıyla kapitalistlerin kurduğu yeryüzü şebekesi gibi bir şebekeye dönüşemez.

İçte ve dışta tek mil sömürücülüğe karşı olan sosyalistler, halkların menfaatleriyle yüzde yüz birliktirler. Kapitalistler, milletler için küçük birer azınlıktırlar. Örneğin, diyelim ki yüzde on, on beş, haydi haydi yüzde yirmi... Sosyalistler yüzde seksenin menfaatleriyle birlikteler. Öyleyse sosyalistler milletin çoğunluğuyla, daha doğrusu milletle birliktirler. Milletse bir coğrafya üstündedir. Bir tarihten, bir gelenekten gelir. Dili vardır, dini vardır. Bir de kültürü vardır. Milletler şebeke kuramazlar. Kapitalistler gibi, insanların aleyhine işleyen bir soyguncu şebekesi kuramazlar. Onun için de onların olduğu şekilde beynelmilelci olamazlar.

Milletler, milletlerin savaş güçleri olan sosyalistler bu beynelmilelci şebekeye karşı dövüşürler.

Kapitalistler, yani beynelmilel soyguncu şebekesi milletler içinde kendine karşı çıkabilecek güçleri alt edemezse o güçleri yozlaştırmaya uğraşır, demiştik. Millet birliği kapitalizme karşı koyacak en önde bir güçtür. Kapitalistler bu gücü parçalamaya çalışırlar. Sömürgeciliğin ilk safhasında kullandıkları en geçerli usul buydu. Bu usulden vazgeçemezler. En iyi silahtır. Millet birliğini ayakta tutan en güçlü öge nedir? Milletin kültürü. Kapitalistlerin üstünde durdukları, yok etmeye çalıştıkları şey nedir, milletlerin kültürleridir. Bunu türlü yollarla, türlü şekilde becerirler. İç kapitalistler dış kapitalistin kültürünün de hayranıdır. Onun gibi konuşur, onun gibi yatar kalkar, onun gibi... O bir maymundur. O, efendisini taklit eder. Ve halkının kültürüne tepeden bakar. Sömürdükleri onun için ancak birer köledir. Kölenin de kültürü kültür değildir. Olamaz da. Gidin şu Türk kapitalistlerinin evine, yaşayışlarına, okuduklarına, yaşadıklarına bakın. Türkiyeden, Türk halkından onlarda çok az şey bulursunuz. Belki de hiçbir şey bulamazsınız. İnsanlıktan çıkmış, her birisi birer Avrupa maymunu. Ve bilinçli olarak da halkların, milli kültürlerin gelişmesini istemezler. Yozlaşmasını isterler. Bunun için de ellerinden geleni arkalarına koymazlar. Sosyalistler:

1) Millet bütünlüğünü ayakta tutmaya çalışırlar. Ancak bu bütünlük sağlandıktan sonradır ki, kapitalistlerin içerdeki ve dışardaki güçlerine karşı savaşabilirler. Savaşmak, kurtulmak için milletin bütünlüğünü ayakta tutmak gerekir. Milleti kapitalizmin bütün yıkıcılığından korumak gerektir. Kapitalistlerin yozlaştırmaya uğraştıkları kültürü de diri, taze tutmak, yozlaştırmamak gerektir.

2) Bir milletin kültürü iyice yozlaştırılmadan o milleti sonuna kadar, yalan makinası ne türlü cehennemi bir güçle işlerse işlesin, sömürmek mümkün değildir. Kapitalizmle savaşta kültür diriliğini korumak sosyalistlerin ilk işidir: a) Millet çoğunluğunun emeğini korumak için savaşmak b) Milletin bütünlüğünü korumak için savaşmak c) Milletin kültürünü korumak için savaşmak...

Gene tekrar ediyorum, fayda vardır tekrar etmekte, bu yüzden, millet çoğunluğuyla, daha doğrusu tek mil milletle bir olan sosyalistler dünyada kapitalistler gibi beynelmilel bir menfaat şebekesi kuramazlar. Onun için sosyalistlere aynı anlamda beynelmilel denemez. Demek yalandır.

Sosyalistler insan emeğine saygı duydukları için, emeğin savaşını yaptıkları için, bütün insani değerlerin de, kapitalizmin yıkmaya, çürütmeye çalıştığı milli ve insani değerlerin de korunması, gelişmesi, ayakta durması için savaş verirler.

Dünya bin çiçekli bir kültür bahçesidir. Her milletin kültürü o bahçede bir çiçek, bir renktir. Bu bin çiçekli bahçeden bir rengin, bir kokunun, bir çiçeğin yok olması büyük insanlığın işine gelmez. Dünyamızdan bir tat, bir renk yok olur. Kapitalistler için bu bahçedeki çiçeklerin yok olması gerekir.

Nasıl emekleri yok etmeye çalışmıyor, insan emeğinin üstüne titriyorsak, insan kültürünün de üstüne öyle titreriz. Biz kendi halkımızın emeğini nasıl korumaya çalışıyorsak, başka halkların emeğinin de üstüne öylesine titreriz. Nerede olursa olsun, nerede emek sömürülüyorsa biz orada sömürücülüğe karşıyız. Dövüşüyoruz. Nasıl emekte eşitlik istemekse bizim mesleğimiz, kültürde de eşitlik istemektir. Hiçbir insan hiçbir insanı sömürmesin, savaş bunun içindir. Hiçbir millet hiçbir milleti sömürmesin, savaş bunun içindir. Hiçbir milletin kültürü, öteki milletin kültürünü ezmesin, yok etmesin, savaş bunun içindir.

3.1.1967

Amerikan Yazarlarına Açık Mektup *Amerikayı Kurtarınız*

Yazarlar yürekleri ve kafalarıyla, kendi kişisel çıkarlarını düşünmeksizin yurtlarına bağlıdırlar. Yazarlar sevginin, dostluğun adamıdırlar. Yurtlarının insanlarını, dünyanın insanlarını severler. Sevgi ve dostluk birinci özellikleridir. İşte size bu sebepten yazıyorum.

Benim memleketim yeryüzünün en geride kalmış on memleketinden biridir. Bunu size yazabiliyorsam kahrolarak, acıların ve utançların en büyüğü içinde yazıyorum. Çağımızda insanoglunun nerelere kadar vardığını bilen bir yazar için yurdunun bu yürekler acısı halini bilmesi, görmesi ölümden de beter.

Benim yurdumun insanların yüzde yetmişi hiç okuryazar değil. Halkımın yüzde doksanı yarı aç yarı tok. Şeker var ya şeker, benim halkımın çoğunluğu bir topak şekerden bile mahrum. Doğru dürüst bir lokma ekmekten bile.

Koca kış aylarında çok Türk köylüsü yakacak bulamaz, bulanlar da o Anadolunun amansız kışına karşı tezek yakarlar. Sizler tezeği bilemezsiniz. Ne bileceksiniz. Tezek, kurutulmuş sığır mayısıdır. Ve ısıtma gücü çok düşüktür. Siz yirminci yüzyılda yaşıyorsunuz ve benim halkım on bin yıl öncesini yaşıyor. On bin yıl öncesini derken abartmıyorum. Bu, gerçekten böyledir.

Benim yurdum parça bölüktür. Tam altmış bin parçaya ayrılmıştır. Bu altmış bin parçaya hiçbir medeni ihtiyaç götürülememiştir. Evleri var ama, eve benzemez.

On Binlerin Dönüşünde Ksenofon Anadoluyu anlatırken şöyle der: “Evleri yerin altındaydı. Toprak merdivenlerle bu kovuklara iniliyordu. Bir tek pencereleri vardı, o da evlerin tepesinde. Bu toprak merdivenlerle yerin altına iniyordun.” Şimdi de binlerce köyümüz böyle, yeraltında. Yeraltında hayvanlarıyla birlikte çırlıçıplak orada, yerin altında yaşıyorlar. Anadolu köyümüz yatak yastık bilmez. Bizde ağaçları yontup yastık yapan köyler var.

Halkımız ve bir avuç aydınımız, vatanseverlerimiz bu gerilikten, bu korkunç, bu iğrenç durumdan kurtulmanın çabasında. Biliyoruz, bizim memleketimizin bu hali bizim olduğu kadar insanlığın da yüzkarasıdır.

Büyük medeniyetlerin beşiği Anadolu'da bir halk bu kadar kötü bir durumda yaşamamalıydı.

Biz bu utanç verici durumdan kurtulmanın savaşını verirken siz çıktınız karşımıza. Siz Amerikalılar. Sömürgeci Amerikan politikası. Dost gibi geldiniz, bir ihanet hançeri olarak yüreğimize girdiniz.

Türkiyede uşaklar, kompradorlar yarattınız. Sizin bu uşaklarınız, Türk halkı bulunduğu durumda kalsın, daha da kötü hallere düşsün diye ellerinden her geleni yapıyorlar, Türk halkının bu halde kalması sömürgecilere ve onların iç uşaklarına büyük sömürme imkanları veriyor.

Sömürgeciler ve kompradorları:

1- Okul düşmanındırlar. Çünkü bunlar Türk halkının yüzde yüz okumasını sağlayacak bizim en güzel eğitim düzenimizi, Köy Enstitülerimizi yok ettiler. Bir milletin toptan okuması sömürgeciliğin ve kompradorlarının ölümü olur.

2- Bunlar sanayi düşmanındırlar. Türkiyede yerli bir sanayinin kurulmasını istemiyorlar. Kompradorların içinde elli, yüz, hatta iki yüz Amerika ve Avrupa firmasının Türkiye mümessilliğini yapanlar var. Türkiyede sanayinin kurulması onların ölümü olur ve sömürgeciliğin bir kısmının bitimi olur.

3- Bunlar kültürümüzün düşmanı. Komprador, bilinçli olarak uşak olduğu sömürgeci milletin, kültürünün hayranı ve içinde yaşadığı milletin kültürünün düşmanıdır. Kültürümüzün ayakta kalması, millet bütünlüğünün ayakta kalması de-

mektir. Bir milletin kültürü çürütülmemişse onu sonuna kadar sömürmek mümkün değildir.

4- Toprağımız öldürülüyor. Türkiyeyi idare eden komprador düzeni, kapkaççı bir düzendir. Türkiye toprakları onlara kazandıkları kadar ve kazandıkları sürece vatandır. O, gününe bakar. Milletin, vatanın yarınını düşünmez. Bu sömürgeci düzenin elinde ormanlarımız yok oldu. Önüne geçilmez toprak aşınmasıyla topraklarımız bitti. Komprador yöneticiler toprağımızın bu ölümü karşısında parmaklarını bile oynatmıyorlar. Üstelik toprağımızın ölmesi için ellerinden gelen her kötülüğü yapıyorlar.

On beş, yirmi yıl içinde otuz kırk milyonluk Türk halkı düpedüz açtır. Bu bir bilimsel görüştür. Bu otuz kırk milyonluk açlar ordusunu da dışardan kimseler besleyemez. Dünyanın başına bela olur bu açlar ordusu. Amerikan politikasının yarattığı ve desteklediği bu kompradorlar Türk halkının başında kaldıkça, toprağın yaşaması için hiçbir şey yapmayacak, aksine toprağın ölmesi için mümkün olanı yapacaktır. Toprağın öldürülmesi kompradorun günlük yaşamasını sağladığı için...

Topraklarımızı işgal ettiniz. Dost adı, müttefik adı altında. Otuz binden fazla askeriniz topraklarımızı işgal etti. Dev radarlarınız, yüzlerce, binlerce uçağı barındıran dev havaalanlarınız var Türkiyede. Türkiyedeki havaalanlarınızın birinden kalkan U-2 uçağınız Sovyetler Birliği üstünde düşürüldü. Her şey gösterdi ki, Türkiyedeki üsleriniz bir savunma için değil, saldırı için. Bizim halkımızı, üçüncü bir dünya savaşında, hiç sayı suyu yokken, bu savaşın çıkmasıyla hiçbir ilişkisi olmazken ölüme mahkum ettiniz. Bilim adamları diyorlar ki, üçüncü dünya savaşı patladığı gün Türk toprakları üstünde yatsayan herkes, her canlı birkaç saat içinde ölecektir.

Türk topraklarını, onu topyekun bir ölüme mahkum edersine işgal ettiniz ama, Türkiyede Türk halkına karşı hiç de insanca davranmıyorsunuz. Onu aşağılıyor, küçümsüyorsunuz. Binlerce, on binlerce kişiyi sokaklara dökecek kadar sokaklarda askerleriniz Türk kadınlarına saldırıyor. Askerleriniz boyuna Türk bayraklarını yırtıp ayakları altında çiğniyorlar. Adamlarınız ha bire insan eziyor, Türk mahkemelerinde bile yargılanmı-

yorlar, İkinci Dünya Savaşında siz Almanyayı da işgal ettiniz. Ama onlara bize davrandığınız gibi davranmadınız. Daha insanca, daha dostça hareket ettiniz onlara karşı.

Biz sizden ve sizin içerdeki uşaklarınızdan, yukarıdan beri anlattığım korkunç durumundan yurdumuzu kurtarmak için hazırlanıyoruz. Sizin uşaklarınız şimdiden yazarları, vatanseverleri hapse atmaya başladı. Öğretmenlere, gençliğe baskılar arttıkça artıyor. Bu baskıların ne çeşit baskılar olduğunu ve gayri insaniliğini ben burada size anlatamam. Ne kadar anlatmaya çalışsam da siz anlayamazsınız. Bizler başka dünyaların adamlarıyız.

Bu durum böyle sürüp giderse Türk milleti erinde gecinde savaşa tutuşacak, erinde gecinde karşınıza bir Vietnam daha çıkacaktır. Bunu görüyor, buradan size, Amerikan milletin gerçek temsilcilerine sesleniyorum: İkinci Vietnamun önüne geçmek için bizimle birlik olun. Başımızdaki belayı görüyorsunuz, yurdumuz on bin yıl öncesini yaşıyor. Biz bu durumdan kurtulmak savaşındayken bir de Amerika çıkıyor karşımıza, alçak kompradorlarıyla.

Milletler hangi şartlar altında bulunurlarsa bulunsunlar, haysiyetlerini korumak için bir gün mutlaka savaşa atılırlar. Bu savaşta topyekun imha edileceklerini de bilseler. İnsanlardan aşağılanmayı sonuna kadar kabul edemezler. Bu, insanın asliyetinde vardır.

Biz Amerikayla savaşsak da, savaşmasak da bir gün bulunduğumuz bu kötü durumdan mutlaka mutlaka kurtulacağız. Çünkü bu topraklar Homerosların, Yunus Emrelerin, Koca Sinanların, Mustafa Kemallerin, Nâzım Hikmetlerin toprağıdır. Gururlu, haysiyetli, kişiliği olan bir topraktır. Hürriyeti için savaşacaktır. Hiç şüpheniz olmasın.

Hitler, İsrail soyunu aşağıladı. Altı milyonunu da öldürttü. Suç Hitler politikasının elbette. Ama İsrailoğulları hiçbir zaman Alman milletini de bağışlamayacak. İsrailoğulları içlerindeki büyük acılarıyla Alman milletine sonuna kadar kırgın kalacaklardır. Kıyamete kadar her İsrailoğlu Alman milletini andıkça içindeki onulmaz acı depreşecektir.

Bize de bu kötülüğü Amerikan milleti değil, Johnson politikası yapıyor. Biliyoruz. Öfkemiz Amerikan milletine değil, Johnson politikasınadır. Ama ister istemez Türk milleti de Amerikan milletine düşman kesiliyor.

Hepimiz biliriz ki, dünyamız için zararlı olan milletlerin birbirine düşmanlığıdır. Kişilerin, politikaların, rejimlerin birbirine düşmanlığı gelip geçicidir. Milletlerin birbirlerine düşmanlığıdır ki, işte korkunç olan, onulmaz olan odur.

Benim milletim sizin milletinize düşman oluyor.

Biz bu, insanlığa yakışmaz, aşağılanan durumumuzdan kurtulacağız. Savaşımız bütün yiğit, imanlı insanların savaşı kadar kutsal, güzel, verimli ve muzaffer olacaktır. Biz zafere ulaştığımız gün, çektiğimiz bütün acıları unutacağız. Ama, kuşaklar boyunca Amerikayı andığımız zaman, tıpkı İsrailoğulları gibi, içimizde bir acı, bir burkulma, belki biraz da tiksinti olacak. Bunun içindir ki, size sesleniyorum. Bu seslenmemde sizi Türk halkını kurtarmaya çağırıyorum. Gene tekrar edeyim, biz, kendi işimizi kendimiz göreceğiz. Siz, düştüğü bu kötü, insanlığa yakışmaz durumdan, milletlerin içişlerine karışmasından, halkların tiksintisinden, *siz Amerikayı kurtarınız.*

Sizin yapacağınız Kurtuluş Savaşının, bizim şimdi yapmakta olduğumuz savaştan hiç farkı olmayacak.

Sevgi ve dostlukla.

17.1.1967

Köpeksiz Köy

Neye, nereye elini atsan dökülüyor. Dökülmemiş, laşkalaşmamış hiçbir şey yok. Türkiyede şöyle oooh dedirtecek hiç, hiçbir şey göremiyorsun. Bir memleket bu hale nasıl getirilir, nasıl gelir, bunu akıllar almıyor. Her yerde, her şeyde bir çürüme, bir ölüme gitme kokusu. Yoksulluk gırtlığa kadar, cehalet almış yürümüş. Halk üç bin yıl öncesinin hayatını yaşıyor. En ilkel yaşama, en ilkel aletler, en ilkel, en ilkel...

Zavallı, kadersiz, üç yüzyıldır satılığa çıkarılmış memleket. Satılığa çıkarılanlar da kendilerini bu milletin çocukları sayanlar. Vatan, millet, canım kurban diyenler. Vatan, millet lafını dillerine vird etmişler. Avrupalı gavurlarla bir olup fakir fıkara milleti durmadan durmadan soymuşlar. Azıcık mutlulukları için. Doymamışlar. Doymuyorlar. Gözlerini toprak doyursun. Karşı çıkanları, siz bu memleketi batırdınız, sattınız diyenleri kahretmişler, öldürmüşler. Kahderecekler, öldürecekler.

Benim şaştığım, bu burjuvalar, bu satılık, bu hale getirdikleri halkın yüzüne utanmadan, sıkılmadan nasıl bakıyorlar? Nasıl, nasıl bakıyorlar? Bunlarda hiç haya, hiç insanlık yok mu? Hiç insanlık onuru yok mu?

Eskiden satılmışlıklarını örtmek için her ileri hareketi dinsizlikle damgalıyorlardı. Şimdi de komünistlikle.

Azıcık mürekkep yalamışlar, azıcık akı başında olanlar, bir şeyciler bilenler, hatta bu satılık burjuvalar bilirler ki, komünistlik köylülerle işçilerin birleşerek burjuva hükümetlerini zorla alaşağı edip kendi diktatoryalarını kurmalarıdır.

Bizim burjuvalar ne yapmışlar, komünistlik pezevenkliktir, demişler. Bizim burjuvalar ne yapmışlar, komünistlik kızılbaşlıktır demişler. Ahlaksızlık, vatan hainliğidir, demişler. Komünistler kendi vatanlarını, kültürlerini, geleneklerini yok ederler, demişler.

Amerikaya karşı çıkarsın, komünist... Hani komünist vatan haini idi? Vatanını satardı?

Amerikalılar karına kızına saldırır, buna karşı çıkarsın, komünist. Hani komünist ırz düşmanı idi?

Burjuvalar milli kültürünü yozlaştırır, ona karşı çıkarsın, komünist. Hani komünistler kültür düşmanı idi?

Geleneklerini yozlaştırır maymun burjuvazi. Ona karşı çıkarsın, komünist. Hani komünistler gelenek düşmanı idi?

Yunus Emreyi, Koca Sinanı yaratmış bir millet, tutsaklığa, aşağılanmaya layık bir millet değildir. Her milletle eşit koşullar içinde işbirliği yapar, dersin, komünist. Hani komünistler kendi tarihlerine düşmandılar?

Yalan dolan onların baş sermayeleridir. Başka yolları yok, yalandan, namussuzluktan başka çıkar yolları yok. Satılmışlıklarını örtmek için ellerinden gelen her yalanı, her namussuzluğu kullanıyorlar. Bir süre de beceriyorlar. Yutturuyorlar. Vatanseverleri, iyi insanları hiç olmazsa bir süre kandırabiliyorlar. Ama bir şeyin önüne geçemiyorlar, insanların bir süre sonra kendi kendilerine soru sormalarının önüne geçemiyorlar. Geçemeyecekler.

Siz iyisiniz, hassınız. Türkiyeyi gül gibi iyi idare ediyorsunuz, ettiniz de bu yoksulluk neden? Koskoca, dünyanın en büyük imparatorluklarından birini kurmuş bir millet, şimdi neden dünyanın geride kalmış on milletinden biri?

Neden yüzde yetmişimiz okuryazar değil?

Neden, kendi irademizin dışında, başka bir millet istedi diye üçüncü bir dünya savaşı patladığında börtü böceği, kurdu karıncasıyla benim memleketimdeki tek mil canlılar neden, neden, neden topyekun bir ölüme mahkum ediliyor?

Türkiye toprakları neden çölleşiyor? Her yıl, dört yüz milyon metreküplük bir toprak parçası neden denize gidiyor?

Neden, neden topraklarımız öldürülüyor? On beş yirmi yıl içinde neden, neden, neden halkımız açlığa mahkum?

Neden kültürümüz yozlaştırılıyor?

Neden sanayi kuramıyoruz? Ya da sanayi kurmamıza izin vermiyorlar?

Neden böylesine çırlıçıplak kalırcasına soyuluyoruz?

Neden Amerikalıların tutsağıyız? Daha başka, başka sorular, sorular, sorular... İnsanoğlunun kafası uçkur bağı değil ki, çeke bağlayasın. İnsanlar bu sualleri soracaklar. Doğruya erinde gecinde ulaşacaklar. Ulaşınca da eyleme geçecekler. Çünkü insanlar, normal insanlar vatanlarını, milletlerini her şeyin üstünde severler.

Yıllardan bu yana, ağızlarında çiğneye çiğneye bir hal ettikleri bir sakızları var. Komünistler... Komünistler gelecekler... Niçin Rusyaya karşı koymuyorsunuz?

Bir tek Rus askeri mi var, benim sınırlarım içinde be ahmaklar? Var da ona karşı savaşmıyor muyum? Bir milliyetçi, milletini çürütmeye gelen herkese karşı savaşır. Kültürünü yozlaştıran, milletini aşağılayan, halkını sömüren, toprağının ölmesine sebep olan herkese, herkese karşı savaşır. Eğer içinde azıcık insanlık varsa her vatandaş savaşır. Kime karşı olursa olsun. Savaşır.

İşte eseriniz, işte perişan Türkiye. İşte bir harabe... Bu harabenin üstüne tünemiş hala konuşuyorsunuz... Sizi baykuşlar sizi!

Kandıramazsınız. Bir gün, iki gün göz boyarsınız, ama üçüncü gün... Bu memleketin insanları vatanlarını severler. Daha dün Çanakalede sömürücülere karşı nasıl dövüştüler, gördünüz. Dumlupınarda, Sakaryada... Gene de dövüşecekler. Yalanınız, dolanınız para etmez... Laçka ettiğiniz, ölüme ittiğiniz, her gün biraz daha yok olmaya doğru sürüklediğiniz bu memleketin çocukları bütün bunları sizin yanınıza koymaz.

7.2.1967

Öğretmenler, Kardeşlerim...

Bir şey biliyorum. Sürgünden de beter. Elinizden alınacak ekmeğin korkusundan da beter. Aşağılanmaktan, dayaktan da beter. Beterin beteri.

Size olmadık iftiralar ediyorlar. Size öğrencilerinizi, dost, yavru, kardeş bildiğiniz öğrencilerinizi düşman ediyorlar. İftiralarla halkı size düşman ediyorlar. Bunca belalar ki, mutluluğunu istediğiniz halk yüzünden başınıza geliyor. Çevrenizi size düşman ediyor, dünyayı yaşanmaz hale getiriyorlar. Ve bunu da polis marifetiyle yapıyorlar. Benim başıma gelenleri, o küçük kasabada, hep polis getirdi. Ondan dolayıdır ki, şimdi Anadolunun kıyıcığında köşesinde başınıza gelenleri biliyorum. Yaşadığınızı cehennem hayatını biliyorum.

Doğrudan yana mısın, halktan yana mısın, milliyetçi, vatansever misin, bilimden yana, Atatürkten yana mısın, on parmaklarında on kara. İftiralarla iftira beğen. Zulümlerden zulüm...

Önce öğrencilerini sana düşman ederler. Sonra masum halkı. Bir polis şöyle esrarlı, yarı tehditli sana yakınlık gösteren halktan birisini köşeye çeker, gözlerini belerterek, zavallı adam büyük bir tehlike içindeymiş gibi, ona acıyormuş gibi bir tavır takınarak:

“Sen falanca öğretmenle sıkı fıkıymışsm ha! Öyle mi? Aman deli misin? Aman ha, aman ha! Aman ha, aman! Ayağını denk al. Biliyoruz, sen temiz adamsın. Hiçbir bezde targağın yok. Onun için söylüyoruz sana. Çok gizli yoksa. Öğret-

men de size bunu söylediğimizi duymasın. Yoksa işimiz berbat olur. Suç üstünde yakalayamayız öğretmeni. Bunu sana acıdığımız için söylüyoruz, aman öğretmen duymasın. Kuru-nun yanında yaş da yanmasın diye sana en büyük sırrımızı açıyoruz. Öğretmene zinhar bunu duyurma. Onunla da ilgini kes,” der.

En yakın dostu öğretmene selam vermez. Polis böyle bir-kaç kişiyi çeker, onlara da söyler. Onlar da öğretmene selam vermezler. Sonra, öğretmen de içinde, bütün kasaba işi duyar. Polisin, yönetici sınıfın istediği de budur. Artık istenilen olmuş, öğretmen tehlikeli bir kişi olmuş çıkmıştır halkın gözünde.

1950 yılında Nurullah Hancılar adındaki Kadirli Ortaokulu Müdürünün başına gelenler, dünyada hiçbir insanın başına gelmemiştir. Dünyada hiçbir yönetici sınıf, hiç kimseye bu zul-mü, bu gaddarlığı yapmamıştır.

1950 yılının nisan aylarıydı. Ben içerdeyim. Ağalar benim için Çukurovada inanılmaz, alçakça bir cadı kazanı kaynatıyor-lardı. Ne Rus casusluğum kalıyordu, ne telsizle konuştuğum. Öyle bir vatan haini idim ki, üstüme hain yok.

Ben hapse girmeden önce Kadirli Ortaokulundaki bir ba-yan öğretmen coğrafya dersinde Sovyetler Birliğini anlatırken komünizme geçmiş. Sonra da beni ele almış, demiş ki:

“Burada da bir komünist var. Hani şu arzuhalci Kemal var ya, işte o.”

Bir çocuk, akrabalarımın birinin çocuğu olacak:

“Öğretmenim,” diye sormuş, “ne biliyorsunuz onun ko-münist olduğunu?”

Bayan öğretmen karşılık vermiş:

“Benim babam Adana Emniyet Müdürlüğü komiserlerin-dendir. Ben bilmeyeceğim de kim bilecek,” demiş. O böyle de-yince de tekmil akan sular durmuş. Akraba çocukları bu ko-nuşmayı bana geldiler söylediler. Ben de kızdım.

Bir gün Belediye parkında otururken vardım Ortaokul Mü-dürü N. Hancılar:

“Siz Ortaokul Müdürüsünüz değil mi?” diye sordum.

“Evet,” dedi.

“Size bir şikayetim var. Sizin coğrafya öğretmeni bayan...”

Söylediklerini anlattım. “Sınıfta benim aleyhime konuşmakta devam ederse öğretmeni mahkemeye vereceğim,” dedim. “Orası ortaokul mu, politika kürsüsü mü?”

Ortaokul Müdürü Hancılar çok üzüldü.

“Bayan öğretmen iyi bir kızdır. Bunu nasıl yapmış acaba?” dedi. “Ona söylerim...”

Bir daha da Ortaokul Müdürünü hiç görmedim. Daha önce de hiç tanımamıştım. Adamı ilk ve son görüyordum. Kasaba ağaları bizim bu konuşmamızı allamışlar pullamışlar, N. Hancıları azılı bir komünist yapmışlar, benim büyük teşkilatıma bağlamışlar. O zaman her hafta bir miting yaparlardı. Gene bir salı mitinglerini yapmışlar. Komünist yuvası Ortaokulu yakmak için de on teneke benzin hazırlamışlar. Bu sıralar ben Kozan Hapisesindeydim. Ağalar önce mitingcilere Ortaokulu bastırmışlar. Şu çok ünlü petrolcü Aydın Bolak var ya, o da o zamanlar Kadirli Kaymakamı. Kaymakam, etmeyin, eylemeyin, diyecek olmuş mitingcilere. Saçlarından tuttukları gibi Kaymakamı sürüklemeye başlamışlar. Derken Ortaokul Müdürünü yakalamış, linç etmişler. Müdür bu linçten ölmemiş, ölmemiş ama... İşin gerisi korkunç...

İçerde duydum ki, Hancıları Kozan Memleket Hastanesine yatırmışlar. Hancılar, sanırsam birkaç ay hastanede yattı. Çok tehlikeli zamanlar geçirmiş, ölümden zor kurtulmuş adamcağız. Sonra ne oldu biliyor musunuz, sonra ne oldu? Bundan sonra da adam aylarca Kozan Hapisesinde yattı. Sonra da beraat etti. Yaa, beraat etti. Hiçbir suçu yokmuş. Üç dört ay hastane... Ölümlerden ölüm beğen. Beş altı ay hapisane... Sonra beraat... Sonra bir de göğsünde koskocaman bir “Komünist” damgası... Bu, dünyanın en köksüz sınıfı, en maymun sınıfı, gayri milli Türk burjuvasının adaletidir. Adaletidir işte.

Bir şey daha yazayım size kardeşler, göreceksiniz ki, şimdiki hayatınıza anlattıklarım ne kadar uyuyor. Kasabadayken bana epeyce mektup gelirdi. Ankaradan atılan bir mektup komşuya beş günde gelmişse, bana on beş günde gelirdi. Bir ara bana mektup gelmez oldu. Bir ay, iki ay mektup gelmedi. Benim de kafam kızdı, Candarma Komutanına gittim, dedim ki, “Versene mektuplarımı. İki ay da mektup tutulur mu?” Ko-

mutan çekmecesini açtı, mektuplarını önüne attı. "Kusura kalma," dedi, "Çavuş izinli de. Ben de elim değip de mektuplarını okuyamadım." Mektuplarının bana gelmeden önce karakola gittiğini tekmil kasaba da, ben de biliyordum.

İşte şimdi, sizin hayatınız, böyle bir cehennem içinde. Mektuplarınız okunuyor. Halk sizlerden uzaklaştırılıyor. Bir cadı kazanı ki, deme gitsin. Çamur bataklığına her gün sokup çıkarıyorlar her birinizi. Öfkeden, acıdan haksızlıktan boğuluyorsunuz. Şartlarınız gittikçe ağırlaşacak. Bunu da ben söylüyorum. İnsan soyunun en vicdansız, en soysuz, en köksüz sınıfıyla karşı karşıyayız.

Bu çıkarıcı, sömürücülerin Türkiye'de kolları olan sınıf, memleketimizi ve memleketseverleri kahretmek savaşında. Her türlü iğrenç silah kullanıyor. Kullanacak. Dayanılmaz, iğrenç silahlar bunlar.

Öğretmenler, kardeşlerim, dayanacaksınız, başka çaremiz yok. Bunların ağababalarına karşı Çanakkale'de on binlerce aydın dövüştü ve şehit düştü. Onlar bizim kardeşlerimizdi. Kurtuluş Savaşında da öyle. Onlar bizim kardeşlerimizdi.

Onlar her şeyi yapacaklar. Kahredecekler bizi. Onlar ki, vatanlarını beş on kurşuna satmışlar. Yurdumuza işgal güçlerinin bayraklarını kendi elleriyle dikmişler. Onlardan her şeyi beklemeliyiz. En kıymetli varlığını, yurdunu peşkeş çekenlerden her şeyi, her kötülüğü, her an beklemek gerek.

Bu toprakları yeniden kurtarmak, tarihine layık bir yere yeniden getirmek için çok acı çekeceğiz, çok gözyaşı dökülecek. Ama kurtulacağız. Yurdumuzun kurtuluşunu görmek... Bir gün bu günü mutlaka göreceğiz. Mutlu, bağımsız, büyük bir Türkiye için çaba harcamak... Bir gün böyle bir Türkiye'ye mutlaka ulaşacağız. Bütün acıları unutacağız. Bütün kötülükleri...

Öğretmenler, kardeşlerim, acılar içindesiniz. Güleceğiz.

Zafer toprağımızdır.

21.3.1967

Ezeli Polis Oyunları

Ey Türkiyede oturan burjuvalar, siz bu demokrasi oyunu-
nu başa kadar götüremezsiniz. Biliyorum, herkesler de biliyor
ki, siz hiçbir zaman demokrasi taraftarı olmadınız. Hep demok-
rasicilik oynadınız. Göz boyadınız. Bunu herkesler biliyor.
Huylu huyundan vazgeçmez. Alışmış kudurmuştan beterdir.

Türkiye tam elli yıldır sancılar içinde. Kurtulmak için
kıvranıyor. Başını oradan oraya vuruyor ama, kurtulmanın
bir yolunu bulamıyor. Bulamıyor değil, izin vermiyorsunuz.
Siz çok kurnaz ve çok beceriklisiniz. Bir de çok namussuzsu-
nuz. Bir de insanlığa yakışmaz işler yapıyorsunuz. Bu dünya-
da sizin yapamayacağınız hiçbir kötülük yok. Siz hiçbir ahla-
ki kaide tanımıyorsunuz. Kanundur, demokrasidir, insanlık-
tır size vız geliyor. Yeter ki, işbirliğini yaptığınız efendileri-
niz Avrupa burjuvalarıyla birlikte Türk milletini sonuna ka-
dar soyasınız.

Dünyaya sizin gibi, hiçbir ahlak kaidesi tanımayan az da
olsa insanlar gelmiştir. Sanmıyorum ki, sizin gibi dehşetlisi gel-
sin. Sizin gibi pür... Her şeyden arınmış, pirüpak. Türkiyede
oturan burjuvalar, bir gün insan tarihi sizin üstünüzde dura-
cak. Faydaları uğruna her bir cinayeti işleyen acayip hasta ya-
ratıklar olarak. Oturdıkları memleketi yabancılara peşkeş çek-
miş yaratıklar olarak...

Anadolu toprağı o kadar verimsiz bir toprak değil. Dünya
coğrafyasında yeri de iyi. İşte siz, bu topraklar üstündeki in-
sanları yeryüzünün en yoksul insanları yaptınız. Tarih boyunca

Anadolu insanları bu kadar yoksul olmamışlardır. Yani, bu oranda demek istiyorum.

Türkiye Amerikalıların sömürgesidir. Türkiye işgal altındadır. Bazıları diyorlar ki, bu doğru değil. Utanıyorlar da, kendilerini aldatıyorlar. En iyi niyetlimiz kendisini aldatıyor. Otuz beş milyon metrekarecik, diyorlar. Amerika her adım başına bir asker dikecek değil ya, Türkiye'yi işgal etmek için. Bir memleket, işte böyle işgal altına alınır. Tam Amerikalıların yaptıkları gibi.

Türk milleti bir ölüm kalım savaşında. Her şeyiyle, kültürü, toprağı, birliğiyle ölümle karşı karşıya.

Dünyanın en yoksul memleketi mi Türkiye? Size soruyorum. Türk toprakları üstünde aklı erenler, kendilerini adam sayanlar, hatta vatanperver olduklarını dilleri varıp da söyleyenler. Türkiye dünyanın en yoksul memleketi değil mi? Bir cihan-gir devletten dünyanın en yoksul milletini kim çıkardı? İşte bu burjuvalar.

Nasıl çıkardılar? Yukarda sayıp döktüğüm özellikleriyle. Bu onların yanlarına kalacak mı? Bu milleti canı gönülden seven, milliyetçi, öyle yalancı, burjuvaların aleti, ahlaksız, sözümona milliyetçi değil, düpedüz milliyetçi bir tek adam bile gel-se Türkiye'ye, bu kötülükleri Türkiye'de oturan burjuvaların yanına koymaz. Koymayacak.

Ne dedim az önce, ey Türk burjuvaları, siz bu demokrasi oyununu sonuna kadar götüremezsiniz, dedim. Türk milletiyle sonuna kadar oynayamazsınız, dedim. Ya gerçek bir demokrasi göze alırsınız, gerçek bir demokraside Türk milletini daha az soyma pahasına da olsa. Ya da gümbür gümbür Türk milletin başından çeker gidersiniz. Bu oyunu artık daha fazla yürütemezsiniz. Bunun farkında değil misiniz? Nedir o orduya dağıttığınız broşürler? Ne ayıp şeyler onlar öyle? Siz Türk milletin subaylarını ilkokul öğrencileri mi sandınız da öyle saçma sapan yazılarla kandırmaya çalışıyorsunuz? Kim inanır öyle saçmalıklara? Yok, Amerikaya karşı koyanlar komünistmiş de, şuymuş da, buymuş da. Subaylar bir kere Harbiyeyi bitirmişler. Hayatla da karşı karşıyalar, ne karşı karşıya, hayatın tam içindeler... Okuyorlar da. Hepsi komünistliği, sosyalistliği,

sizin çevirdiğiniz iğrenç oyunları sizden çok iyi biliyor. Hiç merak etmeyin. Karşınızda bön ahmaklar yok. Siz o broşürlerinizle kandırırsanız kandırırsanız kendi ahmak kafanızı kandırırsınız.

Bir de gene ezeli polis oyununuza başladınız bugünlerde. Emekçilere, gerçek milliyetçilere, öğretmenlere baskılara başladınız. Polis gene insanların peşinde. Gene olmadık iftiralarla halk arasında insan avına çıktı. Bir iki tane olay geldi ki kulağıma, sizden de, insanlığınızdan da öğrendim. Yazmaya bile utanıyorum. Vallahi korkumdan değil. Sizin gibi insanların bana yapacakları her kötülük benim için şeref olur. O yönden korkum yok.

Polise kanunsuzluk yaptırıyorsunuz. Polis gayri meşru işler yapıyor.

Vazgeçin... Bu gayri meşru baskılardan hiçbir şey elde edemezsiniz. Gayrimeşru hareketlerin karşısına gayri meşrulukla çıkarlar. Bu, hayatın kaidesidir. Ne kadar baskı yaparsanız, o kadar direnmeyle karşılaşacaksınız. Milletlerin güçleri zümrelerin güçlerinden daha çoktur.

Yirmi yıldır oynadığınız demokrasi oyunundan vazgeçin. Polis oyunlarından, baskılardan, iftiralardan vazgeçin... Gerçek demokrasiye yönelin... Azıcık daha ayakta kalabilecekseniz, şu gerçek demokrasinin yüzü suyu hürmetine kalabileceksiniz.

Yok, aklınızı başınıza toplamaz da baskılara, gayri meşruluklara devam ederseniz, millet de direnme hakkını kullanacak. Bizden söylemesi. Sizin bu kadar basit bir şeye aklınız ermez de, çıkmaz yolunuzda ilerler giderseniz, gerisi bize ne. Kendi düşen ağlamaz. Buyurun...

11.4.1967

Sömürgecilik, Milliyetçilik ve Din

Kapitalizmin birinci ödevi, geride kalmış, sanayisini kuramamış milletleri sömürmektir. Kapitalizm, bu sömürgecilik düzenini sürdürmek için dünyada politik, kültürel büyük bir ağ kurmuştur. Büyük bir de propaganda ağı kurmuştur.

Kapitalist düzen, bu üç büyük ağla kendisine karşı gelmeye çalışanları yok eder.

Kapitalizm, beynelmilel bir soyguncu şebekesidir. Temeli Avrupada atılmış, dünya çapındaki şebekesini Avrupadan kurmuştur. Şimdi kapitalizmin bayrağını Amerika ele almıştır. Dünya milletlerini Avrupalı eski kapitalistlerle birlikte Amerika sömürüyor. Amerika, bu büyük kapitalist şebeke sürüp gitsin diye Asyada dövüşüyor. Gerekirse dünyanın her yerinde de dövüşecek.

Geri kalmış memleketlerde kapitalistlerin yüzdecileri, komisyoncuları var. Bunlar kapitalistlerin ürettikleri ürünleri, geri kalmış memleketlerde satarlar, yüzdelelerini alırlar, gerisini de Avrupadaki, Asyadaki AĞALARINA gönderirler. Bunlar montaj sanayisi kurarlar. Montaj sanayisini de yerli bir sanayiymiş gibi tekmil millete yuttururlar. Kapitalist düzenle idare edilen memleketlere kapitalistler, Avrupalı, Amerikalı sömürgeciler yerli sanayi kurdurmazlar, buna izin vermezler. Yerli sanayi kurulursa bir memlekette, gerçek bir yerli sanayi, o memlekette sömürgecilerin pabucu dama atılır. Bakın bir örnek vereyim. Bizde bir mensucat sanayisi var. Kumaşımızı, bezimizi, basmamızı biz dokuyoruz. Dışarıya hiç muhtaç değiliz. Artık Avru-

palı kapitalistler bize dokunmuş mal satamıyorlar. Ne oluyor, paramız memleketimizde kalıyor. Diyeceksiniz ki, Avrupalı, Amerikalı sömürücüler buna nasıl izin verdiler de bizim memlekette mensucat sanayisi kurulabildi? Mensucat sanayisinin temeli Atatürk devrinde atıldı. En büyük sebep bu. Bir de Avrupalı, Amerikalı sömürücüler işlerini dokuma sanayisinden başka kollara kaydırdılar. Yani geri kalmış memleketlerde yerli dokuma sanayisi kurulmasına izin verdiler. Dokuma sanayisinin sömürü oranı öteki kollardan daha azdır.

Kapitalist düzen bütün yöntemleriyle bir sömürü düzenidir. Delme takmadır. Çetebaşı, Avrupada, Amerikada oturur. Kol kol memleketlere ajanları yayılmıştır. Bu ajanlar politik güçleri, basını, radyoyu ellerinde tutarlar. Tabii hepsini değil, büyük kısmını.

Bununla o memleketin milli güçlerini yıpratmaya çalışırlar. Kapitalist düzen sürüp gittikçe geri kalmış bir memlekette yerli sanayi kurulamaz. İzin vermezler. Bu, mümkün değil. Çünkü yerli sanayi kurulduğu an YENİ SÖMÜRGEÇİLİK bitmiş demektir. Avrupalı, Amerikalı deli mi, bindiği dalı keser mi?

Onun için şimdi bizim idare edildiğimiz düzende yerli, milli sanayi kurulamaz. Kurduramazlar.

Biz şimdi beynelmilel kapitalizmin pençesinde inleyen, yok olmaya yönelmiş bir milletiz.

Kurtuluş çaresi ne? Bir tek kurtuluş çaresi var, o da sosyalist düzene yönelmek. Başkaca kurtuluşumuzun, geride kalmış bir memleketin kurtuluşunun mümkünü, çaresi yok.

Çok yazdım, gene de yazacağım. Geri kalmış memleketleri eline almış kapitalist düzen, hegemonyasını sürdürebilmek için ne yapar? Önce o memleketin asli güçlerini çürütmeye çalışır. Bu asli güçler nelerdir? Önce millet birliğidir. Onu parçalar. Kültürüdür, onu yozlaştırmaya çalışır. Dinidir, onu kullanmaya bakar. Tarihidir, onu küçümser. Çünkü bütün bu asli güçler, sömürüyü, alçaltılmayı bir gün sezince kapitalizmi yok edecek güçlerdir. Bu güçler yok edilmeden bir millet sonuna kadar sömürülemez.

Öyleyse en uzaktan, en yakından beynelmilel kapitalistlerle ilişkisi olanlar milliyetçi olamazlar. Kapitalist düzen, milliyetçi-

liğin tam zıddıdır. Kutsal millet kavramını kullanırlar. Sömürülerine kalkan diye kullanırlar. Geri kalmış memleketlerdeki milliyetçi geçinenlerin bir kısmı kapitalistlerin bilinçli uşaklarıdır. Bir kısmı kutsal milliyet kavramına saygısı olan aldatılmış, çağımızın milliyetçiliğinin ne olduğunu bilmeyen kişilerdir.

Çağımızın milliyetçiliği sosyalizmle başlar, onunla biter. Sosyalizm insanın, milletin bağımsızlığı, yüzde yüz hürriyetidir. Sosyalizm, yitirilmiş insanlık, yitirilmiş millet onurunu insanlığa geri verecek bir düzendir.

Dine gelince, kapitalizm din sömürüsünü kalkan diye kullanır. Eğer kullanmazsa onu yerin dibine batırır. Burjuvalar, derebeyleriyle dövüşürlerken en büyük düşman olarak dini almışlardı karşılırlarına. Parolaları dinsizlikti. Bugün dini kalkan diye, milletlerin alınterine karşı kullanıyorlar da susuyorlar. Din, şimdi şu anda, milletleri yok etmeye çalışan kapitalistler aleyhine dönsün de bir seyreyleyin gümbürtüyü. Bir seyreyleyin din aleyhtarı kampanyayı. Şimdi dini kullanıyorlar da burjuvalar, kapitalistler dindar gözükyüyorlar. İki yüzyıldır din için yapmadığını bırakmayanlar burjuvalar değil mi? Dini yok etmeye çalışanlar. İki yüzyıldır dinle, dindarlarla dövüşen, onları yok etmeye çalışan burjuvalara şimdi ne oldu da sahte dindar kesildiler? Ramazanlarda İmam Hatip Okullarında iftar yemeği verenlerin birçoğunun hayatlarına bakın, Allahla kitapla, dinle imanla hiçbir ilişkileri var mı? Şu burjuvaların, dindar burjuvaların yaşayışlarını, gece kulüplerini, yedikleri türlü herzeyi görüyorsunuz ya, dinle imanla en küçük ilişkileri var mı?

İmam Hatip Okulları azıcık kendine gelsin, azıcık Türk milletinden yana olsun, yani beynelmilel soyguncu şebekesinin ne olduğunu anlasın, bakın bakalım yerinde kalabilir mi? İftar yemekleri mi? Ağı yedirir kapitalist, adama ağı, iftar yemeği yerine. İki gün içinde İmam Hatip Okullarının yerinde yeller eser. Köy Enstitülerinden bin beter ederler onu.

Dini, İmam Hatip Okullarını Türk milletinin alınterine karşı kalkan diye kullanıyorlar da, bu kadar yüz veriyorlar onlara kapitalist burjuvalar.

Kendi milletlerinin ecnebi kapitalistler tarafından sömürülmesine, öksüzlerin, hastaların, elsizlerin, dilsizlerin, tüyü bit-

medik yetimlerin haklarının yenmesine, halk uyanmamış diye onların sömürülmesine yardımcı olanların, yardım edenlerin, milliyetçi güçlere karşı gelenlerin din adamı olmalarının mümkünü yoktur. Dindar olmalarının mümkünü yoktur. Allah onları kahredecektir.

Hiç kimse uykuda kalmaz. Namuslu hiç kimse vatanını esarete koymak istemez. Bir gün İmam Hatip Okullarının fıkara köylü çocukları da uyanacaklardır. İşte o zaman seyreyleyin siz burjuvaları. Bakın bu okullara atacakları iftiralara. Köy Enstitülerinin başına gelenleri mumla arayacak İmam Hatip Okulları... İşte gene o zaman da İmam Hatip Okullarını Köy Enstitüleri gibi milletin aydınlık güçleri savunacaktır. Millette karşı gelen, onun sömürülmesini isteyen, milletin alınterine karşı ecnebi kapitalistlerin, onun içindeki uşaklarının yordakçılığını yapan, milletin alınterine karşı onların elinde kalkanlık eden hiçbir kurum sonuna kadar yaşayamaz. Bu din de olsa...

Çağımızda milliyetçilik de, dindarlık da bir bilinç işidir. Ben milliyetçiyim derken, adam bilmezse, gider millet düşmanın kucağına düşebilir ve millet hayını olabilir. Ben dindarım derken, gider de din düşmanı kapitalistin kucağına düşüverir. Dininden de, Allahından da olur. Üstelik de milleti esir edenlerin aleti durumuna düşüverir.

Kılı kırk yarmalıyız. Çok çok düşünmeliyiz. Bir insanın alet olması kadar iğrenç bir şey yoktur. Hele bu aletlik milletin faydasına karşı kullanılırsa. En korkacağımız şey alet olmak olmalıdır.

Milliyetçiyim diyenin, dindarım diyenin, iyi niyetli olanın, kapitalizm nedir, sosyalizm nedir, bunları iyi öğrenmesi gerek. Bilmeden, hangi yandan olursa olsun kavgaya girmek, kötü bir şeydir. İnsanlığa yakışmaz. Bilmeden kavgaya girmek, alet olmak demektir. İnsan insandır. İnsan, yaratıklar içinde en saygı değer yaratıktır. İnsan, alet değildir.

Lanet olsun aletlere...

Ben burada diyorum ki, tekrar ve tekrar söylüyorum ki, sömürgeci kapitalistlerle en yakın en uzak, en küçük bir iliş-

kisi olan, onların türküsünü çağırın dindar da olamaz, din adamı da.

Ben burada birtakım dostları suçlamaktan daha çok, bir düşünceye çağırıyorum. Düşünüp gelsinler, sen haksızsın desinler. Yeter ki düşünsünler...

2.5.1967

Doludizgin

Şöyle, düşünüyorum da Urfanın köyleri aklıma geliyor. Urfanın köylüklerinde, Mardinin köylüklerinde altı saatlık bir uzaklıktan sırtında su taşıyan kadınlar görmüştüm. Susuz köyler aklıma geliyor. Güneydoğu Anadolu köylüsü kışın göleklerde biriktirdiği pis suları, itiyle atıyla, sığırıyla birlikte içer. Sapsarı, irin gibi suları olan gölekler aklıma geliyor. Yastık yatak bilmeyen, yastık yerine bir kütüğe başını koyan, çırlıçıplak Toros köylükleri geliyor aklıma. Yeraltındaki binlerce köyü düşünüyorum. Üç bin yıl önce de böyleydi bu köyler. Hayvanlarıyla aynı yerde, aynı koşullar altında yaşayan köylükleri düşünüyorum. Işıksız Orta Anadoluyu düşünüyorum. Köylüler okuma yazma bilmezler. Bilse bile yüzde beşi, altısı bilir. Uyumuş, uyanmamış, şu vatan üstünde bizimle birlikte yaşayan, kardeşlerimiz dediğimiz insanları düşünüyorum. Bir lokmaya muhtaç eylediğimiz, elinde avcunda ne varsa aldığımız, derisine kadar, Avrupalı, Amerikalı kapitalistle bir olup soyduğumuz, sömürdüğümüz, iliklerine kadar sömürdüğümüz insanları düşünüyorum. Ve insanlığımdan utanıyorum. Vatan, diyorlar, bir kulağımdan girip bir kulağımdan çıkıyor. Millet, diyorlar, yaaa, millet ha... Bu yoksul, bu yaralı toprak üstünde... Ve Türkiyede oturan burjuvalar... Konuşuyorlar, gülüşüyorlar, yiyorlar, içiyorlar, milyonları milyonların üstüne koyuyorlar. Şu yaralı toprakta, şu yoksulların yoksulu ülkede peri padişahı hayatı yaşıyorlar. Yoksulu daha yoksul, aç daha aç, hastayı daha hasta, perişanı daha perişan ederek peri padişahı hayatı yaşıyorlar.

Bir de millet var. Yüzyılların onurlu bir milleti. İşte onun onuruyla oynuyorlar. Peri padişahı hayatları sürüp gitsin diye, dünya önünde onun onurunu beş paralık ediyorlar. Size bir şey söyleyim mi, Kıbrıs gidecek. Ne evliyayım, ne de kehanetim var. Ama Kıbrıs gidecek. Tüyü bitmedik yetim haklarını, emeklerini kapitalistlere soyduranlar, azıcık faydaları için, ağalarının hatırı için Kıbrısı Yunanlılara vermezler mi sanıyorsunuz. Az bekleyin, göreceksiniz.

Şu demokrasi oyunu çıkınca halkta birazıcık uyanış oldu. Bir düzen oyunu olarak çıkardılar demokrasiyi ortaya. Baktılar ki iş ciddiye gidiyor, halk uyanıyor. Menderes oyuna son vermeye kalktı ve verdi de. Sonra dünya başına yıkıldı. Şimdi de baktı ki AP iktidarı, iş ciddiye biniyor. O da oyun saydığı bu işe son vermek için elinden geleni yapıyor. Ve halk gittikçe uyanıyor. Ve burjuvalar iktidarı gittikçe demokratik düzene paydos diyor. Fiilen paydos demiş zaten. Hepimizin, tek mil halk adamlarının peşinde açıktan açığa yıldırma polisleri. Çetin Altan, Aziz Nesin olayı... Her yazımızdan bir mahkeme. O da Anayasayı savunan yazılarımızdan dolayı. Telefon dinlemeler, mektup açmalar. Polis iftiraları, zulüm baskıları, işkenceler... Soygunlar, soygunlar, soygunlar...

Halkların uyanışının önüne zor geçilir. Halkların hürriyet isteklerinin önüne zor geçilir. İşte Menderes örneği! AP iktidarı demokrasiyi, Anayasayı kaldırmaya doğru doludizgin uçup gidiyor. Gitsin bakalım. Yolu açık olsun bakalım. Anayasa güçleri ona nerede dur diyecek bakalım. Anayasa güçleri nasıl, ne zaman onun aklını başına getirecek bakalım.

Şöyle, düşünüyorum da yoksullar, şöyle, düşünüyorum da on bin yıl öncesini yaşayan halkımız aklıma düşüyor. Perişan olmuş, bitmiş, ezilmiş halkımız. Ve bir harabe ülke. Beri yanda da sofrasında kuşsütü bile olan, *peri padişahı hayatı yaşayan bir azınlık* geliyor aklıma. Sonra kahroluyorum, utanıyorum. Sonra sonra, bu memleketi sevenlerin hepsi, hepsi Çanakkaledede mi, Dumlupınarda mı kaldı, diyorum.

1.8.1967

24 Saat

24 saatin 24 saatinde yalnız, sosyalizmi düşünmek... Bütün benliğini, varını yoğunu onun uğruna koymak... 24 saatin 24 saatinde yalnız, insanlığın mutluluğu için yaşamak... Ve bu yaşamayı hayatının mutluluğu eylemek... İnsan bu mutluluğa, bu güzelliğe varınca her şey biter. Bütün kirlerinden arınır, bencilliğini yitirir, aşırılıklardan vazgeçer, ne çekememezlik, ne kıskançlık, böyle ilkel duygular, semtine bile uğrayamaz, insan, gerçek insan olur.

24 saatin 24 saatinde yalnız, sosyalizmi düşünmek... 24 saatin 24 saatinde yalnız, insan mutluluğu için yaşamak... Cümle kirlerinden pirüpak olursun.

Bu 24 saati söyleyen, büyük bir dövüş adamıdır. Büyük ve başarılı. Ama gerçekleştirenler yüz binlerce inanmış insandır. Yüz binlerce insan, bu kavgaya canını kanını koymasaydı, elinin ucuyla tutsaydı, şimdiye hiçbir şey olmazdı. Yüz yıldır yerimizde sayardık.

İşte canını dişine takmış Vietnam halkı. İşte 1922'nin Türk halkı. Benliklerinden dışarı çıkıp yüzde yüz bir kavganın insanı olmasalardı, bu büyük kavgayı gerçekleştiremezlerdi.

Bir kavgaya giren adam, benini, kendini ilk düşündükçe, o adam sonuna kadar yenilgide demektir. Bir süre başarıda olsa da, başarılı görünse de... Kavga kir götürmez. Bir gün bir geçit gelir, ak koyun, kara koyun ayan beyan ortaya çıkar. Hiç kimse, hiçbir zaman insanoğluna yutturamaz. Yutturdum sananlar, kendileri hapı yutmuş kişilerdir. Dahi olan

toplumdur, kişiler değil. O hiçbir şeyi, hiç kimseyi yutmaz. Haa, kişiler arasında da dahiler vardır. Ama iyiyi de kötüyü de hiç yutmayan, toplumdur. Toplumun dehasına inandın mıydı, hiçbir kötü yönünü saklamak gerektiğini duymazsın, nasıl olsa toplum senin o yönünü görecektir, saklayamazsın. Bir de bazı yarı manyak, kendilerini dahi, toplumu ahmak, her şeyi yutar sanan kişiler var. Kozlarını bunun üstüne kurarak hareket ederler. Ve bunlar, çok başarılarla da ulaşırsalar, bir gün bu akılsızlıklarının cezasını çekerler. Eğer bir insan salt kendi benini tatmin etmek için bir kavgaya girmişse, bu er geç ortaya çıkar. Ve bu adam gerçekten de kavgaya faydalı olmuşsa... O da meydana çıkar. Toplum dehası korkunç ince bir aynadır, orada herkes olduğu gibi gözükür. Toplumu hiç kimse aldatamaz. Bu inanca da, senin saflığındır, diyen çıkacak. Varsın desinler. Biliyorum, toplumun, nicelerini yuttuğu üstüne de örnekler gösterecekler. Büyük adam, küçük adam adı verecekler bir sürü. Zamanında bak şu adamı nasıl yutmuş toplum, diyecekler. Bu yargıları bile toplumun yutmadığıdır. Bugün değilse, yarın yutmayacağıdır.

Sosyalist kavgaya gibi, bütün insanlığın kavgası olan bir kavgaya kir götürmez. Ya saf yürekle, pırl pırl girersin, ya kavgaya sana öyle bir tokat atar ki, allak bullak olursun.

24 saatin 24 saatinde yalnız ve yalnız kavgayı düşünmek... Çoluk çocuğundan önce. Evladü ayaldan önce. Hayatından önce. Örnekler bundan başka türlüünü göstermiyor.

Umut insan içindir. Umutsuzluk da. Son günlerde, yoremizde olup bitenlere bakacak olursak, umutsuzluğa düşeriz. İçimiz kararır. Birtakım bencil, kavgadan da, her şeyden de önce kendilerini düşünen insanlarla karşılaşırız. Günümüzün geçidine ister istemez gelmiş dayanmış kişilerdir bunlar. Ortaya çıkmışlardır. Geçitten önce adam saydıklarımızın sapır sapır nasıl döküldüklerini görmüşüzdür. Günümüzün geçidi, bunların belli olduğu geçittir. Herkesin geçidi bir olacaktır. Herkes kendi geçidinden geçerken kim döküle, kim kala, onu geçit bilir. Kavgaya hayatının dar geçitleri belalıdır. Kimse kendine, gücüne güvenmesin. Kavgaya verdiği kadar temiz yüreğine, hilesiz yüreğine güvensin.

Eğer 24 saatin 24 saatında kavgayı, insanların mutluluğunu düşünmüyor, öyle görünmeye çalışıyorsak, insanlar bunu çabucak anlayacak, bizi, ona göre yargılayacaktır. İnsan kendi aklı ve kendi yüreği kadar büyüktür. Ve kendi çalışkanlığı kadar. Kendi beninin dışına çıkıp kendini yüzde yüz bir kavgaya vermek, güçlü, bir olgunluğa gelmiş kişilerin işidir. Elbette bunu bütün insanlardan bekleyemeyiz. Bir insan kendini yüzde yüz bir kavgaya verdiğini sanır da, döner bakar ki, yalnız kendine vermiş kendini sonunda. Bu da var. Bu insan da kendi yerini bulur.

Ve karşılık değil, tarih yapmak değil, hatta kendini tatmin etmek de değil... Şan, şöhret değil... İnsanların mutluluğu için dövüşmenin mutluluğu... Gece gündüz, gecenin gündüzün her anında başka insanları düşünmenin tadı. İnsanların kendi namuslu dünyasında yaşamanın tadı, mutluluğu. Hiç kimseyi kıskanmak istemem, hiç kimseyi hayran olunacak kimse saymam, dünyasını namuslu kılan insandan başka.

Fedakarlığın tadı da değil. Sadece 24 saatin 24 saatında insanların mutluluğu için dövüşmenin tadı, mutluluğu. Buraya kadar gelen insan, kıskanacak kadar küçülmez. Buraya kadar gelen insan, dedikoduyla karşısındakini yıkmaya çalışacak kadar insanlığını aşağılayamaz. Buraya kadar gelen insan, kavgasını azıcık benine satamaz. Buraya kadar gelen insan, politik hilelere başvurup bir emekçi örgütünü düşmanla birlik olup yıkmaya çalışamaz. Hem de ilk olarak halka ulaşmış bir örgütü. Susmasının bile kavga olduğunu bilir. Ve onun susması belki de kavgada en büyük güç olur.

Ama bu olgunluğa erişmiş adamı bulmak... Vardır, vardır. Çok şükür ki vardır. Yoksa bu kadar kir pas içinde, bu kadar düşman arasında, bu kavga böylesine yürür müydü?

24 saatin 24 saatında, iliklerine kadar... İnsanoğlunun güzelliğidir de bu.

12.9.1967

Halka Rağmen Halk İçin mi?

İnsanlar yoksul bırakılıyor. Okutulmuyor. Bilinçli olarak karanlıklara itiliyor. İnsanlar kör kalsın, sağır olsunlar diye her şey yapılıyor.

Türkiye, burjuvazinin idealist devrini yaşamadı. Bilinçli olarak yönetici bölüğü halkın üstüne yüklendi. Onlar için halk dediğin bir köleler topluluğudur. Onlar için halk sağılması gereken, sömürülen bir üretici tabakadır.

Halk tabakasından bir adam olduğum için bu yönetici bölümünün halka nasıl baktığını, nasıl davrandığını biliyorum.

Atatürk devrimleri için, "Halka rağmen halk için devrimlerdir," diyorlar. "Onun için kanlı olmuştur," diyorlar. Gerçek olan bir şey varsa, halkımız Atatürk devrimlerinin birçoğuna karşı koymuştur. Şapkaya karşı koymuştur. Tekkelerin, medreselerin kapatılmasına karşı koymuştur. İrili ufaklı daha birçok devrime... Devrimlerimizin birçoğu halka rağmen olmuştur. Bu da bir gerçek. Bütün bunlara rağmen halkımız Atatürkü çok sever. Atatürk öldüğü zaman her evden bir ölü çıkmışçasına ağladı Türk halkı. Avşar Türkmeninde, Çukurova Türkmeninde, Kürtlerde sevgili ölülerine kadınlar ağıt yakarlar. Bu bir gelecektir. Atatürk öldüğünde, hani şu tekkeleri kapatan, şu şapka giydiren, şu kutsal yazıyı değiştiren Atatürk, Avşar Türkmeninde, Çukurova Türkmeninde, Kürtlerde halk kadınları kendi ölüleri imiş gibi Atatürk için ağıtlar yaktılar. Niçin başka hiçbir örnek vermiyor da ağıt yakma veriyorum? Ağıt yakma işi, sevginin içe işlemesidir. Halkın bir insana yüzde yüz sahip çıkma-

sıdır. Eeeee, diyeceksiniz ki, halk hem Atatürke karşı geliyor, hem Atatürkü seviyor. Bu ne perhiz bu ne lahana turşusu, diyeceksiniz. Bu ne tutarsız iş, diyeceksiniz. İşin içinde iş var. Atatürk devrimleri içinde bir devrim var ki, işte devrim olan odur. Halkın hayatıyla yüzde yüz ilgili olan devrim odur. O da, *hukuki eşitlik* devrimidir. Osmanlı devrinde halkla derebeyler, yöneticiler ve ağalar arasında hukuki eşitlik yoktu. Hiç olmazsa uygulamada yoktu. Atatürk, bir çoban da bir, bir paşa da bir, bir ağa da bir, bir bey de, demişti...

Halka rağmen halk için sözünü kim icat etmiş? Biliyorum, bir çağın temel düşüncelerinden biridir. Sanki halka rağmen halk için bir şey yapılabilinirmiş gibi. Çağımızın büyük devrimlerine bakın, hepsi halkla beraber halk için yapılmıştır. Küba devrimi, Çin devrimi, Cezayir devrimi... Hepsi hepsi halkla birlikte yapılmış devrimlerdir. Halka rağmen halka bir iyilik yapmanın hiç gerekliliği yok. Halk öyle, bazı ahmakların sandığı gibi ahmak değildir. Onun canına dokunan devrimlere yönel bakalım. Bak bakalım, seninle canıyla başıyla beraber değil mi?

Toprak reformunu ele alalım. "Toprak reformu! Toprak reformu!" diye halk ne kadar uyutulmuştur. Son kırk yıl içinde kaç kere, sana toprak vereceğiz diye çıkılmıştır halkın karşısına. Halk Partisi çıktı böyle, Demokrat Parti çıktı böyle. Yaa, Demokrat Parti bile çıktı. Üstelik Demokrat Parti ilk yıllarında halkın karşısına Bolşevik propagandası yaparak çıktı. Bütün vaatler fos çıktı. Toprak reformu işi, yozlaştırılmış bir iştir.

Toprak reformuyla, çağın getirdiği öteki eşitlik düşünceleriyle halkın karşısına çıkalım, ona ulaşalım, ona derdimizi anlatabilelim bakalım, bizimle mi birlik oluyor burjuvalarla mı? Burjuvalar dini, halkın uyanmamışlığını, gelenekleri sömürüyor diyeceksiniz, burjuvaların elinde büyük, etkili silahlar var, basın gibi, radyolar gibi, televizyon gibi, en belalısı para gibi, diyeceksiniz. Hepsi halkın faydası ve halkın dehası karşısında vız gelir. Halka, yeter ki, en küçük imkanla da olsa ulaş ve ona derdini anlatabil. Ve halka ulaşabilmek için bir ortam yarat. Bu ortamı yaratmak, derdini halka söyleyebilmek... Mesele yarı yarıya halledilmiş demektir.

Halk anlamıyor, gidiyor, kendi düşmanıyla birlik oluyor, diye umutsuzluğa düşmek en kötüsüdür. Dövüşü yitirmektir. Kendini, gücünü yitirmektir. Ne koydun ki avucuma, ne süreyim yüzüne. Halka ne verdik ki alamadık. Yüzyılların köle hayatını yaşayan halka, kölelikten başka bir şey öğretilmemiş halka bağımsızlık, insan olma, demokrasi düşüncesini, eşitlik düşüncesini ilk günde nasıl anlatırsın. Armut piş, ağzıma düş. Hele azıcık çalışalım, hele azıcık canımızı dişimize takalım, hele azıcık halkla haşır neşir olalım, hele azıcık halkın elini tutalım, hele azıcık halka tepeden bakmayalım, hele azıcık, hele azıcık, hele azıcık... Görelim bakalım halk dediğimizin ardında kalıyor muyuz? Önümüze düşüp de bizi selamete ulaştırmıyor mu? Asyanın güzel halkları gibi.

Şu kafamıza dank desin ki, şunu bir iyice bilelim ki, halka rağmen halk için bir çabaya hiç lüzum kalmayacak halk için halkla birlik olduğumuz zaman. Halkla birlik, halk için... Halkla birlik, halk için. Hakla birlik, halk... Bana başka türlü bir hayal gibi geliyor, kusura bakmayın ya...

19.9.1967

Curnalcılık Üstüne

Türkiyede oturan burjuvalar demokrasiye düşmandırlar. Bunu her davranışlarıyla belli ederler. Türkiyede oturan burjuvalar demokrasiden ışıık görmüş baykuş gibi korkarlar. Çünkü bu burjuvazi, güçsüz bir burjuvazidir. Temelsizdir. Hiçbir insani ilkesi yoktur. Çünkü bu burjuvazi Türkiyedeki bürokrasinin ve sömürgeci güçlerin yarattığı, uydurma, yapma bir burjuvazidir. Demokrasiyi ne istemişler, ne de onun uğruna savaşmışlardır. Zorla kabul ettikleri bir düzendir bu. Başlarına bela olmuştur. Atlarını oynattıkları, Türkiyeyi har vurup harman savurdukları devre 1950 ile 1960 arasındır. Bu acayip sınıf ancak on yıl demokratik düzeni sırtında taşıyabilmiş, güçlendiğini sandığı an da demokratik düzenin beline vurmuştur tekmeyle. Yüzde yüz bir faşizme gitmeyi denemiş, becerememiş, 27 Mayıs'ta belasını bulmuştur.

Geri kalmış bir memleket, biçimsel demokrasinin kolay kolay gelişebileceği bir ortam değildir. O memleketin komprador, gayri meşru kazançlı, satılmış, hatta ister istemez politik, ekonomik anlamda, vatan hainliğine kadar varmış burjuvası için demokrasinin açık seçikliği, demokrasilerde halkın hızla uyanması bir ölümdür. Türkiyede oturan burjuvalar bunu çok iyi biliyor. Türkiyede demokratik düzenin tutunmaması için ellerinden her geleni yapıyorlar. 27 Mayıs Anayasasını, Türkiyede oturan burjuvaların çoğunluğu istememiştir. Ve 27 Mayıs Anayasasına karşı geniş bir kampanya açılmış, en iğrenç yollara, yalanlara başvurularak halk kandırılmaya çalışılmış, 27 Mayıs

Anayasasına oy verilmemesi istenmiştir. Fakat devrimci güçler işe sıkı sıkıya sarılmışlar, bu yüzden de Anayasa, Türk halkınca onaylanmıştır.

Bu kadar çürük, bu kadar köksüz, taklit burjuvazi aşağılık bir faşizmden başka bir düzen düşünemez ve bu düzenden başka bir düzende de yaşayamayacağını sanır. İlerici güçlere bunun için böylesine iftiralar yağıdırıyorlar. Onun için korkunç bir iftira, yıldırma, curnal kampanyası açmışlar. Her hareketleri Anayasaya karşıdır, Anayasa halk oyunca onaylandığından bu yana. Onun için her önlerine gelene komünist, Rus casusu diyorlar. Onun için, bağımsızlık taraftarı gencecik Türk çocuklarına hamam oğlanı diyecek kadar alçalıyor, hainleşiyor, köpekleşiyorlar. Onun için, milletin kişiliğini kendi kişilikleri gibi aşağılatmaya, öldürmeye çalışıyorlar. Onun için, *"Bu millet bağımsız yaşayamaz, Amerika giderse Rusya gelir"* cinayetini işliyorlar. Sanki koskocaman Türk milleti hiç bağımsız yaşamamış gibi. Onun için yıllardan bu yana halkı ilerici güçlere karşı kıyıma çağırıyorlar. İftira için, curnal için başvurmadıkları aşağılık çare kalmıyor. Anayasaya rağmen ilerici güçler üstünde inanılmaz bir baskı rüzgarı estiriyorlar, yalanla dolanla. Komünist diye öğretmenleri tutuklattırıyorlar, iki gün sonra öğretmen beraat ediyor. Onlar gene utanmıyorlar. Başka bir yerde, başka bir öğretmeni gene tutuklattırıyorlar. Bir öğrenciyi, bir genci... Tutuklama ha tutuklama, beraat ha beraat... Ve iftira ve beraat kampanyası durmadan, durmadan işliyor. Büyük baskı silahları bu. Tutuklama müessesesini yozlaştırıyorlar böylece. Yakında, iftirayla her tutuklanan vatandaş bir kahraman, ermiş mertebesine yükselecek halk gözünde. Beklesinler.

İşçi Partisi kurulduğu günden bu yana Anayasanın tek candan savunucusu oldu. Çünkü Anayasa, demokratik düzeni sağlıyor, demokratik düzen de emekçilerin işine geliyordu. Türk aydınlarının, yan tabakalarının işine geliyordu. Bu sebepten savaş, Anayasa düzenini yozlaştırmaya, yıkmaya çalışanlarla onu korumaya, sürdürmeye, ayakta tutmaya çalışanlar arasında veriliyor. İşçi Partisine tehlikeli yolda diyenler, bindikleri dalı kesen yapmacık ilericilerdir. Anayasayı, demokrasiyi savunmak mı tehlikeli yol? Toprak reformu yapmak mı teh-

likeli yol? İthalatı, ihracatı, bankacılığı devletleştirmek istemek mi tehlikeli yol? Yüzyıllarca bağımsız yaşamış büyük bir milletin yüzde yüz bağımsızlığını savunmak mı tehlikeli? Alışmış kudurmuştan beterdir; alışmış, curnallayacak. Alışmış bir kere. Curnalcılık silah olarak kullanılınca bir memlekette, o memleketin aydını bu iğrenç silaha sarılınca, iyisi de kötüsü de bu beladan yakasını kurtaramıyor.

Türkiye İşçi Partisinin tepesinde bir demokles kılıcı. Her gün binbir iftira, binbir kapatma tehdidi. Üyelerini iftirayla tutuklamalar... İğrenç terörler... Türkiye İşçi Partisi üstüne oynanan aşağılık burjuva oyunları, değil bir demokraside, değil böyle sağlam bir Anayasada, en kötü bir düzende, faşizmde bile oynanamaz.

Yedi yıllık demokrasi deneyinden sonra burjuvalar akıllarını başlarına almalılar. Kadere rıza demeliler. Şu geçen yedi yıl Türkiyede Anayasa düzeninin onlar tarafından değiştirilemeyeceğini onlara öğretmeliydi. Türkiyede oturan burjuvalar Anayasayı değiştirecek bir güçte değildirler. İftira, yalan, curnal öyle silahlardır ki, kullananı yok eder. Anayasaya karşı son silahları bu. Kötü, aşağılık bir silah. Azıcık akılları olsa anlarlardı ki, bu silahı kullanmak hiçbir işe yaramıyor.

Türk emekçileri, ilerici güçleri Anayasayı savunuyorlar. Türk burjuvalarının Anayasa düzenini hiçbir şekilde, arkalarında dünya gücü Amerika da olsa yıkmaya güçleri yetmeyecektir. Anayasa düzeni yıkıldığı gün Türk burjuvaları da ortadan silineceklerdir.

Türkiyede yaşayan burjuvaların ayakta kalmaları, Anayasa düzeninin yaşamasına bağlıdır. İşte bunu anlamıyorlar. Bu düzende ne kadar uzun yaşarlarsa yaşarlar. Bunu kabul etmeliler de işi çıkırından çıkarmamalılar. Emekçiler gibi, ilericiler gibi onların da Anayasa düzenine dört elle sarılmaları gerek.

Ya bu demokrasi devesini güdecekler, ya da bu diyardan çekilip gidecekler.

14.11.1967

Milliyetçilik

Yirminci yüzyılda, hele geri kalmış bir memlekette, hele sömürgecilik belası altında inleyen, sömürgecilerce sımsıkı sarılmış bir memlekette milliyetçiliği tanımlamak zor olmasa gerek. Ama gel gör ki, bu kadar belli, bu kadar açık seçik bir kavram üstünde bile biribirimize düşüyoruz. Geri kalmış öteki milletlerden birçoğu bize kanlarıyla milliyetçilik örnekleri verdikleri halde, çağımızda kanla verilen milliyetçilik örneklerini her gün yaşadığımız halde. Hiç olmazsa bu basit, bu açık seçik kavram üstünde anlaşılabileydik...

Yirminci yüzyılın sömürgecileri ne istiyorlar, amaçlarına varmak için hangi aracı kullanıyorlar, ne biçim bir savaşlar, bunu bilmekte, hem de çok iyi bilmekte fayda var.

1- Beynelmilel sömürgeciliğin işgal çağı. Bu çağda sömürgeciler askerlerini gönderip bir memleketi işgal ediyorlar, zor kullanıyorlar, o memleketin halkını tutsak eyliyorlardı. Bu safhanın adına Kolonyalizm dediler. Kolonyalizm çağı sömürgeciliği, bir milleti toptan soyup soğana çeviriyordu. Burjuvasını, proleterini, yani her sınıfı, yani her bölüğü... Kolonyalizm çağının Milli Kurtuluş Savaşları, bu yüzden, bir sınıf savaşı değil, bir milletin topyekun savaşı niteliğini kazanıyordu. Burjuvalar sömürgecilerin işbirlikçisi oluyor, onlara kulluk ediyorlardı ama, milli burjuva dedikleri bir bölüm de Milli Kurtuluş Savaşlarına katılıyordu.

2- İkinci Dünya Savaşından sonra, çoğunlukla, sömürge memleketlerden sömürgeciler askerlerini çektiler. Sözümona

bağımsız milletler doğdu. Bu bağımsız milletler alayıyla ile Birleşmiş Milletlere de girdiler. Bilim adamları hemen işi sezdi-ler ve hemen sömürgecilerin oyununu anladılar. Askerlerden sonra gelen sömürgecilik başka türlüydü ve daha yaman, daha korkunç bir sömürgecilikti. Adına YENİ SÖMÜRGEÇİLİK dediler. Yeni sömürgecilik, birinci sömürgeciliğin deneylerinden bir faydalanmaydı. Sömürgeciler işgal ettikleri topraklarda yeni bir insan türü keşfetmişlerdi. Bu, geri kalmış memleketlerde doğmuş, gelişmekte olan yeni bir sınıftı. Burjuvaya özenen, onu taklit eden bir sınıftı. Bunun adına da *komprador burjuvazisi* dediler. Bunlar, geri kalmış memleketlerde sömürgecilerin menfaatlerinin bekçileri oldular. Sömürgecilerle işbirliği edip, onların çekip giden işgal güçlerinin, askerlerinin yerini tutup kendi milletlerini onlar adına sömürmeye başladılar. Ve sömürgecilerin askerlerinden daha zalim oldular. Olmadık işken-celer, insan soyunun utanacağı alçaklıklar yaptılar. Bir çeşit demokrazi oyunuyla komprador burjuvazisi diktatoryası kurdu-lar. Memleketlerin tekmiil ekonomileri ellerinde olduğu için ba-sını ele geçirdiler. Bütün propaganda araçlarını ele geçirdiler. Din kurumlarını ele geçirdiler. Milliyetçilik kavramı kutsal bir kavramdı, ona el koydular. Gerçek milliyetçileri vatan haini ilan eylediler. Ve milletler komprador burjuvasının bu oyunla-rını bir süre için yuttu. Şimdi, bugünlerde, sömürgecilerin ajan-ları olan komprador burjuvalarına karşı, Yunan cuntasının al-baylarına karşı olduğu gibi Milli Kurtuluş Savaşları, Milli Di-renmeler başladı. Bugünler dünyamızın geçit günleridir.

Komprador burjuvası bütün bir milleti, sömürü sürüp git-sin diye maddi ve manevi yok etmeye çalışırken, bu kompra-dor burjuva sınıfına karşı çıkacak sınıf hangi sınıf olabilir? El-bette proletarya sınıfı. Bir de yan güçler var. Bu güçler çoğun-lukla bürokrasi yöresinde kümelenen bir insan bölüğüdür. Sı-nıf niteliği göstermez. Bu bölük, faydası gerektirdiğinde burju-vaziyle, faydası gerektirdiğinde, proletaryayla işbirliği yapar. Cumhuriyet devrinde bu bölük, ilk zamanlarda halkla işbirliği yapar gibi olmuş, sonra halkla işbirliği işine yaramayacağı için, kaburgasından bugünkü komprador burjuvasını çıkarıp, sonra da onunla işbirliği yapmıştır. Bu bölük, sonuna kadar kompra-

dor burjuvasıyla işbirliği yapacak demiyorum. Bugünlerde bu bölüğün menfaatleri komprador burjuvasının menfaatiyle çatışıyor. Proletaryayla bir işbirliğine gidebilir. Ve bu yan güçler dediğimiz güçler geri kalmış memleketlerde, hele Türkiyede büyük güçlerdir. Örgütlü güçlerdir. Yalnız bu güçler kiminle işbirliği yapacaktır? Halk güçleriyle mi? Komprador burjuvasıyla mı? Bütün mesele bu.

Geri kalmış memlekette, ister istemez, komprador burjuvası tutumundan dolayı, bunlar beynelmilel sömürü şebekesinin ajanı olduğundan dolayı Milli Kurtuluş Savaşları sınıf savaşı oluyor. Proletarya, ister istemez, milli hareketin temel taşı oluyor. Yan güçler, ne kadar güçlü olurlarsa olsunlar, Milli Kurtuluş Savaşlarının temel taşları olamazlar. Sınıflar yan güçlerin ardından gidemezler. Ancak yan güçler, sınıflarla birlik olurlar. Bu, bilimsel bir gerçektir.

Bizim çağımızda Milli Kurtuluş Savaşları, yukarda sayıp döktüğüm nedenlerden dolayı, bir sosyalizmi kurma savaşı niteliğini kazanmıştır. Milli Kurtuluş Savaşı artık sosyalizmi kurma savaşıdır.

Bölmeli kafalarımızı azıcık daha durulaştırıp, milli gücümüzün can damarı olan yan güçleri, milli hareketin temel direği olan emekçinin yanına, sosyalizmin bayrağı altına çağırmalıyız. Bilmeliyiz ki, milli kurtuluş hareketinin başka türlüğü çağımızda mümkün değildir.

31.10.1967

Yoğurt

Milletler için de, kişiler için de kişilik sorunu çok önemli. Kişiliği olmayan bir insan, bir millet yarı yarıya ölü demektir. Bir milletin kişiliğini neler yapar, bir millet neler üstünde yükselir? Kişilik, sömürülmeye dayanamamak demektir. Aşağılanmaya dayanamamak demektir. Küçülmeye dayanamamak demektir. Kişilik kötülöklere, haksızlıklara, kim olursa olsun, karşı koymak demektir. Kişiliği yapan coğrafyadır, havadır, sudur... Tarihtir, geleneklerdir. Kişiliği yapan dildir, kültürdür. Aslında her milletin kişiliği vardır. Zamanla milletlerin kişilikleri yozlaştırılmıştır. Şu ya da bu sebep yüzünden.

Sömürgecilik çağı milletlerin kişiliklerini öldürme çağıdır. Milletlerin kültürlerini yozlaştırma çağıdır. Kişiliği olmayan millettten hiçbir şey bekleyemezsin. O bir tutsaktır. Bütün haksızlıklara karşı boyun eğendir. Yaratıcılığını yitirendir.

Kişiliği yok edilmiş, yozlaştırılmış bir insan, bir millet yaratıcılığını yitirmiştir. O, taklit eder. O, hiçbir şey yaratamaz. Bakın Türkiyede oturan burjuvalara, hiçbir şey yaratabiliyorlar mı? Hatta ne ticarete, ne sanayide, bilimden kültürden geçtik, hiçbir dalda bir şey yaratabiliyorlar mı? Dünyaya ekledikleri hiçbir şeyleri var mı? En küçük, en küçük.

Geri kalmış memleketlerin burjuvaları, bulundukları, yaşadıkları memleketleri de kendileri gibi yapmaya uğraşırlar. İstanbul dukağı burjuvaları yıllarca Fransız burjuvalarını taklit etmediler mi bütün kişiliklerini unutup? Kendi geleneklerini, tarihlerini, kültürlerini küçük görerek? Şimdi de Amerika, İngi-

liz burjuvalarını taklit etmiyorlar mı? Türk kültürünü, geleneklerini küçük görerek?

Çağımız bilinçli olarak insanın kendisine dönme çağıdır. Toprağına, geleneklerine, kültürüne dönme çağıdır. Dökme suyla değirmen dönmez denilen çağdır. Elbette insanlar birbirlerinin kültürlerinden faydalanacaklar. Bu doğal bir şeydir. Ama hiçbir kültür öteki kültürü öldürmeyecek, yozlaştırmayacak, yok etmeyecek... Bir millet kendi kültürünü yitirip öteki-
nin kültürünü taklit etmeyecek.

Bizim edebiyatımız çoğu zaman taklitçi bir edebiyat olmuştur. Bu edebiyatta yalnız kendine, halkına dönen kişilerdir ki, büyük olabilmişlerdir. Nâzım Hikmet yüzde yüz Türk kültürünün, Türk dilinin, Türk halkının şairidir. Nâzım Hikmet Fransız, Rus, Arap, Acem kültüründen sonuna kadar faydalanmıştır. Ama kendi milli kültürüne, kişiliğine sırtını dayadıktan sonra.

Ben Kafka'ya karşı değilim. Üstelik de şiirine, ustalığına hayranım. Hele Faulkner'ı çok seviyorum. Gerçekten edebiyata yenilik getirmiş kişilerdir bunlar. Çağımızın yenilik öncüleridir. Büyük kişilikleri vardır. Onları kendi koşulları ve kendi dünyaları, kendi gelenekleri, kendi dilleri, kendi kültürleri, kendi kişilikleri yaratmıştır. Faulkner'ın ustaları arasında Homerosu bulabiliriz. Belki de başustası Homerostur. Çok derinlemesine üstünde düşünmeden, onda Homerostan hiçbir iz bulamayız. Homeros, Faulkner'a çok şey öğretmiştir. Bu belli. Ama Faulkner onu taklit etmemiştir.

Şimdi biz de elbette Faulkner ve Kafka'dan bir şeyler öğreneceğiz. Dünya edebiyatında onlar birer aşamadır. Ama bunların ikisini de taklit etmeyeceğiz. Edersek yaratıcılığımız olmaz, ölür. Zaten kişilikler taklit edilemez, faydalanılır.

Her kişinin bir yoğurt yiyişi vardır. Olmalı. Bu yoğurt yi-yiştir ki, insanı insan eder, yaratıcı eder. İnsan kendine döndüğü an yaratmaya başlar. Kendi gibi yoğurt yediği an, yaratmaya, insan olmaya, millet olmaya başlar.

Bunun dibi başı da milli bağımsızlıktır. Millet olarak ne zaman bağımsız olmuşsak, dikkat edelim, o zaman yaratıcı olmuşuzdur. Bir Nâzım Hikmeti yaratan, Mustafa Kemal çağının ba-

ğımsızlığı, kendine dönüşüdür. Ve hala yaratıcı gücümüz azıcık da olsa sürüp gidiyorsa Mustafa Kemal çağının bağımsızlık düşüncesinden dolayıdır.

Yaratıcı insan, yaratıcı millet kendince yoğurt yiyen kişi ve millettir. Mustafa Kemal'in bağımsızlık politikasına dönüş, insanlığımıza dönüş olacaktır.

Bu da ancak sömürgecilerle ipi yüzde yüz koparmakla mümkündür. Komprador, taklitçi burjuvanın egemenliğini yüzde yüz kırmakla mümkündür. Yani bilimsel sosyalizmi kurmakla mümkündür. Çağımızda geri kalmış bir milletin sosyalist olmadan bağımsızlığı da mümkün değildir. Sosyalizm, insanlığın kendine, kişiliğine dönüşüdür. Dünyanın, inanılmaz bir yaratıcılığa kavuşmasıdır.

5.12.1967

Korku

“Korkunun ecele faydası yok,” sözü, önemli bir sözdür. Korkunun ecele faydası olmadığı gibi, tam tersidir de. Korku, yarı yarıya ölüm demektir. Her yönüyle, kişisel olsun, toplumsal olsun, korku bir çürütücüdür. Yakasını korkuya kaptırmışlar, çürümüşlerdir. Kişisel, toplumsal korkular üstüne araştırmalar yapılmıştır. Korkunun inciği cıncığı yoklanmıştır. Korku üstüne önemli sözler söylenmiştir. Korku, insanın temelli duygularından biridir. Sevinç gibi, üzüntü gibi, kıskançlık gibi... Hepsinden de, bütün duygulardan da şiddetli bir duygudur. İnsan tarihi, korkunun tarihidir de desek yeri var. Bizim üstünde durmak istediğimiz, olağan olan korku değil, hastalık haline gelmiş korkudur. Hangi duygu hastalık haline gelirse tehlikelidir. Sevinç bile, kıskançlık bile. Hastalık haline gelmiş korkunun temelinde güvensizlik, umutsuzluk yatar çoğunlukla. Kendine güvenini yitirmiş bir kişi, bir toplum, olaylar karşısında korku içindedir ve perperişandır. Çağımızın bilim adamları korkuyu tedavide, güvensizliği, umutsuzluğu yok etmeye çalışırlar en önce. Suçluluktan geliyorsa korku, suçluluk duygusunu da yok etmeye çalışırlar.

Korku ölümden beterdir. Bir bedene, bir topluma hastalık olarak girmişse o bedeni, o toplum bedenini yok eder.

Türkiyede oturan burjuvalar korkuyorlar. Gelişip büyüyen emekçi hareketinden dehşetli korkuyorlar. Bunu elle tutulur bir yoğunlukla görüyoruz. Korkuları onları insanca olmayan davranışlara götürüyor. İlkel, iğrenç duygulara sürüklüyor. Kan

davasına kadar gidiyorlar. Türkiyede oturan her bir burjuva, emekçilere ve emekçi öncülere dış biliyor. Ellerinden gelse bir kaşık suda boğacaklar. Uygarca demokratik savaş yerine kötü-lüğü, kan davasını tercih ediyorlar. Antidemokratik kanunlara sarılışları, durmadan polis çağırımları, savcılarını her an harekete geçirmeleri bundan. Emekçilere, emekçi öncülere iftiralar, karalar, küfürler hep bundan. Bir sınıf bu kadar korkunun çukuruna düşmese böylesine küçülemez. Böylesine küfre, iftiraya sarılamaz. Küfür, iftira, kara çalma çaresizliğinden imdat umamaz.

Türkiyede demokratik düzenin yıkılışı, Türkiyede oturan burjuvaların da yıkılışı olacaktır. Zulümlerini, sömürülerini herhangi bir değişiklikte böylesine başıboş sürdüremeyeceklerdir. Bunu onlar da biliyorlar. Ama öyleyse bugünkü Anayasa düzenini niçin yıkmaya çalışıyorlar, ne bekliyorlar Anayasa düzeninin yıkımından? Aklı olan hiçbir şey bekleyemez ama, bunlar akılla yürümüyorlar ki... Onları harekete geçiren, etkisi altına alan inanılmaz bir korkudur, akıl değil.

Bunların korkularından dolayı Türkiyenin başına çok kötü işler gelecek. Bu bir kehanet değildir. Türkiyede insanlar aç kalacaklar, toprak öldürülmüş. Bu bir kehanet değil. Türkiye çok çok yoksullaşacak, gören göz kılavuz istemez. Türkiye başka milletlerin hem ekonomik, hem politik tutsağı olacak, daha çok, daha beter. Türk kültürü, toprağı gibi aşınmakta, yok olmakta. Salt korkudan. Türkiyede oturan burjuvalar, can havliyle onları altedecek milli her değere saldırıyorlar. Sanıyorlar ki, milli değerler yozlaşırsa kendileri ayakta kalabilecekler. Hakları da var. Milli değerler yok olunca, bir milletin kültürü yok olunca, o milletin kişiliğı de yok olur. Hiç olmazsa yozlaşır. Ama milletlerin kişilikleri yok edilemiyor. Dehşet bir direnme gücü var milli kişiliklerin. Şaşılacak kadar. Yoksa bu rüzgara bu kadar dayanmazdı. Sömürgecilerin ve onların içerdeki uşaklarının, maymunlarının milli kişiliğı yok etmek için bunca çabalarına karşın.

Bu burjuvalar bu korkularıyla çok işler açacaklar bu milletin başına. Aman burjuvaların korkusuna dikkat! Korkudan gözleri dönmüş bunların. Gözü dönen insan her insaniyetsizli-

ği yapar. Açın bakın gazetelerine. Bakın görün ki, bu ne seviye, bu ne insanlıktır! İnsanı insan soyundan utandırır bunlar. Bu, kaynayıp gelen milli güçlerden, emekçilerden korkudur. Suçlunun korkusudur.

Halbuki bilmiyorlar ki, emekçi rahimdir, milli güçler rahimdir. Sebepsiz hiç kimsenin burnunu kanatmak istemezler. Onların bu millete yaptıkları kötülük ne olursa olsun, işlerini Anayasa düzeni içinde yürütmeye çalışırlar. Bu düzeni sürdürmek milli güçlerin, emekçilerin işine gelir. Çünkü milli güçler, emekçiler haklının, güçlünün umudu ve güveni içindedirler.

Burjuvaları, korkularından kurtarmak da milli güçlerin, emekçilerin işi olsun. Tedavilerini de üstümüze alalım. Ne yapalım, Anayasa düzeni Türk milletinin menfaaatlerine daha çok uygundur. Biz böyle düşünüyoruz. Korkmasınlar. Korkunun da ecele faydası yok ki. Benim burada sözüm bu kadar, ancak “korkmasınlar” diyebiliyorum.

Burjuvaları korkularından kurtarmak da uğraşlarımız içinde olmalıdır. Bunun da yolunu, çaresini araştırmalıyız. Türkiyede Anayasa düzeninin sürebilmesi için bu gereklidir. Burjuvaları korkularından kurtarma yolunu bulursak bu düzen daha bir yerleşir.

Bu kadar iş arasında bir de burjuvaları korkularından kurtarma işimiz var.

16.1.1968

Zorbaların Gücü

Şimdi Yassıada Mahkemesinin ilk gününü getiriyorum gözümün önüne. Salonda soluk almayan bir kalabalık vardı. Sapsarı kesilmiş, kanı kurumuş, kendilerine acındırmaya çalışan, merhamet dilenen bir kalabalık. Bunlar, eti kemiği olan, gülen, ağlayan, düşünen, duyan insanlar değillerdir artık. Bir kara yığın, bir insan posası, salonun dibine bir tortu gibi çökmüştü. Bu tortudan, insan tortusundan bütün salona bir korku dağılıyordu. Ürkek ürkek, gün görmüş baykuşlar gibi gözlerini kırptırıyorlardı. Boyunlarını bükmüş, ellerini kavuşturmuş birer merhamet külçesiydiler. Gerçekten bu tortuya merhamet duymamaya imkan yoktu, ilk gün Çetin Altan yanımda oturuyordu. Yüzüne baktım, yüzünde dehşet bir acıma vardı. Dokunsan ağlayacaktı o şakacı, o neşeli Çetin Altan. Göz göze gelince:

“Biliyor musun Yaşar,” dedi, “ben şu yargıçların yerinde olsaydım ne yapardım?”

“Ne yapardın Çetin?” diye sordum.

“Bunların hepsini şimdi şurada salıverirdim. Bunların, bu kadar bitmiş, yok olmuş insanların cezai ehliyeti olamaz.”

Yargılanamayacak kadar insanlıktan çıkmışlar, başka, insanlık dışı bir dona girmişlerdi.

Şimdi de öyle düşünüyorum, ben olsaydım, onların korkunç hallerini gördükten sonra onları yargılamaz, Yassıadanın ilk günü bırakır giderdim.

Birkaç kişiyi bu tortudan ayırmak gerekti. Bunlardan biri Celal Bayar, ötekisi Zorluydu...

Şimdi Menderes geliyor gözümün önüne. Biribirine dola-
nan bacakları, ölü koyun gözü gibi pörsümüş gözleriyle. Daha
fazla düşünmek istemiyorum o manzarayı. Bir insanın bu hale
düşmesi bütün insanları acıtır, yaralar.

Onlar bu halkın düşmanıydılar, bunu iyi biliyorum. Ame-
rikan işgal güçlerini onlar getirdiler Türkiye'ye. Tarihinde hiç
tutsak edilmemiş milletimizi tutsak ettirenler onlardır. Üçüncü
bir dünya savaşında, altı saat içinde Türk milletinin yediden
yetmişe imhasına karar verenler onlardır. Onlardır ki, bir zorba
idaresi kurdular, muhaliflerine kan kusturdular. Kayseri, Top-
kapı, Geyikli olaylarını yaratanlar onlardır. Balıkesir Olayını,
Kurtuluş Savaşının büyük kumandanıyla birlikte yaşadım. Ba-
lıkesir bir zorbalar güruhunun şahlanıyordu. Bir zulüm idaresi
kuran onlardı. Hacı Ali Göktaş gibi inanmış gençleri kaybeden-
ler onlardı. Gene de o günü anmak istemezdim. O günü düşün-
mek istemezdim.

Hep düşünmüşümdür, bu adamlar niçin böylesine insan-
lıktan çıkacak kadar paniklediler? Çok düşündüm, vardığım
yargı şu oldu: Onlar inançsızdılar. Hiçbir şeye inanmıyorlardı.
Onlar kendi kör çukurlarının kullarıydılar. Onlar hiçbir inanç
uğruna tırnaklarını bile kesip atmamışlardı. Atmazlardı da. On-
lar çıkarlarının kullarıydılar. Onlar bir düşüncenin namusunda,
kutsallığında, insanı insan eden ateşinde yunmamışlardı. İşte bu
yüzden bu hale düşmüşlerdi. İnsanoğlunu böyle görmek öteki
insanlar için hoş mu sanki, övünülecek bir şey mi sanki... Bence
acının acısı. Düşmanını bilen insan bu hallerde görmek istemez.
İnsanların insanlığını yitirmeleri herkesi yaralar.

Onlardan işte bu sebepten söz etmek istemezdim. Ama bu-
günler tıpkı Yassıada öncesi günleri gibi. Ağı yutar gibi o kötü
günleri anımsamak zorundayım. Bunlar da gene onlar gibi azdı-
lar. Onlardan da beter azdılar. Kanun dışı, insanlık dışı zorbalı-
ğa başladılar. Yassıada öncesini bile mumla aratacak bir zorba-
lık bu. Mecliste muhalif milletvekillerini linç etmeye kalktılar.
Gazeteler bu zorbalık hareketinin iğrenç haberleriyle dolup taşı-
yor. Bu olay üstüne Morrison firmasının Türkiye mümessili di-
yor ki, böyle işler dünyanın her parlamentosunda olur, diyor.
İngilterede de olur, diyor. Morrison firmasının Türkiye mümess-

sili yanılıyor. Haaa, bağışlayınız, “eski mümessili” mi diyecektim. Hayır, dünyanın hiçbir parlamentosunda muhalif milletvekillerini büyük bir güruh böylesine linçe kalkmamıştır.

Hiçbir parlamentoda böyle alçaklıklar olmaz. Adalet Partisi iktidara geldiğinden bu yana hep Anayasa dışı davranışlarda bulunuyor. Anayasa dışı davranışları saymakla bitmez. Bu kötü davranışlarını Türk milleti salt demokrasinin selameti uğruna yutuyor. Onun kanunsuzluklarına göz yumuluyor. Ve Adalet Partisi de azıttıkça azıtıyor. Mecliste muhalif milletvekillerini linç etmeye kadar vardiıyor azgınlıklarını.

Yukarıdaki Yassıada örneğini kimseye hakaret etmek, kimseyi küçültmek için vermedim. Bir gerçeği, tanık olduğum bir insan davranışını göstermek için verdim. Bir gün, şimdiki gözü dönmüş eşkıya bozuntularının bu hale düşmelerini istemediğim için verdim.

Türkiyedeki yeni doğmuş, kökü dışarda komprador burjuvalarının paralarından başka, satın alma güçlerinden başka güçleri yoktur. Bugünlerde birçok şeyleri satın alıyorlar ya, her şeyi satın alırlar sanıyorlar. İnsanların vatanları vardır. Vatan birçok insan için, yozlaşmamış, satılmamış, alçalmamış birçok insan için en kutsal varlıktır. İnsanlar canlarını verirler de vatanlarının kılına hile gelmesini istemezler. İşte Vietnamda zafer türküsü söyler gibi ölenler... İşte Çanakkalede, işte Dumlupınarda güzel bir türkü söyler gibi seve seve ölmüşler. Vatanseverler satın alınamazlar.

Öyleyse Türkiyedeki bu burjuvalar nasıl, niçin ayakta kalabiliyorlar? Güçleri olmayanların gümbür gümbür yuvarlanmaları gerekmez mi?

Onları ayakta, Türkiyenin demokratik düzene susamışlığı tutuyor. Herkes, tekmil aydınlar, askerler, öğretmenler, üniversiteler cümle kötülüklerine karşın demokratik düzenin selameti uğruna onları destekliyor. Ayakları sürttüğü zaman bir tekme de kimse vurmuyor. Onları hatalarından döndürmek Türk zinde güçlerinin biricik çabası oluyor. Üç yıldır bir tor tay öğretir gibi, Türk zinde güçleri boyuna Anayasa dışına çıkan bu insanlar Anayasa içine çekmeye çalışıyor. İşi gücü bırakmış bu insanlar yalnız Anayasa sorunuyla uğraşıyorlar. Meclis basmaları

bile bunların yanlarına kalıyor. Yaptıkları tek mil kanunsuzluklar yanlarına kalıyor. Bütün Anayasa dışı işlemleri yanlarına kalıyor. Onlar da azıttıkça azıtıyorlar. Ve kendilerinde Anayasayı ortadan kaldıracak, muhalif milletvekillerini Mecliste linç edecek güç var sanıyorlar.

Türkiyede burjuvazinin bir İngiliz, bir Fransız burjuvazisi gibi gücü yoktur. Türkiyede burjuvazi destekle ayakta duran bir sınıftır. O destekleri ayağının altından çekmek, onun gümbür gümbür yuvarlanmasına yeter de artar bile. Bu destek, vatansever güçlerin demokrasi özlemi desteğidir.

Türkiyede demokratik düzen yıkılırsa, burjuvazi de ortadan silinir. Burjuvazinin yaşaması, ayakta durabilmesi başka hiçbir şeye bağlı değil, salt demokratik düzene bağlıdır.

Daha iyi, diyeceksiniz, öyleyse siz emekçiler niçin bu demokrasiyi savunuyorsunuz? Demokratik düzenin ortadan kalkması burjuvaziyi de ortadan kaldırır ama, belli olmaz, bu yıkıntı memlekette türlü yaraların, hatta onulmaz yaraların açılmasına sebep olabilir. Biz, maşa dururken közü elimizle tutmak istemiyoruz. Sosyalizmi, bir demokratik düzen için halk tabakalarının gerçekleştirmesini istiyoruz. Çabamız budur. Bunun için demokratik düzenin üstüne titriyoruz. Bunun için de olumsuz burjuvaları durmadan Anayasa sınırları içine sokmaya uğraşıyoruz.

Bilmiyorlar ki, ilerici güçlerin gücü bir yere kadardır. Olumsuz hareketlerin önüne bir kere geçebilir, iki kere, üç kere geçebilir. Sonunda millet onları da dinlemez ve direnme hakkını kullanır. Millet bir gün direnme hakkını kullanmaya karar verirse bunun önüne Türkiyede hiçbir güç geçemez.

Çiğ ipliğe bağlı bir umutla da olsa, Adalet Partisinin gittiği yanlış yoldan dönmesini, kendilerinin selameti için beklemeliyiz.

.....

Ve Yassiadada bir sabahtı. Ve bir salon... Salonda kanı kurumuş insanlar. Ve bir kara yığın, bir insan posası salonun dibine bir tortu gibi çökmüştü...

27.2.1968

Vietnam Arenası

Çağımızda halklar uyanıyor, binlerce yıllık köle insanlar, köle milletler zincirlerini koparıyor ve bu yüzden dünyamız çağların en mutlusu oluyor. Övünülecek bir çağ oluyor. İnsan soyu belki bir gün diyecektir ki, o yirminci yüzyılın insanları ne mutludurlar ki, zincirlerin kırılışını gözleriyle gördüler, zincirleri kırdılar, zincirlerin kırılışını yaşadılar, savaştılar.

Bir de çağımız utanç verici bir çağ. Koskoca Amerikan devi, uygarlığın doruğuna varmış, elinde atomu, insanın vardığı en son tekniği ele geçirmiş her şeyiyle, bütün gücüyle Vietnamın üstüne yüklenmiş. Ve napalm bombasıyla ve bilyalı bombalarıyla ve dev uçaklarıyla ve 180 milyonuyla ve ateşle, demirle. Yerden fıskıran, gökten yağan cehennemiyile... Çırılçıplak, yalınayak, başı kabak bir avuç insanın üstüne yüklenmiş. Vietnam artık bir yeryüzü mezbahasıdır. Bu korkunç mezbahada bütün insanlığın gözü önünde Amerikan devi bir avuç çırılçıplak insanı kesiyor, doğruyor, yok ediyor... Ve insanlığın üstüne bir ölüm soluğu gibi, zafer türkülerinin en onur kırıcısını gönderiyor.

Yeryüzü bir arenadır. Ve bu arenada zırhlılarla, atomlarla, ateşle, çelikle donanmış bir dev, karşısında da çırılçıplak üç yaşında çocuklar... Dev, çocukları doğruyor ve yeryüzü bunun seyircisi... Böyle bir insanlıktan artık hayır mı kalır? Gene de bu aşağılık, bu soysuz durumdan insanoğlunu Vietnamın direnci, kahramanlığı kurtarıyor. Eğer insanlık bu korkunç yıkımdan sonra, aldığı bu öldürücü yaradan sonra ayakta kalacaksa, o da

Vietnamlıların kahramanlığından dolayı olacaktır. Amerika devi insanlığın hastalığı, Vietnam namusu ve sağlığıdır.

Gözü dönmüş Amerikana, Johnson'a hiçbir şey demiyorum. Arenanın seyircilerinde, Sovyetler Birliğinde, Çinde, Fransada, İngilterede, Almanyada, İtalyada, tek mil büyüklü küçüklü milletlerde hiç mi insanlık kalmamış? O güzelim Amerikan milletinde hiç mi insanlık kalmamış? Amerikan gençliği, Amerikan halkı, işçileri daha ne güne duruyorlar? Arenanın seyircisi olmanın Johnson olmaktan bir farkı var mı sanıyorlar?

Hitler'i seyrettik. Yıllar yılı insanlığımızı öldürdü. Alman yayı bir Yahudi mezbahasına çevirdi. Ondan sonra da dünyayı mezbahaya çevirdi.

Şimdi Johnson'u seyrediyoruz. Bir avuç Vietnamlı et, ateşe, çeliğe karşı koyarken, hatta ateşi, çeliği yenerken övünüyor, alkışlıyoruz onları. Ama seyrediyoruz. Böyle giderse, sonuç Hitler'in sonucu olacaktır. Vietnamdan sonra dünya mezbahasını seyredecek göz kimsede kalmayacak. Kimse kalmayacak.

Bu korkunç Mars'a insanlık bir şey söylemeli artık... Bir şey yapmalı. Bu korkunç Mars'a Amerika bir şey söylemeli. Amerikan gençliği, Amerikan işçileri, Amerikan aydınları, Amerikan halkı, Lincoln'un, Faulkner'ın halkı bir şey yapmalı... Vietnam arenası seyirciliğinden dünyamızı kurtarmalı. Bu korkunç, tüyler ürpertici seyircilikten ancak ve ancak bizi Amerikan halkı kurtarabilir.

Peki, Amerikan sanatçıları nerede? Romancıları, şairleri, sinemacıları nerede? Vietnam karşı koyduğundan dolayı, bir Joan Baez'in dışında kaç sanatçı hapiste? Steinbeck mi? Vietnam kasaplarıyla birlik olduğundan bu yana, yazar soyunun bu yüzkarasının kitaplarını tutmaya artık elim varmıyor.

Bir şey daha var insanlık dışı olan, sömürgeciliğe karşı ilk savaş bayrağını açmış ve etle çeliğe karşı koymuş ve Vietnam dövüşü gibi insanlığı onurlandıran bir dövüş vermiş Mustafa Kemal'in memleketinden bazı insanlık dışı yaratıklar çıkıyor, Vietnam arenasının kasaplarını tutuyor, onları alkışlıyor.

Bir şey daha var insanın yüreğini burkan, özerkliği olan TRT aynen kasapların ağzıyla konuşuyor, Vietnam haberlerini verirken.

İnsanlık için Vietnam arenasının seyirciliği yetmiyormuş gibi, bir de arenanın kasaplarıyla birlik olmak... Hele Türkiye-de... Yuf olsun, yüz binlerce yuf olsun ervahımıza...

Çağımız güzel çağ, halklar uyanıyor. Zincirler paramparça... Çağımız utanç verici bir çağ, Vietnam arenasının zavallı seyircileriyiz. Ne acı...

19.3.1968

Zencilerin Kavgası

Amerikalı bir zenci romancı arkadaşım var. Dünyaca tanınmış, çok ünlü bir yazar. Bir gün zenci sorunu üstüne konuşuyorduk, şöyle bir soru atıldı ortaya:

“Bugünkü Afrika, Avrupanın yerine geçmiş olsaydı, uygarlıkta, ekonomide böyle geride değil de, Avrupadan ilerde olsaydı, uzaya ilk olarıktan Afrikalılar gitselerdi, karaları böylesine küçümsemek kimsenin aklından geçer miydi?”

Bir olaya tek yönden bakmak, ne kadar doğru olursa olsun, biraz bağınazlıktır. Irk ayrımının elbetteki başka bin türlü sebebi vardır. Her birisi de önemli. Ama bunun bir ekonomik sorun olduğunu, bir sömürü olduğunu bilimsel kafayla düşünen herkes bilir. Afrika uygarlıkta, ekonomide Avrupa kadar ileri olsaydı karaları küçümsemek kimsenin aklından geçmezdi. Ekonomik eşitlik olduğunda renk eşitliği de olacaktır.

Sömürgecilik, bir efendiler ve köleler dünyası yaratır. Efendi insanlar, köle insanlar. Efendi milletler ve köle milletler. İkinci Dünya Savaşına kadar olan silahlı sömürgeci devresi, İkinci Dünya Savaşından sonra geliştirilen kompradorluk devresi. Komprador burjuvası, sömürgeciliğin her çağında olmuştur. Sömürgeci askerlerinin en büyük dayanağı kompradorlar olmuştur. Ama şimdiki sömürgecilik bütün gücünü kompradorlardan almaktadır.

Yüzyıllardan bu yana kara derililere köle oldukları, köle kalacakları durmadan telkin edilmiştir. Yönetici sınıfların zenci kültürünü yok etmek için yapmadıkları kalmamıştır. Onların kültür-

lerini yıkmak, kişiliklerini ellerinden almaktır. Çağlardır Amerikalı beyazların zencilere yaptıkları budur. Öyle bir zenci tipi ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır ki, manevi köle, dört başı mamur bir köle. Bu sığağa kar mı dayanır? Bu yıkıma, bu kadar horlanmaya, bu kadar ezilmeye insanoğlu nasıl dayanır? Zencilerin Amerika'da başkaldırması, köleliğin hiçbir zaman sürdürülemeyeceğinin bir tanığıdır. Gerçekten yüzyıllardan bu yana her yönüyle köleliğe alıştırılmaya çalışılan zenciler, köleliklerini kabul etmeliydiler. Amerika zencilerinin ayaklanışları insan soyunda köleliğe karşı büyük bir direniş gücünün varlığını tanıklar. İnsanlar sonuna kadar, hangi şart içinde olurlarsa olsunlar, köle edilemezler.

Sömürücülüğe karşı ilk tokadı, Amerikanın yüzyıllardır köleleştirilmiş kara derili emekçileri attı.

Çağımızda Vietnamlılar insanca direnmenin ne kadar büyük ve kahraman insanlarıysalar, insanlık tarihinde ne kadar onurlu bir çığır açmışlarsa, zenciler de öylesine açmışlardır.

Türkiyedeki Amerikanın şartlandırılmış köleleri, kompradorlar ve onların uşakları, vatan hainleri bağımsızlıktan yana olanlara, köleliğe, sömürgeciliğe karşı olanlara diyorlar ki:

“Siz Türkiye'yi Amerikadan ayırıp Rusların emrine sokacaksınız. Çabanız bu.”

Bir milletin bağımsız yaşayabileceği bile gelemiyor bu alçakların aklına.

Kültürü yozlaştırılan, beyinleri yıkanmış bir sürü satılmışın her gün yaratıldığı, bir komprador köle bölüğünün boyuna güçlendirildiği Türkiyede de insanlar, Amerika zencileri gibi, sömürücülüğe ve köleliğe karşı koyacaklardır. Şunu hiçbir zaman unutmayalım, Türkiye ne bir Vietnamdır, ne de bir zenciler topluluğudur. Yeryüzünün en büyük imparatorluklarından birisini kurmuş bir soyun çocuklarıdır Türkler. Türkler Koca Sinanı, Yunus Emreyi, Nasrettin Hoca'yı, Mustafa Kemali, Nâzım Hikmeti yetiştiren bir büyük kültürün sahibidirler. Yani bir büyük kişiliğin. Hiç biribirimizi aldatmayalım, yalan olur, ayıp olur, şimdi burada sakız olmuş gerçekleri, bin birinci kere sayıp dökmeyelim, Türkiye sömürülen, bağımsızlığını yitirmiş, kültürü yozlaştırılmaya çalışılan, Amerikanın fiili işgalinde bir memleket. Gerisini siz benim külahuma anlatın.

Amerika kendi içindeki, köleleştirmeye çalıştığı zencilere nasıl davranıyorsa, dünyadaki işgal ettiği toprakların insanlarına da beş aşağı beş yukarı öyle davranıyor. Tabii geride kalmış memleketimin insanlarına... Vietnamlılara, Türklere, Yunanlılara... Bu, efendilerin kölelere karşı davranışıdır. Bu davranış tarih boyunca çok az bir değişiklik göstermiştir.

Zencilerin, Vietnamlıların önderliğinde dünya kölelikten kurtulmaya doğru gidiyor. Dünya zincirlerini kırıyor. Darısı öteki bağımsız insanların başına... Darısı bizim başımıza.

Bu bir kara-beyaz dövüşü değil. Bu, efendiyle köleliğin dövüşü. Emekçiyle patronun dövüşü...

16.4.1968

Sandıklı Demokrasi

Bir varmış bir yokmuş, zamanında bir padişah varmış. Padişahın adamları gelmişler, demişler ki:

“Padişahım,” demişler. “Halk vergiden çok şikayet ediyor, sızıldanıp duruyorlar. Ne yapalım?”

Padişah düşünmüş. Padişaktır bu, düşünür:

“Varın gidin,” demiş, “bir o kadar vergi daha alın.”

Padişahın adamları gitmişler, bir o kadar vergi daha almışlar halktan, gelmişler padişaha. Padişah sormuş:

“Ne yapıyor sızlayan halk?”

Adamlar:

“Hiç sorma padişahım,” demişler, “sorma ki sorma. Halkın iki gözü iki çeşme. Bütün memleket feryadü figana boğulmuş. Halkın ne üstünde üst, ne başında baş, bir günlük yiyecek ekmekleri bile yok.”

Padişah gazaba gelmiş, padişaktır bu, gazaba gelir ya:

“Gidin,” demiş, “şu mendebur halktan bir misli daha vergi alın.”

Adamlar çarnaçar gene gitmişler, gene bir misli daha vergi almışlar.

Padişah sormuş:

“Halkın durumu nasıl? Gene sızlanıyor, ağlıyorlar mı?”

“Yok padişahım,” demiş adamlar. “Bir mucize oldu. Biz bu vergiyi de alınca halk oynamaya başladı. Halk değil, dört kol bir çengi. Şimdi çıkın sokağa, şenlikten şadımanlıktan geçilmiyor. Gülen gülene, göbek atan atana... Ölüler bile ayağa kalkıp göbek atmaya başladı.”

Padişah gülmüş, padişah bu, güler ya...

Kıssadan hisse... Kıssadan hisse alınsaydı şu yeryüzü cennet olur, kurtla kuzu yayılırdı!

27 Mayıs'tan sonra bir Anayasa yapıldı, seçimlere gidildi. Gene Türkiyede oturan burjuvalar takım taklavatlarıyla iktidara geldiler. Bu, Türkiyede oturan burjuvalar hep halkı köle saymışlar, kendileri hep efendi olmuşlar. İşçi Partisi de bu sıralar kuruldu. İşçi Partisi! Vay anasını, kölelerin partisi! Vay anasını! Olacak iş değil. Dünya tersine mi dönüyor? Kaynar sular döküldü, Türkiyede oturan burjuvaların başına. İşçi Partisini kapatmaya kalktılar, baktılar ki olmuyor. Anayasa yol vermiyor. Aman ha! Olacak iş mi! Kim yapmış bu Anayasayı? Ne acayip bir Anayasa bu! Anayasa izin vermiyorsa, var olsun taşlı sopalı saldırılar. O gün bugündür Türkiye İşçi Partisinin başına taş sopa yağıyor. Aydınlar söylüyor, aklı erenler söylüyor, herkes söylüyor: Bu, Anayasa dışına düşmektir. Anayasaymış, babayasaymış adamın aklı bile almıyor. "Ben sandıktan çıktım, vaa mı bana yan bakan," diyor da başka bir şey demiyor. Sandıktan çıkmayı padişah olmak sanıyor fıkaraklar. İşçi Partisine saldırılarla birlikte, kanunsuzluklar gırla gitti. Demokrasi yerine en korkunç bir faşizm uygulandı. İşçilere, düşünce adamlarına korkunç yüzkarası baskılar uygulandı. Türkiye utanç verici bir ortama sürüklendi. Milletin gözünün içine baka baka, üs değil tesis dediler. Türkiyeyi 50.000 askeriyle işgal etmiş Amerikaya müttefik adı verdiler.

Her şeyiyle, her yönüyle bir yalan, bundan dolayı da korkunç bir sömürü, bir memleketi bütün sağlıklı varlıklarıyla imha düzeni kuruldu. Dünyanın hiçbir memleketinde ve dünyanın hiçbir çağında, hiçbir insan Türk milletine yapılan bu kötülükler kadar korkunç kötülüklerle karşılaşmamıştır.

Dünyanın hiçbir memleketinde, Hitler Almanyasında, Franko İspanyasında, Salazar Portekizinde Babeuf toplatılmıştır. Tam yüz yetmiş yıl sonra Fransız düşünürü Babeuf'ü toplatmak şerefi Türk burjuva iktidarına nasip olmuştur. Artık bundan böyle yirminci yüzyılın insanların karşısına göğsümüzü gere gere açık alınla çıkabiliriz. Biz Babeuf'ü toplatmış bir demokrasinin insanlarıyız, diye. Bu onur payı bir millete yeter de artar bile. Rekorların en güzeli.

Sonra bizim demokrasimizde Lenin, Marx, Engels toplanır, Plehanof toplanır, Kazancakis toplanır, Che Guevara toplanır. Ali Faik Cihan toplanır. Toplanır oğlu toplanır. Önüne gelen, aklına esen elinin erdiği, gözünün gördüğü her kitabı toplar. Kitap değil mi, toplanmak için yazılmıştır. Bu sandıklı demokrasi bir milletin yetiştirdiği en büyük şairin, Nâzım Hikmetin kitaplarını da toplar.

Sandıklı demokrasi Fransa Kültür Bakanı Andre Malraux'un *Umut* adlı romanını da toplar. Sandıklı demokrasiyi uygulayanlar ne bilsinler. Malraux'un kim olduğunu. Bakmışlar ki romanın adı *Umut*, umutta bir komünistlik kokusu var, hemen bir emir, toplatmışlar kitabı. O da doğru dürüst bir adamsa, bir kültür bakanıysa kitabının üstüne böyle komünistlik aşıl原因 sözcükler yazmasın. Sandıklı demokrasi kitapları okumaz ki... Kitap okursa komünist olur. İnsan kitap okur mu? Ne ayıp şey. Durup dururken bizim sandıklılar ne demeye komünist olsunlar...

İşi yüze yüze kuyruğuna getirdik. Önce sızlandık, sonra ağladık, şimdi toptan koskoca bir millet el ele tutuştuk, sandıklı demokrasinin karşısında göbek atıyoruz. Dört kol bir çengi... Şıkır da şıkır, şıkır da şıkır. Şıkır ha şıkır, şıkır ha şıkır... Şıkır, şıkır, şıkır, şıkır....

Allah düşmanın başına bile böyle bir belayı vermesin. Allah hiçbir milleti böyle bir talihsizliğe mahkum etmesin. Amin... Şıkır da şıkır...

Bir haftalık dergi* çıkartırız. Birkaç kişiyiz. Düşüncelerimizi söyleriz, öyle çok sert de değil. Hiçbir zaman karşımızdaki burjuva yazarlarının insanlık seviyelerine, sövme saymalarına düşmeden. Bu dergi bir buçuk yıldır çıkar. Bir buçuk yılda bilmem kaç mahkeme açılır hakkımızda. Ve 175,5 yıl hapsimiz istenir. İşin yoksa taşın dur savcılığa, taşın dur mahkemelere. Diyebilirsiniz ki, idamınızı istemediklerine şükredin. Diyebilirsiniz ki, beterin beteri var. Diyebilirsiniz ki, bunun adı sandıklı demokrasidir. Diyebilirsiniz ki, bir yiyin bin şükredin Morrison firmasının eski mümessilinin sandıklı iktidarına. Çok şükür, çok şükür. Şıkır da şıkır. Çok şükür, çok şıkır, şükür, şıkır...

14.5.1968

Aslını Yitirenler

Geçenlerde Aksaray meydanında bir kavgaya rastladım. Kavgacılardan biri orta yaşlı bir işçi, öteki bir üniversiteli gençti. Kavgacıların başına da yirmi-otuz kadar insan toplanmıştı. Orta yaşlı işçinin hali yürekler acısıydı. Sakalları uzamış, avurtları çökmüş, gözlerinin ferisi yitmişti. Dişleri ağzında tek tük ve eğri büğrü, kapkaraydı. Uzun boynu besinsizlikten daha uzamış, bir deri bir kemikliğin acıklı hüznüne bürünmüştü. Orta yaşlı işçinin giyiti de köpeklerle ziyafet. Pantolonu yer yer yırtılmış. Paçaları salkım saçak. Çorapsız ayakları ayakkabılarının ucundan dışarı fırlamış. Üniversiteli iki dirhem bir çekirdek. Son modaya göre giyinmiş. Saçları taralı, gömleği naylonun en güzeli. Çizgili giyitleri pırıl pırıl ütülü. Kıravatı yakasına soktuğu mendilinin renginde. Üniversiteli genç öfke içinde.

Ben uzaktan bir tartışma olduğunu anladım. Gene, diye düşündüm, bir burjuva oğlanı işçilerden birini yakalamış, ver-yansın ediyor. Şu genç kuşağın okumuşu sağcı olunca çok acayip oluyor. Yirminci yüzyılda sömürülen bir ülkenin gencinin sömürücülerle birlik olması alçaklığın da alçaklığı. İnsan dünyada her suçu, her alçaklığı bağışlayabilir ama, çağımızda genç bir insanın sömürgecilerle birlikte oluşunu bir türlü yutamaz. Sömürgeci Fransanın gençliğine bakın, sömürgeciliğe, eşitsizliğe karşı ayaklanmışlar da, sömürülen bir ülkenin genci sömürücü kulluğu, köpekliği yapıyor. İnsan soyunun katmerli yozlaşmışlığı. İnsan soyunun en şerefsiz yarattığı.

Derken yüreğime su serpildi. Genç adam işçiye çıkışıyordu:

“Sana mı kaldı milyonerleri savunmak!” diye bağırıyordu.
“Şu üstüne başına baksana adam.”

İşçinin elinde dinci gazetelerden biri var. Ve işçi kardeşlerimiz, “NATO’ya Hayır” diye yazı yazan gençlere ateş püskürüyordu.

Üniversiteli genç, öfkeden deli divane olmuştu:

“Bu NATO,” diyordu, “senin o ayağındaki yarım ayakkabı yarım kalsın diye kurulmuştur,” diyordu.

İşçi:

“Dinimiz, Allahımız,” diyordu.

Delikanlı:

“Sömürücülerle birlik olmak asıl dinsizlik, Allahsızlıktır,” diyordu. “Milyonlarca Anadolu köylüsünü aç yoksul bırakmak... Milyonlarca yoksulu soyarak onların bir lokma ekmeğini sömürgeciye götürüp vermek ve buna yardım etmek Müslümanlık değildir. Sömürücüye fakir fıkaranın dinini kalcan etmek kafirliğin de kafirliği. Alçaklığın da alçaklığı... Sömürgecilerin ve onların işbirlikçilerinin, yani şu gördüğün zenginlerin dini sömürmeleri, dini, menfur emellerine alet etmeleri cinayettir. Şu kılık kıyafetine bak.”

Ben araya girdim, delikanlıyla işçiye kollarına girerekten kalabalıktan çıkardım.

“Kavga etmeyin,” dedim. “Belki anlaşsınız. Siz ikiniz anlaşamazsanız, bu sömürü düzeni sürer gider. Ve bu adamın hali perperişan sürer gider. Bu işçinin üstü başı yoksul da, kafası yoksul değil mi? İşbirlikçiler, sömürgecilerin kulları, köpekleri en çok insanların, işçilerin kafalarını yoksul bırakmak isterler. Yoksul insanın çoğunun kafası da yoksul bırakılmıştır. Yüzyıldır sömürgecilerin büyük çabası yoksulların beyinlerini yıka-
ma, onların kafalarını yoksul bırakmadır.”

Delikanlı, işçiye çok kızmıştı, eli ayağı titriyordu:

“Benim tuzum kuru,” diyordu. “Dövüş senin üstüne oluyor. Sen, seni bu hale getirenlerden yana oluyorsun. Bu dünyanın en basit gerçeğini anlamayacak ne var, onun otuz kırk apartmanı var, senin gecekondun bile yok. Onun sofrasında kuşsütü eksik olmaz, sen bir kuru ekmeği bile bulamazsın. Se-

nin cebinde beş kuruşun yok, onun milyonları yatar bankalarda. Hem de İsviçre bankalarında. Bunu anlayamayacak ne var? Senin üstüne başına bak, bir de benim üstüme başıma bak.”

İşçi gözlerini fal taşı gibi açmış:

“Allah,” diyor dualar okuyor, dört bir yana üflüyordu.

“Allah, Allah sen taksiratımızı bağışla...”

Delikanlı coşmuştu:

“Allahın güzelliği, varlığı insan emeğindedir işçi kardeş. Allahın, dinin güzelliği sömürücü aletliğinde değil. İnancına bir şey demiyoruz. İnancın güzel. Ama Müslümanlık sömürücülerin, din tüccarlarının, fakir fıkaranın sömürülmesinin aleti olursa din ortadan kalkar. Gerçek Müslüman fakir fıkaranın ekmeğinin karşısına sömürücülerin, ecnebi firmalarının kalkanı olarkten dini sürmez. Esas kafirlik budur.”

Delikanlı, işçiyle konuşuyor, kızgın, gözü dönmüş işçi git-tikçe yumuşuyordu.

Delikanlıyla işçi kardeş kardeş, barışmış, kol kola vermişler ha bire konuşuyorlar, tartışıyorlardı. Ben onlardan ayrılırken:

“İkiniz anlaşmadan Türkiyede ve dünyada hiçbir şey halle-dilemez,” dedim.

Bütün yük de güzel giyinmiş delikanlıya düşüyordu. Yok-sul bırakılmış insanı elinden geldiğince uyaracaktı. Öfkelenme-den, sabırla. Her genç bu kavgada, işçinin köylünün yoksullu-ğu, uyumuşluğu karşısında hiç öfkelenmeyecek, bir Hazreti Eyüp sabırla emeğini, dinini, ailesini, milletini sömürgecilerin nasıl sömürdüğünü durmadan durmadan anlatacaktır.

Bir de “Aslını yitiren haramzadeler” var. Satılmış, işçiye sırt dönmüş sendika ağaları... Sömürücü Amerikanın kulluğunu ya-pan, işçi sınıfının sınıflığını inkar eden... Sınıf savaşını inkar eden... Kör olası gırtlaklarına fazla birkaç sömürücü kuruşu da-ha girsin diye. Patron köpekliği yapan... Onlar bugün de yarın da, sağken-ölüyken de, milletçek de, çocuklarınca da lanetlenmiş kişilerdir. İnsanlar bir gün onlardan o kadar iğreneceklerdir ki, yüzlerine tükürmeyi bile kendilerine yediremeyeceklerdir.

Yalnız, burada, benim onlara bir iki sözüm var. Siz de bir zamanlar işçiydiniz, köylüydünüz efendiler. Siz de bütün köy-lüler, işçiler gibi yoksuldunuz efendiler. O yoksullar ananızdı,

babanızdı efendiler... Siz o yoksulların yoksulluğunu sattınız. Siz ananızı, babanızı, kardeşlerinizi sattınız efendiler... İnsanlığın bütün laneti üstünüze olsun, efendiler. *"ASLINI YİTİREN HARAMZADELER!"*

21.5.1968

Yağmurdan Kaçanlar

Türkiyede yılda bir milyona yakın nüfus artışı var. Bu artışı besleyecek toprak da yok. Toprak beslenemiyor. Aşınmalardan dolayı, ormanların yok edilmesinden dolayı da topraklarımız her gün, her gün öldürülüyor. Şu dünyada herkes biliyor ki, çağımızda topraklar da bakım ister. Bakılmayan toprak, üstündeki insanları beslemez. Beslenmeyen inek gibi. Beslenmeyen inek süt vermez. Ölür. Çağımızda artık büyük bir toprak bilimi doğmuştur. Toprağa bakma bilimi doğmuştur. Şimdi bir memleketin uygarlığı toprağına ne kadar yapma gübre attığıyla ölçülüyor. Toprağına en çok gübre atan memleket en uygar memlekettir. Bir de uygarlık toprak aşınmasının önüne geçiş oranıyla ölçülüyor. Milletler toprakları diriltmek için baraj üstüne baraj yapıyorlar. Orman üstüne orman dikiyorlar. Biz ne yapıyoruz, ormanları yok ediyoruz. Biz ne yapıyoruz, süs barajları kuruyoruz. Ve boyuna nüfus artıyor. Nüfus artışının bir başka yönü daha var. Köylünün elindeki toprak miras sebebiyle boyuna parçalanıyor. Bundan yirmi yıl önce bir ailenin elinde yüz dönümlük bir toprak varsa, bugün bu toprak on parçaya bölünmüş, her evin elinde ancak on dönümlük bir toprak parçası kalmış. On dönümlük bir toprak parçası da, toprak o kadar verimsizdir ki, bir köylü evini besleyemez. Başı sıkışan köylüler. Çünkü parçalanmış toprak topraksızlıktır. Her Anadolu kasabası son yirmi yılda iki üç misli büyümüştür. Her büyük şehri büyük bir gecekondulu kuşağı sarmıştır. Yüz binlerce insan iş bulma ku-

rumlarının kapılarını bekliyorlar. Türkiye'nin kapılarını bir açın bakalım, içinde kaç kişi kalacak?

Azıcık gelişmekte olan büyük şehirler şimdilik gecekondudakileri aç komuyor. Büyük şehirler toprakları ölmüş, parçalanmış köylülere şimdilik bir sığınca olabiliyor. Onlara kırık dökük bir gecekondu, köydekinden daha iyi bir yaşama, küçücük, az paralı da olsa, paralı bir iş verebiliyor. Şimdilik Almanya, onda, yirmide birini de olsa, başvuran işçiyi eli boş çevirmiyor, alıyor. Şimdilik Anadolu toprakları can çekişse de üstündekine bir lokmalık ekmek verebiliyor.

Çok az zamanda şehirler, köyünden kopup gelen işçiye ne iş, ne de gecekondu verebilecek. Ne Almanya işçi alabilecek, ne de köydeki parçalanmış toprak o şimdiki bir lokmacığı köylüye verebilecek. Çok az bir zamanda Türkiye büyük belalarla karşı karşıya kalacak. Türkiye insanları büyük açlıklarla karşı karşıya kalacaklar. Görünen köy kılavuz istemez. Yukarda söylediklerim Türkiye'de gerçekleşip durur. Bir de soyup soğana çeviren, bu yanmış yıkılmış memleketin gelirlerini dışarıya, efendileri kapitalistlere sağan komprador burjuvası var. Bir de Türk topraklarının Amerikalılarca işgali. Bütün bunların hepsi komprador burjuva düzenine bağlı.

Gecekonduları yıkmaya başladılar. Bu, taşma yüzündendir. Artık şehirler yetmez oldu. Yıkın bakalım neyin önüne geçebilirsiniz? Dalgalar halinde, akın akın köylüler geliyorlar. Sarı karıncalar gibi talayacaklar şehirleri. Aç köylüler.

Toprak verimi yitirdi. Bu düzende toprağı düzenlemenin hiçbir mümkünü yok. Palavra nutukları sıkın bakalım, köylüye verilecek toprak yok, deyin bakalım, neyin önüne geçeceksiniz?

Bu düzende şehirlere akın akın gelecekler. Almanya'ya gitmek için iş bulma kurumlarının kapılarını, sınır kapılarını dolduracaklar. Ölmüş toprak daha da ölecek. Bir lokma ekmek, diye insanlar bağrışarak şişip ölecekler.

Komprador burjuvası milli fabrika yapmayacak. Bindığı dalı kesmeyecek, milli fabrika yaparak. Komprador burjuvasının milli sanayi kurması ekonominin, doğanın kanunlarına aykırı olur. Onun varlığı milli sanayi olmamasına bağlıdır. Milli sanayi olmayınca da gecekondulardaki insanların işi halledile-

mez. Ağalık düzen, bu bozuk düzen durdukça da toprak  l-
mekte devam edecek. Ormanlar yok olacak. Bu,  ağımızda do-
đanın kanunudur. Bu düzen, insanları a  koyma düzenidir.

Sosyalizm bir fikir s s  değildir. Geri kalmış bir memleket-
te sosyalizm tek kurtuluş  aresidir. Geri kalmış bir memleketin
kurtuluşu için, toprağının, kültürünün, emeğinin, insanlığının
kurtuluşu için başka hiçbir çare yoktur. Birtakım milliyetçiler
canlarını dişlerine takmışlarsa, kellelerini koltuklarına almışlar-
sa, sosyalizmin gelişmesini bu kadar çabuk istiyorlarsa, bunun
için  abalıyorlarsa, bir milletin ölümünün önüne geçmek için
yapıyorlar bunu. Telaşları bir ölüm kalım savaşı içinde olduk-
larından dolaydır.

Ormanlar gidiyor, toprak ölüyor, nüfus artıyor, toprak b -
l n yor. Topraklarından uğramış a  köylüler şehirlere, Alman-
yaya akın akın... şehirlerde sanayi yok. Almanya, kapılarını ka-
pıyor.... Yağmurdan kaçanlar doluya tutuluyorlar... S rd r n
bakalım kompradorluk düzenini, s rd rebilirseniz. Israr edin
bakalım memleketin topyekun ölümünde,  ld rebilirseniz.

16.7.1968

*Kanlı İktidarın Ortakları**

Benim Şu insanlardan sıtkım sıyrıldı. Ben size bir Şey söyleyim mi, umut kesilmez derler ama, bu milletin sonu iyi değil. TŐrkiye yok olma uğurumunun tam başında. İnsanları çoğunlukla yozlaŐıp gidiyor. Bir insanın lŐmŐ, yozlaşması, onun onursuzluğuyla başlar. Amerika TŐrkiyeyi işgal etmiş. Otuz beş milyon metrekare toprağına binlerce asker, dev radarlar, Ősler yerleŐtirmiŐ. SzŐmona, Amerika bizim mŐttefikimizmiŐ. SzŐmona Amerika bizi ŐcŐncŐ bir dŐnya savaşında Sovyetlere karşı koruyacakmıŐ. Halbuki durum tam aksi. ŐcŐncŐ bir dŐnya savaşında, Osman BlŐkbaŐının da dediği gibi, TŐrkiye bŐyŐk bir mezarlık olacaktır. TŐrkiyede hiç canlı kalmayacak, altı saat gibi kısa bir sŐrede TŐrkiye topraklarındaki tek mil canlılar ldŐrŐlecektir. Bundan başka, TŐrkiyede Amerikalıların davranışları utanę vericidir. Bayrak yırtmalardan tut da sokakta oynayan çocukları keyif için kurŐunlamalara kadar, iğrenç rezaletler. Bir zamanlar, TŐrk kızları Amerikalılar yŐzŐnden Şehir sokaklarına ıkmamıyorlardı. TŐrk kıyı Şehirleri, Amerikan 6. Filosunun Őehvetlerini tatmin merkezleri haline gelmiştir. Bir millet için ne iğrenç değil mi, ne utanę verici bir hal değil mi? Sen denizlerde dolaŐ dolaŐ, sonra gel TŐrk Őehirlerini genelev olarak kullan. Şimdi hiçbir Avrupa kıyı Şehri, Amerikalıları kabul etmiyor. Amerikalıların genelevi olmak zilletine dŐŐmek istemiyor. Ama camilerinde beş vakit selalar verilen

* Yaşar Kemal ve Alpay Kabacalı, bu yazıdan dolayı 6 yıla kadar hapis istemiyle yargıldılar, beraat ettiler.

Türk şehirleri... Ayıp, rezalet, utanç verici, yüz kızartıcı... Ve Müslüman geçinen gazeteciler de Amerikalıların yanında... Ve İstanbul şehri ve İzmir şehri... O İzmir şehri ki, bundan kırk beş yıl önce düşmanı, Türkler orada denize dökmüşlerdi. O İstanbul şehri ki, yedi yüzyıl Türk fatihlerine yataklık etmiştir. Ve şimdi, bu güzelim şehirler Amerikalıların şehvet pazarları. Ve Türklerin bir kısmı, ve Müslüman geçinenlerin epeysi Amerikalılarla birlik oluyorlar. Bu şehvet pazarlarında Amerikalılara yataklık edenler var. Türk milleti gibi bir millet bu hale nasıl düşer? Ve toptan bir millet, köleliğe nasıl karşı koymaz? Ben bunu anlamıyorum. Karşı koymamak köleliğe razı olmaktır. Türk milleti gibi bir millet buna nasıl katlanır? Bir millet bütün iyi niteliklerini yitirse bile bu hale nasıl gelir?

Bu işgal rezaletine, bu şehvet pazarı haline düşmeye karşı koyan bir avuç üniversite genci var. Eğer onlar da olmasalardı, ben size burada doğruyu söylüyorum, şimdi bu yazıyı yazmak gereğini duymaz, bu millet ölmüştür, kaderimiz buymuş, der, kalemimi de kırar başımı alır giderdim. Çok şükür ki, Türkiye'de bu gençler var, Türkiye'yi hiç olmazsa azıcık ayakta tutuyorlar. Yüzümüzdeki bu kararı, bu utanç lekesini azıcık da olsa onlar hafifletiyorlar.

Bu gençler ne yaptılar? Amerikalıların şehvet pazarı haline soktukları güzelim İstanbul şehrine, minarelerinde beş vakit selalar verilen İstanbul şehrine Amerikan askerleri misafir kılığında girince, en masumane bir şekilde protestoda bulundular. En ağır hareketleri, Amerikan işgal gücü erlerinin üzerlerine mürekkep serpmeleri oldu. Bütün dünyada, son zamanlarda protesto mürekkepleri boşaltmak öğrenci geleneğidir. Hatta devlet başkanlarının, başbakanların üstüne bile öğrenciler mürekkep fıskırtırlar. Hatta De Gaulle gibi bir devlet başkanının üstüne bile mürekkep sıkılmıştır. Bunun için kimse öğrencileri, dünyanın hiçbir memleketinde öldürmeye kalkmamıştır. Hele büyük şehirlerimizi Amerikan işgal gücü erleri için şehvet pazarı yapanları protesto ettiler diye hiçbir kimse, insan olan hiçbir kişi parmağını bile kıpırdatmamıştır. Ama gelin görün ki, öğrencilerin bu en masumane hareketleri bizim polisimiz tarafından büyük tepkilerle karşılanıyor.

Türk polisi, yaaaaa, evet Türk polisi, Türk milletinin, hem de çok yoksul Türk milletinin dışından tırnağından artırarak maaş verdiği Türk polisi, şehvet pazarının bekçiliği yaptırılan Türk polisi, bir gece şafağa karşı Türk üniversitesini basıyor. Üniversite yatakhanelerini muharebe meydanına döndürüyor, gençleri pencerelerden atıyor, öldürüyor, gözlerini kör eyliyor. Buna üniversite hocaları susuyor. Üstelik de Üniversite Senatosu, bu kan revan içindeki yavrularını suçlayarak istifa ediyor. Vay millet vay, vay insanoğlu vay, vay insanlık vay... Vay insan haysiyeti vay... Sonra gericisi, ilericisi bütün Türk basını bu gençleri suçluyor. Vay umut vay!

Dahası var, uykularından coplanarak, çınlıçplak mahkeme karşısına getirilen Türk gençleri. Uykudan geldikleri besbelli çocukların. Çocuklar kan revan içinde. Yargıç onlara giyitleriniz nerede, diye sormuyor. Giyitlerinin nerede olduğu belli. Polisler de sormuyor. Yoksa bu gençler bir yolunu bulup giyitlerini yırtıp atmışlar mı? Polis dövüyor, polis öldürüyor, polis kör ediyor. Ve gençler demir parmaklıklar ardına gönderiliyor. Kurtla kuzu misali. Kurt kuzuyu yiyecek. Eğer mülkün temeli olan adalet buysa, bu mülkten hayır beklemeyin. Adaletin mülkün temeli olduğu sözü inşallah doğru değildir.

Polisi, basını, üniversite öğretim üyeleri, iktidarı, bir avuç Türk çocuğunu ateş çemberine almışlar, veryansın ediyorlar. Suçları neymiş, eeey geleceğin Türk halkı, eğer var olacaksan sana sesleniyorum, bu gençlerin en masumane bir şekilde İstanbulun şehvet pazarı olmasını protestodan başka suçları yok. Başka hiçbir suçları yok. Efendiler, kendilerini kurtarmak için birtakım yalanlar uydururlarsa yalandır, inanma. Evet bunlar Türk onurunu, Türk umudunu, Türklerin tek şahlanmış gücünü ateş çemberine almışlar. Kanlı iktidara ortaklık ediyorlar.

İnsanız, Ey İsmet İnönü, Ey Mehmet Ali Aybar, Ey Osman Bölükbaşı, Ey Bülent Ecevit, Ey Nadir Nadi, Ey Çetin Altan, Ey İmran Öktem, Ey Orhan Kemal, Ey Sabahattin Eyuboğlu, Ey Melih Cevdet, Ey Fazıl Hüsnü Dağlarca, bizler ne duruyoruz? Bakın, hazır gençleri ateş çemberine almışlar, biz de vuralım, biz de vuralım gençlere. Vuralım, vuralım abalıya. Elimiz değmişken bir tekini bırakmayalım. Öldürelim, kiralım, yakalım... Gözlerini

kör edelim, hepsini hapsedelim, bu yapılanlar yetmez. Temerküz kamplarına gönderelim, derilerini yüzelim... İnsanın böyle diyeceği geliyor. Bunların suçu büyük... Çok, çok, çok, çok büyük. Amerikan erlerinin üstüne mürekkep fışkırtmışlar. Olacak iş mi? O Amerikan erleri ki... Niçin gelmişler Türkiye'ye?

Ey insaf, ey utanç, ey insanlık, şu dünyadan ne zaman çekilip gittin? Hiç mi namü nişanın kalmadı?

Benim şu insanlardan sıtkım sıyrıldı.

30.7.1968

Bırakın Çürüsünler

AP kurulduğundan bu yana bir yeşil ihtilalin hazırlığı ve gerçekleşmesi peşinde. İktidarda olduğu halde Anayasa düzenini ortadan kaldırmaya, muhaliflerini yok etmeye gücü yetmiyor. AP sandıktan çıkmayı diktayla aynı görüyor. Onun sandıktan çıkması, bir komprador sınıfı diktası yaratmasına yetmiyor, iktidara geldiğinden bu yana, bunun için AP bir yeşil ihtilal hazırlıyor. Ve yeşil ihtilalcileri yıllardır her gün kıyıma çağırıyor. Belki dünyanın hiçbir memleketinde yıllarca hiçbir halk kütlesi böylesine ihtilale ve kıyıma çağrılmamıştır. Bu halkı yeşil ihtilale çağırانlar için bu memlekette kanun yok, nizam yok, savcı yok, mahkeme yok, yok oğlu yok. Bu sığağa kar mı dayanır derler ya, gerçekten Türk halkı yıllardır bu ihtilal feryatlarına dayanıyor. AP'nin ihtilali gerçekleştirme hazırlığı yalnız gazete sayfalarında kalmıyor. Düpedüz, yeşil bir ihtilal için örgütler de kuruyor. Komünizmle Mücadele Cemiyeti gibi... İktidarın başkanı iki yüz bin kişiyi silahlandıracağını söylüyor. Şimdi de esnaf komiteleri kuruyor. Esnaf komiteleri kurma hazırlığı uzun bir süreden bu yana sürüp geliyordu. Uygun zamanı şimdi buldu da, şimdi ortaya atıldı. Konyada yeşil bayrağı çekip huruca kalkanlar bu esnaf komiteleriydi. Konya hurucu AP için çok başarılı bir ihtilal denemesiydi. Teknik Üniversite baskını da bir deneme baskınıydı. Faili meçhul kalmış Vedat Demircioğlu cinayeti de tertipli, planlıydı. Bir üniversite basıldığı, üniversitede öğrenciler katledildiği zaman karşı direnci ölçmek içindi. Şunu da burada söylemeden

geçmeyelim. Vedat Demircioğlunun katilleri ellerini kollarını sallaya sallaya Türk toplumu içinde dolaşıyorlar. O gece Teknik Üniversiteyi basan polisler belli. Çocuğu şehit edenler onlardan başkası olamaz. Bütün Türk milleti bunu böylece biliyor. Kaç polis sorguya çekildi, kaç polis içerde? Haaa, içerde olanlar var. Gece uykularından coplarla uyandırılmış, öldürülen çocuğun arkadaşları... Çıplak bedenleriyle uykuları coplanmış Türk gençleri tutuklandılar. Ama, Vedatı şehit eden katil nerede? Savcı Bey, Hakim Bey, Cumhurbaşkanı Sayın Sunay, Sayın İnönü, Sayın Bölükbaşı, Sayın Cemal Tural, Sayın İmran Öktem, katil nerede? Yaşadığım sürece, elim kalem tuttuğu sürece iktidarda, muhalefette olsanız da sizin hepinize katilin nerede olduğunu soracağım, ta ki, katil buluna... Bir yazar olarak ödevimi yapacak, Türk milletinin alınına bu büyük kara lekeyi kondurmayacağım. Katil nerede?

Yoksa AP, yıllardır hazırladığı yeşil ihtilali gerçekleştirdi de kimsenin haberi mi yok?

Bütün bu ihtilal hazırlığı, üniversite basmaları, polisin Türk milletinin gözleri önünde şehit ettiği Vedat Demircioğlu, Konya hurucu olayları, ya yüzde yüz gerçekleşir, ya da karşı ihtilali davet eder.

Yeşil sarık ayaklanmaları Sultan Mahmuttan bu yana sürüp geliyor. Yeşil sarık, Türk milletinden Sultan Mahmuttan bu yana dayak yiyor. Yeşil sarığa karşı çıkışı, Türk milletinin milli bilincidir. Ya yeşil sarık, ya Türk milleti. Türk milleti yeşil sarık kıyamında millet olarak kalmayı tercih ediyor. Yeşil sarık, 1920'lerde sömürgeciliğin emrindeydi. Milli orduya sömürgeci, istilacı ordudan daha büyük zarar veriyordu. Sömürgeci Yunan ordusuyla birlikte yeşil sarığı da denize döktü Mustafa Kemal. Şeyh Saidi de denize döktü. Mustafa Kemal. Hiç şüphemiz olmasın, şimdi yeşil sarığın arkasında müstemlekeci Amerika var, kim olursa olsun, Mustafa Kemal yeşil sarığı gene denize döker. Kim örgütlerse örgütlesin, yeşil sarığın Türkiyede şansı olmadı. Türk milleti ölmeyi değil, millet olarak kalmayı tercih etti. Türkiyeyi kimse Suudi Arabistan yapamaz. Orduya karşı iki yüz bin kişilik milis gücü, on bin, yirmi bin kişilik toplum polisi gücü, Komünizmle Mücadele Cemiyeti, halkı günde beş

vakit ayaklanmaya çağıran camilerdeki vaazlar... Camilerimiz artık ibadet edilen mahaller değil, birer siyaset kürsüsüdür, beş vakit Müslümanları ayaklanmaya çağıran siyaset kürsüsü. Bütün bunlar bir karşı ihtilali çağırır. Olağan olan, budur.

Süleyman Demirelde iki yüz bin kişilik bir halk ordusu kurma gücü yoktur. Kursu bile onun iki yüz bin kişilik milisi, Türk ordusunun karşısında kıpırdayamaz. On bin, yüz bin kişilik Toplum Polisi de çıkamaz Türk milletinın karşısına. Komünizmle Mücadele Cemiyetinden Türk halkı nefret ediyor. Camilerdeki siyaset nutuklarına yalnız tarikatçı dedikleri bir avuç yeşil sarıklı kapılıyor. Gerçek Müslümanlar var Türkiye'de ve bu Müslümanlar her zaman vatan aleyhine kışkırtmalardan, sömürgeci uşaklığından uzak kalmışlar, yeşil sarığa ve sömürgeciliğe her zaman karşı çıkmışlardır. Gazetelere gelince, her gün, her gün istedikleri kadar halkı kıyama çağırırlar, avuçlarını yalarlar.

Yüzeyden, iktidarın bütün bu ayaklanma hareketleri, kışkırtmaları bir karşı hareketi gerektirirse de, gördük ki, komprador burjuvasının bir halk ayaklanmasıyla iktidara geçme ihtimali hiç yoktur. Onun için bir karşı hareketin de gerekliliği yoktur.

Menderes çürümeye doğru gidiyordu. Biraz daha iktidarda kalsaydı iyice çürür, iler tutar yeri kalmazdı. Yazık ki, Türk ordusu bu korkunç adamın günahlarının bir kısmını yükledi. Hiç olmazsa halk gözünde.

Türkiye'de Süleyman Bey iktidarının Amerikan uydusu olduğunu bilmeyen kalmadı. Süleyman Beyin önce Morrison firmasının mümessili olduğunu bilmeyen yok. Türkiye'nin bağımsızlığını iktidar eliyle yitirdiğini artık Türkiye öğreniyor. Sömürgeci Amerikanın Türkiye'yi niçin işgal ettiğini artık her Türk öğrenmeye başladı. Kompradorluk politikasını artık her Türk biliyor. Her komprador bir sömürgecidir, beşinci koldur, bunu halk ağır ağır öğreniyor. Kompradorluk politikasının bir Troya Atı olduğunu çok kişi öğrendi.

Kompradorluk, uyduluk, yalan dolan yapma, güçler yaratma politikası iflasa mahkumdur, hem de tez günde. Bakın ekonomik kriz Türkiye'nin kapısını çalmaya başladı, hem de bütün

sertliğıyle. Türkiye gibi bir memlekette uyduluk, kompradorluk politikasının sonu yoktur. Türkiye bir daha ölüm kalım savaşındadır. Ya yaşamak, ya ölüm. Yüz yıldır biliyoruz ki, Türk milletinin büyük bir yaşama gücü vardır. Bu sefer de, ama son olarak, Türk milleti gene yenecektir.

Amanın, halk karşısında çürümekte olan iktidarın günahlarını gene Türk milleti, Türk ilerici güçleri yüklenmesin. Bırakın çürüsünler. Halk karşısında bir iyice çürüyünceye kadar. Göreceksiniz, göreceksiniz çürümeleri o kadar uzun sürmeyecek. Onların çürümeleri tabiatın kanunudur. Bırakın çürüsünler...

13.8.1968

Gemilerin Gölgesi

Ne güzel, biz 30 Ağustos bu yıl gemilerin gölgesinde kutladık. Bu 30 Ağustos sömürgeciye karşı kazandığımız savaşın, zaferin bayramıdır. Yaa, sömürgeciye karşı kazandığımız zaferin yıldönümünde dostumuz, canımız ciğerimiz Amerika da geldi, bizim bayramımıza katıldı. Dostumuz değil mi, katılmaz mı? Bağımsızlık zaferinin yıldönümünde bizim sevincimize katılamaz mı, dost değil mi Amerika? Kocaman uçak gemisinin gölgesinde kutladık sömürgeciye karşı zafer bayramımızı. Muhkem kutladık, güzel, yahşi kutladık. Vay mübarek ola. Vay, yahşi ola... Vay bayramımız bayram ola... Türkiye Türkiye oldu olalı böyle güzel, böyle şerefli bir zafer bayramı kutlamadı. Bu şerefi bize, dostumuz Amerika getirdi. Zahmet buyurdular. Vay başımızın üstünde yeri var. Hoş geldiler safalar getirdiler. Ve de "Wellcome"lar getirdiler. Gözümüz üstünde yerleri var. Canımız üstünde, kanımız üstünde, topraklarımız üstünde yerleri var. Her bir yerimizde yerleri var.

Amerikan dost, dost, dost kardeş Amerikan gemilerinin koyu gölgesinde bir zafer bayramı kutlamanın onuru, işte bu onur bize yakışır.

Şu Çekoslovakya da hiç iş yok. Ruslar geldiler de yurtlarını işgal ediverdiler. Aaaah Çekler, vaaaah Çekler. Aaaaaaah, Çekoslovakyanın bağımsızlığı, vaaaaaah Çekoslovakyanın hürriyeti... Allah hiçbir milleti Çek milletinin düştüğü hale düşürmesin. Rus tanklarının gölgesinde hürriyet... Biz burada iki gözü iki çeşme ağlarız, ağlarız, ağlarız ha ağlarız. Çeklerin bağımsız-

lığı için ağlarız. Biz bağımsızlığını çok çok isteriz Çeklerin. Biz yalnız, babamızın oğlu Çekler için gözyaşı dökeriz. Şu Çekoslovakya'da hiç iş yok. Şu Sovyetlerde de hiç mi hiç iş yok. Bin tane tank, Çek topraklarına misafir olarahtan gelemezler miydi, 6'ncı Filo gibi. Çek topraklarında üs yerine tesis kuramazlar mıydı? Bu Sovyetler politikadan anlamazlar ki, bu Çekler Türk değil ki, misafirsever olsunlar. Bu Çekler hürriyetten bağımsızlıktan anlamazlar ki. Bu Çekler dostluktan anlamazlar. Baktılar gördüler şimdi... Gazetelerimiz nasıl da günlerce Çeklerle doldu taşı. Burnu kanamış bir Çek çocuğunun fotoğraflarını çarşaf çarşaf bastık. Biz, Çeklerin bağımsızlığını dünyadaki bütün bağımsızlıklardan üstün tutarız. Canımızdan üstün tutarız. Öldürülen Vedat Demircioğlu... Haaaa, o mu, onu anmaya bile değmez. Misafirseverliğimize gölge düşürmüş bir gençtir o. Onun yaptığı, Türk milletinin geleneklerine aykırıdır. Müstahakını buldu kerata, ölsün...

Amerika gibi bir devlet bize dostluk elini uzatıyor da, bize misafir oluyor da... Biz haaaaa! Biz istemiyoruz böyle bir devletin dostluğunu, alçaklar, vatan hainleri... Vietnamda pırasa gibi adam doğruyormuş Amerika! Bakın hele işe. Bu da konuşulacak şey mi? Vietnamda ne yapacaktı ya Amerika? Vietnam misafir olarak gidiyor. Vietnam yardımına gidiyor. Vietnam tesis kurmaya gidiyor, üs değil. Bu iki kızıl hain de Amerikaya karşı çıkıyor. Onun misafirliğini kabul etmiyor. Kuracakları tesisleri kabul etmiyor. Amerika üs kurmaz, hep tesis kurar. Amerika işgal etmez, misafir olarahtan gelir. Şu alçak Vietnam bir iki yetişmiş vatandaşımızı, bir iki yiğit, vatansever kompradourumuzu, bir iki yeşil sarıklığımızı gönderelim de, misafirseverlik neymiş öğretsinler de onlara, onlar da pırasa gibi doğranmaktan kurtulsunlar...

Amerikanın da, Amerikan filosunun da, Tom Miksinin de, yardımının da, barış gönüllülerinin de, kompradorlarının da, tesislerinin de, radarlarının, atom bombalarının da, askerlerinin de, her bakanlığımızdaki uzmanlarının da başımız üstünde yerleri vardır. Onlar sokakta oynayan çocuklarımızı kurşunluyorlar. Onlar bayrağımızı ayaklarının altına alıp çiğniyorlar, yırtıyorlar. Onlar insanlarımızı öldürüp Türk mahkemelerinde

yargılanmıyorlar. Daha da nesi, bakın hele şu vatan hainlerine, bir de misafirlerimizi hapse atacaklar. Bir bayrak yırtılmış, bir çocuk ölmüş, birkaç adam öldürölmüş... Ne olacak yani... Misafirsevenliğimize halel gelmesin yeter ki... Dünyada insan olabilmenin birinci şartı iyi misafirseven olmaktır. Bunu yalnız AP iktidarı bilir. Onlar ki, çok Müslüman, onlar ki, çok Türk, onlar ki, çok insandırlar.

Ve kadınlarımız... Onlar ki 30 Ağustos zaferinde erkeklerine sırtlarında mermi taşımışlardı. Onlar ki, anamız, avradımız, sevgilimiz, onlar ki kız kardeşimizdir. Başkumandan: "Ordular ilk hedefiniz Akdenizdir ileri!" derken, Türk ordusunun ardından İzmire girmişlerdir. Ve madenlerimiz ve petrolümüz, boraksımız, namusumuz ve şerefimiz. Hem de kişiliğimiz. Ölümsüz Yunus Emre, Koca Sinan, Mustafa Kemal... Büyük tarihimiz... İnsancıl kültürümüz. Karacaoğlanımız, Dadaloğlumuz, Dede Korkutumuz, Nasrettin Hocamız... Hem de Çanakkalemiz, Dumlupınarımız... Ve kadınlarımız.

Aaaaaah, Çekler tutsak oldular, vaaah, Çekler tutsak oldular...

10.9.1968

Terör Kanunları Çıkarmak Kolay

Söyle söyle dilimizde tüy bitti ama gene de söyleyelim. Bir faydası mı olacak, hiç sanmam. Yirminci yüzyılın yarısını geçmiş bir çağda sırtını kompradorluğa dayamış bir “iktidarın” herhangi olumlu bir şey yapabileceğini sanmak saflık olur.

Söyleye söyleye dilimizde tüy bitti, gene de söylemek zorundayız. Onlar söylediklerimizden hiçbir şey anlamayacaklar, anlasalar da hiçbir söylediğimiz gerçek, onların işine gelmeyecek. Hiç olmazsa onlarla birlikte bir sele kapılıp giden milletin aydınları, öğretmenleri, askerleri, işçileri, köylüleri duysunlar sözlerimizi. Duyurabildiğimiz, anlatabildiğimiz kadar.

Bu gidiş tam bir yozlaşmaya, tam bir çürümeye gidiştir. Eskilerin izmihlal dedikleridir.

Anadolu toprağı çürüyor, düpedüz ölüyor. Toprağımızı Halk Partisi iktidarları, Demokrat Parti iktidarları öldürdü. Şimdi de, daha da beteri, AP bir tek ağaç kalmamacasına öldürüyor. Toprak verimini yitiriyor. Nüfus artıyor. Türkiyede açlık başladı. Yedi milyon işsiz insan. Ve yedi milyon işsiz insana, iş yerine, her gün camilerde ayaklanma ve kıyam kışkırtmaları... Yedi milyon işsiz ayağa kalksın da kompradorların, toprak ağalarının, softaların, AP'lilerin dışındaki herkesi kessin. Çünkü din elden gidiyor. Öğretmenleri kessin, askerleri, işçileri, bütün AP muhaliflerini kessin. Bir cuma günü herhangi bir camiye gidin, herhangi bir vaizden yukardaki kışkırtmaları duyacaksınız. Herhangi bir iktidarcı gazeteyi açın, yukardaki kışkırtmaları okuyacaksınız.

Gece, sabaha karşı üniversite yatakhaneğine giriyor, uykularındaki delikanlılarımızı copluyor, öldürüyorlar. Öldürdükleri, copladıkları yetmiyormuş gibi bir de onları pijamaları, atletleri, donları gömlekleriyle, yalınayak başı kabak, yarı çıplak mahkeme huzuruna... Biz de bu korkunç insaniyetsizliği yazıyoruz. Vay sen misin yazan, al sana altı ay, al sana bir yıl, al sana on yıl... ceza isteniyor. İnsanın, ama insan olan insanın yüreğindeki vatanseverlik duygusu bütün zulümlerden, bütün hapislerden, bütün can korkularından daha güçlüdür. Onlar bunu bilmiyorlar. Ellerinden geleni arkalarına koymasınlar. Koymasınlar da, bir millet hangi yüreklerin üstünde duruyormuş anlasınlar. Bir Vedat Demircioğlu giderse bin Vedat Demircioğlu onun elindeki bağımsızlık, insanlık, vatanseverlik bayrağını yere düşürmeden nasıl kaparmış görsünler.

Türkiye ölüme mahkum edilmiştir. Bunu Mısırdaki sağır sultan da duydu. Bu bilimsel bir gerçektir. Üçüncü bir dünya savaşı patladığı an Türkiye yedi saat içinde topyekun imha edilecektir. Kurdu karıncası, balığı kuşu, bütün canlılarıyla. Türkiyedeki beş yüz tane Amerikan üssü, yüz beş tane atom hedefidir. Yozlaşmamış, yüreğindeki bütün insanlık, vatanseverlik duygularını yitirmemiş, bir canavar haline gelmemiş insan kendi vatanına, insanlarına, anasına babasına böylesine canavarca kıyar mı? Türkiyenin bu dövüşte suyu yoktur. Amerikan ve Sovyetler Birliği devleri dövüşürken Türkiye bu korkunç imha dövüşünün hiçbir şekilde ilk hedefi olmak mecburiyetinde değildir. Bunu bütün dünya böylece biliyor. Ama bunu mideleleriyle Amerikaya bağlı gözü dönmüşlere anlatamazsınız. Türkiye, bir atom harbinin ilk hedefi olmakta sürüp gidecek.

Kültür yozlaşması insanlık yozlaşması... Köleliğe doğru her gün her gün şahlanarak gidiş... Kıyam talimleri yapılan camiler, politikaya alet edilip yozlaştırılan fakir fıkaranın dini, Müslümanlık...

Bütün bunlar yetmiyormuş gibi bir de sansür kanunu, tedbirler kanunu, hürriyetlerin kısıtlanması, gençliği bağımsızlık yolundan geriye çevirebilmek için kanunlar. Boykotları önlemek. Yazarların ağzına kilit. Bütün Anadolu'da İşçi Partililere inanılmaz bir zulüm...

Bütün bunlar, bütün bunlar bu iktidara yetmiyor. İktidar gazetelerindeki Hitler, Abdülhamit, Suharto, Franko hayranlığı hiç boşuna değil.

Biz konuşmayalım. Susalım. Ağzımıza kilit vursunlar. Öğrenciler sussunlar. Gazeteler daha çok emirlerine girsinler. Mahkemeler, savcılar, her gün herkesi sorguya çeksinler. Tahkikat komisyonları bile kurulsun. Bütün İşçi Partililere bugünkü zulmün bin misli daha yapılsın. Beş üniversite daha basılsın, binlerce Vedat Demircioğlu daha öldürülsün, ne değişecek? Türkiye bu çıkmazdan, bu korkunç durumundan, bu sömürüden, bu yoksulluktan, bu imhadan kurtulacak mı? Bir ekonomik kriz başını almış da geliyor. Arkanızdaki Amerika, bütün sömürgecilerle şu krizi durdurun bakalım. Yedi milyon işsize iş, ekmek bulun bakalım. Kompradorluk politikası bir iflas politikasıdır. Bir gayri insani politikadır. Vatanseverliğin V harfiyle bağdaşmaz. Haydi bakalım.

Terör kanunları çıkarmak kolay. Bu memleket toprakları terör kanunları, terörler toprağıdır biraz da... Neyi değiştirdi terör? Terörcüleri mi kurtardı? Memlekete gelince, işte can çekişen bir Türkiye...

Bize gelince, biz şunu çok iyi biliyoruz, gene Türkiye böyle can çekişirken binlerce Türk aydını Çanakkalede can verdi, aklın hayalin almayacağı kahramanlıklar gösterdi. Kurtuluş Savaşında da binlerce Türk. Ve bugün kimsenin canı Çanakkalede ölenlerden daha tatlı değildir. İşte biz bunu, biz bunu, biz bunu çok iyi biliyoruz.

Terör kanunları çıkarmak kolay. Hadi be sen de...

15.10.1968

Halka Güvenmek

Tutucu güçler hiç boş durmuyorlar. Yeryüzündeki sömürü sürüp gitsin diye dehşet bir çalışmanın içindeler. İnsanların köleliği sürüp gitsin diye denemedikleri oyun kalmadı. Amerikalılar Türkiyeye barış gönüllüleri, türlü araştırma kurulları gönderdiler. Yıllar yılı Türkiye üstünde uzun araştırmalar yapıldı. Bu uzun araştırmalardan sonradır ki, Türkiye'deki her cami bir harp meydanı haline getirildi. Amerikalıların bu uzun araştırmalarından sonradır ki, devlet içindeki devlet, eli sopalı çember sakallılar ordusu kuruldu. Türkiye'de bugün eli sopalı çember sakallıların diktatörlüğü var. Türkiye'de hiçbir ileri harekete soluk bile aldurmuyorlar. Dünyanın hiçbir yerinde ibadet yerleri böylesine, kardeşi kardeşe düşman kılmak için kullanılmamıştır. Sömürücülerin ezeli usulleridir kardeşi kardeşe düşman etmek ve sömürmek. Amerikalının da uzun bir araştırmadan sonra bulduğu, kardeşin kardeşe düşman olacağı yer cami. Halbuki Müslüman dini, düşmanı dost eden bir dindir. Ve camiler dostluk yerleri olmuştur, öyle anılmıştır. Ve her gün camilerde Amerikan aleyhtarlarına, AP muhaliflerine, bağımsızlıktan yana olanlara karşı bir düşmanlık aşılanıyor. Camilerdekiler kıyıma çağrılıyor. Amerikaya, AP'ye karşı olanlara komünist deniliyor. Ve her gün camilerde, "Bu komünistlere ölüm!" diye bağrılıyor. Köleliğe karşı olanlara ölüm.

Dünyada sömürgeci güç bütününü seferber. Halklar uyanıkça onlar bütün melanetlerini kullanacaklar. Halkın dinini, nasıl halkın ekmeğinin, vatanının karşısına dikiyorlarsa, halkı

da kendi faydasının karşısına dikeceklerdir. Bütün gayretleri budur. Her şeyden faydalanıp halkın kendi faydasının karşısına dikmek güzel bir usuldür. Ve bunda da başarıya ulaştıkları çok olmuştur.

Öyleyse buna karşı ne yapalım? Biz de halkın dininin üstüne mi yürüyelim? Din zaten ölü, çürümüş, bitmiş, zararlı bir kurumdur, mu diyelim? Halk zaten cahil, kendisine karşı bir topluluktur, mu diyelim? Bırakın sarhoşu, yıkılana kadar gitsin, mi diyelim. Halkı karşımıza alıp ona karşı yürüyelim mi? O kendi faydasına dönünceye kadar onu hacir altına mı alalım? Yoksa tam bunun aksini yapıp halk dalkavuğu mu olalım?

Halkın katılmadığı, onaylamadığı bir sosyalizm ayakta kalmaz. Kalsa da erinde gecinde şaşırır, kendini yitirir.

Halk bütün yönleriyle yozlaştırılırsa, en büyük halk kurumu, din, halkın köleleştirilmesi için kullanılırsa, halk kendi faydası üstüne kör bir fil gibi yürütülürse, her gün gittikçe halk, radyosu, vaazı, sineması, politikası, çocuk yayınlarıyla köleliğe doğru, yozlaşmaya doğru itilirse, “biz ne yapalım” mı demeliyiz? Bu yele bu kar dayanmaz diyerek, ya halkı hacir altına almalı, ya da dalkavukluk mu etmeliyiz?

Her şeye karşın halk uyanabilir. Kendi faydasına karşı kör bir fil gibi yürüyen halk, bu kötü yolundan döndürülebilir. Halkın akıl almaz bir sağduyusu vardır. Gözünü bir gün iki gün yumar, üçüncüsünde açar. Böyle olmasaydı, hiçbir şekilde, dünyanın hiçbir yerinde sosyalizm kurulamazdı. Halk kendi tabiatı icabı sosyalizmi kurmaya, onu geliştirmeye, onu güzellemeye mecburdur. Onun bu mecburiyetini çok iyi bilmeli, hesaplamalı, ona güvenmeliyiz. Bütün çabamız halkın üstünde, halka karşı bir örgüt kurmak değil, halkı örgütlemek olmalıdır. Elimizdeki o büyük gücü halkı örgütlemek için, halkı uyandırmak, sosyalist harekete kazanmak için kullanmalıyız. İstimin arkadan geldiği gibi, halkın arkadan gelmesi çok zor oluyor. Halkla birlikte sosyalizmi kurmak en kolay, en sağlıklı, en tutarlı yoldur. Bütün gücümüzle halkı uyarmaya çalışsak çok iyi ederiz. Halk uyansın, güçlensin de, karşı güçler varsın sosyalizmi zorla kurdurmasınlar, görsünler o zaman başlarına geleceği. Halkı uyandırmak, halkı örgütlemek çok zor iş. En zor olanı o.

Zor ama sağlam işi. Halkın kurduğu sosyalizmde, sosyalizm şimdiye kadar olagelen hastalıklarının birçoğundan salim kalabilir.

Bütün gücümüzü halka varmak için harcamalıyız. Bizim doğrumuz, sömürücülerin, kölelik taraftarlarının attıkları yalanları, kandırmaları bir anda yıkıp yerle bir edebilir. Halka varmadan, onun elini tutmadan halkı suçlamak kolay. Bir varalım ona, bir el ele verelim, seyreyleyin o zaman gümbürtüyü. Halkın olumlu yanı olumsuzluğundan daha güçlüdür. Yalan tarlasına düşen doğru tohumunu halk çabuk yeşertir. Savaşların en gücü halka ulaşabilmek savaşıdır. Sömürücüler bunu bildikleri için halkla ilericiler arasına bütün engelleri yığarlar. Sosyalizm savaşçılarının ilk öğrenecekleri gerçek, halka güvenmek olmalıdır.

29.10.1968

Halk ve Gençlik

Sosyalist mücadele oldum olası gençliğe önem vermiştir. İşçiler, köylüler, emekçiler, sömürülenler dünyayı yeniden kurarlarken çoğu zaman gençliği yanlarında bulmuşlardır. Sosyalist savaşta çok genç insanın alın teri ve kanı vardır. Hangi kökenden gelmiş olursa olsun, çoğunlukla genç insan inandıklarının, doğrunun yanında bulunmayı istemiştir. Çağımızda da bu genç insanın önemi iyice belirlenmiştir. Genç insan, dünyanın düzeltilmesine, haksızlıklara, zulümlere karşı tek mil ağırlığını koymuştur. Çağımız, başkaldıran gençliğin çağıdır, dersek çok da yanılmamış oluruz. Çağımızda gençlik büyük ödevler yüklenmiş, ezilen sınıfların hareket halindeki, her yönüyle vurucu gücü olmuştur. Bu güç gittikçe de ağırlığını daha çok duyurmaktadır. Bütün genişliğiyle bir büyük savaşın yükünün ağırlığının önemli bir kısmını artık sırtında taşıyan gençliği bekleyen tehlikeler elbette vardır. İşçiler, köylüler, savaşlarında kendilerine nasıl sağlam, tartışılmaz bir yol çizmişler, bu yolda her gün biraz daha nasıl başarıya doğru gidiyorlarsa, gençliğin de kendisine böyle sağlam, şaşmaz bir yol çizmesi gerekliydi. Daha doğrusu bazı yönleriyle gereklidir.

Çağımız gençliğinin bugünkü dünyada en büyük özelliği, çoğunluğuyla kendisini emekçilerin yanında bulmasıdır. Çağımız gençliği çoğu zaman da emekçilerin yanında onların dümen suyunda dövüşmüyor, onlarla el ele vermiş savaşıyor. Bazı zamanlarda, bazı yerlerde de bütün yetkiyi elinde toplayıp emekçiler savaşının önderliğini eline alıyor. İşte bundan dolayı

da gençliğin sorunları daha da ağırlaşıyor, büyüyor. İşte bundan dolayı da gençlik örgütleri, parti örgütleri gibi, kendini toparlamak, tam disipline uymak zorunluğunu duyuyor.

Az gelişmiş bir memleketin gençliğiye daha büyük bir sorumluluk altındadır. Az gelişmiş ülkelerde emekçiler bilinçli olarak pek örgütlenemedikleri için gençliğe çok büyük ödevler düşmektedir. Örneğin Türkiye az gelişmiş bir ülkedir. Komprador burjuvası memleketin üstünde bir karabasan gibidir. Köylünün üstünde yüzyıllardan bu yana bir zulüm dağı gibi duran ağayla işbirliği yapmıştır. Softaları da emrine almıştır. Bir de çağımızın en büyük sömürü gücünün askerlerini getirip yurdu-muzu işgal ettirmişler. Türkiye bütün anlamıyla işgal edilmiş bir memlekettir. Bu düştüğü kötü durumlardan Türkiye'yi kurtaracak bir tek güç vardır, o da emekçi gücüdür. Bürokratlar, bütün öteki yan tabakalar, ne kadar güçlü olurlarsa olsunlar, Türkiye'yi içine düştüğü bu çıkmazdan emekçiler olmadan kurtaramazlar. Soyut Milli kurtuluş savaşı dedikleri savaş tarzı geçeli epey bir zaman olmuştur. Bir milletin milli kurtuluşu, kompradorluğun doğuşundan sonra artık sosyalist savaştan başka bir şey olamaz. Bu, iki iki dört eder gibi bir gerçektir. Sosyalist savaş da ancak ve ancak emekçiler verirler ve ancak sosyalist savaş emekçiler başarıya ulaştırırlar. İdris Küçükömerin dediği, Türkiye'de artık bir sınıf olmaya doğru giden bürokrat tabaka, emekçiler adına bir sosyalist savaş sürdürülebilir, kazanabilir mi? Bizim istediğimiz, şimdi sınıf olmaya doğru giden bu tabakanın, emekçilerin yanında sosyalist mücadeleye girişmesidir. Bu mümkün mü? Emekçiler onları bu savaşa katmak için ellerinden her gelen çabayı göstereceklerdir. Emekçilerin, bu yeni Kurtuluş Savaşında tez günde başarıya ulaşip ulaşamamaları, bürokrat tabakanın tez günde emekçilerin yanında olup olmamalarına bağlıdır biraz da. Bürokrat tabakalar emekçilerin yanında olurlarsa emekçiler Milli Kurtuluş Savaşımızı daha kolay ve daha çabuk başarıya ulaştırırlar.

Türkiye'de gençlik kendi örgütlenirken, emekçileri de örgütleyecektir. Gençliğin başarısı, emekçileri bilinçlendirdiği, örgütlediği ölçüde olacaktır. Bir şeyi, bir büyük gerçeği hiç unutmamalıyız: Gençlik, emekçileri örgütler, onları bilinçlendirir-

ken, emekçilerden de çok şey öğrenecek, başka bir yönden de kendi bilinçlenecektir. Gençliğin bir yerde sınırı dardır. Gençliğin büyük deneyleri yoktur. Yaşam karşısında denaysızdır. Gençliğin gücü, damarlarındaki taze kan, sömürülenle birlik olma namusu, bağımsızlığını yitirmiş bir memleketi kurtarma vatanseverliği, bilimsel metottur. Emekçiye sonsuz yaratıcılıkta olan yaşamdır. Gençlik işçiye bilimsel metoduyla gidecek, kitabıyla kalemiyle gidecek, emekçiden de yaşamın yaratıcılığını öğrenecektir. Sınıfsal bilinç tek yönlü değildir. Ne tek başına kitabın öğrettikleri, ne tek başına yaşamın öğrettikleridir. Bilinç bir bütündür ve ikisi bir araya gelmeden, getirilmeden savaş yarım kalır, bu savaşta aksaklıklar olur. Sosyalist savaş tarihinin bize çok öğrettikleri var. Bir tanesi de savaşmak imkanını bulmuş emekçi halkın hiç yanılmadığıdır. Yanılmamış ve başarıya ulaşmıştır. Bir elimiz kitaptaysa bir elimiz yaşamda olacak. Emekçinin elinde olacak. Sosyalist kavgada başka türlü başarıya ulaşmanın mümkünü yoktur. Sonsuz bir yaratmada olan emekçi halktan, kitaplardan öğrendiğimizden daha çok öğreneceğiz. Halkla alışverişi sağlamazsak, onun elini tutmak, onunla birlikte yaşamak, savaşmak imkanını bulamazsak, bu kavgada başarıya ulaşamayız. Emekçi halk o yanda, biz bu yanda bocalar dururuz. Hem de sittin sene. Halka ulaşabilmek, onunla birlikte bir savaşa başlayabilmek, elbette yolların en zorudur. En zorudur ama, en sağlamıdır da. Sağlıklı bir sosyalist dünyayı başka türlü kuramayız. İlkönce varacağımız gerçek, bu olmalıdır. Yalpalamak bize çok gün yitirtir. Gençliğin gücü ister istemez halkın gücüyle birleşecektir.

Halka varmak, onu bilinçlendirmek dururken parti içindeki sen ben dövüşüne katılmak bir genç kuşağa, sosyalist savaşa hiçbir şey kazandırmaz.

10.12.1968

*Camiler Kışla Oldu**

Camiler AP'nin ve sömürücü Amerikanın birer milis kışlası haline getirildi. Halka orada kıyam telkinleri yapıldı. Orada ölüm talimleri yaptırıldı. AP'ye ve Amerikaya muhalif, Türkiyenin bağımsızlığını isteyen vatandaşlara orada komünist, orada kafir dendi. Bu, binlerce camide, binlerce vaiz tarafından her gün yapıldı. Bugün artık camiler birer tapınaktan daha çok, birer sömürücü kışlasıdır. Cami-kışlaların insanları öylesine şartlandırılmış, öylesine Amerikan kölesi haline getirilmiştir ki, sözümona Müslümanlar, çember sakallılar Boğazdaki Amerikan filosuna karşı Fındıklı ve Dolmabahçe camilerinde namaz kılmışlardır. Amerikan filosu, sanki ırz düşmanı değil de, sanki İstanbul şehrinde şehvevi arzularını tatmine çıkmıyorlar da, sanki İstanbul şehrinin bir şehvet pazarı sayarak gelmiyorlar da, İslamı kurtarmaya geliyorlar. İşte bunun için de, bu İslam kurtarıcılarının karşısında bizim sözümona Müslümanlarımız namaz kılıyorlar. Hayır, bunlarla gerçek Müslümanları, İslam dininin müminlerini karıştırmamak gerek. Gerçek Müslümanlar, bu sömürücü Amerikan gavurunun uşaklarına, Müslüman dininin kutsallığını sömüren gözü dönmüş kardeş katillerine bizlerden daha çok öfkeleniyorlar. Çünkü bunlar, vatandaşları Müslüman dininden soğutan, Müslümanlığı çürüten, yiyen, bitiren kişilerdir. Gerçek Müslümanlar böyle düşünüyorlar.

Bunlar AP'nin camilerde yetiştirilmiş, sayıları belli milisleridir. Hepsinin adı da poliste vardır. Bunlar AP'den ve Ameri-

* Yaşar Kemal ve Alpay Kabacalı, bu yazıdan dolayı, Demirel hükümetine hakaret ettikleri iddiasıyla, 6 yıla kadar hapis istemiyle yargılandılar, beraat ettiler.

kadan para alırlar. Bunlar İzmirde, Adapazarında, Ankarada, İstanbulda, nerede bir olay çıkartılacaksa, oraya hemen ulaştırırlar. 16 Şubat 1969 pazar günü Taksim gezisindeki silahlandırılmış ihtilal kıtası bunlardı. Bursada İşçi Partilileri öldürmeye kalkanlar, Akhisarda Mehmet Ali Aybarı linç etmeye gelenler bunlardı. Bunlar AP'nin seyyar kara ihtilal kıtasıdır. AP, böyle olaylar için yetiştirilmiş bu milisleri kasaba kasaba, şehir şehir taşır. Taksim meydanında o gün yakın illerden gelmiş beli tabancalı, eli makinalı tabancalı, tam teçhizat bu milisleri gördüm. Bu milisler yakın illerden toplatılmıştı. Bu bir gerçektir.

Konya olayları bir kara ihtilal denemesiydi. Taksim olayı tam bir ihtilaldi. Sonuna kadar gitmeye niçin cesaret edemedi Sükan, bunu da bir gün tarih aydınlatacaktır.

Amerikan Morrison firmasının Türkiye mümessili Süleyman Demirel, Türk ordusuna karşı kurulacak "200.000" kişilik milis ordusu tehdidini savururken biz ona inanmamıştık. Güçlü, büyük bir geleneği olan Türk Ordusuna karşı nasıl bir "Milis Ordusu" çıkaracaktı Süleyman Demirel? Fakat, onun, camileri birer kışla haline getireceği, arkasındaki dünya hınzırı Amerikanın ona dersler vereceği hiç aklımıza gelmemişti. 16 Şubat 1969 pazar günkü kıyamdan önce AP'nin cami kışlalarından yetişmiş milisleri, Müslüman İstanbullu, Müslüman kızlarının şehvet pazarı yapmaya gelmiş Amerikan gemilerine karşı namaz kırlarken her şey anlaşılmalıydı.

Gazeteler sorunu yanlış koyuyorlar. Kışkırtılmış Müslümanların, sanıyorlar bu hareketi. Hayır, bu hesaplı tertipli AP iktidarı milislerinin, hem de yıllardan bu yana yetiştirilmiş milislerinin, yarıda kalmış bir ihtilal hareketidir. Hem de Türk ordusuna karşı yetiştirilmiş. Bu bir 31 Marttır.

Yıllardan bu yana AP iktidarı kışla yaptığı camilerde bir kanlı ihtilali gerçekleştirecek milisler hazırlıyor. Amerikanın telkinleriyle. Komprador burjuvasının başka türlü yaşama şansı yok Türkiyede. Bunu biliyor. Bu, tertipli, örgütlü AP iktidarının ihtilal hareketidir. Açın AP iktidarının sözcüsü *Son Havadis*... Cami-kışlaları nasıl ayaklanmaya çağırdığını okuyacaksınız. Hem de bir kere, iki kere değil. Açın *Bugün* gazetesini, açın *Sabah*... Bizim basın da devekuşluk yapıyor. Uzun bir zaman

değil, bir iki yıl içinde AP iktidarının cami-kışlalardan yetişmiş milisleri ayaklanacaklardır. Türkiyede kan gövdeyi götürecektir, bu hareket de Türk milletinin sonu olacaktır. Yarı yozlaştırılmış, Avrupa sömürgecilerinin burnunun dibinde yüzyıllardan bu yana yozlaştırılmış bir yönetici bölüğe sahip Türk milleti kolay kolay kendini toparlayamaz. Gerçeği olduğu gibi görmeliyiz: Türk ordusuna karşı hazırlanmış bir milis ordusu artık var. AP iktidarının başı, bunu yıllar önce söyledi ve gerçekleştirdi.

AP iktidarı, bu cesareti ve gücü nereden aldı? Zonguldakta işçileri kurşunlattı, yanına kaldı. Sükan Türkiye Büyük Millet Meclisini bastı, yanına kaldı. Sükanın polisleri Teknik Üniversiteyi bastı, gençlerimizi kan uykularında copladı, öldürdü, yanına kaldı. Öğretmen kıydı, yanına kaldı. Danıştay kararlarını çiğnedi, yanına kaldı. Konya Olaylarını çıkarttı, yanına kaldı. İzmirde cami bombalattı, yanına kaldı. Devlet içinde bir ihtilal çetesi gibi çalıştı, bütün Türkiyenin gözleri önünde, yanına kaldı. Madenleri sattı, yeraltı yerüstü servetlerimizi haraç mezat sattı, yanına kaldı. Montaj sanayisi, yanına kaldı. Türkiyeyi inek gibi sömürücülere sağdırdı, yanına kaldı. Camiler bir kanlı ihtilal, katliam hazırlığının alanları oldu, yanına kaldı. Şimdi de, camiler milis kışlası yapıldı, yanına kaldı. Artık, Türkiyede kimsenin canına, malına güveni yok.

Artık yukarda saydığım işlerden dolayı AP iktidarı bir ihtilal çetesi gibi çalışıyor. Meşruiyetini haliyle yitirmiştir. Devlet içinde ayrı bir devlet, bir ihtilal cuntası kurarak iktidar olmaktadır. Anayasayı topyekun çiğnemiştir. Derhal Yüce Divanın kurulması, AP sorumlularının yargılanması gerek. Yoksa çok geç olacak ve Türk milletinin sonu gelecek.

25.2.1969

Halk, Sanat, Politika

Uzun yıllar önce Veysel anlatmış, demişti ki: “Bir zamanlar Sivasa sazımla inemez olmuştum. Bir polis, bir candarma, sazımı görmesin, hemen elimden alıyorlar, doğru fırına atıyorlardı. Bir zamanlar Sivasa saz dayandıramaz olmuştum.”

O zamanlar Sivasta niçin Aşık Veysel'in sazını alırlar da yakarlardı? Şükrü Kayanın Dahiliye Vekilliği sıralarındaymış. Ahmet Kutsi Tecer de tam bu sıralar Sivasta öğretmenmiş. Bir gün Veysel ona gelmiş. Tecer: “Hani sazın?” diye sormuş. Veysel de başına gelenleri anlatmış.

Ahmet Kutsi Tecer, valiye gitmiş:

“Vali bey,” demiş, “bugün polisler Aşık Veysel'in sazını almışlar, fırınlamışlar. Doğru mu bu?”

Vali:

“Doğru,” demiş.

Tecer:

“Neden?”

Vali:

“Saz çalmak gericiliktir. Saz gerici bir müzik aletidir. Dahiliye Vekaletinden öyle emir aldık.”

Tecer, Valiye sazın öyle bir şey olmadığını dili döndüğünce anlatmaya çalışmış, olmamış. Anan yahşi baban yahşi... Kut-si Tecer gelmiş Ankaraya, sazın gericilik olmadığını anlatmak için akla karayı seçmiş ama, anlatmış sonunda. Halk şairlerinin sazları da fırınlanmaktan kurtulmuş.

Memleketimizde şimdilerde Şükrü Kaya benzeri sosyalistler de vardır. Örneğin bazı kişilerin kilim, çorap meraklarıyla alay ederler.

Çok gördüm, çok duydum. Halk şiirine gerici şiir, ilkel şiir gözüyle bakarlar. Halk müziğinden nefretle, küçümsemeyle söz ederler. Bu düşüncelerini, duygularını da marifetmiş gibi yazarlar, söylerler. Üstelik de sosyalistliği elden bırakmazlar. Birinci sosyalist onlar, birinci yazar onlar, kahır çekmişler onlar. Bütün bunlar doğru. Hiçbir diyeceğimiz yok. Değerli adamlar... Ama bu halka tepeden bakmak neden? Bunun sosyalistlikle, büyüklükle bağdaştığı yer neresi? Veyselin sazı gibi, halkın kilimi, türküsü, destanı, şiiri, hikayesi, halkın Nasrettin Hocası... Niçin? Sosyalist ilericilikle halkın sanatının gericiliği arasındaki ilişki, bir yanlış anlama değil mi?

Bir emek, bir süre işi... Bir zenci heykelinin doğuşu... (Zenci heykelinin büyüklüğünü, güzelliğini Picasso söylüyor... Dahası var mı? İlerici sosyalistlerimiz, Picasso fetvayı bastıktan sonra ne derler acaba?) Binlerce yıl önce bir zenci, heykel yapar. Eğri büğrüdür bu heykel. Götürür, bir ağaç kovuğundaki tapınağa koyar. Zenci büyücüleri yıllar yılı, binlerce, yüzbinlerce heykel yapıp ağaç kovuğundaki tapınağa koyarlar. Tapınak ağaç kovuğundan zamanla çıkar, bir saz kulübe olur. Saz kulübe ehram olur, ve heykel Ebülhevl (Sfenks) olur. Böyle olmasa bile, ilk zencinin yapıp ağaç kovuğu tapınağa koyduğu heykelcik binlerce elden geçe geçe güzelleşir, soylulaşır. Bir tek zenci heykelini böylelikle, on binlerce yıl boyunca milyonlarca usta el yapar. Her el biraz daha, biraz daha güzelleştirir aynı zenci heykelini. On binlerce yıl önceki eğri büğrü zenci heykeli daha sonraları bir başeser olur çıkar. İnsan emeği çoğalır, büyür, insan ellerinin hüneri güzelleşir, incelikler, ilerler... Uzun yıllar sonra çırak, ustanın daha ustadır. Picasso, Picasso oluncaya kadar on bin tane ustası varsa, son zenci heykelini yapan ustanın milyonlarca ustası vardır. Picasso resmindeki alın teri, göz nurunun, yüz binlerce misli göz nuru, alın teri harcanmıştır bir zenci heykeline. İlk eğri büğrü zenci heykeli bile salt bir kişinin, bir ustanın işi değildir, içinde yaşadığı toplumun ustaya verdiği-

dir. Toplumun yüzde yüz isteğidir ilk heykel bile. Bileşik bir ustalıktır. Heykeli yapan sadece eli hünerli büyücüdür. Picasso'nun büyüklüğü bir başka yerden de gelir. Onun bir ustası, belki birincisi Michelangelo ise, ikinci ustası zenci heykeltir. Zenci heykelini anlamayan sanatçı, Picasso olamazdı. Yirminci yüzyılın sanatçısı olamazdı.

Kilim nakışlarının da adı vardır... Her nakışın bir adı vardır. Kurt izi, zincir, kazayağı, selam, leyleğin gözü, boynu bükük dal. Bütün bu nakışlar, bir zamanlar, belki bin yıl öncesi adlarına benziyorlardı. Şimdi, ne turna katarları turna katarlarına, ne kurt izi kurt izine benziyor. İlk nakış mutlaka turna katarıydı. Uzak-tan yakından bir benzerliği vardı. Sonra soyutlaştı, nakış oldu. Turna katarı katarlığından çıktı, kurt izi kurt izi olmaktan... Turna katarı mavi bir dizi oldu. Kurt izi dört yana uzanmış bir yeşil mühür... İlk kilim doğduğundan bu yana bir tek nakış üstünde binlerce binlerce, milyonlarca hünerli el çalışmıştır. Milyonlarca milyonlarca hünerli el bir kilimi on binlerce yıldan bu yana dokumuş, nakışlamış, renklendirmiş, güzelleştirmiştir. Bir kilimi milyonlarca usta el, binlerce yılda bu güzel hale getirmiştir. Bu kilimi kim dokudu? Kaç yılda? Milyonlarca el, on bin yılda. İşte bu sonsuz güzellik ondandır. Bir kaya parçası gibi, bir dağ gibi oturmuş, insanlığın karşısına... Hani sosyalistlerimizin ilerilik adına küçümsedikleri, hor gördükleri ter kokulu köylü çorapları da öyle... Her ses, her beyit şiir binlerce yıl su altında düzelmiş çakıltaşları gibi halkın dilinde, sesinde yunmuştur.

Bugün bilinçli olarak bir Haçaturyan, müziğini halk türkülerinden örüyorsa, onun ustası Bach kadar da bir halk türkücüsü ise, sebebi sağlam bir temeldir. Salt bomboş bir halk hayranlığı değildir. Prokofyef öyleyse... Hatta Beethoven, müziğini halk müziğiyle birlikte örmek çabasını yüreğinin başında duyumuşsa... Bunun sebebi vardır... İnsanoğlu temelsiz hiçbir şey yapamıyor. Başını büyük birikime, her an yaratana vurmadan büyük iş yapamıyor. Halka vurmadan... Eğer Picasso'nun ustalarından birisi de bizim Sivaslı kilimci, kök boyacı Hatçe Anayasa buna şaşmamalı. Yirminci yüzyılda halkın büyük birikimine başvurmadan sanat yapılamaz. Hiç olmazsa zenci ustanın çırağı, Hatçe Ananın çırağı Picasso'ya başvurmadan...

Halkı karşısına alanlara, onu, onun sanat ürünlerini karşılarına alanlara sosyalist değillerdir, demiyorum. Onlar da sosyalisttirler. Onlar da kendilerince bir kavga veriyorlar. Ama biz onlardan değiliz. Ne halkı, ne de halkın sanatını onlar gibi anlamıyoruz. Halk bizim için bir süs değildir. Sanatı da öyle.

Bir aydın topluluğu, namuslu, güzel, yiğit, aslan gibi de sosyalist her biri. Bunlar sosyalist düzeni kurmaya çalışıyorlar. Ama haksızlık, ama kendilerine... Ne halka inanıyorlar, ne de ona güveniyorlar. Halk ne bilir, diyorlar. Halk ne anlar, halk cahildir, diyorlar. Onlara sosyalizmi de kırbaçla öğretmeli. Kırbaç sözünü ağızlarına almıyorlar ama, dediklerini de başka türlü değerlendiremezsin. Sen sosyalizmi kur, halk arkadan gelsin, ardında da eli sopalı bir çoban. Olmaz değil, olur... Ama biz onlardan değiliz...

En büyük, en güzel yaratıcı halktır. Ters yollara gittiği, aldatıldığı da olmuştur. Çağımızın yoksulluğu, iğrençliği, çirkinliği çoğunlukla onun yüzündendir. Kanını yüzyıllardan bu yana boş yere de akıtmıştır. Çağlardır da güdülüyor. Ama Vietnam mucizesini de yaratan halktır. Halktan başka kim durabilirdi, taşı toprağı eriten Amerikan bombalarının altında... Halkın bir kısmı yozlaşmaz, yabancılaşmaz değil, yozlaşır, yabancılaşır. Ama halk toptan yaratıcı gücünü, öbür bölükler gibi, yitirmez. Halk toptan yabancılaşamaz, yozlaşamaz... O sağlıklı yaratıcılığı sürüp gider...

Sosyalist kavga yeryüzünde uzun yıllardır sürüp geliyor. Kavgada insanoğlunun birçok deneyleri oldu. Bu deneylerden biri de, haksız sosyalist düzenin kurulamayacağıdır. Sosyalist düzeni halkla birlikte kurmaktan başka çıkar yol yok. İnsanoğlunun en güzel, en sağlam deneylerinden biri de bu.

Şimdi de sosyalizm adına Veyselin sazını fırınla, zencinin o canım heykelini kır, Hatçe Ananın kilimini parçala, kökboyasını dök... Bununla çok şeyi becerebilirsin belki, ama sosyalizmi hiç, hiç beceremezsin.

Yaratan ki doğadır, yaratan ki halktır. Bu iki güce sırtını çevirirsen, sen bu köyü bu akıllan zor şeneltirsin.

Sosyalistin işi, halk kötüdür, cahildir, o hiçbir şeyi beceremez kötülükten başka, demek değildir. Halkı derinlemesine

araştırmak, onu anlamaya çalışmaktır. Doğanın gizleri üstüne nasıl araştırmalar yapıyor, her gün ondan yeni bir şeyler öğreniyorsak, halkı da öyle araştırıp ondan da öğrenmeliyiz. Halk cahil, halk işe yaramaz, halk kötü demek çok kolay. Doğa kötü, zalim, işe yaramaz dese de insanoğlu, bir yana atsaydı, eline ne geçerdi? Atomun gizini çözmek doğaya inandır, güvendir: Onun sonsuz yaratıcılığından faydalanmaktır.

Ama az gelişmiş öykünücü aydınların kümелendiği bir memlekette halk gerçeğine varabilmek, doğa gerçeğine varmak kadar zordur.

Bir de başka bir şey daha var. Yirminci yüzyılda artık halk bir yanda, aydın dedikleri bir insan bölüğü bir yanda yaşayamaz. Artık her şey iç içe... Aydın artık halk denizinde bir ada değildir. Deniz adayı aldı. Hele insansanız, hele sosyalistseniz, halktan başka çare yok. Halka doğru yürümek. Halka varıp, onunla birlikte varacağımız yere varmak. Elbette aydının, bilim adamının halkın bilmediği birtakım birikimi, birtakım deneyi var. Onları halka açmak... Bunu yaparken de halkın sonsuz yaratıcılığından yararlanmak...

Evelemeyelim, gevelemeyelim, devekuşu kovalamayalım sayın baylar. Hele bunu sosyalizm adına, halk adına hiç yapmayalım. Oyunumuzu daha az aydınlıkta oynasak, daha az rezil oluruz sayın baylar. Halka tepeden bakmak, kentsoyluyu daha incelmış sanmak, o cahil, hem de çoğunlukla ahmak kentsoyluların işi... Kentsoylu, oldum olası, halkın yaratıcılığının üstüne konmuş, kendini adam olmuş, incelmış sanmış, öyle konurundan yanına varılmamış... Şimdi de bütün alanlarda yaratıcılığı sömürülen halkla kentsoylular arasında büyük savaş başlamış. Kentsoylularla halk, halkın adamları, dostları karşı karşıya...

Koroğlunun, candan serden geçen gelsin dediği...

6.5.1969

*Kapitalizmin Zirve Toplantısı**

Komünist partilerin zirve toplantısı Moskovada yapılırken, kapitalistlerin zirve toplantısı da Konstantinopl'da yapılıyor. Toplantı yerleri çok uygun. Moskova komünist ihtilalin başkenti. Moskova en büyük komünist devletin başkenti. Sovyetler Birliği dünyanın en güçlü iki devletinden biri. Konstantinopla gelince, dünyanın en büyük şehirlerinden biri o da. İki yüz yıllık bir sömürüye, Anadolunun, Türk halkının sömürgecilerce sömürülmesine merkezlik etmiş. Şimdi de, az gelişmiş memleketler arasında kuzu kuzu sömürülen, gık demeyen bir memleketin en büyük şehri. İstanbul, dış düşmana iki yüz yıldır yataklık ediyor. İki yüz yıldır korkunç sömürünün belki de dünyadaki en büyük yatak şehri. Bugün de yatak şehirler arasında İstanbul yataklık ödevini "hakıyla ifa" etmekte birinci gelir.

Kapitalizmin zirve toplantısı Vaşington'da olsaydı, bu kadar ilginç olmazdı. Londrada, Pariste, Bonda, Romada olsaydı, bu kadar ilginç olmazdı. Kapitalizme yataklık eden en büyük, en kadim şehirde olması çok ilginç. Bu bir sembol meselesi. Komünist partilerin zirve toplantısı Varnada, Köstence'de, Nişte olamazsa, olursa da ilginç olmazsa, kapitalizmin zirve toplantısı da başka bir şehirde olsaydı, bu kadar ilginç olmazdı. Her şey yerli yerinde, her şey aslına uygun... Ve İstanbul, çelişkileri bakımından da kapitalizmin zirve toplantı-

* Yazının yayımlandığı tarihlerde İstanbul'da toplanan Dünya Ticaret Odaları Kongresi.

sı yapılmasına uygun... Bir yanda üç yüz bin gecekondusu ile başka bir şehir. Bu başka şehirde su yok, elektrik yok... Yıkık dökük kovuklar ki, yazın dehşet toz bulutları altında, kışın çamura boğulmuş... Bu şehirde birbirinin sırtına binmiş sokaksız caddesiz evlerde, haşa, kovuklarda oturanlar, hastalıklar içinde yüzüyor. Okul yüzü görmüyor çocuklar. Açlık diz boyu. Bir lokma ekmeğe muhtaç insanlar. Anadolu yağmurundan kaçıp İstanbul dolusuna tutulmak için her yıl binlerce insan bu gecekonduları dolduruyor. İstanbullu Fatih ordusu gibi çepeçevre kuşatmışlar. Bir açlar ordusu... Bu kadarı yeter... Gecekondu edebiyatı tatsız bir edebiyat...

Bu kapitalizmin yatak şehrinin görkemli yanını da söylemek gerek. Milyonlar eden villaları, yalılarıyla asıl İstanbul, gerçek Konstantinopl!.. Yılda milyonlar, milyonlar kazananların şehri... Bir gecede on bin lira harcayanların şehri... Eğlence, fuhuş şehri... Viskinin, şampanyaların, Fransız şaraplarının sel gibi aktığı yer... Güzelim şehir... Ve Boğaz kıyıları ve Erenköy ve Şişli ve Göztepe ve Beyoğlu... Mutlu azınlığın şehri. Dünya kapitalizmine yataklık eden şehrin, büyük bezirganları. Yılda vermedikleri vergiden bile bir milyonun üstünde vergi veren on bin aile... Aldınız mı şimdi? Anladınız mı şimdi, Komünist zirve Moskovada toplanırken Kapitalist zirve niçin İstanbulda toplanıyor? Bir şey daha var, bunu belki iyi anlatamadım. Konstantinopl dünya kapitalizminin ilk komprador şehridir. Kapitalizm, bu büyük şehre bunun için de, saygı duyar. Bunun için de burada zirvesini topladığından dolayı ne kadar övünsek yeridir. Böyle bir şehrimiz var ve bu şehrimiz iki yüz yıldır dünya kapitalizmine yataklık ediyor. Burada da Türk milleti birinci. Az övünç mü bizim için? Birinciyiz ya... Dünyada kompradorluğu da icat edenlerden biriyiz ve İstanbul bunun büyük merkezi. Ve dünyada kapitalizmin başlıca yataklarından biridir bu büyük, güzel, görkemli şehrimiz.

Burada biz onlara zirve derken şaka etmedik. Politika, kapitalizmin elinde bir oyuncaktır. Nikson, Kisinger, Vilson toplansaydı İstanbulda, gerçek zirve toplantısı olmayabilirdi. Ama bezirganların başları toplanınca İstanbulda, yani Konstantinoplda gerçek bir zirve olur. Kapitalizmin gerçek zirvesi bu-

dur. Ve İstanbulumuzda toplanmıştır. Bugün Türk milleti için az onur mu bu? Az övünç mü? Bütün milletçek hamamdaki bezirgan karıları gibi göbek atsak sevincimizden, övüncümüzden, o bile az... Davullu zurnalı düğünler kurmalıyız... Havai fişekler... Bakın havai fişek çok uygun... Malzemesini bu toplanan bezirganlardan alırız. Kısa günün kârı az olur ama... Gene de bir şey... Bütün memleket göğünü havai fişeklerle donatalım ki, dünyanın dört bucağından koşup gelmiş bezirgan büyüklüğümüzün bir zararları olmasın... Havai fişeklerden masraflarını çıkarsınlar.

İstanbulun başına çok işler gelmiştir. Yakılmış yıkılmış, yağma edilmiştir. İstanbula hakaret edilmiştir. Zorla kızlarının ırzına geçilmiştir. Halkı zincire vurulmuştur. Toptan katledilmiştir. İstanbul zaferler de yaşamıştır, onurlar da. İstanbul şehrini zafer dönüşünün sevinçleri de yıllarca çınlatmıştır. Onursuzluklar ve zaferler yaşamıştır bu şehir. Ama İstanbul, bütün tarihinde böylesine onurlu olmaya hak kazanmamıştır. Amerikan donanmasına muhabbet tellallığı yaptığı zaman bile bu kadar övünmeye hak kazanmamıştır. İstanbul, tarihinin en onurlu çağını yaşıyor. İki yüzyıldır yataklık yaptığı kapitalizmin zirve toplantısı burada, İstanbulda, Konstantinoplda yapılıyor. İstanbulun hakkı değil mi bu? Bu kadar onur payı İstanbulumuza az bile. Dünyanın en büyük imparatorluklarından birini kurmuş milletimize az bile. Az bile, az bile... Biz kişiliği olan insanlarız. Bakın başbakanımız bile İngilizce konuşuyor. Yaşasın be. Hem de yeni bir İngilizce, Isparta İngilizcesi konuşuyor. Bu İngilizceden kimse bir şey anlamadı mı diyeceksiniz. Öğrensinler köftehorlar. Gelecek sefere Isparta İngilizcesini öğrenip öyle gelsinler Konstantinopla. Haydi hayırlısı. Yaşasın İstanbul. Tarihten önce vardık, tarihten sonra varız.

10.6.1969

Bulunmaz Fırsat

Yeni bir geziden döndüm. Karadenizden. Karadeniz kıyılarındaki şehirlerde birçok eski arkadaşlarım var. Gün görmüş, kahır çekmiş kişilerdir. Yıllardan bu yana da dünyayı, dünyanın gidişini iyi izlerler. Ve bu arkadaşlarımın bir kısmı da yörelerini derinlemesine iyi tanır. Bu arkadaşlardan bir tanesi, geçen gün çok güzel bir insan anlattı. Bu insan yeni bir insandır. Örneğin bundan on beş yıl önceki hiçbir insana benzemez. Hiçbir sınıfa girmez. Ne burjuvadır, ne işçidir, ne tüccardır, ne köylüdür, ne memurdur, ne ağadır, ne beydir, ne şudur, ne budur, kendine has yeni, gıcır gıcır, yepyeni bir insan tipidir. Arkadaşım bunlardan birkaç tanesini çizdi, bir iki tanesiyle de tanıştırdı. Ben bunları biliyordum. Bunlardan Adanada da vardı. Mersinde, Orta Anadoluda, Güneydoğuda da vardı. Bu yeni, gıcır gıcır insan tipi her yerde bol boldu. Ve çoğunluk da biribirinin burnundan düşmüşçene birbirlerine benziyorlardı. Bir tekini anlatmak, bütününü anlatmakla birdir. Bu yeni insan, milli bir insandır. Tamamen milli, kökü tamamen içerde, kendi koşullarımızın yarattığı bir insandır. Hem de saygıdeğer bir insandır. Bir koca memleketin, koskoca bir Türkiyenin kaderini elinde tutar. Tek başına tutar diyemeyiz ama, birtakım ortaklarla tutar ve gül gibi geçinir gider.

K... fakir bir mahalle manavının oğluydu. Babası beş vakit namazında, dini bütün bir insandı. Alçakgönüllüydü de. K..., babasının tahta baraka dükkanında birkaç kere babası namaz-

da iken durdu. Babası barakaya döndüğü zaman kasadaki paranın bir kısmının aşırıldığını, şeftalilerin en irilerinin ortadan kaybolduğunu gördü. Görmesiyle birlikte K...nın dükkandan ayağını kesmesi bir oldu.

K... ilkokula gitti. Birinci sınıfta üst üste beş yıl çaktı. Sonra okulu bıraktı. K... dehşet öfkeli bir çocuktur. Mahallede durmadan kavga ediyordu. Dövmediği, yaralamadığı çocuk yoktu mahallede. Dayak yediği de oluyordu ama, dayağa hiç aldırdığı yoktu. En çabuk unutulana yara, dayak yarasıydı. Bütün mahalle çocukları onun şerrinden elaman dediler.

Sonra K..., biraz daha büyüdü. Kasabanın ağaları ondan haberdar oldular. Bir süre K..., ağaların, kimin olursa olsun, ayak hizmetine koştı. Sonra bir ağayla çok dost oldu. Ağa ona bir tabanca aldı. K... daha da azıttı. K... bir gün ona tabanca alan ağa adına bir delikanlıyı kasaba çarşısında bir iyice dövüp havaya da iki el kurşun sıktı. Bu olay K...nın şöhretini bütün kasabaya yaydı. Artık K... büyük adam olmuştu. Kimseyle konuşmuyor, bir hayvan içgüdüleriyle kendini ağıra satıyordu. Artık K... kasabanın korkulan adamı olmuştu. Hakkında küçük küçük korku efsaneleri, yiğitlik efsaneleri çıkmaya başlamıştı. K... birkaç adam daha dövüp, birkaç adam daha yaraladı. Kasaba çarşısında bir zengin oğlunu önüne katıp ardından kurşun sıkı sıkı evine kadar kovaladı. Üç yıl hapisanede yattı. Hapisaneden çıktığı zaman artık olgun bir adamdı. Dinsizdi, Allahsızdı, hiçbir ahlaki değer yoktu onun için. Ne kadın, ne ev, ne aile, ne gelenek, ne görenek, ne akraba, ne ana, ne baba, onun için hiçbir şey yoktu artık. O, bir tek şeye inanıyordu, paraya... Bileğine de güçlüydü ya... Hemen iktidar partisine girdi ve partide çalışmaya başladı. Partinin yardımıyla Ziraat Bankasından on bin lira kadar bir para kopardı. Bu parayı büyük bir faizle, ona ilk tabancayı alan ağaya verdi. Ve ağa ona vaktinde borcunu ödedi. Gelecek yıl daha çok para aldı Ziraat Bankasından, köylüler zincirleme kefil yaparak? Ve kendine kefil olan köylülere bu parayı fındıklık dağıttı. Fındık için çok aşağı bir fiyat biçmişti. Bu sıralar fındığın fiyatı çok düşüktü. Ürün zamanı, köylüler fındıkları getirince, birden ürün fırladı iki üç misli-

ne. O yıl K... çok para kazandı. Para verdiği köyler, birken iki oldu, ikiye beş, on, on beş oldu... Hiçbir köylü ondan para alıp da ürünü getirmezlik edemiyordu. Bir tanesi bir yıl geç kalacak oldu. Üç gün sonra evinde dinamit patladı ve iki çocuğu öldü. Adam, daha çocuklarının ölüsünü bile kaldırmadan hemen kasabaya koştu, borcu olan ürünü K...nın mağazasına yatırdı. Başka bir köylü de gene gaflette bulunmuş, ürünün teslimini geciktirmişti. Bacağından üç kurşun girdi. Bir ay hastanede yattı...

K...nın büyük fındıklıkları oldu. Kasabaya büyük bir apartman kurdu. Bankada milyonları olduğu söyleniyor. Şimdi turizme el atmış, Samsunda büyük, çok büyük bir otel yaptırmak için arsa arıyor. Bir fabrikaya ortak olmuş, yarı yarıya... Ankarada altı tane büyük arsası var. Bir tanesinin üstüne büyük bir iş hanı yaptırmaya başlamış. İki kızı üniversitede okuyor. Avrupaya da gönderecekmiş...

Yukarda da dedim ya, bunlardan Türkiyede artık çok var. Her kasabada beş, on, yirmi kişi var. Gittikçe şişiyorlar, büyüyorlar. Hepsi de iktidar partisinden. Elhak, bileklerine güçlü kişiler... Ve bugün Türkiyede en güçlü kişiler bunlar. Oy çuvalının ağzı bunların elinde.

İktidarın başı sayın Demirel, bunlar için, “teşkilatlanmamış kredi piyasası” dedi. Bir de güzelce isim koydu. Allah razı olsun.

Ben de bir şey söyleyeceğim: Bunlar tam milli... Öyle komprador falan filan değil. Tam milli. Kökü de içerde. Hem de epeyi derinlerde. Bizim bazı sosyalistler, hani pertavsızla işbirliği yapacak milli burjuva arıyorlar ya. Bulunmaz fırsat. Bundan iyisi can sağlığı. Benim, bizim Türkiyede bula bula bulduğum milli, kökü de içerde burjuvamız bu. Başkaca ilaç için arasanız milli burjuva yok. Hepsi kompradorluğa bulaşmış. Tek milli burjuva, bu teşkilatlanmamış kredi piyasası. Müjdeler olsun, aradık aradık işbirliği yapacak milli burjuvayı da bulduk. Ben buldum. Kimin aklına geldi şimdiye kadar bu. Övünç payı benim. Amerikalılara karşı bir yolunu bulup kompradorla da işbirliği yaparız ama, o sonra. Şimdi elimizde işbirliği yapacak, onlarla birlik olup tam demokratik, bağımsız Türkiyeyi gerçekleştirecek yeni,

taze, kökü de tam içerde büyük bir güç var. Haaa, hay Allah, az daha unutuluyordum. Bu büyük, milli gücün adı halk arasında *TEFECİ*. Memleketteki en büyük güç bu. En milli güç... Hemen işbirliği yapalım ve de Türkiye bağımsızlaşsın...

Eeeeeey sosyalizm, nelere kadir değilsin ki...

12.8.1969

Bağımsızlık

Toplumculuk ne demek, toplumculuk iptida emekçiye inanmak, güvenmektir. Halkın bilinçleneceğine, sosyalizmi, kendi elleriyle kuracağına inanmaktır. Marksizme inanmak, Marksist olmak budur. Yüz yıldır yapılan sosyalist savaş da bunun uğruna yapılmıştır. Başka hiçbir şey için yapılmamıştır.

Yeryüzünde bir tek sosyalizm çeşidi vardır bizim inandığımız, o da emekçilerin doğrudan doğruya kendi elleriyle kurdukları, sürdürdükleri sosyalizmdir. Bizim inandığımız sosyalizm türleri vardır, çünkü her memleketin emekçileri doğrudan doğruya kendi elleriyle kurdukları sosyalizme, kendi damgalarını vururlar. İster istemez vururlar. Sosyalizm, yaratılan, canlı bir şeydir. Sosyalizm, yaratılan, canlı bir varlık olmasaydı, bir şema olsaydı, dünyada bir tek sosyalizm modeli olabilirdi belki.

Karşımızda olanlar, hem de kendilerini sosyalist sayanlar, diyorlar ki: “Ohhoooo, emekçi uyanacak, uyanacak da harekete geçecek, doğrudan doğruya kendi eliyle sosyalizmi kuracak, buna en azından yüz yıl ister,” diyorlar. “Onun için emekçiden başka yollar bulmalıyız.”

Halk geç uyanır uyanırsa da, halk geç bilinçlenir bilinçlenirse de. Halkın bilinçlenmesini, uyanmasını beklemeye sabır yok. Başka yollardan sosyalizmi kurmak zorundayız. Halkın bilinçlenmesini bekleme olanağımız yok. Battık batıyoruz. Halkın, yani emekçinin bilinçlenmesini beklemeden sosyalizmi kurup, dünyanın uygarlık kervanına tez günde katılmamız.

Halktan umudu kesmek bela bir iştir. Bir toplumdun kendi kendini peşin olarahtan ölüme mahkum etmesidir. Emekçiden umudunu kesmek, başka yerlerden imdat ummak, sapmanın büyüğüdür. Bu kişiler iflah olmazlar. Hiçbir zaman da sosyalist olamazlar. Çünkü sosyalizm bir bilimsel inançtır, o bilimsel inanç da sosyalizmi yalnız be yalnız emekçilerin bilinçlenip kurmasını öngörür. Bu basit bilimsel gerçeği bizim aydınlara anlatmak, sanırım yıllar sürecek. Türkiyede bugünkü sosyalist buhran sosyalizmin, bilimsel sosyalizmin anlaşılıp anlaşılmamasındandır.

Emekçiler er bir sürede uyanmayacağına göre, sosyalizmi başka tabakaların kurması gerek. Kimler onlar? Asker-sivil, bir de aydın karışımı. Bunlar, böylesine Türkiyeyi yüzyıllar yönetmişler, bütün ilerilik bunlardan gelmiş, öyleyse sosyalizmi bunlar kuracak. Bu en büyük aldatma ve en yeni sözle aldanma. Bunlar, bu memleketi yönettikleri sürece kendi çıkarları için yönetmişlerdir. Sosyalizm adına şimdi yönetimi ele alsalar gene kendi çıkarları için çalışırlar. Bu da bilimsel bir yasadır. Asker, sivil, aydın karışımı, yönetimi kanı bahasına ele geçirecek, ondan sonra da gel bakalım emekçi kardeş, senin kara gözlerin ne güzel, yönetimi sana teslim ediyim, diyecek. Senin o kara gözlerin için yaptım bu işi. Haydi oradan sen de... Türk halkı 1922'de düşmanı denize döktü, daha denize dökülenlerin elleri soğumadan İzmir İktisat Kongresinde, denize dökülenler, denizden çıkıp eski sömürücü hallerine yavaş yavaş geldiler. Ve Türkiye onların sayesinde işte bu hale geldi.

Bir de elbirliği işi var. Onlar ne diyorlar, emekçi daha güçsüz, birtakım milli güçlerle birleşip hem bağımsız olacağız, hem de ondan sonra sosyalizmi kuracağız. Kimdir bu milli güçler? Milli burjuva... Milli burjuva yabancı sermayenin belasına uğramış, o da yabancılarca sömürülen bir tabakadır. Onun için emekçilerle birlik olup yabancılarla karşı savaşılabirler. Az gelişmiş bir memlekette, bu çağda, bir tek milli burjuva bulabilir misiniz? Yani çıkarları yabancılarla çatışan bir tabaka bulabilir misiniz? Amanın şunu gösterin de ayaklarına türap olalım. Bu da bir aldatmaca...

Sömürülen ana sınıf emekçilerdir. Onlar memleketin ana güç kaynaklarıdır. Başka hangi tabakalar sömürülüyor, emekçilerle birlikte? Aydınlar. Buyursunlar emekçilerin yanına. Hoş geldiler sefalar getirdiler. Başımızın üstünde yerleri var. Başka kimler sömürülüyor, sömürü belasına uğramış, iç ve dış sömürü belasına? Küçük bürokratlar... Amanın buyursunlar emekçilerin kutsal bayrağı altına. Başımız gözümüz üstünde yerleri var. Bir güzel elbirliği. Büyük emekçi gücünün önderliğinde, daha uyanamamış, bilinçlenmemiş emekçiyi uyandırarak, bilinçlendirerek. Var mıyız buna efendiler? Bazı çıkarlar buna el vermez. Bürokrasi, bu sefer de sosyalizmi, emekçiyi çıkarı için kullanarak eski, kadim tahtına çıkma savaşında. Türkiye'deki buhran bu. Sol buhran dedikleri bundan başka bir şey değil. Gerçek sosyalistlerle çıkarıcıların kavgası...

Gerçek sosyalistleriz, iyi adamlarız da neden emekçiyi uyandırma savaşı vermiyoruz? Emekçi uyanmaz diye tutturmuşuz. Kapitalistten daha büyük kapitalist yardakçılığı yapıyoruz. Sömürücüler de, sosyalizme karşı çıkanlar da yüz yıldan bu yana, "Emekçi uyanmaz, bilinçlenemez," diyorlar. Buna karşı, emekçi gene uyanıyor, bilinçleniyor. Büyük gücünü dünyanın ortasına bayraktarca diyor.

Bu karışık günler geçecektir. Bu, yapay bir karışıklıktır. Bulanık kafalar, gönüller durulacaktır. Yakında ak koyun, kara koyun belli olacaktır. Gerçek sosyalistler emekçinin bayrağı altında toplanacaktır. Bürokrati de gelecektir, aydını da, sömürüden zarar gören tek mil tabakalar da geleceklerdir.

Bir de bağımsızlık üstüne tartışılıyor. Ondan da sapmalar var. Bağımsız Türkiye-sosyalist Türkiye tartışması. Sanki bu iki unsur birbirinden, çağımızda artık ayrılabilirilmiş gibi. Türkiye sosyalist olmadan bağımsız olamaz. Bu iki savaş iç içedir. Biri öteki, öteki beriki içindir. Bürokratlar diyorlar ki, ey sosyalistler, siz bizimle olun, biz yönetimi ele geçirelim, önce Türkiye'yi bağımsız kılalım, sonra da sosyalizm ardından gelir. Zinhar ondan önce sosyalizm sözcüğünü ağızınıza almayasınız. Sosyalizm sözcüğünü ağızlarına alanlar, oportünisttir, sapmacıdır, revizyonisttir... Bakındı hele aslanlara. Breh, breh, breh! Behey çekirgeler!

Sosyalistler de diyorlar ki, mademki iyi has adamlarsınız, buyurun emekçilerin yanına, uyanmamışları da, bilinçlenmemişleri de uyandıralım, bilinçlendirelim. Sosyalizmi kuralım. Sosyalizm, bağımsızlık demektir. Toptan kurtulalım. Niye önce bağımsız olalım da sonra sosyalist? Biz bu deneyi Türk milleti olarak yaşadık. İşte İzmir İktisat Kongresi. Siz beni kandırıyor-sunuz. Gene kazığınızı atacaksınız. Gene kaburganızdan başka Vehbi Koçlar, Kâzım Taşkentler çıkaracaksınız. Gene Eli Burlalar... İyi, hassınız, vatanseversiniz ama, bizim ağzımız yoğurt-tan yandı. Haydi bu sefer kaburganızdan komprador çıkarmadınız diyelim. Bu kompradorlar gitmeden Amerika gider mi? Haydi Amerika gitti diyelim. Amerikanın bütün ödevlerini kompradorlar sırtlanmazlar mı? Haydi Amerikayla birlikte kompradoru da götürdük diyelim, onun yerine kim geçecek? Asker, aydın, sivil karışımı mı? Ve bu karışım emekçiye mi elini uzatacak? Yönetimi ona mı devredecek? Buna inanalım mı? Niçin inanalım? Böyle bir örnek var mı?

Bu çağda, geri kalmış bir memlekette, bağımsızlığı, yalnız be yalnız sosyalist zafer getirir. Bu çağda, bağımsızlık gülü, yalnız be yalnız emekçinin toprağında yeşerir. Her çağın bir bağımsızlık toprağı vardır. Bu çağın bağımsızlık toprağı emekçinin, sosyalizmin zaferinden başkası değildir, olamaz.

Emekçiler de bilinçlenir, uyanırlar mı hemen? Biz sosyalizme inanır, güvenirsek, emekçilerin uyanması için bütün çabamızı bir araya getirir, o büyük gücü harekete getirir, yönetimi ele geçirmesine yardımcı olursak, emekçiler tez günde bilinçlenir, harekete geçer. Emekçiler, bu çağda, her çağdan daha çok devrime gebedir. Yeter ki, bilimsel sosyalizmin bütün gereklerini yerine getirmek için elimizden geleni esirgemeyelim.

13.4.1970

Sanatla Yaşam Politikayla Yaşam

Büyük sanatçılardan birinin ilginç bir sözü var. Diyor ki, *“sanat yaşamla tay (paralel) gittikçe gerçek sanattır”*. Bu sözün üstünde durmak gerek, düşünmek gerek. Çağımız, gittikçe yaşamın önemini daha çok kavlıyor. Bir romancının, yetişirken elbette Tolstoydan, Çehovdan, Dickens’tan, Homerostan çok öğreneceği var. Büyük ustalara çıraklık etmeyen, onların teknesinde yoğrulmayan kişi, ağzıyla kuş tutsa romancı olamaz. Roman işi, önce bir usta-çırak işidir. Çağımızın bilimiyle, geçmiş çağların deneyleriyle ilgi kurmayan kişi de avucunu yalasın, yaratıcılığı güdük kalır. Usta-çırak işi, çağın bilimi, çağların deneyleri bir insanı kendinde oluşturuyor. Kendi yaşamının, çevresinin yaşamının üstüne daha sağlıklı eğilmeyi sağlıyor. Bir sanatçı çok yönlü oluşur. Yukarda da dediğim gibi çıraklık ederek, bu arada çağların deneylerine başvurarak, bütün yoğunluğuyla, en ince ayrıntılarına kadar çağını yaşayarak.

Dünyada ve bizde sanat üstüne, sanatı yapmaktan çok, konuşulmuştur. Bundan yerinmiyorum. Şimdi şu günlerde, bizde ne sağlıklı olarak bir sanat yaratıcılığı yaşanıyor, ne de öylesine sanat üstünde konuşuluyor. Bir kuraklık yaşıyoruz. Belki kaide değildir ama, politik savaş yoğunlaştıkça, derinleştikçe, yerine, memleketin koşullarına oturdukça bununla birlikte de öteki kollar, sanat, felsefe, öteki bilim kolları da yoğunlaşır, güçlenir. Sanatımızın bugünlerdeki durgunluğu, bugünlerdeki politik yoğunlukla tay gitmiyor. Bana öyle geliyor. Bizim politik yo-

ğunluk dediğimiz belki aldatıcı, köksüz bir şeydir. Bizim politik yoğunluk saydığımız belki bir başlangıçtır da biz gözümüzde büyütüyoruz. Çağımızın birçok önemli deneyleri olmuştur. Bu deneylerden bir tanesi de politik yoğunlukla sanat devimlerinin tay gittiğidir. Bizim bugünlerdeki kısırlığımızın üstünde durmamız gerekiyor. Bugünkü politik devimlerin ağırlığının olmayışı, olamayacağı üstünde önemle durmalıyız. Politik devim bir bütündür. Bir yaşam, bir dört yanlı yaratma bütünüdür. Bir memleketteki politik devimde, elbette içinde yaşadığımız dünyanın da payı var. İnsan soyunun aya gitmesinin etkisi, şurası gerçek ki, dünyanın bütün memleketlerinde büyük olmuştur. Her millet aya gitme zaferinden kendi koşullarınca etkilenmiştir.

Sanatın yerelliği üstünde durmak istiyorum. Homeros yerel bir sanatçıdır. Eski Yunanın çağlar boyunca süren koşullarının sonucudur. Tolstoy da yereldir. Çok ad saymanın bir gerekliliği yok. Kafka da, Faulkner da, Nâzım Hikmet de yereldir. J.P. Sartre da yereldir. Bütün gerçek yaratışlar yereldir. Yani köklü yaratışlar. Bütün köklü, sağlam yaratışlar yereldir; temelde yoğun bir kişi yaşantısı ile yoğun bir çevre, yoğun bir halk yaşantısı vardır. Tolstoyun, Faulkner'ın, Dostoyevskinin, Nâzım Hikmetin dünyalarına bakalım: Tolstoyun arkasında Rus halkının kültürünü buluruz. Dünyanın kültürünü, çağının kültürünü buluruz. Bir de, en önemlisi, kendi yaşantısını, içinde bulunduğu halkın, çevrenin yaşantısını buluruz. Nâzım Hikmette de, Faulkner'da da öyle.

Çağımızın politik devimleri de öyle. Çağımızın büyük politikacılarını ele aldığımız zaman, Tolstoyda, Nâzım Hikmette, Faulkner'da bulduğumuzu aynen politikacılarda da buluruz.

Kendini, kendi hayatını, halkının kültürünü, hayatını yaşaymayan bir politikacı da, dış kültürü ne olursa olsun, sezgileri ne kadar güçlü bulunursa bulunsun, büyük bir politikacı olamaz. Çünkü politika da bir dogma, bir şema değil, bir yaratmadır. Kaynaklarından kopmuş bir sanatçı nasıl ortada dımdızlak kalırsa, bütün kişisel gücüne karşın, kaynaklarıyla alışveriş kurmamış, kuramamış bir politikacı da öyle dımdızlak ortada kalır.

Yukarda söylediğim sözler, bir sosyalist politikacı için daha da geçerlidir.

Çağımız insanlığı sanatta, bilimde, politikada olsun, daha da çok derinliğe, daha yoğun bir gerçeğe doğru gidiyor. Doğanın, insanlığın bilinmeyen güçlerini gün ışığına çıkarıyor. Bu yüzden de doğanın yeni yeni gizlerini, çelişkilerini buluyoruz. Öte yandan da halkın, emekçilerin, yöneticilerin, sömürücülerin yeni çelişkilerine varıyoruz. Doğanın derinliklerine inerken, onda yeni gizler bulurken, beri yandan da insanoğlunun yaşamının ayrıntılarına iniyor, onda yeni, bilinmeyen güçler buluyoruz.

Bütün insan devinimleri, etle kemik gibi günün yaşantısından ayrılamıyor. Sanatta olsun politikada olsun, yaratma yaşamı bağlanıyor. Bu gerçekten kopan da er geç yokluğa karışıyor. Eninde sonunda.

Sanatta olsun, politikada olsun, kendi yaşamımızı, sağlıklı, halk içinde yaşamımızı sürdürmeliyiz. Büyük halk gerçeğine varmak, onu yaşamak çabasını sürdürmemiş kişi, ağzıyla kuş tutsa yaratıcı olamaz. Her çağın getirdiği bir yaratma koşulu da var.

Gerçek, yaratıcı sanat yereldir. Gerçek, yaratıcı politika da yereldir. Bizim bütün kısırlığımız bu büyük gerçeği kavramamızdan ileri geliyor.

Politikada olsun, sanatta olsun, öykünmek, maymunluk kolay; fakat kendi kişiliğine, halkının kişiliğine dönüp yaratmak zordur.

30.3.1970

Emekçinin Eli

Gözlerimizin önünde yığın yığın deney var, eğer bir emekçi gücü bir sosyalizmi kurmamışsa, o sosyalizm adı altındaki acayıplıktan hiçbir hayır gelmiyor. Halklar, yanlış olan, yanlışlıkla adına sosyalizm denilen şeyden dolayı, gerçek sosyalizmden de soğuyor bir zaman için. Gene gözlerimizin önünde yığın yığın deney var: Bir sosyalizm, yani halkın kendi elleriyle kurduğu sosyalizm, zamanla bürokrasinin eline geçmişse, yani emekçinin elinden çıkmış da bürokratin eline geçmişse o sosyalizm de insanlara çoğa maloluyor.

Bizde ne yapıyorlar, ne öğretirler, ne stratejiler öne sürmüyorlar, neler neler söylemiyorlar. Birtakım iyi niyetli, pırıl pırıl gençleri sosyalizm adına, Marksçılık adına nerelere sürmüyorlar. İnsanın parmağı ağzında kalır. Hiç emekçiye dokunmuyorlar. Emekçiden başka herkesin sosyalizmi kurması üstüne düşünceler yürütüyorlar. Milli burjuvaydı, diyorlar, bürokrattı, yan tabakaydı, orta tabakaydı, üst tabakaydı, diyorlar, bir tek sınıftan söz etmiyorlar, o da emekçiden. Etmiyorlar demek yanlış olur, emekçiden de söz ediyorlar, emekçi öncüdür ama, tez günde o uyanmaz, diyorlar. Öykünücü oldukları için, dağ gibi kitapları ezberledikleri için, o kitaplarda da hep emekçinin öncülüğü yazıldığı için bir türlü emekçinin öncülüğünden vazgeçemiyorlar. Emekçi öncülüğü üstünde türlü söz oyunları oynuyorlar. Kimisi proleter devrimci oluyor, kimisi proleter bürokrat devrimci, kimisi... ne bileyim ben, bir söz oyunudur gidiyor. Birleştikleri tek yer, “emekçi uyanmaz,” düşüncesi olu-

yor: Biz önce bürokrasinin gücüyle, yardımıyla, devrimciliği ile sosyalizmi kuracağız, ondan sonra emekçileri bir iyice uyandıracacağız, sosyalizmi onun güvenli ve güzel ve sağlam ellerine tevdi edileceğiz.

Bir kere, tek başına, bürokrasinin devrimci olduğu nerede, ne zaman, hangi çağda, gökte mi yerde mi görölmüş, bunu hiç düşünmeyeceğiz.

Şu bizim bürokrat, burjuva, küçük burjuva kökeninden gelen sosyalistimize bakın, söz salatasından ferman okunmuyor. Türkiyede sosyalizm ne hale geldi onca yıllık sosyalist savaştan sonra. Karmakarış. Kimse kimseyi dinlemiyor, kimse kimsenin ne dediğini anlamıyor. Kimse kimseye saygı duymuyor. Kimse kendine saygı duymuyor. Kimse hayata saygı duymuyor. Kimse yaratıcılığa saygı duymuyor.

Her Türk sosyalisti bir partidir. Her Türk sosyalisti başlı başına bir öykünücü öğretidir.

Dedikodu almış yürümüş. Bir memlekette, bir toplulukta eğer dedikodu böylesine geçerlikte ise, eğer dedikoduyla bir adamı yıpratıp, bir adamı dedikodu ile diriltiyorsak, o memlekette, o insanlar değil sosyalizm, en kötü, en alçak bir yönetimi bile kuramazlar. Dedikodu yapmak, ona bel bağlamak, insanın kendi kendine karşı alçaklığı kabul etmesidir. *Bugün* gazetesi ağzıyla dört yana sövdüklerini görürsünüz. Bir sol bu hale düşmüşse, artık ona, ne kadar öğretiler ezberlerse ezberlesin, sol diyemezsin. Artık ona insan diyemezsin.

Sosyalist kavga, insan soyunun getirdiği en kutsal kavga. Bu kavgayı kimse kirletemez. Kirlenmiş görüldüğü an, kirletmeye çalışanlara öyle bir tokat atar ki, felek de, "maşallah" der.

Sosyalist ahlak, kişisel ahlaktan başlar. Sen dolandır, kazık at, dedikodu yap, yalan söyle, o düşünceden öteki düşünceye yüz kere dön. Döne döne başın dönsün, bugün polis dediğin adamın yarın koluna gir... sonra da sosyalist kavga seni bağışlasın. Kim ki sosyalist kavganın sırtına binip, şöhrete, paraya, kendini tatmine gider, o ki mahvolmaya, sürünmeye mahkumdur. Kim ki kavgayı herkesle birlikte sırtlar, ama gılgılsız, hiçbir şey beklemeden, bütün varlığını ona adar, o ki selamete ulaşır.

Bugünkü buhran dedikleri, bir aydın buhranıdır. Kişisel ahlak buhranıdır. Geri kalmış kafaların buhranıdır. Sosyalizmin buhranı değildir. Sosyalizm perdesi altında oynanan kandırmaların buhranıdır. Bir aydınlar bölüğünün içinde, kısır döngüsünde sosyalizm düşüncesini çalkalayıp durduğumuzdan dolayıdır bu buhran.

Emekçi bilinçlenip işe girdiğinde, yukarda saydığım, buhran gibi gözüken olumsuzluklar tez günde bitecektir. Emekçi, bir bütündür, kişisel çıkarların, kişisel tahminlerin, tekmil bireyciliklerin üstündedir. Türkiye'deki, buhran gibi gözüken şey, sosyalizmin buhranı değil, köken ve inançsızlık buhranıdır. Bazı kişilerin hiçbir zaman sosyalizmi kavrayamadıklarının buhranıdır.

Emekçi gücü, büyük kavga verilirken hiçbir bireyselliğe, hastalığa, çıkarıcılığa izin veremez. Yüz yıllık dünya kavgasında emekçiler, başka kökenlerden gelen insanları bütün kusurlarından arıtıp pirüpak eylemişler, kavgaya kazanmışlar, çoğu da kavganın kahramanı olmuştur. Emekçinin eli hangi insana değmişse, eğer o insanın azıcık gücü, temizce bir yüreği varsa, o insanı altın etmiştir.

Emekçi ve doğa iki büyük güçtür. İki büyük ve sonsuz yaratıcılıktır. Onlara varmak, ulaşmak çabası, azıcık ulaşabilmek, insanı insan eder ve dünyamızı bütün olumsuzluklardan, çaresizliklerden kurtarır. Başkaca hiçbir surette kurtuluş yolumuz yoktur.

Çok alametler belirdi. Hele birkaç yıl daha geçsin, o emekçiye güvenmeyenler, "Emekçi uyanacak da, sosyalizmi kuracak, öyle mi!" diyenler kendilerinden, inançsızlıklarından, kafasızlıklarından utanacaklar. Emekçiyle birlik olmadıklarından, onlara bilinç götürüp bilinç almadıklarından bin pişman olacıklardır. Bütün iyi kitaplar güzeldirler. Öğretirler. Ama dünyanın en faydalı, en güzel, en öğretici kitabı emekçidir. İnsan ondan öğrendiğini hiçbir yerden öğrenemez.

28.4.1970

Sanat ve Ödemek

Sanata kurallar koymak zor olandır. Çok söylenmiş, belllenmiş bir sözdür ki, her sanatçı kendi kuralını getirir. Her gelen yeni sanat bir tat, bir kişiliktir. Onun için yoğun, ya da o kadar yoğun olmayan kişilikler vardır. Hepimiz, sanata kurallar koymak tehlikelidir diyoruz da, hiçbirimiz kuralsız edemiyoruz. “Kural sanatçı için ayrı bir doyma çeşidi mi?” diyesi geliyor insanın. Bir de sanatın yıllar yılı genel kuralları çıkıyor ve bu kurallar her çağda değişiyor, ya da yoğunluk kazanıp yoğunluk yitiriyor.

Bir zaman dünyamızı bir düşünce uğraştırıp duruyordu. Sanat sanat için midir, sanat toplum için midir? Belki de bunu tartışanlar var. Tartışarak birbirlerinin gözlerini oyanlar var. Bazı kişiler de, sanatçılar da bu tartışmalara seyirci kalıyor, bu bir bardak suda koparılan fırtınaya şaşıyorlardı. Sonraları sanatın bu büyük tartışması unutuldu, başka yönleri ortaya çıktı. Sanat yaşadıkça kurallar, sanatın getirdikleri, getirecekleri üstünde tartışılacak.

Sanat, çok yaşamış, kendini, yaşamını zenginleştirmiş, belirli bir insanlık aşamasına varmış kişilerin ürünüdür. Ya da kişiliklerin ürünüdür. Sanat tarihine şöyle bir bakarsak sanatçıların çoğunun dünyayı büyük çapta ödediklerini görüyoruz. Bir bakıma, kural koymaktan biz de vazgeçemsek, “Sanat, ödentilerin ürünüdür,” diyebiliriz. Gerçek, dolgun, sözü edilmeye değer bir yaşam da ödentilerin ürünüdür. Büyük sanat, yaşama çıracıktır. Bu, yaşama çıracıktır derken, biz de bir kural koy-

muyor muyuz? O da, birlik olan bir sanatçı bölüğünün kuralı olsun. Böyle, çağımızda birlik olan, bir yoldan giden sanatçılar da var. Sanatçılar da var demek belki yanlış, böyle sanatçılar çoğunlukta.

Ödeme sorununa gelince, şu ödemeyi ne zaman düşünsem hep Cervantes geliyor aklıma. Onun yoğun yaşamı... İnanılmaz bir zenginlikte yaşamış dünyayı. Kahramanlıkları, korkaklıkları, yoksulluğu, zenginliği, yakışıklı olmayı, sakatlığı, küçümsemeyi, hem de aşağılanmayı bütünüyle yaşamış. Başarıyı ve başarısızlığı...

İşte böyle bir yaşantıdır ki, insan düşüncesinde bir çağ açmış. Ve Cervantes'e ilk yabancılaşmanın, yozlaşmanın romanını, daha doğrusu ilk karmaşık romanı yazdırmış. Elbette o romanı Cervantes'e çağının getirdikleri yazdırdı. Ama çağını, çağının insanlığının bütün duygularını yoğunluğuyla yaşayan Cervantes oldu. Bir de Dostoyevski var. Bir de Beethoven var. Bir de Kafka var. Tolstoy da var. Bütün bu saydıklarım, dünyayı iliklerine kadar, büyük ateşleri, maceraları içinde yaşayan kişiler. Ve küşümsüz, yapıtları, yaşantılarının ürünleri. Bir Kafka'yı, en soyut görünenini, en azından canına okuyan, okumuş bürokrasiden nasıl ayırırsınız... Karamsarlığı, yüzyılların getirdiği bir birikimdir. Onun yapıtlarını nice pogromlardan geriye kalmış, Yahudilerden nasıl ayırırız? Kafka'nın umutsuzluğu en çok kendi umutsuzluğudur da... Onun kişisel umutsuzluğu kendi yaşantısında. Dostoyevski Sibiryaya itildi. Tolstoy macerasını kendi yarattı. O, toprağa bağlı bir köylüydü. Tolstoyun her satırında, aşağı yukarı toprağına bağlı her köylünün yaşam karşısındaki macerasını görürüz. Bu, Kont Tolstoy için biraz aykırı gelecek ama, ben Tolstoyun çok yapıtında, hele ölüm karşısındaki deli olmalarında, zıvanadan çıkmalarında bizim köylülerin çaresiz yakınmalarını bulurum. Tolstoyun macerası bir kurtulmamanın, bir kendi kısırdöngüsünde dolanıp durmanın, kişisel duvarlarını yıkamamanın, istediğı yere varmanın bir türlü yolunu bulamamanın acısının macerasıdır. Kaçıp da tren istasyonunda can vermesinin önemli sebepleri vardır. Tolstoy binlerce yıllık toprak adamının macerasını yarattı, yaşadı ve kendi macerası içinde öldü. Kafka'nın yapıtları, düşün-

cesi, yaşamı kendine inanılmayacak şekilde uygundu. Tolstoyunki de öyle. Beethoven'deki başkaldıran adam, Beethoven olduğu kadar bir çağdır da. Beethoven bir yeni özgürlük çağının macerası, yoğunluğudur.

Bir kural koymaktan korkmasam, kuralların sanata ne kadar zararlı olduğunu bilmesem, "sanat eşittir ödeme" derdim. Bir sanatçı ödediği kadar büyüktür demek bile var. Ama bir zamanlar sanatçı acı çektiği, yoksulluk çektiği kadar var, diyorlardı ki, ben bu yanlışlığa düşmek istemem. Yoksulluk, acı çekmek de belki bir zenginleşme, bir yaşamdır. Yoksulluk ve bundan dolayı acı çekme kısır bir yaşamdır. Benim dediğim, dünyayı sonuna kadar ödeyerek yaşamak. Bunun içinde yoksulluk da, acı çekmek de olabilir. Aşağılanmak, kötülenmek, zulüm görmek de olabilir. İnsanoğlunun macerası, acısı, sevinciyle bir bütündür. Doğası insan ilişkileriyle bir bütün. Bir sanatçı, doğayı ne kadar yaşarsa, apartmanları da yaşamalı. Denizi, toprağı da öylesine yaşamalı. Bütün insan ilişkilerini de yaşamak olanağını bulmalı. Düşünme çabasını da yaşamalı. Bir sanatçı bütün yoğunluğuyla çağını, çağının maceralarını, getirdiklerini, savaşlarını derinliğiyle yaşarsa, düşünce macerası da bunun içinde, onu da ister istemez derinliğine yaşayacaktır. Ben çağının yalnız, düşünce macerasını yaşarım da olaylarından kaçırım, olur mu? Olur ama yarım olur? Tolstoy kendi köylü, daha doğrusu Kont-Köylü macerasını yaşarken çağının düşünceleleriyle de birlikti. O macerayı da bütün yoğunluğuyla yaşıyordu. Tolstoyun hani o barışçı felsefesi var ya, tam toprağa yerleşmiş köylünün felsefesidir.

Şimdi bir şey demek istiyorum. Türkiye bugün yoğun politik, ekonomik, sosyal bir değişim, bir kavga macerası yaşıyor, sanatçı tek mil yoğunluğuyla bunun içinde değilse, bu macerayı derinliğine acısı sevinci, varı yoğunluğuyla yaşamıyorsa ben o sanatçının belirli, sağlam bir sanatçı kişiliği koyabileceğine inanamıyorum. Hani sanata kural koymayacaktık? Bu, çok tehlikeli, sanata zararlı bir işti. Zor, zor, zor bir işti... Bırakalım, eğer gönülleri istiyorsa birtakım sanatçılar da bunu kendilerine kural edinsinler. Buna da karışmaya, "Kendinize kural kurmayın, ya da kurallara bağlanmayın," demeye de hakkımız yok sanatçılara.

Dünyayı sonuna kadar ödemek... Çalışarak, kitapların, türlü insanların, doğanın macerasına katılarak, yoksul, acı çekerek ödemek. Ama dünyayı sonuna kadar ödemek. İliklerine kadar bütün yoğunluğuyla ödemek. Kırk yıllık yolda yaprak kımıldasa yüreğinin başında duyarak, dünyanın acısına, sevincine katılarak ödemek. Ben bütün yoğunluğuyla düşünerek ödemeyi de kabul ediyorum, eğer sanatçı birtakım eylem olanaklarından, insanlara karışarak, doğaya karışarak yaşama olanaklarından yoksunsa...

Şubat 1973

Öziirlerimle...

Arkadaşlar sağ olsunlar, dostlar, yarenler var olsunlar. Şu son günlerde beni mutlu kıldılar. Şimdiye kadar benimle böylesine ilgilendiklerini bilmiyordum. Benimle candan, yürekten ilgileniyorlar. Bir insan için ne iyi, ne güzel, ne mutluluk. Belki ömrünün en mutlu günlerini yaşıyorum bugünler. İnsanın candan dostu olması kadar güzel şey olur mu? İyi ki, yeniden gazete yazısı yazmaya karar verdim. Yoksa yöremde düğümlenen böylesi bir ilgiden haberim bile olmayacaktı. Bu kadar kardeşçe öğütler almayacaktım. Bir insanın şu kısacık ömründe böyle altın bir ilgi bulutuyla sarılması, kuşatılması unutulmayacak, tadı damağımdan bir ömür boyu gitmeyecek güzelliştir. Dostlarım bana karşı bu dostluğu gösterdiler ya, gerisi bana vız gelir, tırıs gider.

Kimi görsem, kiminle konuşsam, “İyi yapmıyorsun,” diyorlar. “Bugünlerde yazı yazılır mı, söz söylenir mi? Onun da sırası gelecek. Yazı yazmanın, söz söylemenin, parti kurmanın da sırası gelecek. Azıcık sabret canım, ne oluyorsun? Sana yazık değil mi? Senin işin gücün var. Romanın, hikayen, piyeslerin var. Topluma karşı ödevlerini fazlasıyla yapıyorsun. Sonra, ne yazacaksın, bu koşullar altında, neyi nasıl söyleyeceksin? Haydi sen söyledin, çalıştığın gazete koyabilecek mi? Çalıştığın gazete kapatılmayı, ekonomik baskıları göze alabilecek mi? Ya gazetede çalışanlar ne diyecekler, gazete kapatılıp onlar işsiz kalınca, yüzlerine nasıl bakacaksın?”

Bütün bu güzel, bu dost sözler karşısında boynumuz kıldan incedir. Ve hem de dostların, arkadaşların yerden göğe ka-

dar hakları vardır. Ben de katılıyorum onlara. Onlara katılmamak elde değil ki. Haklı söze değirmenci ne desin.

Ama işin başka bir yönü de var. Onu da düşünmeliyiz. O zaman belki bir çıkar yol buluruz. O zaman iyi dostlarım, candan arkadaşlarım bana hak verirler. Sevgili arkadaşlarıma özürlerimle.

Öğretmenler var. Bugünlerde öğretmenlik, doğru dürüst vicdanlı öğretmenlik bir kahramanlık değil mi, bu kadar kıyım-dan, sürgünden, zulümden sonra... Ve aldıkları para ayın on beşine kadar yetmezken... Ve viran kalası hanede çoluk çocuğun zarılığı afakı tutmuşken. Baskı, baskı, baskı... Bugünlerde öğretmenlik yapılır mı? Bugünlerde sendikacılık, bugünlerde profesörlük, bugünlerde... Say sayabildiğin kadar.

Dostlarıma, arkadaşlarıma, benim değerli canımı düşünenlere gene özürlerimle, başımın belaya girmesini istemeyen okuyucularıma özürlerimle bir şey daha söylemek istiyorum. Benim kanım bir İlhan Selçuk, İlhami Soysal, Mustafa Ekmekçi, Altan Öymen, bugünlerde yazmaya çalışan daha nice yürekli arkadaşlarımdan kanından kırmızı mı? Bir Çetin Altan salt gazeteciliğinden, düşüncelerinden dolayı mapusanede inim inim inerken, yazı yazmamak olur mu? Ben de ilk fırsatı bulur bulmaz, yazı yazmaya karar verdim. Hem de bir süre önce kapatılmış, sonra da açılmış bir gazeteye.

Ne mi yazabileceğim bugünlerde, ne mi? Eskiden ne yazıyorsam, ne söylüyorsam, eskiden ne kadar korkak, ne kadar yürekliysen gene öyle yazmaya çalışacağım.

Düşünmenin bile suç olduğu ortamda, en küçük bir insan hakkının bile oyunlara kurban edildiği, bir bölüğün yüzde yüz hükümferma olduğu bir ülkede yazı yazmak küstahlığında bulunmak... Bütün dünyaya, bütün millete sırt çevirmiş, meydan okuyan bir ortamda yazı yazmak... Kolay iş değil, biliyorum, hiç kolay iş değil, ama neylersin ki...

Şu yukardan bu yana söylediğim sözler bir yakınmadır, yirminci yüzyılın bir yazarına yakışmayan bir davranıştır.

Düşmez kalkmaz bir Allah. Milletlerin de türlü sebeplerden bunaldıkları zamanlar olur, ama hep öyle kalmazlar. Birtakım, milleti saran güçler, birleşerek, onu selamete çıkarırlar.

(Bakın işte bu suçtur. Hem de ne suç: Birtakım güçler birleşerek milleti selamete ulaştıracaklarmış. Ne demek, millet ne zaman bunalmış da, ne zaman selamete erecekmiş, erdireceklermiş. Gel efendim, gel, gel, tıpış tıpış gel! Seni bekliyoruz, gel. Hem de nerelere? Seni nerelere bekliyoruz, seni neler bekliyor, gel!)

Bakın bizi bekleyen yeri söyleyemem işte. Öldürseniz söyleyemem. Oraya Altan gitti, İlhami gitti, İlhan gitti. Ben deli miyim?

Benim yürekliliğim bir yere kadar. Yani karagöz lüferim, zülfiyare kadar benim yürekliliğim. Söz buraya gelmişken şu Karadeniz fıkrasını anlatmadan geçer miyim:

“İstanbulda Karadenizlinin birisi bir adamı öldürüvermiş. Mahkeme karşısına çıkarmışlar, anlat bakalım demiş yargıç. Karadenizli başlamış anlatmaya:

“Hopadan çıktık, demiş. Hopadan çıkınca, deniz kabarmıca... Yelkenleri fora edince... Öğleye kadar Rizeye gelememiş. Yargıç, gel demiş, daha gel. Seninki ikindiye ancak Rizeyi geçebilmiş. Yargıç kızmış. Geç oraları geç diye bağırılmış. Geç de İstanbulla gel. Karadenizli afallamış, yutkunmuş, şaşırılmış, konuşmamış. Yargıç, İstanbulla gel, buradan başla, ötesinden vazgeçtim, demiş yeniden. Bakmış ki, seninki dut yemiş bir bülbül. O şakır şakır konuşan adam yok. Neden gelmiyorsun İstanbulla? Sonunda Karadenizli karşılık vermiş: Geleyim de İstanbulla sen de beni esasın öyle mi, demiş.”

Yoook, Altanın, İlhanın, İlhaminin gittikleri yeri söyler de başıma iş açar mıyım? Benim yürekliliğim İstanbulla kadar. Kellemi kesseler, gazeteci arkadaşlarımla gittikleri yeri söyleyemem. Onu söylemek dış basın hakkı. Onlar söylerler, yazarlar. Onların yakasına yapışacak kimse yok ki.

Bir gerçeği kafalara dank ettireceğim, birtakımları Han-yayı Konyayı anlasınlar: Öğretmenler öğretmenlik yapacaklar. Düşünmeye alışmışlar, kıyıda köşede, karanlıkta da olsa düşünmelerini sürdürecekler. İstanbulla kadar da olsa bizler yazacağız.

Özürlerimle...

9.5.1973

Türkiye Kendini Savunur

Yeni bir sözcük ortaya atmak istiyorum. Şimdiye kadar bu sözcüğü yazmadığıma yakınmıyorum. Şimdi tam sırası. Bu sözcük tutacak. Hopur sözcüğünü Toros köylüleri kadim zamanlardan bu yana kullanırlar. Yıkım, tahrip demektir. Bir de kara hopur vardır. O da kökten yıkım, kökten tahrip demektir. Toros köylüleri hopuru orman yıkımında kullanırlar. “Şahin Ahmet ormanı hopur etti.” Bu, ormanı söktü, bitirdi, tarla etti demektir. Kara hopur da, ormanı ot bitmez hale koymak demektir.

Türkiye çoktandır hopur ediliyor. Bütün yönleri, bütün varlığıyla. Ama bu hopur işi, 12 Marttan sonra azdı. Bu günahın topunu 12 Martı yapanlara yüklemek istemiyorum. Korktuğumdan değil, sıkıyönetimden dolayı da değil. Şu anda sıkıyönetim olmasaydı da gene böyle yazacaktım. 12 Mart bu hopura yol açtı, hız verdi.

Hani bir çağdaşlık sorunu var ya, işte bu sorun çok önemli. Çağın dışında kalmak bir milleti yıkar, bitirir. Hopurun en önemlisi kültür hopuru. Çağ kültürünün dışında kalmak, insanlığın vardığı aşamaya kapıları kapamak, bitmekle orantılıdır. 12 Marttan sonra bir kitap hopuru oldu. Kim, hangi zihniyet uyguladı bu hopuru, bütün bir memleket aydını, tüm vatanseverleriyle bu hopura seyirci nasıl kaldık, bu hopura, kıyıma böylelikle nasıl katıldık? Bu en büyük kıyıma niçin karşı ko-yamadık?

Bizim geri kalmışlığımızın, bu hale düşmüşlüğüğümüzün başında yasaklar, düşünce yasakları gelmez mi? Bunu Türkiyeye

anlatılabileydik bunca geniş bir kitap kıyımı yapılabilir miydi? Bilimsel, çağın getirdiği düşünceleri kapsayan kitapları yasaklamak gücünü kim kendinde bulabilir, kim bu günaha ortak olabilirdi? Düşünce yasaklarının, Türkiye'nin bu halde kalmasının başlıca sebebi olduğunu kafalara sokabilirsek, bunun önemini gerektiği gibi belirtseydik, bu hale düşer miydik? Bu çağda çağdaş düşünceleri yasaklamanın bir milleti yavaş yavaş çağdan sileceğini iyice iyice söyleyebilirsek, bu suçu açık açık kim işleyebilirdi?

İşte mahpus damı altında tümen tümen çevirici yatıyor. Koskocaman bir dünyanın gözü önünde Türkiye bir yasaklar ortamını yaşıyor. Bu kitaplar kötü, zararlıysa, bir memleketi yıkmak gücünü içlerinde taşıyorlarsa bu kitaplar, bu kitapları Almanya, İngiltere, Amerika, Fransa, İspanya, İsveç, Danimarka, İtalya, Japonya, Hindistan, Pakistan neden yasaklamıyorlar, yüz yıldan, elli yıldan bu yana niçin yasaklamamışlar?

Bilmem bu kitaplar Sudanda yasak mı? Mısırdaki, Kenyada yasak mı? Bakın, İdi Amin'in Ugandasında, Kaddafinin Libya'sında yasak olmalı. Uganda şimdilik çağdışı bir yönetimle yönetiliyor. Sayın Kaddafi de *Kurandan* başka bütün kitapların yakılmasını emreylemiş.

Türkiyeyi hangi vicdan, hangi akıl, hangi milli onur, Kaddafinin Libyasıyla, İdi Amin'in Ugandasıyla karıştırabilir?

Ne diyorlar, dillerine pelesenk etmişler, Türkiye az gelişmiş bir ülkedir. Türkiye demokratik bir düzenle yönetilse de, az gelişmişliğinden dolayı Türkiye'de kitaplar yasaklanabilir. Türkiye'de kitap toplamak, yakmak, yırtmak mubahtır. İşte bu düşünceye karşı Türkiyeyi bütün varlığımızla savunmalıyız. Milli onur adına savunmalıyız. Türkiye'nin çağdışı bir millet olmadığını bu insanlara söylemeliyiz. Türkiyeyi küçümseyenlere, ona hakaret etmeye çalışanlara izin vermemeliyiz. Az gelişmişlik bir sosyal, daha da çok bir ekonomik sorundur. Bu çağda olanağı olan milletler çağdaş bir düzenle, iyi bir çalışmayla bu beladan sıyrılabilirler.

Az gelişmişlik yöneticilerin, aydın geçinenlerin kafalarında olursa, bir milletin yöneticileri hangi düzende olursa olsunlar, kitap yasaklayacak kadar çağdışı kalırlarsa, işte o zaman felaket olur.

İdi Aminin Ugandasına, Kaddafinin Libyasına da yakıştır-
mamalıyız, kitap toplamayı, yakmayı.

Kitaplar ne kadar zararlı olurlarsa olsunlar, yıkma güçleri
ne kadar büyük bulunursa bulunsun, bir millet için toplatılmış
kitap kadar felaket, yıkım olamaz. Zararlı bilimsel kitap düşün-
müyorum. Bazı kitapları, bazı sınıflar, tabakalar, bölükler çıkar-
larına aykırı bulabilirler. Zarar dediğim bu. Yoksa zararlı bilim-
sel kitap olur mu?

Türkiyenin az gelişmişliği, ekonomik az gelişmişliktir dedim
yukarıda. Bir de aydın, yönetici kafalarının az gelişmişliği var, de-
dim. Bağnaz, düşüncelere kapalı kafa, az gelişmiş bir kafadır.

Türk milleti az gelişmiş bir millet değildir. Türk milleti az
gelişmiş millet olsaydı, tarihe Nasrettin Hoca, Yunus Emre, Pir
Sultan Abdal, Dede Korkut, Köroğlu, Dadaloğlu, Mimar Sinan
gibi bir kültür verebilir miydi? Türk milleti az gelişmiş bir mil-
let olsaydı, çağımıza bir Mustafa Kemal Atatürk, bir İsmail
Hakkı Tonguç, bir Nâzım Hikmet, bir Eyuboğlu, bir Feza Gür-
sey, daha nicelerini verebilir miydi? Türk milleti tarihteki kül-
türlere büyük katkısıyla, çağımızdaki değerleriyle, hem de nice
değerleriyle çağdaş bir millettir. Türkiye bütün yıkımlara, kara
hopurlara karşı kendini savunacak, varlığını, dününü bugünü-
nü küçültenlere, aşağılayanlara karşı kendini koruyacaktır.

Türkiyenin uzun süren sürekliliği bunun en büyük ölçüsü-
dür. Türkiye bu çağda kitap yasağına izin veremez. Kendisini
kitap yasaklanan, yakılan, toplatılan bir memleket haline dü-
şürmeye çalışanlara gereken sözü söyler. Türkiyenin böyle bir
gücü, çağdaş yaşama çabası vardır.

Ve bizler, Türkiyenin vatanseverleri nasıl düşünürsek dü-
şünelim, Türkiyenin milli onurunu çağdaş dünyada kıranları,
Türkiyeyi küçülten, aşağılayanları, birleşerek uyarmalıyız.

Kendi varlığını, onurunu, kültürünü savunma gücü büyük
olan milletimizin yanında yörelenmeliyiz.

Türkiye kendi kendini savunur derken, bu doğrudur. Tür-
kiyenin kendi kendini savunma gücü bu kadar büyük olmasay-
dı, iki yüzyıllık sömürgeci belasından sonra Türkiye ayakta
böyle kalabilir miydi? Bu yele bu kar dayanır mıydı?

13.5.1973

Dünyayı Önemsemek

Ulusların çağımızdaki çabalarından biri de kendilerini dünyaya anlatabilmek. Uygar dünyamızda hiçbir ulus yok ki, kendisini dünyaya anlatabilme, kültüründen, yaptıklarından dünyayı haberli kılma çabası olmasın. Bazı uluslarda bu, başlı başına bir uğraş bile olmuş. İnsanın kendisini, yaptıklarını başkalarına anlatması çok insanca bir şey. Bunun yanında uluslar başka gündelik çıkarlar da umuyorlar. Çağımızda hiçbir ulus, kuyunun dibinde kalmış taş gibi, dünyanın bir köşesinde kalmayı istemiyor. Bu da insanca bir şeydir. Uluslar kendilerini dünyaya anlattıkları gibi dünyayı anlamaya da uğraşıyorlar. Ulus olmanın koşullarından biri de bu. Bu çağda dünya artık hepimizin. Afrikadan Asyaya, Asyadan Avrupaya kadar hepimizi ilgilendiriyor. Artık yeryüzünde her ulus komşu kapısı. Çıkarlar, dostluklar, düşmanlıklar öylesine birbirine girmiş ki, çık çıkabilirsen içinden.

Salt çıkarları yönünden dünyayı gören, dünyayla ilgilenen kişiler, topluluklar olduğu gibi dünyamızda, salt dünyanın iyiliği, yücelmesi için uğraşanlar da var. Ülkücü aydınlar, dünyayı güzel yapmaya çalışanlar bugün ağırlıklarını duyurmaya başladılar.

Vietnam macerası dünyamız için büyük bir aşama. Her şey dünyanın ortasında, gözü önünde oldu. Amerikalı bir bölük Vietnama saldırdı. Kan gövdeyi götürdü. Orada insan soyunun şimdiye kadar az gördüğü sözümona bir savaş sürdürüldü. Yabanıl, çağımıza, insanlığımızın vardığı aşamaya yakışmayan iş-

ler oldu Vietnamda. Vietnam haksızlığı, yabanılığı çağlar boyunca insanlığın yüzkarası olan, olacak bir utançtı. Vietnam Savaşını, daha doğrusu, yabanılığını durduran birinci sebep, elbetteki Vietnam halkının insanüstü kahramanca diretmesiydi. İkinci sebep, gene elbetteki Amerikan halkının diretmesiydi. Üçüncü sebep de önemli, o da tüm insanlıktı. İnsanlık bu korkunç zulmü daha çok sürdürmek istemedi. Dünyanın insanları Amerikada bir bölüğün körüklediği Vietnam Savaşına karşı koydu. İnsanlık böylesine karşı koymasaydı, Amerikalı savaş bölüğüne, belki Vietnamda savaş sürer giderdi.

Amerikanın Vietnama karşı savaşı, bir tür, dünyaya karşı savaşı oldu. Vietnam Savaşı gide gide Amerikanın dünyaya meydan okuması ve savaşı olarak kabul edildi ve Amerika Vietnamda Vietnam halkı kadar Amerikan halkına, dünya halklarına yenildi. Ve şimdi dünyanın Amerikayla arası açık. Amerika bu yanılığını şimdi onarmaya can atıyor. Can atıyor sözcüğü belki biraz fazla görünecek. Denecek ki, koca Amerika hiç, dünyaya bir şeyler anlatmaya can atar mı? Atar, başka çaresi yok. Dünyada böyle kara sürülmüş olarak bir milletin yaşaması epeyce zor. Amerikan halkı, bir avuç yöneticinin çıkarları için, birçok insanlık değerini öldüren bölüğün adına, dünyaya kendisini bağışlatmak için bir şeyler yapacaktır. Çünkü halklardaki insanlık, adalet duyguları köklüdür. Amerikan halkı da yozlaşmış bir halk değildir, bütün insanlık değerlerine sahip bir halktır. Artık insanlar, uluslar dünyayı her attıkları adımda önemsemek zorundadırlar. Dünyayı önemsemeyenler, içişlerinde bundan böyle dünyaya kepaze olacaklar, insanlığın dışına düşeceklerdir. Dünyadaki insanlar, daha doğrusunu, daha yakışanını söyleyeyim, bugün yeryüzünde yaşayan en güçlü bir ulustan daha güçlüdür. İnsanlığın karşısına çıkmak, değerlerine karşı koymak, uzun bir süre hiçbir ulus için mümkün değildir.

Bize gelince, biz elli yıldır yeryüzünde kuyunun dibindeki taş gibiyiz. İnsanlığa söyleyecek sözümüz, su yüzüne çıkaracak kültürümüz mü yok? İnsanlığı ilgilendirecek insanlık değerlerimiz mi yok? Böylesine insanlığı derinden yaşamış bir ulus, insanlık değerlerinden yoksun olur mu? Hiçbir şey yapamamış

olsak bile göl yerinden su eksik olur mu? Bazı kişiler, bazı bölükler Türkiye'ye inanmıyorlar. Ne kültürümüze, ne insanlığımıza. Onların çıkarları, Türkiye'nin hiçbir şey olmadığıdır. Onlar başka ulusların, başka kültürlerin hayranları. Yaşama çabaları bu yüzden. Sömürgeciler ve onların adamları, belki yüz yıldır, bizim az gelişmiş bir millet olduğumuzu, *vesayet* altında yaşamamız gerektiğini savunuyorlar. Bu gerçektir ve davranışlarda, tutumlardadır.

Dünyayla bir ilişki yazısı yazarken çelişkiye düşmüyor muyuz? Bu ne perhiz, bu ne lahana turşusu olmuyor mu? Değil. İşleri burada da karıştırmaya can atıyorlar. Karıştırıyorlar da. Karıştırmakta faydaları var.

Biz bizi başka ulusların el altından, el üstünden yönetmesini istemiyoruz. Onuru olan, ulus onuru, ulus çıkarıyla birlik olan hiçbir kişi, ulusunun başka uluslarca yönetilmesini istemez. Ulusçular, vatanseverler başkaları tarafından yönetilmeye sonuna kadar karşı koyarlar. Bir ulus, başka bir ulusu yönetmeye kalkıyorsa, bu yönetmede onun büyük çıkarları var demektir. O ulusu kullanıyor demektir. Ne için olursa olsun, ne adına olursa olsun, uluslar bunu kabul etmemeliler. Buna karşı direnmeliler. Bizim, Türkiye'de verdiğimiz savaş budur. İnancımız budur. Bu savaşta kim çıkarsa karşımıza, yenilgiye uğrayacaktır. Şimdi ne kadar güçsüz görünsek de, zafer, ulusumuzun olacaktır. Türkiye'nin kendini, kültürünü, onurunu korumak gücü var. Bu düşünceyi, inancı çok tekrar ediyorum. Etmeliyiz. Bu bir gerçektir.

Öteki yana gelelim: Eğer Türkiye'de birtakım yanlışlıklar olmuşsa, çağın üstüne yürümüş, birtakım insanlık değerlerine karşı koymuşsak, bizler bu günahı da kabul etmeliyiz. İnsanlığa, çağa, ulusumuza karşı kötü işlemlerde bulunmuşsak bunun hesabını insanlığa vermeliyiz. Örneğin bu çağda Türkiye gibi bir memlekette kitap toplanırsa, bilimsel kitapların çevirisinden dolayı bir sürü insan hapisteyse, kitaplar yakılmış yırtılmışsa, bu da ayyuka çıkmışsa, bunun hesabını insanlığa vermeliyiz. Bu, bir ulusun insanlık ödevidir. Kitap, insan soyunun büyük değerlerinden biridir. Düşünce, insanlığın büyük değeridir. Bu değer, dünyanın bir köşesinde zedelenmişse, bu değeri zede-

diğimizi saklamak değil, zaten bu çağda hiçbir günah gizli kalmıyor, insanlığa özürlerimizi bildirmeliyiz. Ya da sebeplerimizi söylemeliyiz. Çağdaşlık budur. Hiçbir ulus, insanlık değerleri bakımından insanlık kadar güçlü değildir. İnsanlık, gittikçe değerlerini daha çok koruyacaktır. İnsanlık, değerleri üstüne dünden daha çok titriyor.

Eğer insanlık hakları bir memlekette birtakım insanlar tarafından çiğnenmişse, bunu saklamak, saklamaya çalışmak neye yarar? Hiçbir şey yapamazsak, insanlık, bizi kuyunun dibindeki taş gibi unuttur.

Yazıma başlarken, kuyunun dibindeki taş gibi yeryüzünde unutulduğumuzu söyledim. Bugünkü insanlık değerlerimizle biz buna layık bir ulus değiliz. Dünyaya katacak bir şeylerimiz var. İnsanlığa söylenecek bir iki sözümüz var. Bir şeyi daha söylemek gerek. Türkiye'deki birtakım bölüklerin dünyada kuyunun dibindeki taş gibi kalmamızda çıkarları var. Unutulmamızda, dünyaya açılmamamızda faydaları olanlar var. Bu oyunu ortaya çıkarmalı, vatanseverleri uyarmalıyız. Dünyaya katkısı olmayan uluslar ağır ağır dünyadan siliniyorlar. Onun için uluslar kendilerini var güçleriyle dünyaya duyurmaya çalışıyorlar. Bizi değerlerimize düşman kılanlar var. Bu bir gerçek.

Suna Kan büyük bir değerimiz. Suna Kan şimdi Türkiye'de kuyunun dibindeki yosunlu, unutulmuş bir taş gibi. Bir Suna Kanı ele geçiren bir ulus, onu bu hale mi getirmeli? Niçin, niye behey kardeşler? Türkiyenin köklü, çağdaş sesi Ruhi Sudur. Ruhi Suya pasaport vermediler. Niçin, neden, ne zarar, ne fayda umarak? Pasaport vermemek değil, tam aksini yapmalıydık. Aksini yapmak, Türkiyenin bu köklü, bu çağdaş sesini yeryüzüne duyurmak için uluscak dur durak bilmeden çabalamak ödevimizdi. Ruhi Su bir kişidir ve ölümlüdür. Ruhi Su kendisini dünyaya duyurmazsa ne olur? Ruhi Su bugün var, yarın yok. Ruhi Suyu nasıl, niçin engelleriz? Ruhi Suyu engellemekte kimin, kimlerin çıkarı var? Bir İdil Birete, bir Ayla Erdurana, Meriç Sümene böyle mi davranmalıydık? Bir Abidin Dino, bir Avni Arbaş bu durumda mı olmalılardı? Birtakım koşullardan dolayı bizim ulusumuz çok az değer yetiştiriyor, onları da biz türlü sebeplerden ötürü sersebil, ziyan zebil ediyoruz.

Bu çağda kuyunun dibindeki taş gibi kalmak, ölümle eşit bir şeydir. Azıcık aklımızı başımıza toplar, Türkiyeyi engelleyen güçleri tanır da ona göre davranırsak, dünyanın bir köşesinde kuyunun dibindeki taş gibi yalnız kalmayız. Dünyada varolmak için dünyayı önemsemek zorundayız. Dünyaya açılmanın, biraz da var olmak olduğunu anlarsak şimdiki davranışımız gibi davranamayız dünyaya. Bunun bilincine varırsak... Bu sorunu çok çok konuşmalıyız.

23.5.1973

Aaaaaah Amerika, Vaaaaaaaaah Amerika

Bizim gazeteler amma da işi büyüttüler. Gün geçmiyor ki, o anlı şanlı gazetelerimiz Watergate olayını allayıp pullayıp yazmasınlar. Amerikan basını üstünde bu kadar duruyor da ondan mı? Yoksa bu Watergate rezaleti Türkiyeyi çok yakından mı ilgilendiriyor? Dünyada demokrasinin kalelerinden birini yıkan Watergate olayı bu yüzden bizi candan mı yaraladı? Biz bu kadar demokrasi aşıklısı mıyız? Yoksa yoksa cicili bicili, her birisi bir renk bulamacı gazetelerimiz demokrasiye bu kadar hayranlar mı? Biz bu işin öz sebebinin anlamadık ama, sevinmekten de kendimizi alamadık. Şu Watergate rezaleti gösterdi ki, Türkiyede demokrasiyi candan sevenler, ona inananlar var. Ne demek, ne demek ola ki, dünyanın demokrasi kalelerinden birisinin başına bu haller gele olur mu? Demokrasisever Türk basını durur mu hiç, bunu diline pelesenk eder de yeri göğü birbirine katar alimallah. Böyle bir rezalet bizde olmaya görsün, bizim basın var ya, bunu diline dolar alimallah, bu rezaleti yapanları Nixon'dan beter hale getirir. Hele yürekleri varsa, böyle bir şeye yeltensinler hele. Örneğin Süleyman Bey böyle bir işe yeltenebilir miydi? Bizde demokrasi var ki, aman allah... Faruk Sükan diye bir İçişleri Bakanı vardı, aklınızda mı? Çok demokrasi aşıklısı bir kişiydi. Kim bilir şimdi nerelerde. Kulakları çınlayası. Ne adamdı ya... Onun devrinde, şeref verdiği çağda böylesi işler olabilir miydi? Prof. Erim çağında, Ferit Melen günlerinde böyle insanlığa sığmaz, demokrasi dışı işler olur mu? Olabilir mi? Ne demek, basınımız buna izin verir mi?

Dördüncü güç dedikleri basın, bu gücünü Türkiye demokrasisinde Türkiye için, Türkiyenin demokratik çıkarları için kullanmaz mı? Şimdi artık, dünya bir bütündür. Amerikada demokrasinin güme gitmesi, bizi de, dünyayı da etkiler, onun için Amerikada demokrasinin bu hale gelmesi bizim demokrasi aşıklısı yüreğimizi paralar. Bizim basın Watergate rezaletini bu kadar büyük sorun haline getirirken ulusal ödevini de yapıyor bir yandan. Az yapıyorlar, az yapıyorlar ya... Ah, bugünlerde piyangoları olmasaydı da... Birinci sayfaları piyangolara ayırmaları da, bütün birinci sayfayı Watergate işine ayırsalardı, her gün her gün. Dünya da bizim ne mene demokrasisever bir ulus olduğumuzu anlardı. Ah ne çare, aaaah, çi fayde ki, piyangodur belimizi büken, demokrasi aşkımızı gölgeleyen piyangodur. Ah piyango, vaaaaah, piyango. Gazete dediğin, ölçü, düzey dediğin de piyangosuz olur mu? Bir gazeteyi deli kızın donuna çevirmeden bu millet okumaz ki. Aaaaaah, deli kızın donu. Sen ettin bu işi, aaaah, piyango sen ettin bu işi demokrasi aşkımıza ki, demokrasi aşkımızı gerektiği gibi gösteremedik.

Aaaaaah Amerika, vaaah Watergate, sen bu hale mi gelecektin! Böyle dillere mi düşecektin? Aaaaaah, Nixon demokrasisinin beşiğinde, bu da mı, bu da mı olacaktı? Hiç mi düşünmediniz ki, Türkiyedeki basın bu halden dolayı kan ağlar. Bizim basınımız demokrasinin zedelenmesine, tütünün incinmesine dayanamaz da işte bu hale gelir. Bütün ulusal, evrensel sorunları bir yana atar da, Watergate der de başka bir şey demez.

Bizim basını biz bilmez miyiz? Erdemleri içinde yetiştik. Daha kursağımızda nanı nimeti var. Onun demokrasi karşısında tepkisini anlamaz olur muyuz? Bizim basın demokrasi sevdalısı, demokrasi sevdalısıdır. İnkâr edenin, yani yadsıyanın alnını karışlarım.

Anımsıyor musunuz sevgili kardeşlerim, gazeteci dostlarım, Türkiyede bir olay olmuştu. Sayın ve değerli İçişleri Bakanını Faruk Sükan, Süleyman Bey başbakan iken Meclis kürsüsüne çıkmış, “Ben,” demişti, “beeeen, ben solcuların soluklarını dinliyorum. Yatak odalarına bile...” Haa, anımsadınız mı, Faruk Sükan bir de, bir gece de Meclisi basmıştı. Bir de ne yapmıştı, ne yapmıştı? Bir de İşçi Partililerin üstüne eli silahlı ko-

mandolar yollamıştı. Bir de ne yapmıştı, ne yapmıştı... Sahi çok şey anımsıyoruz değil mi? Aklınızda mı Allah aşkına, Süleyman Bey, Türk ordusunun karşısına iki yüz bin kişilik bir milis ordusu kuracağını muştulamıştı bize. Ne oldu bu orduya şimdi? Bakın hele, daha neler geliyor akla, Süleyman Bey çağında, bir sürü genç, bir sürü İşçi Partili, İl, İlçe Başkanları öldürülmüş, katiller ortaya çıkmamışlardı. Ne oldu acaba o katillere? Neredeler şimdi, ne yapıyorlar acaba? Onlardan hiçbir ses sada yok. Sıkıyönetim de neredeyse bitecek. Bir umudumuz ondaydı... Sıkıyönetim, demokrasimiz, politikacılarımız, bu faili meçhul cinayetleri hiç merak etmediler mi? Yoksa çok mu hukuki, çok mu demokratik buldular? Sahi ne oldular, insan bayağı merak ediyor. Gazetelerimiz hiç merak etmiyorlar mı? Belki de yargılanıyorlar da onlar, bizler izlemiyoruz.

Şu Watergate rezaleti dedim de neler geldi şu benim aklıma, neler. Neler de neler kardeşler. Mahir Kaynak da var demokrasimizde. Çocukcağz her yaptığını vatan için yapmış. Vatan ondan yardım bekler. Mahir Kaynak, Türkiyenin can bir değerli evladı. Ne yapmış, devlet parasıyla birtakım kendini bilmezleri devlet aleyhine ayaklandırmış. Anayasayı tadile ve tağyire, önüne geleni kışkırtmış. Ağına düşmeyenler mahkemelerde sürünüyor, ağına düşenlerden bir kısmı idam hükmü giymişler, bir kısmı da giyecekler. Daha ne kadar Mahir Kaynak var ortada... Kim bilir, kim bilir... Kaç tane böyle sayın kışkırtıcı vatandaş var? Eeeeeee, biz ne yapacağız şimdi... Biz bu demokrasiyi ne yapacağız?

Bizimki de böyle bir demokrasi. Bünyemize uygun, Osmanlı demokrasisi. Hani şimdilerde yeni Osmanlılar türediler ya, bizim demokrasinin de Osmanlı kökeni var. Osmanlı kökenli demokraside elbette solcuların, sağcıların, Süleyman Beyin, İsmet Paşanın, Ecevitin solukları dinleniyor. Dinlenmeli. Soluk dinlenmeyen demokrasi, demokrasi değildir. Yaşasın Mahir Kaynak. Elindeki küçücük Gorgotilosla soluğumuzu değil, kanımızın damarlarımızda akışını dinler, hakkı değil mi? Bakın, savcılar da bize gelen mektupları çöp sepetlerinden toplar. Telefonların dinlendiği, mahkemelerde resmen söylenir. Bakın, İşçi Partililerin evleri yakılır demokrasi uğruna. Meheldir, yansın kerataların evleri. Bizim Osmanlı kökenli demokrasimiz solcuların sol deme-

rine izin veremez efendiler. Aklınızı başınıza alın. Bu memlekete matbaa bile iki yüzyıl sonra girdi. Elbette bizim demokrasimiz solculuğa izin verse iki yüzyıl sonra verir. Biz izin vermiyoruz. Demokrasimiz, Osmanlı canlı, kanlı, kökenli olduğundan siz de sandıktan çıkın efendim. Biz nasıl sandıktan çıkarak ali kiran baş kesen olduksa... Siz de sandıktan çıkın efendim. Bizim demokrasimiz böyledir. Osmanlı atalarımızın geleneğine, devlet düzenine hem de öyle bir uygundur ki, görenlerin akılları başlarından beş metre yukarı uça... Ya bu deveyi güder, ya bu diyardan gidersiniz. Sizi kökü dışarda işçiler, köylüler sizi. Kökünüz bu kadar dışarda olmasa, Almanyaya böylesine heves mi edersiniz? Oraya gitmek için can mı atarsınız?..

Bizi bırakalım, işler uzadı. Bizim demokrasimizde neler neler yok ki. Atina nasıl demokrasinin beşiğiyse, İstanbul da öylesine beşiği, Ankara da demokrasimizin kundağı. Şu Mahir Kaynakların devlet parasıyla kışkırttığı anarşistler getirdi demokrasimizi bu hale. Yoksa gülle değse yıkılmazdı demokrasimiz. Anarşistler, Marksist-Leninistler de ortadan kalkınca, hem de kökleri kazınınca, hem de hapislere sığınınca onlar, ülkemize demokrasi gelecek, tıpış da tıpış gelecek. Demokrasimizin büyük savunucusu sayın Mahir Kaynak...

Türkiyede her şey açık, her şey göz önünde, yargı önünde... Mahir Kaynak işi Meclis karşısında, mahkeme karşısında. Daha ne istiyoruz, her şey demokratik, her şey açık... Mahir Kaynak kendisini, yaptıklarını gizlemiyor ki, demokrasi dışı bir işlem olsun yaptıkları. Demokrasinin birinci şartı açıklık değil mi? İşte sayın Kaynak da önüne geleni kışkırttığını açık açık söyledi. Daha ne istiyoruz...

Watergate neymiş? Nixon'un adamları, karşı parti olan Demokratik Partinin birtakım evrakını çalmışlar. Bir de ne yapmışlar biliyor musunuz, bir de ne yapmışlar, telefonlarını dinletmişler!!!!!! Aaaaaah Amerika, vaaaaah Amerika. Başına neler gelmiş de haberi olmamış...

Bakın sayın Türk basını, bakın, bir şeyler yapalım, şu Amerikayı kurtaralım. Şu son yıllarda bize az mı iyilik etti? Demokrasiye bile onun gücü sayesinde kavuşmadık mı? Biz nankör insanlar mıyız, biz ekmek yediği sofraya bıçak sokanlar mıyız?

Bakın kardeşler, sevgili basın arkadaşlarım, bir şeyler yapalım, mademki bu kadar bu işi ele aldık, şu dünyaya bir iyilik edelim. Bakın bir önerim var: Solukçu Sükanla, sandıkçı Süleyman Beyi Amerikaya yollayalım. İşi bir güzelce hale yola koyup gelsinler... Aaaaaaaaah Amerika, vaaaaaaaah Amerika...

27.5.1973

Korku

Bir arkadaşım la Menekşeden yukarı, bizim eve doğru yürüyorduk. Ağır ağır gün kavuşuyordu. Sulara gölgeler inmişti. Menekşeden yukarı düzlüğe çıktık. Düzlük Basıncöye kadar bir iki yüz metre kadar çekiyor. Baktım, Basıncöyden bir çocuk, beş altı yaşlarında gösteren bir çocuk, koltuğunda bir somun, bize doğru koşuyor. Bacaklarında telaş, tedirginlik. Bizim yanımıza gelir gelmez zıkkadak durdu. Korku dolu bir sesle:

“Koş Yaşar Amca koş! Koş da evine ulaş. Korkmuyor musun?”

“Niye? Niçin koşayım? Niçin korkayım?”

“Karanlık geliyor,” dedi, aldı yatırdı, bir anda yokuştan aşağı indi. Bacaklarında korku, telaş.

Korkunun bilincine vardığımız zaman korkuyu azıcık olsun yeneriz. Hapisanenin, ölümün bilincine vardığımız zaman hapisaneyi, ölümü yeneriz. Bir düşünce adamı için ölüm doğaldır. Ölüm korkusu bir bilinçtir, en insancadır. Ölümün bilincine yalnız, hayvanlar varamazlar. Ölüm insan içindir. Ve doğaldır. Korkusu da doğaldır. Ben ölümden korkmayanları, ölüm karşısında ürpermediklerini söyleyenleri de gördüm. Ya yalan söylüyorlardı, ya hastalardı. Ölüm doğaldır, korkusu da doğaldır.

Günümüzde düşünürler, inanmışlar gördük. Yürekliler, yanılmışlar gördük. Ölümün üstüne yüreklice, gözünü kırpmadan yürümüşler gördük. Koşullara göre, yaratılmalara göre, insan kısım kısım, yer damar damar. Ölümün üstüne korka korka yürümüşleri, ama yürümüşleri de gördük.

Hapisane bir korkudur. Bir zulümdür. İnsan soyunun en pis, en aşağılık icatlarından da biridir. Hapisane belki de ölümden beter bir icattır. Kim icat etmişse cennet yüzü görmesin. Çağımızda namuslular, insanlar için, insanca dövüşenler için de hapisane vardır. Başlı belaya girmiş ülkelerde bir insan düşünmeye başladı mıydı, hapisaneyi göze almalı. “Düşünüyorum, öyleyse varım,” yerine, “düşünüyorum, öyleyse hapisane var.” Bu varlığın, hapisanenin bilincine vardık mıydı, artık hapisane yoktur. İnsan gönlü, insan kafası cömerttir. Cömertçe düşünür, cömertçe dünyalar yaratabilir. Hapisane olağandışlıktır. Bin yıl da yatılsa olağanlaşamaz. İnsanın hapisanede bazı yönlerden dünyayla ilgisi kesilir. Olağan olan bazı şeyler artık olağan olmamaya başlar. Doğal yanımız bir süre sonra değişir, başka bir şey olur. Bütün bunların bilincine varmalıyız. Çok hapisaneci bilirim, hapisaneyle ilgilendim epeyce. Hapisane her zaman dağ gibidir herkes için, bir korkudur. Ama bilincine varılır da orasının ayrı bir dünya olduğu, başka bir tadı olduğu kanısına varılırsa, yaşanır, hem de bal gibi yaşanır. Nâzım Hikmeti konuşturdum hapis üstüne. İnsan hapiste hep umut eder, dedi. Çoğu kişi de böyle söyledi. Hapiste, uzun bir süre yatınca insan, ölmeyecek, kıyamete dek yaşayacak kadar umut dolu olurmuş. Belki yanlış ama, çok kişiden duydum. Bu duyguyu yaşayan çok kişi var. Hapisaneyle umut iç içedir. Bana da öyle geliyor.

Türkiyedeki hapisaneler bir zulümdür. Bizim Mustafa Ekmekçi geçenlerde bir Anadolu deyimi yazdı. Zulmün artsın. Güzel buldu Mustafa. Bir güzel deyimi yerinde kullandın mı tadına doyum olmaz. Hele zamanında yerine çaktın mı, değme keyfine, alsın yürüsün. Mustafa bu deyimi tam gününde, belki de azıcık geç kalarak söyledi. Ama azıcık eksik söyledi. Bizim Çukurda, sanırsam Mustafanın köyüyle bizim Çukurova aynı dil yapısı kuşağı içinde, zulmün artsın deyimine bir şeyler daha katarlar. Mustafa söylemedi de, anlamını açıkladı. Tamamı şöyledir: Zulmün artsın ki, zevalin tamamlansın. Ben yattığım Kozan hapisanesini azıcık anlatayım mı? Bakın, bir koğuşta üst üste on yedi kişi yatıyorduk. Vallahi, ne deyim, on yedi kişinin yattığı yer beş metrekareyi ya geçiyor, ya geçmiyordu. Üst üste

olduğumuzu, bir de köşede bir yerdeki tenekenin içine hacetimizi yaptığımızı biliyorum. Bir de bitler geliyor gözümün önüne, kum gibi kaynayan. Sabahleyin neyim var neyim yok yıkıyor, korkunç güneşte kurutuyordum, her gün. Sabahleyin bir kalkıyordum ki, gene tepeden tırnağa bite batmışım. Bit sıvanmış derime, giyitlerime, kirpiklerimize kadar. O yaz sıcakta, kayalıklar arasında yanan hapisanede yiyecek yok, içecek yok. Öksüz öldü de, hapistekiler ne sevindiymiş kurtuldu diye. Kozan hapisanesi gibi bir hapisanede bir gün yatacağına, doğru dürüst bir hapisanede bir yıl yat. Bizim hapisanelerimiz birer zulüm yeri. Bu kadar zulmedilmiş de ne olmuş yani. Zevali gelmiş mi zulmedenlerin. Zulmedenler de bu gerçeğe güveniyorlar. Kadim sözdür, zulmün artsın ki zevalin gelsin. Öyle olsaydı şu Türkiyede vay anam vay.

Çok tehlikeli, biliyorum, biliyorum ama, gene de haydi bir genelleme daha yapayım. Bir insan, bir ulus, hoşgörüsü kadar güçlü, sağlam, yiğit, haklı, insandır. Zulmü kadar zalim, küçük, yaratıcılıktan yoksun, korkaktır. Hani biz millet olarak hoşgörümüzle hep övünüyoruz ya. Ne oldu? Davranışımız hiç sözümüze uymadı.

Hapisaneyi bir zulüm yeri haline getirmek hiçbir bölüğe, insana, kimseye hayretmez. Bizim hapisaneler kötü, sağlıksızdır aslında. Bir zulüm yeri olarak kurulmuştur. Öyle sanılmıştır. Yirminci yüzyılda insan kafası, gönlü, hapisaneyi bizim anladığımız gibi zulmedilen bir yer olarak anlamıyor. Daha başka, daha insanca anlıyor. İnsan soyunun bu utanç verici en ağır icadını daha yeyniltmeye, insanlaştırmaya uğraşıyor.

Bizde, hapisanelerden kötü haberler geliyor. Bu en kötü hapisaneleri bile, dünyanın en ilkel hapisanelerindeki koşulları bile bizimkiler günden güne ağırlaştırıyor.

İnsan Hakları Evrensel Sözleşmesi, Avrupa İnsan Hakları Anlaşması... Bütün bunlar iyi. Biz de imza koymuşuz bunlara, söz vermişiz ki, kimseye zulmetmeyeceğiz. Bu da iyi.

Bu yazıyı yazarken zorluk çekiyorum. Aman ne diyecekler. Vallahi billahi tatlı canımdan korkmuyorum. Yaşımızı yaşadık dişimizi dişedik. Ne yaparlarsa yapsınlar. Karşımda sorumlu kimseyi bulamıyorum. O onun üstüne atıyor, o onun...

Bakın işte, alın işte söyledim. Hapisanelerde zulüm ediliyor. Başbakan, Adalet Bakanı, İçişleri Bakanı kimseniz, nasıl zulmediyorlar, diye sorar mısınız, söyleyim. Sorar mısınız? Bakın, ben öyle Avrupa Konseyi falan filan dinlemem, diyemeyeceğim ama, o ikinci derecede bir iş, zulmedip etmemek, kötülük edip etmemek insanın yüreğinde, insanlığında, ulusal geleceğinde olmalı. Ya da bir insan, varsa eğer, ulusal iyi geleneklerine, insanca geleneklerine karşı koymamalı. Yarın zulmetmediğine, hapisanelerin cennet olduğuna kendini de, ulusu da, dünyayı da inandırabilirsin. Ne olur? Zulmeden kendinden yitirir. Çünkü insan soyu zulmü kadar küçüktür. Açıp tarihleri bakın, şeksiz şüphesiz lanetlenenler hep zulmedenlerdir. Çağımızda zulmedenlere insanlık artık yasalarla karşı koyuyor. Zulüm, insanı, ulusu, dünyayı kötölemek, aşağılamaktır. Zulmedilen yücelir, zulmeden zalimliği kadar küçülür. Zulüm, zulmeden hiçbir kişiye, bölüğe, tabakaya, sınıfa hayretmemiştir. Benim üzüldüğüm, zulüm görenlerin sonradan, fırsat bulunca ilk elde zulmettiğidir. Zulme zulümle cevap vermek zalimlerle birlik olmaktır.

İnsan soyunu zulüm kadar hiçbir şey küçültemez. Şimdi bana içten içe çatanlar, kızanlar olacak. Onlara da söylüyorum, haklıysak, insan, ulus gerçeğiyle bilirsek zulme zulümle karşı koyacak kadar küçülemeyiz. Ne derler sonra: *Zulmün artsın ki tez zeval bulasın...* Öyle değil mi?

Hapisane kötüdür, ölüm gibi. Bilincine varınca, düzleşir, olağanlaşır. Zulüm aşağılık, insanlık dışı bir şeydir, ölümden de beterdir. Bilincine varınca olağanlaşır. Hepsinden beteri de korkudur, insan soyunun yakasına yapışmış. İnsan soyu dünyasını genişlettikçe, korku azalacak, gücünü yitirecek, insan soyu korkuyu insanlaştıracak. Korkunun insanlaşması diye bir şey var. Nedir o insanlaşma? İşte o insanlığın varacağı yerdir. Bir gün insanlar insanlaşmayı bulacaklar. Korkunun zebunu olmayacaklar. Korkuda çürümeyecekler. Zulüm zulüm değildir aslında, zulüm korkudur. Ölüm ölüm değildir aslında, ölüm korkudur. Hapisane hapisane değildir aslında, hapisane korkudur. Her şeyin temeli, beteri korkudur. Eyvallah, korkunun üs-

tüne yürüyenlere. İnsan soyu içinde en güzelleri, en kutsanacak olanları onlardır.

“Yaşar Amca, Yaşar Amca koş... Evine yetiş.”

“Neden, neden, neden?”

“Karanlık geliyor, koş!!!”

3.6.1973

Kıyım Kıyım Üstüne

Kültür Kıyımı

Türkiyenin başına gelen, uzun yıllardan bu yana hiçbir ulusun başına gelmedi. 12 Marttan sonra kültür düşmanları azgınlıklarını en doruğa götürdüler. Kitaplar yakıldı alanlarda. Yanan kitapların yöresinde çağdışı ırkçılar yabanıl oyunlar oynadılar. Sorumsuzca kitaplar toplatıldı. Türkiye'deki geçerli yasalar kitaplar ve yazarlar için geçersiz oldu. Koruyucu yasalar, yazarlar için geçerli değildi. Benim evimi üç kere aradılar örneğin. Ne için? Ne aradılar benim evimde? Bir tek sebebi vardı, ben yazardım ve hasbelkader Türkiye'de yazar olmak felaketine uğramış bir vatandaştım. Bu üç kere benim evimin aranmasına yeterdi de artardı bile. Bir de, evim arandıktan sonra, polislerin bana ettikleri. Hem de şu kendini uygar bir insan olarak dünyaya göstermeye çalışan Nihat Erimin başbakanlığı çağında. Kaldırın Sıkıyönetimi de söyleyeceklerimiz çok. Türkiye'de olup bitenleri anlatmaya ciltler yetmeyecek. Sayın yöneticilerin Türk kültürüne yaptıklarını, kuşaklar, çağlar boyu tarihin en büyük ibretlerinden biri olarak izleyecekler. Bırakın benim başıma getirilenleri. Benimki solda sıfır kalır. Ya öteki yazarların, ya çevirmenlerin başına getirdikleri? Ya yayımcılara ettikleri? Dünyanın hiçbir yerinde, eli kanlı Franko'nun ve Salazar'ın diktatörlüklerinde toplatılmamış kitaplar toplatıldı. Size başka bir şey söyleyim, şu benim *İnce Memed* var ya, yöneticilerin ellerinden gelse, fazlaca utanmasalar toplatacakları *İnce Memed* var ya, o İspanyada da, Portekizde de yayımlandı. Biliyor mu-

sunuz, “Film Sansürü” bu kitabı yasakladı. Başka bir şey, biliyor musunuz ki TRT, *İnce Memedi* Radyoda yayınlanması için 18 günlük bir oyun haline getirtti. Hani bu İspanyada, Portekizde yayımlanmış *İnce Memedi*. Güzel, diyeceksiniz. Daha da güzeli var. Bu TRT, bana da bu oyun için telif hakkı ödedi. Daha güzeli var, Devlet Tiyatrosundan oyuncular da bu oyunda oynadılar, yani seslendirdiler. Sonra ne oldu? Önce on bir il radyosunda oynanacaktı, oyun başladı da il radyolarında. Sonra Ankara, İstanbul, İzmir radyolarında oynanacaktı sırasıyla. Bana programı gönderdiler. İl radyolarında altı gün oynandıktan sonra *İnce Memed* kaldırıldı. Sebebi de, demokratik Türkiye’de, demokrasi için uğraşan dostlarımızın muhtıra üstüne muhtıra verdikleri çağda, hiç kimseye açıklanmadı. Ne bana, ne romanı oyunlaştıranlara, ne de seslendirenlere. Dinleyicilere de bir sebep söylemek gerekliliği duyulmadı. Sayın General Musa Ögün demokratik Türkiye’de ben yaparım, dedi, ben keserim, kapatırım, dedi, oldu. Bir yayımcı otuz yıl giyer mi bir kitaptan? Bir çevirmen on beş yıl? Bir gazeteci on yıl, on beş yıl yer mi? Polis karakollarının depoları toplatılmış kitaplarla doldurulur mu? Bütün bunları yap, uygar dünyada ben demokrasiyi korumak için kitap kısıımı, çevirmen, yazar kısıımı yaptım de ve dünyayı inandır. İstedğin kadar Avrupa Konseyini ağılama duvarı yap, kimseyi inandıramazsın. İnanmış görünürler, çıkarları için. Batı halklarının üstünden kitap belaları geçtiği ve Hitler şenaetlerine kitap yakmakla başladığı için inanmış görünürler. Batıda halklara hoş gözükmek için. Yoksa Türkiye’deki kültür kısıımı kimin neyine. Çetin Altan gibi dünyaca ünlü yazarı sen hapseyle, üstelik de zamanaşımına uğramış yazılardan dolayı, senin adli hatandan dolayı yazarımız sürünsün, çürünsün içerde, bunu da bu çağda kimse duymayacak mı? Özgürlüğün şampiyonu kesilen Avrupa Konseyi, Çetin Altandan dolayı halklarına ne söyler? En büyük örnek biziz, en büyük örnek bizim atalarımız Osmanlılar. Osmanlılar niye çöktü? Çünkü Osmanlı da kitaba düşmandı. Böylesine çağlara düşman olmasaydı, Osmanlıdan sonra biz böyle mi olurduk? Bu çağda kitap düşmanlığı, çağın tüm getirdiklerine düşman olmak demektir. Bu tutum hayretseydi, Osmanlıya hayrederdi de, biz şimdi bu

halde olmaz, kitap yakalım mı yakmayalım mı diye tartışmalara girmezdik. Geçenlerde bir arkadaş yazdı. Sansür daha iyi, dedi. Gerçekten sansür daha iyi. Koyun sansürü, sen sağ ben selamet. Her şey Sayın Musa Öğünün dediği gibi olsun. Haa, unuttum az daha. *İnce Memed*i radyolardan kaldırıncaya yerine ne koydular dersiniz, onu da söyleyim, Pierre Loti'yi. Türk dostu Pierre Loti'yi. Vallahi alay etmiyorum. Musa Öğün Paşamızla şaka etmek kimin haddine. O, her şeyi herkesten iyi bilir. Bir milletin kocaman bir paşası.

Öğretmen Kırım

Gençliğimde uzak bir dağ köyünde öğretemdim. Başıma iş açtım orada da. Ne dedim biliyor musunuz, dedim ki bir gün derste, yağmur bulutlardan yağar. Su buhar olur, sonra da buhar bulut olup göğe ağıar, sonra da efendim bir soğuk tabakaya gelince yağmur olup yere iner. Vay sen misin bunu diyen, ne gavurluğum, ne dinsizliğim kaldı. Demek yağmuru Allah değil de bulut yağıdırıyor ha... Şikayetler, dövmelere kalkmalar. Sonra, sonra ne olacak, o çağ bu çağ gibi değildi, de ben kıyılmaktan kurtuldum.

Kıyılan öğretmenlerin kıyılma sebeplerini okursanız, diliniz ağzınızda donar da kalır. Küçük dilinizi de büyük dilinizi de yutarsınız. Çoğu sayın ve görkemli muhbir vatandaşların yüzünden. Öğretmen dedi ki, demokrasi iyi. Öğretmen dedi ki, devrim. Öğretmen dedi ki, toprak reformu. Bu öğretmen var ya, bu öğretmen yakasına kurt takmıyor. Bu öğretmen ne dedi biliyor musunuz, o kurda, köpek dedi. Biliyor musunuz öğretmenleri bu kurt belasından kurtarmak için ne yapıyorum, bir Ergenekon Destanı yazıyorum. O kurt var ya o kurt, kimlerin önüne düştü de o yol olacak yeri gösterdi? Emekçilerin. O yol olacak yerdeki demiri kim eritti, kim? Bir demirci. Demirci kim, çalışan insan, çalışan insan kim, kadim insan, demirci. Aldılar mı homongoloslar şimdi. Taksınlar bakalım bundan sonra o kurdun resmini, o hain kurdun resmini, madalyonunu yakalarına. Solcu akli işte bu. Sonra efendim ne yapıyorlarmış, öğretmenler bizlerin kitaplarını okuyorlarmış. Sonra ne yapıyorlarmış öğretmenler, çocuklara kitap okutuyorlarmış. Bu kadarı da

tevatür mü diyorsunuz, siz varın öyle bilin. Ben de bildiğimi bilirim.

Bir şey daha söyleyim size, bir gün kitapçıma gittim, kitapçım bana dedi ki: “Kitapların bugünlerde alışılmadık bir şekilde çok satıyor.” Bir şey mi vardı acaba? Düşün değildi, bayram değildi, eniştem beni neden öpmüştü? Biraz sonra öğrendim. Kitaplarımın okullara sokulması yasaklanmıştı. Ya bir tamim gönderilmiş, ya da, ne bileyim ben, bir şeyler yapılmıştı. İşi anlamıştım. Bunca deneyimle biliyordum. Sağcılar ne zaman kitaplarıma çat-salar, birden satış artıyordu. Süleyman Bey ne demişti genç bir ortaokul öğretmenine, Yaşar Kemali okuyacağınıza Hasan Paşayı okuyun. Yedi Sekiz Hasan Paşadan başka da bizim edebiyatımızda Hasan adlı büyük bir yazar yok. Eeeh, ne yapalım, kültürse-ver, aydın, mühendis, hem de eski başbakan Süleyman Bey de edebiyatımıza Yedi Sekiz Paşayı kazandırdı. Canı sağ olsun. Sayesinde nurlu ufuklara doğru hızla kayıyoruz. En iyisi şu okulları toptan kapatalım ve Alamanyayla bir anlaşma yapıp öğretmenleri, bu ıslah olmaz aç kişileri oraya işçi olarahtan yollayalım. Gidenler, yani giden öğretmenler Alamanyadan, Alamanya da işçi öğretmenlerden çok memnunlarmış. Ne var yani, atalarımız at sırtında Asyadan fırtına gibi kopup gelirken allame-i cihan mıydılar sanki. Hiçbirisinin okuryazarlığı yoktu da, onun için bir aşiretten cihangirane bir devlet çıkardılar. Biz de onlar gibi yapıp şu başı belada, sıkışmış, az gelişmiş Türkiyeden bir cihangirane devlet daha çıkaralım. Olmayacak iş mi? Gelmiyor, bu öğretmenler yola gelmiyorlar. Fena bellemişler Atatürkü, onun devrimlerini, vazgeçmiyorlar. Onları paklasa paklasa Alamanya işçiliği paklar. Birkaç yılda ne Atatürk kalır, ne devrim sözü. Hepsini unuttur giderler. Her birisinin altında bir otomobil, oooooohh, yurda kompradorlar gibi gelirler. Bakın Türkiye bütçesi de şu okullardan kurtulur. O parayı kredi olarak montajcılara veririz. Biraz daha, montajlı ufukların nuruna kayarız.

Ahlak Kıtımı

Geçen gün bir arkadaşım ile konuşuyordum. İşinden dolayı Türkiyeyi kasaba kasaba, köy köy dolaşıyor. Bana dedi ki, “Sorma kardaş,” dedi, “hal kötü.”

“Nedir kötü olan?” diye sordum.

“Türkiye ikiye ayrıldı,” dedi. “İki düşman bölüğe.”

“Ne demek o?”

“Türkiyede şimdi iki düşman millet yaşıyor.”

“Hangi millet onlar?”

“İhbar edenlerle ihbar edilenler.”

Bunu epeydir duyuyordum. Çok kişiden de duymuştum. Türkiye otuz dört milyon mu? On yedi milyonu ihbar etmiş, öteki on yedi milyonu. Sonra da ihbar edilen on yedi milyon dönüp ötekilerini ihbar edeceklermiş. Bu kadarı da abartma, tevatür. Olur mu bu kadar, bir millet toptan ihbarcı kesilir mi? İçinde hiç mi pısrığı, aklı ermezi, sakatı, körü topalı, sağırı dilsizi yok. Abartıyorlar. Bu da, LOS’ların* işi. Aaaaaah, bu LOS’lar ocağımızı söndürdüler. Yaktılar yıktılar Türkiyeyi. İşte bu LOS’lar getirdiler Türkiyeyi bu hale. İşte böyle iki düşman parçaya böldüler. *SAYIN MUHBİR VATANDAŞLAR*, siz o LOS’lara aldırmayın, kimi nerede görürseniz, özellikle bir kitap okuyan kişiyi nerede görürseniz... Sayın muhbir vatandaşlar, sayın muhbir vatandaşlar, vatan size minnettardır.

15.7.1973

* Atatürk Üniversitesi rektörü Bıykoğlu, öğrencilerin çıkardığı *Homongolos* adlı yıllığın son hecesi tersten okununca ‘Sol’ sözünün çıktığını, bununla komünizm propagandası yapıldığını ileri sürerek öğrencilerini ihbar etmişti.

Meydan Okuma

Demokrasilerde hükümetler meydan okumazlar. Meydan okumak diktatörce bir iştir. Ben yaparım olur, siz ne yaparsanız yapın, hangi taş büyükse gidin başınızı ona vurun demek diktatörlerin bile işine gelecek bir davranış değildir. Süleyman Bey çağının cici demokrasisi bir meydan okuma çağıydı. Süleyman Bey iki yüz bin kişilik ordusuyla meydan okuyordu, çağdışı isteklerini gerçekleştirmek, muhaliflerini ezmek için. Süleyman Beyin başka bir usulü daha vardı, yazarlara, gazetecilere tutsun tutmasın, aşağı yukarı her yazısı için bir dava açtırıyordu. Gazeteciler ve yazarlara o kadar dava açlıyordu ki, beraat ettirmekten bıkan yargıçlar, birkaç da mahkumiyet kararı vermek zorunda kalıyorlardı. Bu, Süleyman Beyin büyük zekasının, yargıçları psikolojik oyuna getirmesi idi. Gene de yargı organlarından Süleyman Bey şikayetçiydi: Biz mahkemelere sevk ediyoruz ama, mahkemeler bırakı bırakıyorlar. Şimdi Çetin Altan yatıyor ya, mahkum oldu ya, bu onun için açılmış yüzlerce mahkemeden birkaçtır. Yargıçlar da, insaf artık, diyorlardı. Yüzlerce davadan artık bir ikisini de... Bu, yargıçlar üstüne Süleyman Bey savcılarının açtığı psikolojik savaştı. Örneğin geçen gün 1969'da yazdığım bir yazıdan yargılandım.* Savcı saklamış saklamış yazıyı, nedense bu anda çıkarıvermiş. Bu savcı benim başıma bir iş daha getirdi. Mahkemeler yazılar için uzman bilirkişilere başvururlar. Bunu, ya mahkeme kendiliğinden ister, ya da savcı ister. Bu benim yazı için bilirkişiyi savcılık kendisi istemiş. Bilirkişi benim lehime, yazıda suç olmadığına karar vermiş. Mahkemenin karşısına çıktım,

* Bu kitapta yer alan "Camiler Kışla Oldu" başlıklı yazı.

savcı ne istedi, beğenir misiniz, ben bu bilirkişinin raporunu beğenmedim, yeniden bir bilirkişi raporu gerek, demez mi? Be sayın savcı, siz yazıyı, seçtiğiniz bilirkişiye göndermediniz mi, o da uzman bir kişi olaraktan raporunu yazmadı mı? Ben, böyle rapor veren bir bilirkişiyi kendim seçtimse de kendim beğenmedim. Savcılık kurumları adalete meydan okuyor. Bu kurumlar gerçekten ıslah edilmeli, hükümetlerin etkilerinden kurtarılmalı. Bu benim dediklerim savcılık kurumundan bir iki küçük örnek. Adalet adalete meydan okursa, yani o yurdun temeli olan şey var ya, bu yurdu salimen taşıyamaz. Yan yatırır, ya da batırır.

Son yıllarda tutuklama kurumlarımız da iyi kullanılmıyor. Haksızlıklar oluyor. Bir insanı alıyorsun aylarca, dahası da yıllarca yatırıyorsun, sonra senin suçun yokmuş arkadaş, beraat ettin, güle güle, diyorsun. Bir iki, üç beş örnek olsa, “Ne yapalım, kılı kırk yaran adli organlarda da böyle bir iki yanlışlık olabilir,” deyip geçersin. Tutuklama kurumları, yan yattın, yukarı baktını bahane edip tutuklamayı bir gelenek haline getirirlerse, işte bu da adaletin adalete meydan okumasıdır. Hele tutuklama kurumlarının tutuklamayı gelenek haline getirdikleri memleket, Türkiye gibi sayın muhbir vatandaşların en revaçta olduğu, son yıllarda tabii, cirit oynadıkları bir memleket olursa vaaaaay memleketin başına gele. Uuuuuuy, memleketin başına gelene. Bir de hapisaneler, tutukevleri Ortaçağ zindanlarını mumla aratırlarsa. Senin suçun yokmuş arkadaş, güle güle... Hele bu tutuklamalar politik olursa, vay bu Memleketin başına gelenler. Sayın muhbir vatandaş sevmediği insanı hiç olmazsa bir ihbarla, en azından altı ay yatırıyor. En korkunç olanı adalet kurumlarının kendi kendinin üstüne çıkıp kendi geleneklerine, kendi yasalarına meydan okuması. Bir memleketi hiçbir şey batırmaz adaletin yozlaşması kadar. En ilkel kavimler bile kendi koyduğu yasalara sonuna kadar sarılırlar. Yoksa, bilirler ki, kendi yasalarına meydan okuyan kavimler ayakta kalamazlar. Hele çağdaş toplumlarda adalet adaletin üstüne yürürse, bir yasa öbür yasayı yok ederse, örneğin tutuklama kurumları bilinçli olaraktan birer ceza kurumu gibi kullanılırsa, o toplumun şahdamarı kesilmiş gibi olur.

Türkiye ekonomik olarak azgelişmiş ülkedir ama, azgeliş-

miş bir millet değildir Türk milleti. Krala karşı değirmenci ne demiş, Berlinde yargıçlar var, demiş. Bizim adalet geleneğimizde de çok çok kişi Berlinde yargıçlar var demiştir. Çok onurlu bir geleneği vardır Türk adaletinin. Bütün karışmalara, karıştırmalara, olanaksızlıklara karşın bugün Türkiyede yargıyı gene bu büyük gelenek kurtarıyor. Ama, tutuklama kurumları böyle giderse, bu gidişe geleneklerin de gücü yetmez olur bir gün, işte böyle olur ve bazı kurumlar, kendi eliyle geleneği melenegi bir yana atarak kendi kendilerini yemeye başlarlar. Ben yaparım olur, tekerime kimse taş koyamaz. Doğru, koyamaz ama, kendi kendine karşı koyarsan, adına iş gördüğün toplum da çürür. Büyük kurumlar, ne pahasına olursa olsun önce kendilerini kendileri korumalıdır. Yargının bağımsızlığını korumak, kutsallığına toz kondurmamak önce yargı adamlarının işi olmalı. Kurumlarının zedelenmemesi için gerçekten yargı adamları canlarını dişlerine takmalı. “Adalet yurdun temeli” söz değil, gerçektir. Yurtların, kavimlerin, obaların temeli olmuştur adalet. Balık baştan koktu muydu, ananla uğraşan kadı oldu muydu, yurt gitti gider. Çağdaş dünyada artık çürümüş kurumlarla ayakta kalmak mümkün değil. Çağdaş dünya ne kadar insanı anlamakta, insana kıymakta insafsızsa da, kılı kırk yarmakta da o kadar insafsızdır. Çağdaş dünyada toplumlar en çok ana kurumların üstüne titrerler. Ana kurum sakatlanırsa ayakta kalamayacaklarının bilincine tarih onları vardırmıştır.

Çetin Altan hapiste. Zamanaşımına uğramış yazılardan dolayı yatıyor. Bunu hukuk otoriteleri yazdılar. Kanun diyor ki, dediler, Meclis İçtüzüğü’nün 178. maddesine göre zamanaşımını kesmek için mahkemeler, Adalet Bakanlığına başvurur. Bizimkiler tutmuş, bu işi savcılığa yaptırmışlar. Yani hükümetin emrindeki savcılığa. Yasa koyucusu neden, savcılık dememiş de, bağımsız mahkemeler demiş... Çünkü milletvekili dokunulmazlığını hükümet emrindeki savcıya vermek istememiş. Mahkemeleri daha olumlu, savcılığı mahzurlu bulmuş. Bu yanlışlık yüzünden de Çetin Altan yat babam yat ediyor. Adalet Bakanı na geçende yazdım, hal keyfiyet böyle böyle. Türkiye’nin büyük bir gazetecisi, dünyanın tanıdığı bir yazarı, bir politikacısı böyle yatıyor işte, ne diyorsunuz? Tıs yok. İşte bu meydan oku-

madır. Sen istediğini yaz söyle, bana vız gelir. Adalet kurumlarının zedelenmesi bir memlekette kimseye hayretmez. Toplumlarda birtakım politik güçler zaman zaman kendi milletine, halkına, dahası da dünyaya meydan okurlar, derslerini de alır kıçlarının üstüne de otururlar ya, bu meydan okuma işine ellerinden geldiğince adalet kurumlarını karıştırmazlar. Karıştırsırlarsa tez günde yıkılacaklarını bilirler. Adaletin adalete meydan okuduğu memleket, hatta kendinde dünyaya meydan okuma gücünü bulan politika ayakta kalamaz. Vietnamda insanlığa, bütün insanlık değerlerine meydan okuyan, bütün insanlık değerlerini yok eden yönetimdeki Amerikan politikacıları, Watergate skandalında kılı kırk yarıyorlar.

Gene Süleyman Beye gelelim, Süleyman Bey çok şeye meydan okuyordu. Salt sandıktan çıktığından dolayı toplumun bütün temel kurumlarına meydan okuyordu. Vatandaşın can ve mal güvenliğini sağlamak devletin başlıca işi değil mi? Politik cinayetler almış yürümüş, cinayetleri işleyenler ortada yok, güvenlik güçleri milletin töhmeti altında, aman Süleyman Bey, bu kadar cinayetin bir tek failini bile hükümet yakalayamaz mı? Yoksa, yoksa, yoksa Süleyman Bey... Güvenlik güçleri töhmet altında. Süleyman Beye vız geliyordu.

Türkiyede kitap, dünyada en az okunur. Bunu biliyor musunuz bilmem. Çağdaş dünyada, azıcık uygarlığa bulaşmış uluslarda bizim kadar az okuyan millet yokmuş. İstatistikler öyle söylüyor. Ne bilelim biz. Belki de bizden daha az okuyan uluslar var. Haaa, var var, örneğin Sudan bizden daha az okuyormuş. Hem de çok az. Eeeeeey sayın yöneticiler, kitap düşmanlığı getirdi koskocaman Türkiye'yi bu hale. Yunusun, Karacaoğlanın, Hoca Nasrettinin, Koca Sinanın Türkiye'sini bu hale. Matbaanın icadından üç yüzyıl sonra Türkiye'ye girmesinin bu hale düşmemizde hiç mi rolü yok sanıyorsunuz. Yasaklanan kitapların çoğunun üstünde dünyanın yarısı oturuyor. Dünyanın yarıdan da çoğunun hayatını o kitaplardaki düşünceler oluşturuyor? Durun bakalım ne var bu kitaplarda. Durun bakalım kardeşler, dünyanın düşüncesini oluşturan, insanlığın vardığı düşünce aşamalarından olan bu kitaplarda ne yazıyor? Çevireni, yazanı çizeni alır da otuz yıl hapse sokarım. Sokarsın, doğ-

ru, kaba gücün var, ne bileyim ben, ne biçimse elinde birtakım olanakların var, yeryüzü düşüncesini hapse sokarsın bir toprak parçası üstünde. Ama çağdaş dünya da seni kendi dışına atar, o da seni çağdışı karanlığının hapisanesine sokar. Çağdaş dünyanın düzeyine onun kullandığı makinaları, teknolojiyi yarım yamalak kullanarak varamazsın. Çağdaş dünyanın düzeyinde değilsen, çağın teknolojisi seni yer kemirir. Kullanmaya kalkarsın, yüzüne gözüne bulaştırırsın. İlle de çağdaş dünyaya kapılarını düşünce özgürlüğü yönünden açacaksın. Bir üniversite profesörünün evinde yasak kitap bulununca o profesör mahkemeye verilir mi? Sayın muhbir vatandaş bir azizlik etmiş, şu çağdaş dünyada bir profesörün evinde yasak kitap aranır mı? Ne tüyler ürpertici bir ilkelik bu. Ayıpların ayıbı bir millet için. Benim evimi üç kere aradılar, “yasak kitap” diye... İnsanlık adına, çağdaş dünya adına yerin dibine geçtim. Bir profesörün, bir yazarın evinde yasak kitap arayan kafa korkunç bir kafadır. Çağdışıdır.

Biliyor musunuz, benim evimde yasak kitap vardı. Almadılar, neden almadılar biliyor musunuz, İngilizce diye almadılar. İngilizce okuyanların başka bir özelliği olacak. İhbar ediyorum. *Manifesto* daha benim kitaplığın rafında öylecene duruyor. Yayınevi yönetirken çevirtmek için almıştım. Başıma bir iş gelmez sayın okurlarım, korkmayın canım, *Manifesto* İngilizcedir, İngilizcedir.

Kitap yasaklamak, çağa meydan okumaktır. Danıştay kararlarına da meydan okunuyor. Zaten Danıştay kararları hükümetlerin meydan okuması için veriliyor. Danıştay, hükümetlerin meydan okumanın tadına varması için ayakta tutulan bir kurum. Yoksa ne gerekliliği var artık Danıştayın? Kapatmalı Danıştayı ama, aah, ah, ah, ah ki aaah, bir gereği var. Danıştay karar verecek, hükümetler yerine getirmeyecekler. Bir iş değil mi, bu da bir iş, ha? İşte bu meydan okuma değil, bu hoş bir şey, bu Danıştay işi.

Yazı amma da uzadı, Türkiye yöneticilerinin meydan okumaları o kadar çok ki, hangisini sayarsın. İnsan bir kere çağdışı düşmeye görsün, bütün kurumlarıyla bütün insanlık değerlerine karşı koyabilir, bütün ulusal değerlerin üstünden

bir kalem geçiverir gide gide. Gidiş iyi değil. Gerçekten Süleyman Beyin kurduğu, oluşturduğu Talu hükümetinin durumu hiç iyi değil. Sayın özgürlüksever, insan hakları büyük uzmanı, insan hakları dostu Erim hükümeti, onun yakın dostu Ferit Melen hükümetleri kadar bile iyi değil. Dünyaya, hayata meydan okuyorlar.

Öğretmen kıyımı... Bre amanın... İstediğin kadar bağır ağır... Kazıkıçi bostanları trajedisi... Bre aman... ağdışı. Sen istediğin kadar bağır ağır.

Kitap, hak, adalet... Bağır, ağır, vızgelir... Güvenlik Mahkemeleri... Bağır ağır, atla da patla... Haydi bakalım kardeşler, aslan yöneticiler. Meydan okuyun bakalım.

18.7,1973

İşkence ve İnsanın İnsanı Aşağılaması

Çağın ikiyüzlülüğü mü diyelim buna, insanın ikiyüzlülüğü mü? Bir çağda insanı oluşturan, koşullardır. İç ve dış koşullar. Bencil bir çağ yaşıyoruz. Bildiğimiz, bize doğru gelen, dünya geleneklerinden kopuyor, yeni bir dünya kuruluyor çağımızda. Parlak geliyor bu dünya bize. Doğayı biraz daha yenmenin verdiği sarhoşluğun içindeyiz. Hoş bir sarhoşluk. Uzayda dolaşmak, Aya varmak gerçekten insanoğlu için iyi bir şey. İnsan, doğayı, evreni yendikçe elbette bir şeyler kazanıyor ve kendini kazandıklarıyla birlikte yeniliyor, geliştirip zenginleştiriyor.

Ayı görmüş insanoğlu, Ayı görmemiş insanoğlundan daha zengindir. Ayı görmüş insanoğlunun düşüncesi daha bir gelişmiş, zenginleşmiştir. Çağımızdaki olaylar yeni yeni dünyalar açacaktır insanlığımıza. Bununla birlikte de insan, doğadan kazandıkça, insan düşüncesi zenginleştikçe çelişkiler de artıyor. Yeni çelişkiler geldikçe, çoğaldıkça insanlığımızda, eski gelenekler bu yeni çelişkilerin altında kalıyor. Çelişkiler biz kazandıkça büyüyor, genişliyor, çoğalıyor. Biz doğadan kazandıkça çelişkiler giderek daha da çoğalacak.

Bu görünüş insanlığımızı korkutuyor, umutsuzlandırıyor. Bir kaynaşma içindeyiz. Gittikçe içinden çıkılmasını güç sandığımız çelişkilerin içine düşüyoruz her geçen gün. Makinanın gelişmesi başlangıçta insanlığımızı çok korkutmuştu. İnsanı yiyen, bitirecek bir öge sanmıştık makinayı. Makinanın birtakım ellerde toplanması, yeni, büyük bir sınıf yaratması, bu sınıfın da makinayı kendi adına istediği gibi kullanma olanağına ka-

vuşması bu korkuyu haklı çıkarır gibi oldu. Makinayı insanlığın bütün kesimleri kendi adına kullanabilseydi, insanlığımız bugünkü gibi olmayacaktı. Ve savaş, makinayı, teknolojiyi insanlığın topunun çıkarına kullanma savaşıdır. Diyoruz ki, bu böyle olursa, insanlığımız bir büyük beladan kurtulacaktır. Savaş, yoğun ve inanılmaz bir genişlikte. İnsan, tarihinin en büyük savaşını günümüzde veriyor. Çok çekmiş insan soyu makineden da çekti. Makina çok çekmiş insanın bir kısmını bir yöneyle mutlu kıldı, bir yanının köleliği, mutsuzluğu adına.

Vietnam Savaşı bu geniş, büyük savaşın somut bir örneği. Küçük Vietnam makinasız, teknolojisizdi, büyük Amerikanın elinde teknolojik olanakları vardı. Bu iki güç koca dünyanın gözü önünde dövüştü. Büyük bir eşitsizlikle tarihin en insafsız dövüşünü yaptılar bu güçler. Koşulları sayıp dökmeye burada fazla gerek yok. Amerikanın büyük teknolojisini ve makinasını, büyük gücünü kim yendi o da ayrı bir sorun ve uzun, tartışılması çok uzun tutacak kapsamlı bir sorun. Amerikanın teknolojisi karşısında duran, onu kollayan başka büyük teknolojik olanaklar olmasaydı eğer, küçük Vietnam, Amerikaya ne kadar dayanırdı, o da başka bir sorun. Yalnız, Vietnam halkına reva görünenler insanlık dışıydı. Bu bir savaş değildi. Alıştığımız savaş gelenekleri içinde sürmedi bu savaş. Bu bir Amerikan kıymıydı. Dünyamız artık ulusların dünyası olduğu kadar tek bir dünyadır. Vietnamda bir dünya, elaltından da olsa, Amerikanın bu korkunçluğuna karşı çıktı. Bu dünya en çok da Amerikaya karşı çıktı. Vietnama bu zulmü yapanlar da insandı ve insanlık içinde, evlerinde karılarını okşayarak, ağlayarak, gülerek, çocuklarını severek, aynen hepimiz gibi, insan gibi yaşıyor, yaşayabiliyorlardı. Kimi Cumhurbaşkanı, kimi Senato Başkanı, kimi büyük komutan olarak toplumda da Vietnamda sel gibi akan kana bulaştırdıkları elleriyle dolaşıyor, saygı görüyorlardı. İşte bu, dünyamızın büyük, korkunç yeni bir çelişkisiydi. Savaşı yapanların başına gelebilseydi Vietnam halkının başına gelenler, ne olurdu? Savaşı yapanlar Vietnamda olanlar kendilerinin başına gelseydi kabul ederler miydi? Bizi şimdi ilgilendiren büyük sorun budur.

Amerikada bir Watergate skandalı çıktı, dünya birbirine girdi. Halbuki Amerikanın kontrolünde olan ülkelerde her gün binlerce Watergate skandalı oluyordu, olmakta. Bizim mektuplarımızı örneğin, çöp sepetlerinden topluyorlar. Ama bütün mektuplarımızı. Bu çöp sepetinden topladıkları mektuplarımızı da dosyalar halinde mahkemeler önüne getiriyorlar. Örneğin ben çöp sepetine şimdiye kadar hiçbir mektup atmadım. Nereden geçti ellerine benim mektuplarım? Telefonlarımızı dinlediklerini mahkeme önünde açıklıyorlar. Niçin, niye, hangi mahkeme kararıyla? Amerikada böyle bir şey olabilir miydi? Ama Amerikanın kontrolündeki Yunanistanda, Amerikanın emriyle zulümlerden zulüm, ölümlerden ölüm beğen. Ne için yapıyor bunu Amerika? Amerikan toplumunun mutluluğu için, Yunan toplumunun zulme uğraması. Bir de dünyanın selameti uğruna. Özgür, demokratik dünya için. Yunanistanda işkencelerden işkence beğen. Bu işkenceleri, destekleri albaylarına Amerikan politikacıları yaptırıyor, diyorlar. Demokrasinin beşiği Yunanistanda insan tarihinin en zalimleri, yeni Hitler'leri Amerikanın yüzde yüz desteğiyle ayakta durabiliyorlar.

O teknolojinin doruğundaki Amerika, Walt Whitman'ın Amerikası, Faulkner'ın Amerikası, geniş, büyük insanlık yüreklerinin Amerikası, Yunanistanda, bu çağda, insanlık dışı işler yaptırıyor. Bunu da kılı kılına bütün dünya biliyor. Ve Amerika, kanlı elleri ve tarihin görüp göreceği en büyük gelişmiş işkence aletleriyle, Amerika halkının mutluluğu, dünyanın, dünya insanların özgürlüğü için bütün bunları yaptırıyor. Amerikan politikacılarının, bu kadar okumuş, bu kadar düşünmüş Amerikan teknokratlarının aklı, Yunanistanda insanlarla birlikte bütün insanlığın da aşağılandığına ermez mi? Yunanistanda yapılan işkencelerin, bütün insanlığı da birlikte çürüttüğünü Amerikan politikacısı bilmez mi?

Vietnamda yapılanlar, Amerika da içinde, hepimize yapıldı, bunu da bilmez mi Amerikan politikacısı, teknokrati?

İşkenceyle, zulümle insanları aşağılayanlar, aşağılananlardan bin beter aşağılandıklarını, bittiklerini bilmezler mi?

Bir genç kızın copla bikrinin izale edilmesinin acısını bütün bir ulus yedisinden yetmişine kadar çekmez mi?

Dünyanın herhangi bir yerinde zulüm ve işkence bütün dünyanın yüreğinde değil mi, olmaz mı? Bu çağda insanlık artık bir bütündür. Sevgiler, dostluklar, acılar, zulümler, coplanmalar, işkenceler hepimizindir. Mozambikte öldürülenlerle her gün insanlığımız bir parça öldürülmüyor mu? Bütün bu sözlerimi duygusal, iyi sözler, iyi niyetler mi sayıyorsunuz? Öyleyse şu dünyanın berbatlığı nedir? Bu kadar inanılmaz olanaklar içindeki insanoğlunun başındaki bu berbat hal nedir öyleyse? Uğruna bunca işkencelerin çekildiği, bunca zulümlerin reva görüldüğü Amerikan toplumu neden sevinçsiz? Neden böyle kıvranıyor, bu her şeyi olan toplum? Niye böyle başsız sonsuz şu Amerikan toplumu? Okuyun Amerikan yazarlarını, bir mutsuzluk heykeli her biri. Bir mutsuzluk destanını oluşturuyor her biri. Amerikan toplumuna iftira mı ediyorlar?

Bizim gibi baskı altında inleyen bir toplumdan daha mı iyi Amerikan toplumu?

Kazıkıçı Bostanları* trajedisini yaratanlar, şimdi, şu anda, bütün toplum acı çekerken, onlar çoluk çocuklarıyla daha mı mutlular?

Kazıkıçı Bostanlarında aşağılananlarla birlikte hepimiz, bütün uluscak, aşağılanmadık mı? Hem de onlardan bin misli, bin beter?

Makinaya, teknolojiye sahip olmanın, doğaya biraz da olsa hükmetmenin sarhoşluğu mu yaptı bize bunu? Bu ikiyüzlülük canavarlığını kim yaptırıyor bize? Bir mutluluğu mutsuzlukta bulma körlüğünü, aptallığını kim yaptırıyor insanlığın bir bölüğüne? Büyük olanaklara sahip olma bir insan bölüğünü delirtiyor mu? Yoksa kör kör parmağım gözüne. Bu kadar akıllı olan insanlık, mutsuzları, aşağılananları, işkence görenleri çoğalan bir dünyada hiç kimsenin mutlu olamayacağını bilmez mi? İşkence edenlerin işkence görenlerden daha kötü durumda olduğunu kim bilmez?

Kötülük yapmak bir korkudur. Kötülük yapanlar sonunda uluslardan, dünyada, şamarı yiyeceklerini bilmezler mi? Hitler'in yanına kaldı mı yaptıkları? Kimin, yanına kaldı yaptığı?

* 12 Mart döneminde Ankara'da siyasi tutukluların konulduğu cezaevleri "Kazıkıçı Bostanları" diye anılıyordu.

Onlar için, kadim sözdür, zulüm gören bir kere ölür, zulmeden her gün ölür dirilir, gene ölür. Tarihin “men dakika dukka” gerçeğini en çok işkence yapanlar bilirler. Bilmeleri gerek. İşkence, zulüm edenler her gün ölmek korkusuyla yaşamasalardı, dünyamız bu kadar işkenceden, zulümden sonra ayakta kalabilir miydi? Dünyamızı kurtaran, kötülöklere insanlığımızın şiddetle, bağışlamasız karşı koymasıdır.

Çelişkiler genişledikçe insanlık geride kalanlarla birlikte kendisini arıtıyor da. Uluslar da öyle. Kazıkıçı trajedisine bir daha toplumumuzun izin verebileceğini sanmıyorum.

İşkenceler, zulümler var. İnsanlığın toptan aşağılanması var, ama insanlığın bütün kirlerinden arınması çabası da var. Çabaların en kutsalı, aşağılanmaya karşı koymamız, direnmemizdir.

25.7.1973

Hapisanelerimiz

*Akşam olur mahpusane kirlenir,
Kimi kâğıt oynar kimi bitlenir
Kiminin Temyizden kâğıdı gelir
Düştüm bir ormana yol belli değil
Yatarım yatarım gün belli değil.*

*Mahpusane içinde üç ağaç incir
Kolumda kelepçe boynumda zincir
Zincir sallandıkça her yanımlı sancır
Düştüm bir ormana yol belli değil
Yatarım yatarım gün belli değil**

Geçende af üstüne bir yazı yazmıştım, orada hapisanelerimizin ortaçağ zindanlarını aratmayacağını yazmıştım. Hapisaneler toplumların aynalarıdır. Dünya hapisanelerle çok az ilgileniyor. Sosyologların yerlerinde olsam, toplumları öğrenmek için önce hapisanelerinde araştırmalar yapardım. Türkiyede olsun, dünyada olsun hapisanelerle insanlar çok az ilgileniyorlar. Sebebini araştırmak benim yeteneklerim dışında. Ama gönül, hapisanelerin üstünde durulmasını istiyor. Psikologlar için de

* “Meşhur bir hapisane türküsü var. İlk defa onu ben derledim. Orhan Veli bu türküyü yayımladı. Bunun Türk dilinin en güzel şiiri olduğunu söyledi. Sanıyorum, bu şiiri Orhan Veliye ben verdim. Ya mektupla gönderdim, ya da buluştuğumuzda verdim.” Oral Çalışlar’ın Yaşar Kemal’le röportajından, *Cumhuriyet Dergi*, 26.2.1995.

hapisaneler birer araştırma yerleri olmalıydı. Hapisanede insanların nasıl değiştiklerini, ayrı insanlar olduklarını görmeli-lerdi. Dünyada hapisaneci diye de ayrı bir insan tipi vardır. Böyle bir tipin yaratılması psikologlar için ilginç değil mi? İlk hapisaneye girdiğimde şöyle sözlerle karşılaştım: “O bir iyi hapisanecidir.” Ya da, “O beş para etmez bir hapisanecidir.” Hapisanecilik meslek gibi, zanaat gibi bir şey oluyor.

Bizim politikamız çağdışı, insafsız bir politikadır. Toplumumuzun çok kurumlarına bu çağdışı insafsızlık damgasını vurmuştur. Toplumumuzda insafsız, insanın iflahını kesen kötülükler almış başını gidiyor. Tefeciliği, tefeciliğin toplumumuzun büyük bir kesiminin iflahını kestiğini biliyor musunuz? Tefecilerin köylünün büyük bir bölümüne kan kusturduğunu biliyor musunuz? Tefecilik de toplumumuzda kanayan korkunç, insafsız bir yaradır. Tefeciliği bir örnek diye verdim. Tefeci zulmü, şu anda zulümlerin en beteri'dir Türkiye'de. Şahlanmış bir zulüm somutlaması'dır tefecilik.

Tefeciliği bir örnek verdim. Ülkemizde böyle somutlaşan zulümler bazı kesimlerde türlü biçimde gittikçe yoğunlaşıyor.

Hapisanelerimiz gittikçe bir zulüm yatağı haline geliyor. Yakında gazeteciler hapisanelerden çıkacaklar ve anılarını yazacaklar, siz o zaman işte seyreyleyin gümbürtüyü. İşte siz o zaman görün yirminci yüzyılın dışına değil de gide gide tüm insanlık kurallarının dışına düştüğümüzü. Bir zamanlar affa kızıyordum. Onu haksızlık sayıyordum. İyi ki boyuna af çıkartıyorlarmış bizim politikacılarımız. Af çıkmamış olsaydı kısa sürelerde, şimdi iyice biliyoruz ki, mahpusların çoğunun ölüsü çıkacakmış.

Bir kısa yazıda hapisanelerimizde olup bitenleri sayıp dökmeye gücümüz yetmez. Örnekler bir değil, beş değil, bin değil ve görünen köy de kılavuz istemiyor.

Hatice Alankuş öldü. Gencecik, dipdiri bir kız. Hapisaneye girmemiş olsaydı ölür müydü acaba? Böyle bir mantık yürütülmez, biliyorum, ama Hatice Alankuşun ölümü üstüne de türlü söylentiler dolaşıyor. Biz bu söylentileri burada yazamıyoruz ama, herkesin dilinde. Elin ağzı torba değil ki, çekip bağlayasın. Satışı en çok olan gazete de söylenti gazetesidir. Varın yasaklayın bakalım, söylenti gazetesine kimin gücü yetebilecek.

Bir de İbrahim Çenet işi var. Eli ayağı kesik bir kişiyi kaldır at sen tek başına bir hücreye, sonra da önüne koy yemeği, ye kardeşimiz de. İbrahim Çenet nasıl yemek yemeye çalıştığı trajedisini topluma bir bir anlattı. Bir toplumda bu olacak iş mi?

İbrahim Çenet işi başka bir toplumda olmuş olsaydı dünya birbirine girerdi. Gene de girecek. İbrahim Çenet trajedisini çağlar boyunca bir zulüm örneği olarak kuşaklar kuşaklara gösterecekler. Bizim dileğimiz, yetkililerin, bunun böyle olmadığını, İbrahim Çeneti tek başına bir hücreye kapatmadıklarını topluma açıklamaları ve böylesi çağlar boyunca zulme örnek gösterilecek bir davranıştan toplumumuzu kurtarmalarıdır. Yoksa, şu daralmış yeryüzünde toplumumuz bu zulmün ağırlığını sırtında taşıyamaz. Toplumların da gücü bir yere kadardır. Üst üste ağırlıklar binerse toplumların sırtına, bir süre gelir ki, artık o toplum can çekişmeye başlar.

Tarih boyunca politik mahkumlara hapislerde, zindanlarda politikalar ayrı davranmışlardır. Öteki mahkumlardan, insanlar, politik mahkumları her zaman ayırmışlardır. Onlara başka türlü bakmışlardır. Politik mahkumların nitelikleri ötekilerden her zaman ayrı olmuştur. Osmanlıda, Çarlık Rusyasında, Avrupada hep böyle olmuştur. Şu anda da bütün dünyada politik mahkumlara ayrı davranılıyor.

Öteki mahkumlarla politik mahkumların hapisane içindeki uğraşları da ayrı oluyor. Örneğin politik mahkumlar, ekmek kadar, dinlenme kadar kitap da istiyorlar. Kitap okumak, yazı yazmak için ışık da istiyorlar. Bu çağda ekmek kadar, su kadar kitap da insanların öz haklarından biridir. Politik mahkumları ötekilerden üstün tutmak bizim işimiz değildir. Ama politik mahkumların, özelliklerinden dolayı ihtiyaçları başkadır. Biz, politik mahkumlara ötekilerden başka türlü davranılmasını isteyemeyiz. Müebbede mahkum, okuryazarlığı olmayan bir kişiye istediğin kadar kitap verme, değil mi? Ama kitap okumayı iş edinmiş bir mahkuma kitap vermezsen ölür o, hapisanede yaşayamaz. Örneğin, şu anda ben sekiz aya mahkumum, mahkemem sürüp gidiyor, yarın hapisaneye düşersem, kitap okumak, hem de yazmak isterim. Bu haklarım elimden alınmadığına göre, böyle bir hakkın elimden alınmasına olanak bulunma-

diğına göre, ben okumak ve yazmak isterim. Bu benim öteki mahkumlara üstünlüğüm değildir. Haklarımızın tür değıştir-mesidir.

Kapatılmış bir partinin genel başkanı Behice Boranın ihti-yaçları başkadır. Toplumlarda bunun için hapisane gelenekleri olmuştur. Behice Borana kelepçe takılıp takılmaması olay olur ve toplumun uygarlık düzeyini gösterir. Hele mahkumiyeti de dünyada tartışma konusu olmuşsa, hele bu dünya kamuoyuna yansımışsa, ilgilendiriyorsa... Hele mahkeme kararları söz ko-nusuysa.

Bugünlerde yurdun dört bucağından inanılmaz haberler geliyor. Kazıkıçi Bostanlarından gelenler beterin beteri. Analar babalar Kazıkıçi Bostanlarından gelenler üstüne Cumhurbaşka-nına başvuruyorlar, toplumumuzu koruyacak büyük bir ma-kam saydıkları için orayı.

Yakında Adanadan da bir haber geldi. Gene babalar analar Cumhurbaşkanına başvurmuşlar. Orada, ağır baskılardan dolayı bazı mahkumlar ÖLÜM ORUCUNA yatmışlar. İnsan olarak, va-tandaş, yazar, gazeteci olarak sormak hakkımız değil mi Adalet Bakanından, bu haberler doğru mu? Ağır baskılardan ötürü Ada-na Cezaevinde ölüm orucuna yatmış kimseler var mı? Yoksa salt keyifleri için mi ölüm orucuna yatmışlar bu mahkumlar? Adalet Bakanı buna cevap vermeyecek, biliyorum. Çünkü o toplum üstü, layüsel bir kişidir. Çetin Altan bir adli hatadan dolayı hapiste yatı-yor, dedim, dilimde tüy bitti. Bir cevap yok. Layüsel olmasa, top-lum üstü olmasa, hakka hukuka meydan okumasa, "Yok, Çetin Altan bir adli hatadan içerde değil, düpedüz hakkıyla yatıyor," demez mi? Vız geliyor ona yirminci yüzyıl, Türkiye kamuoyu... Ve yazarlar çizerler ve hem de Avrupa Konseyi. Başkanı Feyzioğ-lu gene gider Avrupa Konseyine, o kurumun üyelerinin ağzından girer burunlarından çıkar. Biz burada ne oluyoruz, buradaki hak hukuk ne oluyor? Seçim yaklaşıyor, oy mu, oysa nasıl olsa ellerin-de, gene yönetime oyla geçecekler. Süleyman Bey sağ olsun. O, öyle bir kaledir ki, kırar döker, yakar yıkar, halkın karşısına çıkar, gene de oyunu alır. Yirminci yüzyılda, demokrasi iddiası güden bir ülkede, fikir suçu da olmaz mı diye sorar, fikir suçuyla başka suçları karıştırır, gene de yönetime oylarla geçer. Niçin cevap ver-

sin bir ADLİ HATACIK lafına sayın Adalet Bakanı? Adli hata olmuşsa ne olmuş yani? Çetin Altan da ektiğini biçiyor. Yıllar yılı kurulur da köşesine, on yıl, on beş yıl yazı yazar mı? İyi ki, adli hatadan yatıyor hapisanede. Onu sebepsiz yatırsaydılar, kimin bir diyeceği olurdu, değil mi? Biz burada, amanın Çetin Altanın yazı yazmaktan başka bir suçu yok, etmeyin eylemeyin derdik, Adalet Bakanı da taş kesilir susardı. Çetin Altan ektiklerini biçiyor ve fikir suçundan yatıyor. Fikir de Süleyman Beye göre suç olduğuna göre ADLİ HATA söz konusu olamaz. Değil mi, eski Ankara Başsavcısı sayın Adalet Bakanı? Süleyman Bey bir işaret çıktı mı, her şey suç olur. Şu dünyada bütün suç olmayanlar suç olur. Arkanı yeter ki Süleyman Beyin, Adalet Partisinin oylarına daya. Dünya, İnsan Hakları, demokrasi kuralları vız gelir de tırs gider. Ha gayret Süleyman Bey, Türkiye'ye olan oluyor sayenizde. Ha gayret aslan özel sektör. Yaaaaa, özel sektör. Özel sektörümüz o kadar güçlü ki, dağları düz eder, yedi düvele, fıkara Türk köylüsüne yedi canıptan yetmiş bin ferman okur. Ferman padişahın, özel sektör bizimdir. Yoksa şu Türkiye'de olanları akıllar almaz.

Özel sektörden söz açtım da, ödleri karıştı belki de. Vallahi de billahi de hamiyetperver özel sektörümüzden kötü durumda ki mahkumlar için yardım istemiyorum. Onların yardım ettikleri yerler var, çooooooooook, hem de... Mahpuslara sıra gelinceye kadar gün akşam olur. Hapisanelerden gelen haberler kötü. Bir gün bunları iş edinip kamuoyuna, yani Türkiye ve dünya kamuoyuna bir bir açıklamalıyız. Ve bunun yolunu bulmalıyız. Türkiye'nin selameti için bunu yapmalıyız. Bu, yurdu seven her Türk aydınının boynunun borcudur. Toplumumuzun daha çok yara almaya tahammülü yok. Hem de hiç yok. Bardak doldu taşıyor.

İnsan, en insani tutuma bile razı oluyor. Bir teklifim var, sayın yöneticilere, her şeyden, ayrıcalıklardan vazgeçtik, politik mahkumlara, öteki mahkumlara davranıldığı kadar iyi davranabilir misiniz? Bunu yapmak elinizden gelir mi?

Bu gidişle hapisanelerdeki politik mahkumlar sapır sapır dökülecekler. Ne olacak, diyeceksiniz, cezalarını çeksinler. Size bir şey olmaz, biliyorum. Ya Türkiye?

8.8.1973

Sanatçı, Doğa, Yaşam

Tam tersi de söyleniyor, yaşamadan da sanat yapılabilir, deniyor. Kitaplar yaşamdan daha önemlidir, diye de yazıyorlar. Yalnız bizde yazmıyorlar bunu, dünyamızda bu düşüncüyü savunan epeyi kişi var. Doğaya, yaşama karşı usul usul böylesine bir düşünce gelişiyor. Yaşama karşı, doğaya karşı böyle bir davranış var. Böylesi bir davranış birkaç kişide mi kalacak, yoksa gelişip gerçek bir akım olacak mı? Hele bekleyelim bakalım, devran ne gösterecek.

Burada üstünde duracağımız, doğanın ve yaşamın zenginliği, sanatçıya yaşamın ve doğanın katkısıdır.

Yaşam ve doğa sonsuzdadır. Yaşam ve doğa bize her an, her gün bir şey getirir. Yaşamak, yaşadığını yazmak baştan bu yana yazarların, şairlerin, destancıların işi olmuştur.

İlyadayı ele alalım. *İlyad*adaki olay Homeros doğmadan birkaç yüzyıl önce olmuştur. Bu büyük yapıtı söyleyen Homeros, bu böyle olduğuna göre, *İlyadayı* yaşamamıştır. Doğayı ilk ve en görkemli bir biçimde, derinine, yaşamına inerek, özlerine vararak da Homeros söylemiştir. Gerçekten bir insanın doğayı ve bir savaşı böylesine yoğun, bütün ayrıntılarıyla yaşayabilmesi olanaksız geliyor. Homeros *İlyad*adan yüzyıllar sonra başka *İlyad*alar yaşamıştır, bu da bir gerçek. Homerosun çağı da böyle birçok *İlyad*alar yaşamıştır. O çağlarda *İlyada* savaşları gibi savaşlar çoktu ve aşağı yukarı koşulları aynıydı savaşların. Yeni çağların savaşlarına kadar bu savaşlar niteliklerini korudular. Onun için *İlyada*da savaşı anlatan Homeros, çağında da

savaşı yaşamıştır. Yaşadığı üstüne de *Ilyadada* çok parçalar, ayrıntılar vardır. Belki kör olmadan Homeros bir savaşçı askerdi. Böylesine ayrıntıları, savaş tekniğini bir sanatçının düşlemesi olanaksız. Düş, yaşanmışların üstüne kurulur. Düşün de bir temeli, bir gerçeği vardır. Yöremiz, düşlerimizin en büyük etkileyicisidir. Denizi hiç görmemişin deniz düşü başka bir şey olur, deniz üstüne ne kadar söz duyarsa duysun. Ben on dokuz yaşına kadar denizi görmemişim ve denizi düşlüyordum, rengini, tuzunu bana anlatmışlardı. Geniş, büyüktür diye bir yargım da vardı. On dokuz yaşında denizi ilk gördüğümde şaşırdım, düşlerimdeki denize hiç benzemiyordu. Deniz, fotoğraflarda gördüğüme de hiç benzemiyordu. Sandığım, düşlediğim gibi de değildi. Rengini de yanlış düşlemiştim. Sonra denizi yaşadım, sonsuzluğuna, zenginliğine varmak için çaba harcadım. Bir ömür, denizi yaşamışlardan denizi öğrendim. Onların yaşamına katıldım. Şimdi artık, denizi bir iyice düşleyebilirim. Olmayan, yaşanmayan bir şey de düşlenebilir. İnsan kafası bir çağda, bir çağın sınırı içinde sonsuzluklar da, gerçeküstü şeyler de düşleyebilir. O başka bir uğraş, başka bir iş... Bizim burada üstünde durduğumuz, düşün de gerçeğidir. Demem o ki, Homerosun doğa düşü, savaş düşü yaşanmıştır. Homeros uzun yıllar savaşı, doğayı yaşamış halkın bir parçası olmuştur. Yaşamış, çok çekmiş halkın düşçüsü olmuştur. Hem kendi yaşamış, hem de yüzyıllarca yaşamış bir halkı yaşamıştır o. Onun içindir ki, onun yapıtı yaşamın en küçük ayrıntılarını, düşlerini verir. Çağımızda da bu koşullar bozulmamıştır. "Doğa yok, yaşam yok," diyenler, düşünmek istiyorlarsa kendilerine ederler, sanatçı olmak istiyorlarsa kendilerine ederler. Dahası da var, politikacı olmak istiyorlarsa, doğadan ve yaşamdan koparak kendilerine ederler.

İnsanın içindeki zenginlik, dışındaki zenginlik sonsuz çelişkilerdir. Çelişkileri çağımız biçimlemiştir. Doğanın her parçasının bir kişiliği, bir tadı vardır. Örneğin uzaktan bakınca bütün çam ağaçlarını, kavak ağaçlarını aşağı yukarı birbirine benzetiriz, uzunlu kısıla da olsalar. Ama kavağın ayrıntılarına girmek gerek. Kavağı yaşamak gerek, sevmek gerek. Bir şeyi yaşamak sonunda tutkudur. Sevgidir. Kavak ormanı bekçisine

sorarsak her dikili kavağın bir tadı, bir başkalığı, bir rengi olduğunu söyler bize. Dahası da esen yel, yağın yağmur karşısında bir davranışı, bir huyu olduğunu söyler. Bütün kaya parçalarının, bütün kartalların, güvercinlerin, bütün çiçeklerin, meyvelerin, bütün bulut parçalarının, yıldızların, yağmurların birer başkalığı vardır, ötekilere benzemeyen... Bunu yaşayan bilir. Eğer bütün ayrı yerlerdeki gökyüzlerini birbirine benzetiyorsak, bu, gökyüzünü yaşamamışız demektir. Dahası da var, uçurtma uçurtmamışız demektir. Ben, gökyüzünün tadına varmak için bu yaşımda bile uçurtma uçuruyorum, bizim Basınköylü çocuklarla. Öyle durup dururken gökyüzü oturulup da seyredilmez ki. Gökyüzünün yaşamımızda bir yeri olmalı. Gökyüzünü bir ilişkiyle yaşamalıyız. Gene ben akarsuların kişiliğini yaşadım. Doğa bir uğraşla yaşanır. "Ben doğayı yaşayacağım," diye yaşanmaz. Uçurtma ta baştan bu yana benim tutkumdur. Bu yaşma geldim, daha da artıp eksilmeden benim tutkumdur. Bu tutkudan dolayı yaşayabiliyorum gökyüzünü. Suları da zorunlu olarak yaşadım. Gençliğimde sekiz yıl pirinç tarlalarında su bekçiliği yaptım, Kadırlıdaki Savrun çayını gözünden döküldüğü yere kadar haftada bir iki kere indim çıktım. Onunla haşır neşir oldum. Kaynaştım. Dostluk kurdum. Aramızda bir yürek bağı olmuştu. Ve doğanın kişiliğine Torostan inen öteki suları görünce vardım. Baktım ki, eskiden hep birbirine benzettiğim çaylar bambaşka. Her biri bir başka türlü akıyor. Ve sonra yıllar yılı bunu düşündüm. Doğanın kişiliği ve doğanın sonsuz çelişkileri... Bir şeyi yaşamak, bir parça da o şeye karışmak demektir. Doğayla, yaşamla, doğayı ve insanı, olayları sonuna kadar yaşayan, yaratan halkı yaşamıyorsak, onunla yürek bağı kuramamışsak hiçbir çağda ne gerçek bir sanatçı, ne de gerçek bir bilim adamı olabiliriz. İnsan bu kadar şeyi ayrıntılarıyla nasıl yaşar, diyeceksiniz, bütün zenginliği duyarlığıyla. Doğayı, halkı, insanı, kitapları sonuna dek yaşama gücünde olmayan kişi sanatçı, bilim adamı olmaya kalkmasın. Sanatçı, bilim adamı ol diye kimseye kırmızı mühürlü mektuplar gönderilmiyor.

8.3.1974

KİMLİKLER

Bir Büyük Adam, Tonguç Baba

Yılı hangi yıl, aklımda değil, bir 17 Nisandı. Hasanoğlan-daydık. Bozkıra dikilen ağaçlar yeşermeye başlamıştı. İncecik, taze yapraklar. Ama cılız mı cılız. Esen yelde eğilip бүkölüyorlar. Hani Veysel, o bozkıra dikilen ağaçlara en güzel türkülerinden birini söylemişti. “Hayran oldum o dallara, “diyordu.

17 Nisandı. Bozkırda bir çimen yeşili vardı. Çimenler kısa, küt. Ama sağlam. Köklü.

Bozkırda şurada burada, tek tük, sulaklarda söğüt ağaçları vardır. Bir tepede, bir yamaçta da ahlat ağaçları olur. Yalnız, zavallı, kimsesiz kalıvermiş ağaçlar. Bozkırın asıl ağaçları bunlardır.

Hasanoğlana dikilen ağaçlar, başka ağaçlar, şu yeni açılan yapraklar başka yapraklardı. Ne ahlat, ne de söğüttü. Cılız yapraklar büyümek, açılmak çabasındaydı.

17 Nisandı. Hasanoğlan köyü bir karanlıktı. Hasanoğlan köyü sefalet içindeydi. Evleri vardı eve benzemez.

Hasanoğlan köyünün bozkırında, öteki ucunda yeni, güzelim evler, yapılar bitiyordu topraktan. Toprağı yırtan filizin gücünde. Güneşten yanmış çocuklar ısıltı içindeydiler. İş yapmanın güzelliğindeydiler. Çalışmanın şavkındaydılar.

Bu çocuklar kara kuru, gıdasızlıktan, açlıktan, zulümden gelmişlerdi. Dövüşün, yenilginin çaresizliğinden gelmişlerdi. İmkansızlığın çaresizliğinden gelmişlerdi.

17 Nisandı. Bozkır ayağa kalkmıştı. Bozkır, dünya Hasanoğlan donanmıştı. Yeşilinden alından, insanından.

Neredeyse bozkır bir milyon misli donanacaktı. Bir milyon misli çimenlenecek, bir milyon misli çiçeklenecekti.

17 Nisandı. Köy Enstitülerinin kuruluş bayramıydı. Esaretten, yokluktan, tembellikten, birçok şeylerden, birçok şeylerden kurtuluş bayramıydı. Bozkır bozkır oldu olalı sevincin, bayramın böylesini görmemişti. Koca bozkır neredeyse sevincinden çat deyip çatlayacaktı. Bu, sevincin en güzeli, en yenisi, en taze-siydi. Hiçbir sevince benzemiyordu.

Gün yüzü görmemiş türküler, halaylar, gün yüzü görmemiş bir taşkınlık doldurmuştu bozkırın uçsuz bucaksızlığını.

Ve şiirler söylüyorlardı delikanlılar. Kahırlı, hınçlı şiirler. Kendi yazdıkları şiirlerdi bunlar. “Yeter Beyim, Paşam dediğin yeter,” diyorlardı. Yokluğa, insanoğlunun başındaki en büyük belaya, cehalete, “yeter gayrı” diyorlardı.

Ve bir coşkunluk fırtınasıydı dünya. Köy çocuklarının korkunç yapıcı elleri artık başarıdaydı. Kendi kültür yuvalarını bozkırın ortasına o öpülesi elçeğizleriyle kendileri dikmişlerdi.

Çocukları, taşıyla toprağıyla tüm Hasanoğlan bir sevinç kasırgasında dönüp dururken orta yerde bir adam vardı. Bir kocaman adam. Gözleri ışıltı içinde, bahtiyar adamların en güzel bahtiyarlığıyla gülümseyip duruyordu. Bu büyük sevince o kaynaklık etmişti. Önayak olmuştu. Başında kasketi vardı. Bu sonuca varmak için çok çırpınmış, çok çekmişti. İşte gerekeni elde etmişti. Ve yurdun en güzel şafağındaydı. Başarısının ucundaydı ama, başarısının durmayacağına inanıyordu. Yüzü, inanmış adamların sağlığındaydı. Sevilmenin sarhoşluğundaydı. Belli etmiyordu. O kocaman adama şöyle bakarsan, hiçbir şey yapmamış adamın alçakgönüllülüğündeydi. Bu, babaların en güzeli, en yiğidi BABA TONGUÇ’tu.

Baba Tonguç bir şey biliyordu. Yalnız ve yalnız bir şey biliyordu: “İnsanların en büyük haklarından biri, birincisi, okuma haklarıdır. Karanlıklardan kurtulma haklarıdır,” diyordu. Bunun için çarpıştı. Ve bunun için öldü. Hem de ne bahtiyar öldü.

Bir karanlık devir geldi. Baba Tonguç ve onun çocuklarını, hepimizi yendiler. Baba Tonguç Köy Enstitülerinden atıp, onun çocuklarının elçeğizleriyle yaptıkları eseri yıktılar.

Bir arkadaş anlattı, İhtilalden birkaç gün sonra Baba Tonguç, kendisini tutamamış, tam on dört yıl yanına yaklaşmadığı Köy Enstitüsünü görmek, onun kokusunu almak için soluğu Hasanoğlu Köy Enstitüsünde almış. Arkadaş diyor ki, gene on dört yıl önceki gibi sevinç içindeydi. Umut içindeydi. Köy Enstitülerinin gene açılacağını biliyordu. Gene o zamanki gibi güçlü, yapıcıydı. Gene kocamandı. Heybetliydi.

Sonuna kadar iyi şeylere inanmış insan kadar hiç kimse güçlü değildir. Tonguç Baba kadar da hiç kimse güçlü değildi.

Bana, fırsat bulur bulmaz, ölümünden az önce, Baba Tonguçun Hasanoğlanı ziyaret edişi çok dokundu. Diyorum ki, Köy Enstitülerinin açılışını görse de öyle ölseydi. Ama açılacağına, ama Köy Enstitülerinin bugün değilse de yarın açılacağına inanıyordu. İnancıyla gitti.

Tarihimizin büyük adamlarından biriydi. Aydınlıklarımız onlardan gelir. Öyle adamlardan.

İnanmış adam, Tonguç Baba bize aydınlık, bize sevinç, bize güç, bize inanç sağlamlığı göndermekte devam edecek.

Köy Enstitülerini tarihin hiçbir devrinde kimsecikler kapatamayacak.

EK: Tonguç Babayla İhtilalden sonra Hasanoğlana giden arkadaş anlattı, o cılız, küçücük, öldü ölecek ağaçlar bozkırda boy atmış, kocaman kocaman olmuşlar. Köy Enstitüleri fikri de öyle değil mi?

26.6.1960

Lumumba

Otuz altı yaşındaydı. Üstü sazlarla örtülü fıkara bir zenci kulübesinde doğmuştu. Yedikleri, yerelmasına benzer tatsız bir besindi. Tadı tuzu, besleyici yönü yok. Derler ki, zenci insanı sakalına ak düşmeden bu yaşanası dünyadan çeker gider.

Afrika, kabile kabile yaşar, Avrupa da millet millet... Avrupa ilerlemiş, makina yapmış, atom yapmış, her bir şeyler yapmış, bizim kara tenliler hiçbir şey yapamamışlar. Niçin Avrupa yapabilmiş de, Afrikalılar yapamamışlar? Sosyologlar buna bir karşılık bulur belki. İklim koşulları diyebilirler. Falan tarihi, coğrafi zorunluk diyebilirler. Bin türlü sebep bulurlar.

Biri uygar, öteki uygar değil.

Bir gün gelmiş uygar Avrupa ile uygar olmayan Afrika karşı karşıya gelmiş.

Avrupanın her bir şeyi var, Afrikanın donu bile yok.

Ama Afrikada madenler var. Afrikada hammadde var. Afrikada insan gücü var. Seninki ileri ya, makina yapmış ya, ona göre de silahlar yapmış ya, ben demiş, Afrikaya giderim, madenleri zencilere kazdırırım, ona yarım ekmekten de fazla yiyecek vermem, zaten ben gelmesem daha fazlasını mı bulacaktı? Sonra da onları alırım, getiririm Avrupaya, Asyaya, Amerikaya satarım. Adam satışından da para kazanırım. Böylece Afrikalı kara adamlar sinek gibi doğmuşlar, sinek gibi kırılmışlar. Ve de bir hayvan gibi satılmışlar. Gördünüz mü güzelim Avrupa uygarlığını! Ne uygarlık, ne uygarlık. Zırlı felsefe kitapları, ekonomi kitapları, edebiyat kitapları yazmışlar. Şairleri, romancıla-

rı insandan, insan sevgisinden söz açmış. Hep akıllı akıllı konuşmuşlar. Üstelik de uygarlıklarıyla övünmüşler. Şimdi füzeleri, atomlarıyla övünüyorlar.

Afrika yabansı, Avrupa uygar! Sevsinler uygarlığını! Gel zaman, git zaman, Avrupalıların da etkisiyle kara adamlar bakmışlar ki, onlar da ötekiler gibi insan. Ağzı, dili, gözü, kulağı, akli, yüreği var. Ve Afrika ayağa kalkmış.

Daha önce de birçok kere yazdım. Burada da söylemek gerek. Bir daha, bin kere daha söylemek gerek. Söyleyelim de, içimizde dert kalmasın. Elbette atom, füzeler insan soyu için övünülecek bir iş. Ama salt bunlarla insan uygar değildir, olamaz. İnsanın uygarlığı hemcinsini sömürüp sömürmemekle belli olur. Avrupalı, kendi içinde millettaşlarını, kendi dışında öbür insanları sömürüyorsa uygar değildir. Savaş çıkarıp insanlar birbirlerini öldürüyorlarsa, bu uygarlık değildir. Uygar Avrupa, uygarlığıyla öbür insanların üstüne bir veba olmuş. Nereye gitmişse, soymuş soğana çevirmiş. Öldürmüş. Kendi öldürememişse bile, onları birbirine düşürüp öldürtmüş.

Çıplak Afrikayı soymuş. Derisini bile yüzmüş. Zırlı felsefe kitapları, insani şiirler, ekonomi kitapları, o güzelim insan akli ve yüreği buna başkaldırmamış. Makinamız, kitaplarımız, aklımız diye övünmüş.

Avrupada bir kısım insanlar öteki insanların korkunç durumları karşısında sarsılmamış değiller. Sarsılan sarsılmış ama, susturulmuş. Sonra insanlar bu korkunç iş karşısında kendilerini haklı çıkaracak sebepler de bulmuşlar. Biz, demişler, onlara uygarlık götürüyoruz. Biz olmasak onlar, sittin yıl yerlerinde pinekerler de, bir adım atamazlar. Sömürgeler ayaklanıyor, demiştin yukarıda. Birtakım haklarını usul usul almaya çalışıyorlar. Uygar Avrupamız, hürriyet, insan hakkı diye bangır bangır bağırın Avrupamız sömürgelerinin insan olmaya doğru gitmelerine tahammül edemiyor.

Aralarında silahlı, ya da silahsız çatışmalar başlıyor. Sömürülenler öldürülüyorlar ama, birtakım haklarını da alıyorlar.

Bu dövüş, çağımızın en ilginç bir olayıdır. Köleler, insanlıkları için başkaldırıyorlar.

Avrupada da insanlıklarını duyanlar, herkesin insan olduğunu kabul edenler çoğalıyor. Soyucularla insanlar arasında kıyasıya bir dövüş başlıyor. Avrupalı iyi insanlarla sömürülenler arasından çıkan hürriyetçi başlar, sömürücülerin çanlarına ot tıkamaya başlıyorlar. Sömürücüler geriliyorlar ama, can çıkmayınca huy çıkmaz ya, bir türlü tutundukları yerden kopmak istemiyorlar.

Lumumba, otuz altı yaşındaydı. Üstü sazlarla örtülü fıkara bir zenci kulübesi... Lumumba, yalnız ilkokulu okuyabildi. Lumumba'nın yüreğinde bağımsızlığın, gerçek hürriyetin, insan olmanın aşkı vardı. Kara adamların da yüreğinde bu aşk vardı. Lumumba bir hürriyet savaştısı olarak ortaya çıktı. Lumumba, hürriyet şiirleri yazdı. Ne güzel şiirler. Her bir sözü yalın yalın. Afrika güneşi. Lumumba, şiirlerinde halkını söylüyordu. Lumumba'nın şiirleri türkü oldu. Halkı bu türkülerini en uzak köylerdeki insanlara kadar götürdü. Hastalar, sayrılar, bebeler Lumumba türküleriyle canlanıyorlar, büyüyorlardı. Bebelerin en güzel ninnileri Lumumba türküleriydi. Bir zaman oldu ki, Afrikanın taşı toprağı Lumumba oldu. Ve Lumumba hürriyet oldu. Lumumba, insanlığı için dövüşen Afrikanın en güzel bayrağı oldu.

Sonra ne oldu biliyor musunuz, sömürgeciler, Lumumba'yı öldürdüler. Şu akla bakın. Uygar Avrupanın aklına bakın. Lumumba'yı öldürünce, Afrikanın hürriyetini öldüreceklerini sandılar.

Bilmediler ki, bir Lumumba ölünce Lumumba bin olur, milyon olur.

Lumumba Afrikadır. İnsanoğlunun insanlığıdır, onurudur. Lumumba'yı öldüremezsin.

Üstü sazlarla örtülü fıkara Afrika evlerinden Lumumba ninnileriyle büyümüş binlerce Lumumba çıkacak. Önüne geçemezsin.

19.2.1961

Bir Folklorcu

Türk Folklor Araştırmaları dergisinde okudum. Ali Rıza Yalgın, geçenlerde bir kasabada tek başına ölmüş. Kasabalılar ona, onun hiçbir şeyinden habersiz, “Baba Rıza,” diyorlarmış. Ve onu seviyorlarmış.

Bu Ali Rıza Yalgın da kim, diyeceksiniz. Yazık ki öyle, diyeceksiniz.

Ali Rıza Yalgın, bizim ilk folklorcularımızdan biri. Cumhuriyetin ilk yılları. Bir çalışma, bir yeniden var olma, bir toprağa yönelme çabası var her bir insanımızda. Bir şevk ve aşk var. Memleketin üstüne bütünüyle eğilinmiş. Devrimlerin daha çiçeği burnunda. Devrimlerin sürdürülmesi memlekete çok şey kazandıracak. Bu arada bazı kişiler, halka inanmış kişiler alabildiğine bir folklor çalışmasına girişiyorlar. Bu yıllar, Pertev Naili Boratavların, Ahmet Kutsi Tecerlerin, Adnan Saygunların ortaya çıktığı yıllar. Bunlarla birlikte Anadolu da bu işe gönül vermiş birçok kişi var. Bunlardan biri de Ali Rıza Yalgın. Ben Ali Rıza Yalgını, onun çalışmalarını yakından izledim. Adana Müze Müdürüydü o zaman. Bir de o sıralar Adanada Ağırceza Hakimi Ahmet Şükrü Esen vardı. Ahmet Şükrü Esen, Dadaloğlunu ilk derleyen, tanıtan kişidir.

Ali Rıza Yalgına gelince, bu da Karacaoğlanı ilk tanıtan, onu ilk derleyen kimsedir. Ali Rıza Yalgının *Cenupta Türkmen Oymakları* diye birkaç ciltlik eseri vardır. Bu eserde güneydeki Türkmenlerin gelenekleri, türküleri, hikayeleri, her bir şeyleri var.

Ali Rıza Yalgının folklorculuğu su götürür. Batılı anlamda bir bilim adamı gibi çalışmamıştır. Zaten çalışamazdı da. Bir folklorcu, bir bilim adamı gibi yetişmemiştir. Bir ilkokul öğret-

meniydi. Sonra müfettiş oluyor. Daha sonra da müze müdürü. Hiçbir zaman bir bilim çalışması yapamıyor.

Bütün bunların üstünde Ali Rıza Yalğın bize öyle çok, öyle yeterli malzeme verdi ki, geleceğin gerçek folklorcuları bunlardan faydalanacaklardır. Faydalıyorlar da.

Ali Rıza Yalğın bir bilim adamından çok bir gönül adamıydı. Halka doğru eğilişin öncülerinden biriydi. O olmasaydı, biz bir Karacaoğlanı böylesine tanımayacaktık.

Bu gönül adamı, ayağında çarığıyla yıllar yılı Torostan inmedi. Tek tutkusu güney Türkmenleriydi onun. Onların düğünlerini, türkülerini, geleneklerini seviyordu. Onların hayatına girmişti. Elimizdeki yüzlerce sayfalık *Cenupta Türkmen Oymakları* kitabı onun gönlünden bize armağandır.

Her şeyle birlikte bu halka gidiş de durdu. Ali Rıza Yalğınlar yavaş yavaş aramızdan çekilip gidiyorlar. Gönül adamı Ali Rıza Yalğın zaten çoktan beri aramızdan çekilmiş, küçücük bir kasabaya yerleşmiş, ömrünün kalanını orada geçiriyordu. Bu tutku, bu çaba adamı unutulmuştu. Zaten hiçbir zaman da büyük bir ünü olmamıştı. Bir kasabada tek başına, unutulmuş, unutulduğu gibi sessiz göçüp gitti.

Torosun Türkmenleri onu tanır. Şimdi ölümünü duymuşlarsa, onun ahbabları yaşlı kadınlar onun üstüne bir ağıt çıkarmışlardır. Bu ağıt da benim bu anma yazımı, bizim verdiğimiz, vereceğimiz şanı şöreti değer.

Her şeyimizde bir durgunluk, bir ölüm hali var. Cumhuriyetin ilk günlerinin şevki, heyecanı nerede? Şimdi bir delikanlı çıkıp da niçin Türkmenin arasına katılmıyor, onlarla dost olmuyor? Niçin şimdi Ali Rıza Yalğınlar yok? Niçin böyle gönül adamları çıkmıyor aramızdan? Bir yanda unutulmuş Anadolu, bir yanda buralarda biribirimizi yiyen bizler. Üstümüze ölü toprağı serpilmiş. Bu meskenetten uyanacağa da benzemiyoruz. Hayata karışmadıkça kafamız da yarım kalacak.

Böyle yapayalnız, bir kasaba köşeciğinde ölse de, gönül adamlığıyla, tutku adamlığıyla Ali Rıza Yalğın örnek bir insan olarak her dem yaşayacak. Karacaoğlanın ilk dostu. Kilimci İraz karının ilk dostu, ayağı çarıklı Yalğın Baba yaşayacak.

13.8.1961

İşsizlik Acısı ve Kamber

Bir gün sokaktan bir düdük sesi duydum, dışarı çıktım. Bu düdüğü on üç, on dört yaşlarında gösteren bir köylü çalışıyordu. Elindeki düdüğü kamıştı. Çocuksu bir çalışı vardı. Kamberle konuştum. Tokatlıymış. Bu yıl gelmiş İstanbula. Çalışmaya, kâra gelmiş. Gel zaman, git zaman arkadaş olduk. Kamberin gözlerinde bir ürkeklik var. Hiç kimseye güvenmiyor. Uzun zaman ahbablık ettikten sonra anladı ki, ben dostum. Öyle sandığı insanlardan değilim. Bir gün utanarak: "Amca bana iş bulsana," dedi.

"İşin var ya," dedim. "İşte düdük satıyorsun. Kırıkrak satıyorsun."

Kamber üzülerek:

"Bu iş değil be amca," dedi. "Sabahtan akşama kadar tembel tembel dolaşıp düdük çalmaktan bıktım. Üstelik de bir para geçmiyor elime. Ben şöyle doğru dürüst iş istiyorum. Bu İstanbul da hoşuma bir gidiyor ki... Şimdi yaz geldi, komşular hep memlekete döndüler, ben dönmeyeceğim. Bana bir iş bulamaz mısın?"

"Ararım Kamber," dedim. "Ama bilmem bulabilir miyim."

"İnşallah bulursun."

Ben Kambere iş aramaya başladım. Önüme gelen eşe dosta soruyorum. Böyle böyle bir çocuk var. Üstelik de ilkokulu bitirmiş. Bir düşünüyorlar, sonra da "yok" diyorlar. İş nerde ki...

Sabahları erken uyanırsanız, İstanbul caddelerinde, sokaklarında sürü sürü köylü kılıklı insanlar görürsünüz.

Ben Mecidiyeköydekiler üstünde duruyorum. Mecidiyeköy alanında sabah sabah toplanıyorlar. Karıncalar gibi kaynaşıp duruyorlar. Öğle oluyor, gene öyleler, akşam gene öyleler. İçlerinden pek azı gidiyor. Yarıdan çoğu, parça parça yerlerinde, köşelerde, Mecidiyeköy bahçesinde boyunlarını bükmüş oturuyorlar.

Artık Anadoludan gelenler İstanbulda işsiz kalıyorlar. Gelmeyecekler mi dersiniz. Gelecekler, gene gelecekler. İstanbul bir umut kapısı, iş olmadığını bile bile gelecekler. Bu umut duvarına başlarını mutlaka bir kere vuracaklar. Ondan sonra başka umut kapısı deneyecekler. Akın akın, nerede iş adı duyarlarsa oraya koşacaklar. Anadolu toprağı, insanlarını artık açlıkla karşı karşıya getirir. Bugün Doğu Anadolu aç, diyorlar. Yarın Orta Anadolu... Güney Anadolu... Bence Anadolu ezelden beri aç. Ama şimdi açlık son kertede. Pek yakında, göreceksiniz, karıncalar gibi, arılar gibi şehirlere akacaklar, şehirlere üşüşecekler. Bekleyin, neler göreceksiniz. İşsizlik oyuncak değil, açlık hiç oyuncak değil. Biz tutturmuş sömürülmekten söz ediyoruz. Sömürüle sömürüle insanlar bu hale gelmişler. Ölümünden öte köy yok derler. Açlıktan öte de yol yok. Eeeey sömürücüler, ağalar bundan böyle neyi sömüreceksiniz?

Şöyle bir hikaye anlatırlar. Bey çok zalimmiş. Vergi vermeyen köylülere yapmadığı işkence bırakmazmış. Koltuk altlarına yumurta koyarmış. Hem de kızgınından. Sonra öldürtürmüş de. Ne yaparsa yapsın bey, köylüler vergilerini veremezlermiş. Onlar vergiyi veremedikçe de bey zulümlerini artırmış.

Bir gün bey, banyo yapıyormuş. Karısı yanına girmiş:

"Bey," demiş, "bana bir kuruş ver. Hemen şimdi."

Bey:

"Görüyorsun ki, çırlıçıplağım," demiş. "Yıkanıp giyineyim, olur."

Karısı dayatmış:

"Hemen şimdi istiyorum."

"Sen deli misin? Yok," demiş bey.

Kadın tutturmuş:

"İstiyorum da, ille istiyorum."

Bey:

“Yok, yok işte,” diye feryadı basmış sonunda.

Kadın en sonunda demiş ki:

“İşte o, köylüler de senin şu şimdiki halinde. İstedğin kadar zulmet. Bir kuruş alamazsın...”

Kıssadan hisse. Ben umudumu politikacılardan kesince ağalara yalvardım yakardım burada. Sizin aklınız yok mu, dedim. Bu politikacılar görmek istemiyorlar. Siz de mi görmek istemiyorsunuz? Siz işin içindesiniz, dedim. Ölmüş toprak üstündeki halktan ne alabilirsiniz, dedim. Önce şu toprağı ölüm-den kurtarın ki, siz de daha çok kazanasınız. Alın işte şimdi, ne oluyor, çıplaklar bir lokma ekmek için şehirlere akın ediyor. Buralarda da iş bulamıyorlar. Yukarıdaki hikaye örneğı, haydin bakalım, halktan ne koparacaksınız? Söyler misiniz, çıplaktan ne alacaksınız? Bir kuruş alabilir misiniz?

Halbuki şu güzelim yirminci yüzyıl teknik yüzyılı, bilim yüzyılı. Ölmüş toprağı diriltmenin çaresi var. İşsizlere iş bulmanın, açları doyurmanın çaresi var.

“Kamber,” dedim, “köyde daha rahattın. Burada sürünüyorsun. Bir fırın köşesinde yatıyorsun. Köye gitsen, tarlanda çalışsan ya... Burada açlık, yoksulluk... Burası gurbet.”

Kamber, kocaman bir adam gibi:

“İş bildiğin gibi değil,” dedi. “İş eskisi gibi değil. Şimdi toprak verimsiz. Ot bile bitmiyor,” dedi. “Kış yarısı olmadan ekmeğimiz bitiveriyor. Tüm köy aç kalıyor. Onun için köydeki külfetin yarıdan çoğu gurbete çıkıyor ki, ürün yetsin. Hiç olmazsa köyde kalanlar aç kalmasın. Ben İstanbul'dan bir daha gidemem.”

Biliyorum, Kamber bir daha köye gitmeyecek. Kamberler gelip sersefil, şehirlerde aç aç dolaşacaklar. Ben size diyorum ki, siz hiç tarih okumadınız mı? Açlar şehirleri doldurursa... Bunun örnekleri yok mu?

Bir şey daha biliyorum, uyarmalar para etmez. İnsanlar akılla iş görselerdi çoğunluk, dünya böyle bir dünya olur muydu?

Ben gene de söylüyorum, tez elden toprağı diriltmeye doğru. Bir çalışma, kazanma eşitliğine doğru. Bir, elbirliğiyle çalışmaya doğru. İşsizlik kervanı büyüyor. Genciyle, yaşlısıyla, çocukluğuyla Anadolu toprağından kopup şehirlere akıyor. Ve

burada da işsiz kalıyor. Başını imkandan imkana vuruyor. Bir gün bütün mümkünlerinin çarelerinin kapandığını gördüklerinde ne olacak?

Bizim yazar olarak durumu, gördüğümüzü, bildiğimizi söylemek ödevimiz.

25.4.1962

Çok Gülen Çok Ağlar

“Nasıl bir dünya mı? Haksızlıkların olmadığı bir dünya... İnsanların hepsinin mesut olduğu, hiç olmazsa iş bulduğu, doyduğu bir dünya... Hırsızların, başkalarının hakkına tecavüz etmelerin, bol bol bulunmadığı ne demek! Hiç olmadığı bir dünya! Seilmeye layık küçücük kızların orospu olmadığı, geceleri hacıağaların minicik kızları caddelerden yirmi beş lira pazarlıkla otellere götüremediği, her genç kızın namuslu bir delikanlı ile konuşabildiği, para için namus, ar, haya, hayat, gece, gündüz satılamadığı bir dünya... Muhabbet tellallarının günde otuz lira kazanmadığı bir dünya... Sokaklarda sefillerin bulunmadığı bir dünya... Kafanın kolun, çalışabildiği zaman insanın muhakkak doyabildiği, eğlenebildiği bir dünya... İçinde iyi şeyler söylemeye, doğru şeyler söylemeye salahiyetler kıvranan adamın, korkmadan ve yanlış tefsir edilmeden bu bir şeyleri söyleyebildiği bir dünya...”

Abasıyanık

Saidin çizdiği dünyanın bu kadarı bu sözlerde. Gerisi de bütün eserinde. Kim ne derse desin, kim nasıl açıklarsa açıklasın, Sait insanların, çalışanların yanında, onları sömürenlerin karşısında. Sait Faik bizim edebiyatımızın en öfkeli kişisiydi. Bizim hiçbirimiz sömürenlere karşı Sait Faik gibi öfkemizi yalım gibi kusamadık. Bunu demekle sömürücülere karşı savaşılan edebiyatımızın öteki kişilerini küçümsemek istemiyorum. Herkesin güzel işi ve güzel yeri oldu bu işte. Belki de Sait en öfkeli kişimizdi. Sait şiddetlerin adamıydı desem

yanılır mıyım? Sevince sonuna kadar sever, kızınca da öyle... Saidin büyük gücü belki bu iki uçtadır. Sanatını büyüten, geliştiren sevme ve kızmanın sonsuzluğundadır, dersem yanlışlağımı hiç sanmıyorum.

Açın hikayelerini okuyun, her hikayesi sevdiği insanlar üstüne. Onun sevdikleri halktır, çalışan kişilerdir, bir sevda türküsüdür. Sıcak, candan, tertemiz, pırıltı içinde bir sevda türküsü... Bir de kızdığı insanlardan söz eden hikayelerini, yani sömürenlerden söz eden hikayelerini okuyun, aman allah... Küfürün, öfkenin bini bir para... O, yüreği sevgi dolu Sait Faik ne hale gelmiş, taşıp köpürüyor. Ben, çok iğreniyorum şimdi. Birtakım insanlardan iğrenecek kadar sert olabildim şimdi. Sait Faikin yaşadığı günlerde ben o kadar iğrenmeyi bilmezdim. En kötüler, zalimler, sömürücüleri, ne kadar öfkelenirsem öfkeleneyim, bir hoşgörür tarafım vardı. Ben insanlardan, birtakım kötü, kötülenmeyi hak etmiş insanlara karşı ilk iğrenme duygusunu bütün şiddetiyle Saidin hikayelerinde buldum. Bu adam, derdim hep içimden, bu kadar sömürücü de olsalar insandırılar, bu insanlardan nasıl iğreniyor? Şimdi anlıyorum ki, insan iğrenebiliyormuş, hem de nasıl!

Sait Faik bütün gücünü iki şiddet üstüne kurmuştur, dedim. Kesinlikle kestim şuraya koydum. Olur mu böyle... Sait Faik böyle iki sınırın içine sokulabilir mi? Onun kadar zengin duygulu, onun kadar çok taraflı bir adam... Sevdiklerine, yani sevdiği, saygı duyduğu ter döken insanlara hiç öfkelenmediği olmaz mı? Kendi anlatır bir hikayesinde... Onlardan gördüğü bir kalleşlik onun yaşama biçimini değiştirmiştir. Hani "Pay" hikayesindeki kalleşlikler. Orada Sait, sömürücüden iğrendiği kadar haksızlık eden kendi adamlarından, dostlarından da iğrenir. İğrenir ama, onları azıcık okşar, onlara, ne yapsınlar der gibi bir hali de vardır. Belki bu, Saidin insanlığının bir kusurudur. O kadarcığı da olsun. Koşulların kötülüğü insanoğlunu esir etmiştir. Onları kötülüğe çekip durur. Ve insanlar bu kötülüklere gitmemek için direnir. Bu kadarı da bir sanatçıya çok görülmesin!

O, insanoğlunun çocuklarını, çalışan, kendini alın terine vermiş, işine adanmış yaşlılarını sever. Onlar daha hilesizdir.

Onlar yıllar yılı kendilerini işlerinin güzelliğine vermiştir. “Hallaç”ın yaşlı adamı... Bir çocuk arılığında, bir ter güzelliğindedir. “Gün Ola Harman Ola”nın Mercan Ustası. İnsan soyunun en güzel kişisidir belki. Biz Mercan Ustayı görmedik, bilemedik. Onu bize Sait anlattı. Sevdik, canımızın içine koyduk. İnandık iman ettik, şu dünyanın pisliğinde böyle çok, güzel insan yaşar. Saidin sevinciyle sevindik, kendimizi mutlu kıldık. Mercan Usta vardır ve daima da var olacaktır, dedik.

Öfkeli, hayran, kırılmış bir adam. Bütün bunların üstünde sevgi dolu bir insan.

Dünya karşısında büyülenmişti. Büyümüş gözleriyle ne yapacağını şaşırmış bir hali vardı. Dünyadan gelecek en küçük bir kokuya damarlarını, en ince duygu tellerini germiş beklerdi. Bana öyle gelirdi ki, Sait en küçük bir böceklerle yaşar, onunla ölür, en küçük bir kaya üstündeki tohumla birlikte yeşerirdi.

Bu büyülenmiş adama dünyanın hiçbir şeyi gizli, saklı değildi. Dünya da bu karşısında büyülenmiş adama her şeyini cömertçesine vermiş, al alabildiğin kadar, demişti. Ve Sait bize büyülendiği dünyadan güzellikler sunmuş, o da bizi büyülemişti. Yüzyıllarca da insanlarımızı büyüleyip duracaktır.

Sait, Burgaz adasında otururdu. Kışın o adada kimsecikler yoktur. Birkaç balıkçı, birkaç işsiz, birkaç bekçi... Onların da çoğu işinde gücünde... Yazın mı? Burgaz adası beterin beteri olur. Saidin o sevmediği sömürücü insanların karıları, çocukları bütün şımarıklıklarıyla adaya çökerler. Kışın yalnızlığın, imansızlığın, yazın insanların aşağılığının, haksızlığının, kirinin içinde Sait... Koşullar onu bir cehenneme atmıştı. O çok rahatsız bir insan olmuştu. O, tedirgin bir insandı. Bazı bazı insan soyuna müthiş hayran oluyordu. Kafası gönlü öyle istiyordu. Bu insanları görmediği, insanlarla kafasında yaşadığı zamanlardı. Bu sevgi, bu hayranlıkla insanların arasına dalıyor, insanlardan gördüğü en küçük bir haksızlık, aşırılık karşısında deliye dönüyordu. Deliye dönüp gene kabuğuna çekiliyor, gene kafasında insanlarla yaşamaya başlıyor, gene sevgi dolu, mutluluk dolu, insanların arasına çıkıyor, az sonra da balonuna iğne sokulmuş gibi bütün bunlardan boşalarak kabuğuna geri çekiliyordu.

Bir gün Saide böyle bir hikaye yazacağımı söyledim. Uzun uzun konuyu anlattım. Hikayede yer Burgazdı, ev Saitlerin eviydi. Sait hikayeyi dinledi dinledi, ne hastır dedi, ne de sövdü. Düşündü. “Ulan,” dedi, “beni yazmak istiyorsun ama yazamayacaksın. Hikaye de iyi ama yazamayacaksın,” dedi. Sait mi etkiledi beni, ne oldu, o gün bugündür hikayeyi yazamadım gitti. Halbuki ona hikayeyi yazıp kendisine okuyacağımı söylemiştim.

Şimdi düşünüyorum da, acaba Sait bu muydu? Biliyorum bu değildi, bu değildi, ama bu hikayede azıcık Sait yok mu?

Sait bir güzellik adamıydı. Bir sanatçıydı. Hani bir şey derler, tuttuğu altın olsun... Sait gerçekten gördüğünü, sonra da görüp tuttuğunu altın eden bir kişiydi.

“Papaz Efendi” hikayesini alın ele. Ne olmuş? Bir papaz. Papaz içer. Bir de bahçe beller. Sonra da türkü söyler. Sonra da karnı şişer ölür. Verin bu konuyu başka bir hikayeciye, isterse büyük olsun hikayeci... Herkes çiğner sakızı, çingene kızı getirir tadını derler. Bu konu Sait Faikindir. Konusunu, Papaz Efendisini öylesine sever ki, bu hikaye onun dilinde erişilmez bir yapıt olur. Adam, bu hikayenin güzelliği, ustalığı karşısında küçük dilini yutar.

“Menekşeli Vadi” hikayesini alın, ne var onda, diyeceksiniz, değil mi? Bir bahçıvan bir gün pazara mal getirir, sonra da geri dönmeyiverir. İstanbulda, evinin burnu dibinde tam yedi yıl yaşar. Çalışır, metresler tutar. Bıçaklar, bıçaklanır... Dopdolu bir yedi yıl yaşar... Bir kere olsun karısını aklına getirmez. Sonra bir gece kafayı çeker, geriye döner. Hiçbir şey olmamış gibi karısı onu karşılar. Sabah olur, sanki şehre dün gitmiş gibi gene işine koyulur. Şehre mal götürür. İşte şu anlattığım da Saidin elinde bir büyü olur. Bir şaheser. Ben bu hikayeyi okudukça, hep, insanoğlu bir şeyi bu kadar güzel nasıl anlatır, derim.

Onun anlattığı her şey büyüdür, güzeldir. Doğa onda doğadan daha gerçektir. İnsanlar onda insandan daha gerçek ve güzel... Bu kadar güzeli bir araya getiren adamın dili de... Bana sorarsanız, Sait Faik, Türk dilini yaratan, güzelleştiren bir büyük kişidir. Şimdiye kadar, Yunus da, Karacaoğlu da içinde, onlar kadar Türk dilini güzel yazan, bu dili güzelleştiren, bü-

yüten kimse çıkmadı. Çok olağan bir şey, doğayı, insanları bu kadar yürekten anlatan bir kişi elbetteki dilini de öyle yürekten yazacaktı.

Doğa, insanlar edebiyatımızı nasıl etkilemekte devam edecekse... Demek istediğimi anlatamayacağım diye korkuyorum. Sait de edebiyatımızı öyle etkileyecektir. Doğa gibi demek istemiyorum. Yani onun gibi sağlam bir öge olarak. Hay Allah kahretsin, gene anlatamadım... Yani gökyüzü, bulutlar, insanlar gibi... Gene olmadı.... Artık anlayıverin. Diyorum ki, dilimizde, hikayemizde iyi ki Sait Faik var. Sanırım ki, bir edebiyatta bir Sait Faikin olması zor iş. Belki Sait Faikin edebiyatımızda benzeri olmayacak. Bir edebiyatta bir Sait Faik mutlaka olmalı. Saitte bir edebiyatı ışıklandıran, aydınlatan, bir edebiyatın tuzu olan bir şey var. Bunu iyi yakıştırdım sanırım. Sait bizim tuzumuz.

Sait Faikin bir sözü vardır. Hiç aklımdan çıkmaz. Sait için yazdığım her yazıya bu sözleri sokuştururum. Orhan Veli için bir yazı yazmıştı, onun ölümünden sonra. Aşağı yukarı demişti ki, Orhanın şiirlerini okuyanlar adam öldüremezler, insanlara kötülük edemezler, insanları sömüremezler.

Bu sözler Orhan kadar, Orhandan da daha çok Saide yakışıyor.

Sait Faikin hikayelerini okuyanlar adam öldüremezler. İnsanlara kötülük edemezler. Sömürücü olamazlar, sömürücülerle birlik olamazlar, insanlar nerede aşağılanıyorsa ona karşı koyarlar. Ama gerçekten, yürekten insanca okuyanlar.

Saidi bu ağzı karalar gibi, bu kötüler gibi süs için, Saidi de okudum demek için okumayacaksın. Saidi onun yazdığı yürekle okuyacaksın.

EK: Yazıyı bitirdikten sonra aklıma geldi. Başlığına baktım. "Bu başlığı niçin koydum ola," diye düşündüm. Sait Faikin *Havada Bulut* adlı kitabı önümde duruyordu. Başlığın bulunduğu sayfa da açıktı. Okuyorum: "Ben hiç gülmedim demem; güldüm. Hem ben ne zaman gülmek istesem anamın bir sözü hatırıma gelir: (Çok gülen çok ağlar) sözü... Bir türlü istediğim gibi gülemem. Şöyle hani insanlara selam kabilinden gülmek mec-

buriyeti vardır. En mesut anımda o kadar gülebildim. Selam makamında hiç gülümsemedim; sonradan ağlayacağımdan korktum.”

Bu başlıkla Saitteki iki ucu anlatmak istiyordum. Sevgiyle kızgınlığı... Onun için koydum bu başlığı. Bir de bana öyle gelir ki, bu söz Sait Faiki çok etkilemiştir. Vazgeçtim. Doğru değil. Sait gibi adamlar ağız dolusu gülerler, deli gibi ağlarlar. Severler, iğrenirler. Hepsine de hakkını vererek... Hem çok ağlarlar, hem de çok gülerler... Saidin hikayelerinde hepsi var.

Mayıs 1964

O İnsanlar ki, Mutludurlar

Amber Ağa derlerdi. Yaşlı bir kişiydi. Ak sakalları vardı ve çok zayıftı. Konuştuğu zaman candan, ta derinden, yüreğinin en sıcak yerinden konuşuyordu. Şu ömrümde bu kadar sevgi dolu az insana rastladım. Ağa, dağı taşı, bulutları, çiçekleri, hayvanları, tekmiil yarattığı severdi. Ağzını açınca bir sevgi çağlayanıdır boşanırdı.

Amber Ağa, ben onu tanıdığım sıralar bir değirmende çalışıyordu. İşi zor, verimsiz bir işti ama, o, hayatından memnundu.

Amber Ağa bir derebeyinin kardeşi idi. Hem de en büyük kardeş. Baba derebey ölünce, beyliğin idaresi Amber Ağaya kalacaktı.

Bir gün baba hastalanmış, çocuklarını başına toplamış vasiyetini yapmış.

“Oğlum Amber benim yerime geçecek,” demiş.

Oğullar, babanın başında bulunanlar, bu işe Amber çok sevinecek sanmışlar. Halbuki Amber iki gözü iki çeşme:

“Baba,” demiş, “ben beylik istemem. Ben beylik yapamam. Fakir fıkara zulmedem. Bana beylik yerine şu aşağıdaki değirmenin idaresini ver.”

Bey de:

“Al senin olsun, dilediğini yap değirmende,” karşılığını vermiş.

Küçük kardeş bey olmuş. Amber Ağa değirmenci.

Amber Ağa duramayan, dünyayı araştıran bir adam. Aramış taramış, kendi kendine gerçeği bulmuş.

Ben Amber Ağı tanımadım ama, ününü duydım. O, değirmenciliğı derebeyliğe değışmeyen adam olarak ünlüydü.

Bir gün beni aramış, buldu. Ben o zamanlar yirmi, yirmi iki yaşlarındaydım.

İlk sözü:

“Sizler ki, ne mutlu insanlarsınız, bu kadar genç yaşta insanın en büyük gerçeğine vardınız ve bu uğurda dövüşüyorsunuz. Ben ellisinden sonra ancak buraya gelebildim.”

Geç kalışına çok hayıflanıyor, talihini bağışlamıyordu.

Bir şeyi daha diline pelesenk etmişti:

“Kavgada hiç kimseden hiçbir şey beklemeyeceksin. Her şey kir götürür, kavga kir götürmez. O kadar temiz girişeceksin ki işe, yalnız be yalnız kavgayı sen vereceksin, hiçbir şey almayacaksın kavgadan. En küçük bir şey alırsan kavgadan, her şeyi yitirirsin. Kavgaya bir şey olmaz, sen yitirirsin. Kavgadaki insan kadar kimse mutlu değildir. Kavgadaki tertemiz insanın eriştiğı mutluluğa hiç kimse erişemez. Bu mutluluk, insanın hayatı ne kadar sıkıntılı da olsa, acıyla dolu da olsa, insanın, yani kavga adamının yaşamını cennet kılar. Kavgadaki insan, cenneteki insandır.”

Amber Ağı bir şey daha söylerdi ve üstünde tartışırdık:

“Düşünce insanın hayatından her zaman önde olmalı. Kavganın hayatından her zaman ilerde olmalı. Bunun aksi olursa kavga da yitirir, kavgadaki adam da yitirir. Kavgadaki insan şöhet düşünmeyecek, para düşünmeyecek, kadın düşünmeyecek, kişisel hiçbir fayda düşünmeyecek. Hele kavgasında hiçbir çıkarı olmayacak. Azıcık bir çıkarı varsa, o iş kirlenmiş demektir. O insan yitirmiş demektir.”

Amber Ağı bir halk adamıydı. Hep insanlara eşitliği söyledi, gerçeğı söyledi. Derdini anlayan anladı, anlamayan anlamadı.

Başına çok işler açtılar, hakkında çok dedikodu yaptılar. O, köylülere topraksızlığı, sömürücülüğü, eşitsizliği söyledi. Yıllar yılı söyledi, yılmadı. Okumuş bir adam değildi. Hep düşünerek, kendi kişisel çabasıyla varıyordu bir gerçeğe. Bizim sosyalist gençlerin arasına katılınca kadar da hep, insan gerçeğine düşünerek, kendi kişisel deneyleriyle varmıştı.

Aradan yıllar geçti. Amber Ağa birkaç yıl önce sessiz sedasız öldü. Belki şimdi mezarı bile belli değildir. Ama o bir halk ermişiydi. O bir gerçek savaşıydı. Bulduğu, öğrendiği gerçekleri hiçbir zaman, hiç kimseden çekinmeden önüne gelene söyledi.

“Dünyaya gelmek bir mutluluktur,” diyordu. “Tabiat ana-ya borcunu ödeyeceksin. Ama nasıl ödeyeceksin? Zulme karşı, eşitsizliğe karşı, insanları aşağılayanlara karşı gelerek ödeyeceksin. Böyle de ödeyemezsin. İnsan gerçeği uğruna kelleni koyacaksın. Böyle de ödeyemezsin belki... Kavga uğrunda hain olarak suçlanmayı bile göze alacaksın.”

Ve ben bu sözleri hep dinledim. Amber Ağa niçin böyle konuşuyor, diye hep şaşım. Ama neden sonra taşın sert olduğunu anladım. Ve bu kavgada, kendi faydalarını, kişisel faydalarını kavgadan önce tutanları gördüm. Böylesi mutsuz insanlarla karşılaştım. Büyük halk adamı Amber Ağaya şimdi eskisinden daha çok saygı duyuyorum. Ondan çok şeyler öğrenmiştim. Şimdi bir şey daha öğrenmiş oldum.

Veyl, dünyanın mutsuz kişilerine.

4.4.1967

Çolak Mustafa

Kimdi, neyin nesiydi, anası babası var mıydı, kimsecikler bilmiyordu. Ben onu gördüğümde on yaşlarında gösteriyordu. On yaşlarında gösteriyordu ama, kocaman bir adamın gördüğü işten daha çok iş görüyordu. Çalışkanlığından dolayı, ünü git-tikçe de yayılıyordu. Çift sürmesini, harman savurmasını, atla-ra bakmasını, pamuk çapalamayı, pamuk toplamayı herkesten iyi biliyordu.

Bir sabah, daha gün doğmadan büyük anam dışarı çıkmış, bakmış ki, duvarın dibinde bir çocuk, büzülmüş, oturur. Yanı-na varmış ki, uyuyor. Uyandırmaya kıyamamış. Gözden de irak tutmamış. Çocuk uyanmış, gözlerini ovuşturmuş. Yanına yönüne şaşkınlıkla bakmış.

Büyük anam varıp elinden tutmuş:

“Sen kimin oğlusun yavrum?” diye sormuş.

“Bana Çolak Mustafa derler,” demiş çocuk. “Sen benim adımlı duymadın mı ana? Ben şimdi, çalıştığım evden kaçtım. Çalışmak için size geldim. Beni kimseye vermeyin. Sizin oğlu-nuz olmak istiyorum. Karnım da bir aç ki... Karnımı doyurun da bana bir iş verin. Ne olursa yaparım.”

Çolak Mustafa kir pas içindeymiş. Büyük anam onu eve al-mış. Önce bir iyice yıkamış. Sonra da hilim hilim elbiselerini üstünden alıp atmış, çocukların eskilerinden ona bir elbise yap-mış. Bir de kasket vermiş ki, ağabeyimin kasketi. Kasketi Mus-tafa iki yıl giydi. Kasket öylesine büyüktü ki, değil Mustafanın kafası, tüm gövdesi kasketin içinde kayboluyordu.

Bu sıralar ben de çiftlikte çalışıyordum. Memet Ağabeyimle yazyeri çifti sürüyorduk sabahlara kadar.

Çolak Mustafa geldi. Şöyle uzaktan beni süzüyordu. Beni küçümser bir hali vardı.

Memet Ağabey:

“Çolak Mustafa sen misin?”

Çocuk, güvenli bir sesle:

“Benim,” dedi. “Nereden bildin ki...”

“Sen Altındişlerin kapısında çalışırdın, değil mi?”

Çocuk:

“Oradan kaçtım,” dedi. “Bir daha da gitmeyeceğim. Size geldim. Sizin oğlunuz olacağım. Bir daha da buradan başka bir yere gitmeyeceğim.”

O zamanlar ben de on yaşındaydım.

Memet Ağabeyim öküzleri sürüyor, ben de kötenin kulpu­nu tutmuş, idare ediyordum ama, çizgileri o kadar güzel götüremiyordum. Bir çocuk için pulluk kulbu idare etmek zor bir işti. Ağırdı, güç isterdi. Bense zayıftım.

Kocaman kasketini bir çalının dibine fırlatıp geldi, pulluğun kulpunu elimden aldı. Bir anda anladım ki, bu eller alışkın eller. Çok da pulluk kullanmış.

Memet Ağabeyim dedi ki:

“Bak,” dedi, “çocuğa... Bir anda işi kavradı. Sen bir aydır çalışıyorsun da, daha doğru dürüst bir pulluk tutmayı öğrenemedin.”

Çolak Mustafa zaferle bana bakıyordu.

Sonra Memet Ağabeyim çift sürmeyi tamamen ikimize bıraktı. Altı öküzü ve pulluğu Çolak Mustafa, Memet ağabeyimden de daha iyi idare ediyordu.

Yazyeri sürmeyi bitirdik. Mustafa atlara bakmaya başladı. Nasıl biliyordu bu işi! Gece kalkıp zamanında, yemini, suyunu veriyordu atların.

Evdeki her bir işe o koşuyordu. Neler neler yapmıyordu. Pamuk zamanı iki insan kadar çapa yapıyordu. Pamuk toplama zamanı ırgatların suyunu, yemeğini getiriyor, sonra da bir ırgattan daha çok topluyordu.

Bir yıl bizde kaldı Mustafa. Bir yıl evin el üstündeki insanı oldu.

Amcam ona diyor ki:

“Sen evin birinci adamısın. Seni evlendirip, çocuklarım gibi şanlı şöhretli baş göz edeceğim.”

Mustafa, yalnız gülümsüyordu.

Büyük anam, gene bir sabah kalkmış bakmış ki, Mustafa evde yok. Kapının eşiğinde kocaman kasketini buldular. Mustafanın adetiymiş. Bir evden kaçarken kasketini kapının eşiğine bırakmış.

Anladık ki, Çolak Mustafa kaçmış.

Amcam atlara bindi, köy köy dolaştı. Çolak Mustafanın izi ne bir yerde rastlayamadı.

Yaz ortasında duyduk ki, Çolak Mustafa uzak bir köye gitmiş. Köyün ağasının evinin avlusunda uyumuş. Uyanınca:

“Ben sizin oğlunuz olacağım. Benim adım Çolak Mustafa,” demiş.

Orada çalışmaya başlamış. Orada da bir süre çalışmış, ağa, onun çalışkanlığına hayran kalmış. Sonra oradan da kaçmış.

Yeniden bizim eve döndüğünde Mustafa on iki yaşındaydı. Artık saçlı sakallı bir erkek gibiydi. Mustafa geri döndüğünde evin içini bir sevinç almıştı.

“Dönmezdim ama, büyük anayı özledim,” diyordu.

Bir yaz daha çalıştı bizde. Sonbahara doğru baktık ki, bir sabah, gene kasketi eşikte.

Kışa doğru perperişan, hasta, Mustafa gene kapıya geldi. Büyük anam, onu gene yıkadı arıttı, aylarca baktı. Mustafa kendisine geldi. Diyordu ki:

“Ben bir daha bu evden dışarı adımımı atmayacağım.”

Yaz geldi. Mustafa gene çalışmaya koyuldu. Üç adam kadar iş görüyordu evde. Bahçeye tek başına bakıyor, patlıcanları, domatesleri topluyor, çarşıda satıyor, bir kuruşunu bile yemedi eve getiriyordu.

Mustafa ev için artık büyük bir nimetti. Geceleri bile uyu-muyordu. Bu çalışmaya nasıl dayanıyordu, akıl almaz. İnsa-nüstü bir çalışmaydı onun çalışması.

Yaz ortasında gene kasketini eşikte bulduk Mustafanın.

Birkaç kere daha eve perperişan gelip kaçtığını hatırlıyorum Mustafanın.

Kuzucuoğlu Pamuk Üretim Çiftliğinde ırgatlık ediyordum. Ortaokulu yarıda bırakmışım. Yeni bir ırgat topluluğu geldi çiftliğe. Bir de baktım, içlerinde Çolak Mustafa. Kocaman olmuş ama, gene kavruk. Güneşten yanmış. Üstü başı hilim hilim. Başında da kocaman bir kasket. Birlikte çalışmaya koyulduk. Öylesine çalışıyorduk ki... İki yüz, üç yüz ırgatın içinde hemen kendisini gösterdi. Elciler, çiftlik idarecileri bütün ırgatlara örnek olarak onu gösteriyorlardı.

Yan yana yatıyorduk çiftlikte. Bir sabah uyandım baktım ki, Mustafanın kasketi ayakucumda.

Mustafa gene gitmişti ki...

Sonra onu Adanada bir sokakta hasta buldum, hastaneye götürdüm.

Bir daha uzun zaman onu göremedim. İmi timi belirsiz olmuştu.

Yıllar sonra onunla bir hapisanede karşılaştım. Şaşırdım kaldım. Önce tanıyamadım. Yanıma geldi, bana kendini tanıttı. Hapisanede bana öyle kardeşçesine davrandı, öyle bir sıcaklık gösterdi ki. Elimi sıcaktan soğuğa vurdurmuyordu. Sonra herkesin de işini görüyordu. Bu kadar işe nasıl yetişiyordu? Hapisanede de bir numaralı insan olmuştu. Mahkumlara öyle geliyordu ki, Mustafa olmazsa, bu mahpusluk yürümez. Aynı koşu kalıyorduk.

Mustafa, yaralamaktan yatıyordu. Bir ağa beş yüz lira vermiş, hasmını vurdurmaya göndermişti. Mustafa, adamı sadece yaralamıştı.

"Beş yüz lira için adam öldürür müyüm hiç," diyordu. "Ben de yaraladım."

Bir sabah hapisanede kıyamet koptu. Mustafa kaçmıştı. Nasıl kaçmıştı?

Ama nasıl kaçır, cezası o kadar ağır değil ki, niçin kaçır?

Bir baktım, koğuşun eşğinde Mustafanın kirli kocaman kasketi.

Mustafa sahiden kaçmıştı.

Mayıs 1962

Anadolu Çocuğu

Eğer köyde bir kişinin çocuğu olmuyorsa, felaketlerin en büyüğüne uğramış demektir. Karısını, kendisini hocalara okutur, o da olmazsa ocaklara gider kurbanlar keser, o da olmazsa doktorlara gider. Ya da bunların hiçbir gerekliliğı kalmaz, koca, bir karı daha alıverir. Ondan da çocuk olmazsa, bir daha, bir daha... Çocuğu olmadı diye beş altı kadın alıp boşayan köylüler vardır. Kadınsa, çoğunluk, çocuğu olmayan erkekten boşanır.

Halk, çocuğu olmayan kadın kadar, erkek kadar hiçbir şeye acımaz:

“Vay fıkarcık, malı var mülkü var, çocuğu yok. Çocuğun olmadıktan sonra neylersin dünya malını? Kalacak kimsen olmadıktan sonra arkanda, neylersin dünya malını?”

Baksın bakamasın, bir de köylü, ne kadar çocuğu olursa o kadar ister. Bir de köylü, kız çocuğundan daha çok erkek çocuk ister.

Önce, çocuk köyde bir üretim ögesidir. Beş yaşını geçince üretime karışır. Çobanlık eder, tarlada çalışır, hayvanlara bakar. Kız çocuğu olsun, erkek çocuğu olsun bu değişmez.

Köylü, çocuğuna büyük adam gibi davranır. Büyük adamla konuşur gibi konuşur çocuğuyla, kaldıracağı kadar, büyük adam işi de yükler ona. Çocuğun köyde karışmadığı büyük adam işi yok gibidir hemen hemen. Düğünde dernekte, kavga-da küslükte, büyükler kadar çocuklar da vardır.

İki ev birbiriyle konuşmuyorsa, iki ev birbirine dargınsa, çocukları da öyledir.

Çocuk, bir evde ne kadar çoksa, üretime o kadar çok yardımcı var demektir. Köyde, çocukların bakımı diye bir şey yoktur. Birkaç yaşına kadar anasını emer, kardeşinin sırtında dolaşır, sonra memeden kesilince, büyükler ne yerse onu yer, büyükler nasıl yaşarsa öyle yaşar.

Köylerde, hani şu şehirlerde olduğu gibi bir ev eğitimi yoktur. Vay küfretmeyeceksin, çocuğun yanında sövmeyeceksin. Böyle bir şey yok. En açık, en kapalı küfürler çocuğun yanında yapılır. Köyde çocuktan hiçbir gizli şey yoktur. En açık saçık kadın hikayeleri, çocukların yanında hiç çekinilmeden anlatılır.

*Şimdi ağzı tutkun on kardeş gerek
Şu beyleri sürgün etsem elilen*

Yukarıda andığım türkünün de dediği önemlidir. Birkaç kişi bir adamı dövüyorlarmış. Adam dayağı yedikçe:

“Aaaaaah, arkam,” diyormuş. “Aaaaaah, arkam... Aaaaaah, arkam...”

Dayak atanlardan birisi dayanamamış:

“Biz senin arkana vurmuyoruz ki, sen boyuna ah arkam, diyorsun,” demiş.

Adam hep:

“Aaaaaah, arkam,” diyormuş.

Dayak atanlarda merak. Dayak yiyen diline vird etmiş. “Aah, arkam.”

Bu ne demek ola ki?

Adam demek istemiş ki, arkamda birkaç kardeşim, hısımım akrabam olsaydı, siz beni böyle dövemezsiniz.

Köylünün çok çocuk yapması bir de bu arka işinden dolaşıdır. Üretimde, dövüşte, yardımlaşmada arka.

En talihsiz çocuk, arkası olmayan, yalnız kalmış çocuktur. Yalnız, kardeşsiz insana bir tuhaf gözle bakarlar köyde. Bir küçümseme, bir lanetlenmiş hissi. Eğer o yalnız kişi dışlıca biri değilse, yandı da gitti. İflah olmaz o. Kötü köylü olur, gelen vurur bir tokat, giden vurur bir tokat. Eşkıyaların, katillerin çoğunluğu çoğu zaman bu çeşit yalnızlardan çıkar.

Arkasız, yalnız kalmış, yani bir de akrabasız, hısımsız kal-

muş kişinin çocukluğu da öteki çocuklardan farklı geçer. İtilir kakılır öteki çocuklarca.

Yıl 1953 yılı, ben Antalyadayım... Ormancı arkadaşım, bana diyor ki:

“Bir orman açma ihbarı aldım, istersen köye birlikte gidelim...”

“Gidelim,” diyorum.

Yolda ormancı arkadaşım ile konuşuyoruz. Köylüleri bildiğim için, bu ihbarı kim yapar, diye düşünüyorum. Köyün bir bölümü ormandan tarla açmaz, gelir öbür bölümü ihbar eder. Ya da köyde bir iki kişi bu işi yapmaz, ötekileri ihbar eder. İhbar edeni de köylü iş böyleyse hemen buluverir, hesabını da görür.

Ormancı arkadaşım:

“Bu köyde ormandan tarla açmayan hiç kimse var mı?”

“Yok. Herkes açar. Ama üç yıldır açamıyorlar. Ormana balta, ateş girer girmez, kim yaparsa yapsın bu işi, hemen bize haber geliyor, biz de önüne geçiyoruz. İşte şimdi de açılmaya başlanmış, birkaç ağacı kesilmiş bir ormana gidiyoruz.”

Merak ettim:

“Bu ihbarcı kim?”

“Söylenmez.”

Vardık köye. Sonra ağaçların kesildiği ormana gittik. Yanımızda birkaç da candarma var. Köylü de çoluk çocuk, kadın erkek, genç yaşlı arkamızdan geliyor. Köyün tümü ardımıza düşmüş geliyor.

Açılmış tarlaya varır varmaz bir kıyamettir koptu. Taşlarla, sopalarla, zayıf, ince boyunlu, üstü başı permeperişan bir delikanlının üstüne saldırdı köylü. Neredeyse, biz yetişmesek, candarmalar yetişmese, delikanlıyı öldürecekler. Biz yetiştik ama, delikanlı ala kanlar içinde, yarı ölü, ancak soluk alıyor. Cipimize aldık hastaneye götürdük. Çocuk öldü mü kaldı mı, bilmiyorum.

“Tam üç yıldır bu delikanlı ihbar etmiş de köylü ihbarcının kim olduğunu şimdiye kadar bulamamış mı?”

“Bu delikanlı tam üç yıldır köyde bir dala bir balta değse gelir haber verir. Bugün nasıl anladı köylü, bir türlü aklım almıyor. Köylü ihbarcını bulamasın diye öylesine düzenlemişti ki işi... Belki kendi söyledi.”

Arkadaşım ormancıdan, sonra köylülerden bu çocuğun kim olduğunu öğrendim.

Bu çocuk bir yaşında ya varmış ya yokmuş, anası onu babasıyla bırakıp başka birisine kaçmış. O gün bu gündür anayla sevgilisi bir daha köye uğramamışlar. İmleri timleri bellisiz olmuş. Ana kaçtıktan bir yıl sonra da bizimkinin babası ölmüş. Elin aralığında kalmış mı seninki. Hısimı akrabası da yok. Bu çocuk bütün köyün çocuğu olmuş. Bir bu evde, beş şu evde, köylü elbirliğiyle bu yaşa gelinceye kadar bakmış çocuğa.

İşte bu çocuk, köyde ne olup bitse, orman mı kesildi, kaçakçı mı geldi, köylü vergi mi kaçırdı, hemen hükümete ihbar ediyormuş. Kötülük olarak elinden ne kötülük gelirse, hepsini hepsini yapıyormuş köylüye...

Köylüler, kendi yaptıkları iyiliğe karşılık, bu delikanlının yaptıklarına hiç şaşmıyorlardı. Diyorlar ki:

“Birisi birisine demiş ki, şu adam sana kötülük edecek. Ötekisi, inanmam, demiş, ben ona iyilik etmedim ki...”

Ben bu çocuğun köylüye kinini anladım. Kim bilir evlerde neler gelmiş başına, köylü çocuklarınca nasıl itilmiş kakılmıştır, kim bilir? Köylerde aşağı yukarı, bütün köylüler uzak yakın birbirine akrabadır. Kardeşten, kardeş çocuklarından başka, bu yüzden, öteki akrabalıklar o kadar bir şey sayılmaz. Onlara hısım derler.

Çocukken de kavgada, oyunda akrabalık güdülür. Aynen büyüklerde olduğu gibi.

Yukardan beri demek istiyorum ki, köylerdeki çocuklar her yönleriyle büyüklerin tıpkısıdırlar. Onlar gibi yer, onlar gibi yatar, onlar gibi sorumlulukları vardır, onlar gibi, güçleri yettiğince çalışırlar. Köyün her bir işine büyükler gibi, büyükler kadar katılırlar. Büyüklerden ayrıldıkları bir iki yer vardır, hükümete gitmezler bir, tahsildarın karşısına çıkmazlar iki, karıları, kocaları yoktur, çocukları olmaz üç...

Aşağı yukarı köydeki büyüklerle çocukların oyunları da aynıdır. Birtakım büyüklerin oyunları vardır ki, çocuklar da oynarlar... Örneğin, kale, sapan oyunu, tuzlayım oyununu hem büyükler, hem çocuklar oynarlar... Bir de düğünlerde büyükle-

rin çekmesi gereken halayları çocuklar da çekerler. “Sinsin” oyunu da bir büyük oyundur, çocuklar da sinsin oynarlar.

Köylerde çocukların oyuncakları da vardır. Bu oyuncaklarını çocuklar kendileri yaparlar. Çok az, o da binde bir, babalalarının yapıp çocuklarına verdikleri oyuncaklar da vardır. Bir de köyde çocukları seven, onlara bir yumurta, iki yumurta, bir kaşık yağ, bir sahan yoğurt karşılığında oyuncak yapan kimseler vardır. Bu kimseler, çoğu zaman, çocuklardan hiçbir şey almazlar. Salt çocukları sevdikleri, salt oyuncak yapmayı sevdikleri için oyuncak yaparlar. Ama çoğunluk, çocuklar kendi oyuncaklarını kendileri yaparlar.

Çift sürmek için sabanlar yaparlar. Yani tarım araçları yaparlar. Çiftçilik oynarlar. Değirmenler yaparlar. Küçük bir akarsu bulunca hemen değirmenlerini üstlerine kuruverirler. Akarsu, değirmenin perlerini döndürür ve değirmen işler. Köylü çocukları tıpkı babaları gibi değirmene buğday getirip öğütür giderler. Hayıt çalılarında deve yaparlar, kamışlardan at... Bir çocuğun bir deve, bir at için günlerce uğraştığı olur... Ben kamıştan öylesine güzel atlar gördüm ki, hayıttan öylesine güzel develer gördüm ki, oldum olası heykelci zor yapar. Çocukların gelenekleri bu develeri, atları geliştirmiş. Her gelen çocuk bir güzellik, bir sağlamlık katmış develere. Bu işlere büyükler hiç karışmazlar, develere, atlara, çakıltaşlarından dövüle dövüle yapılmış bilyalara hiç karışmazlar. Oyunlarını, oyuncaklarını çocuklar çocuklardan öğrenirler.

Oyuncakların çeşidi, yerine, toprağına göre değişir. Bataklık, kamış sazlık olan yerdeki oyuncaklar başkadır, olmayan yerlerdeki başkadır. Dağlık yerlerin oyuncakları başkadır, şehre yakın yerlerdeki köylerin oyuncakları başka, uzak yerlerin oyuncakları başka... En güzel dilli düdüğü kamışlık yerlerin çocukları yaparlar. Örnekleri uzatabiliriz.

Büyüklerden başka bir işleri daha vardır çocukların, o da edebiyatları. Örneğin ayrı bir türküleri yoktur. Büyüklerin söyledikleri türküleri söylerler. Köylerde masalları yalnız, çocuklar dinlemezler. Masallar çocuklar kadar büyükler içindir de. Bu çocukların edebiyatları oyunlarıyla birlikte doğan, oyunların içinde giden türküler, tekerlemelerdir. Büyükler de tekerleme

söylerler ama, onların tekerlemeleri başkadır. Kuşdili dedikleri uydurma bir dille konuşurlar çocuklar. Bunu şehirlerde de duydum.

Demem o ki, köyde çocuklar büyükler kadar hayata karışırlar. Ne bir az, ne bir çok.

Yukarda demiştim ki, üstünde çok çok durmuştum ki, köylü çocuğu büyükleri kadar yaşamanın, büyükler kadar üretimin içinde, kavganın dövüşün, dostluğun düşmanlığın içinde.

Altı yaşından yukarı çocuklarda başka bir şey olur. Libido dedikleri cinsel itişler başlar. Köyde hiçbir şey o kadar kapalı olmadığı için çocuklar babalarının analarının, daha büyüklerin, gençlerin cinsel ilişkilerini görürler, bilirler çoğunluk.

Altı yaşından on bir yaşına kadar, kız-erkek çocukların biribirleriyle ilişkileri olur. Nasıl evcilik, gelinlik güveylik oynuyorlarsa, öylesine yatmacılık oynarlar. Her şeylerini açık açık yaptıkları halde, bu yatmacılık oyunlarını gizli yaparlar. Babalar-analar her oyuna izin verirler de bu yatmacılık oyununa izin vermezler. Her şeyi açık açık yaparlar, her şeyi çocukların önünde konuşurlar da yatmayı gizlerler. Sözümona çok gizli tutarlar. Halbuki yatıp kalktıkları bir oda, çoğunluk da bir yataktır. Çocuk ister istemez cinsel ilişkilerden habelenir. Ve gidip bir samanlıkta, bir ormanda, bir su kıyısında işlerini görürler.

Çocukların, biribirleriyle yattıktan sonra, yani yatma oyunu oynadıktan sonra babaları anaları gibi yıkandıklarını, gusül aptesti aldıklarını biliyorum.

Çocukların cinsel ilişkileri Çukurova çocukları arasında var. Ve de yaygın. Orta Anadolu'da folklor çalışmaları yaptığım zaman sorup sorduğum, öğrendim ki, Orta Anadolu'da da var. Doğuda olduğunu da biliyorum.

Son yıllarda kapalı köy düzeni altüst olmaya başladı. Bundan on yıl önce bir çocuk, hastalık sayrılık dışında, şehirlere gitmezdi. Bir de iş için giderdi. Bu yıllar hemen hemen bütün çocuklar, uzak dağ köylükleri bunun dışında, şehirlere gidip geliyorlar. Bu yüzden köyün kapalı, korkunç yalnızlığını bırakıp da şehirlere kaçan çocuklar çok.

Şu şehirlerde gördüğümüz serseri çocuklar var ya, bunların büyük bir kısmı köyden gelen çocuklar.

Köyden kaçan çocuklar üstüne etütler yapabilse insan, çocuk psikolojisi üstüne bize epeyce ipuçları verir sanıyorum.

Çocuk bir üretim ögesidir, bir arkadır, yaşlanınca ekmek kapısıdır. Bunun için çocuk en değerli ögedir köyde. Ama değeri gene bir üretim ögesi kadardır desek, hata mı ederiz? Belki hataya düşeriz.

Çocuk, Anadolu'da büyükler kadar doğanın içinde, onlar kadar doğayla savaşta olan bir yaratıktır.

Çocuklar, büyükler gibi adam da öldürürler. Kızıp, dövüşüp çocuk arkadaşlarını öldürdükleri vardır. Vardır ama, iş bu değildir. Çocuklar büyük insan öldürürler çoğunluk. Bu, yerleşmekte, bir gelenek olmaktadır. Köylü bilir ki, reşit olmamış çocuğun cezası azdır, bu yüzden düşmanını çocuğa öldürtür.

Düşmanını öldürtmek için beş yaşındaki çocuğunun eline tabanca verip onu altı-yedi yıl eğiten insanlar biliyorum. On iki yaşındaki çocuk, tabancayla, uçan kuşu gözünden, kaçan tavşanı art ayağından vuruyordu. Sonra da düşmanı hapisanesinden çıkınca vurdu.

Elimde kesin bir sayı yok. Köylerde çocuklar mı daha çok adam öldürüyorlar, büyükler mi? Her neyse, çocuk, öldürmede de büyüklerin yanında.

Kozan hapisanesindeydim. Bir gün on iki yaşında kadar gösteren bir çocuk getirdiler. Bu çocuk kaza yapmış, anasını av tüfeğiyle vurmuş. Hapisanede onunla birlik üç ay kaldım, arkadaşlık ettim, gizini çözdüm. Çocuğun üç ay ağzını bıçaklar açmadı. Üç ay uyku yüzü görmediğini biliyorum. Sinirleri öylesine bozulmuştu. Beni yalnız bulunca hikayesini en ince ayrıntılarına kadar anlatıyor da anlatıyordu.

Hikayeyi olduğu gibi anlatmam gerek. Çocuk kaza yapmamış, anasını düpedüz öldürmüştü.

Yusuf adında bir kişi var. Bu Yusuf bir suçtan dolayı üç yıl giymiş. Üç yılı giyince de bir yolunu bulup mahpusaneden kaçmış. Kaçıp Torosları aşmış, orada bir köye gitmiş, bir ağaya yanaşma olmuş. Yusuf yakışıklı bir adamdı. Ağanın kızı Yusuf'a vurulmuş. Bir gün Yusuf kızı almış, Torostan aşağı gelmiş. Çolaklar köyü diye bir köy var. İşte buraya yerleşmiş. Bu köy on beş, yirmi evlik bir köy. Köydeki bütün insanlar da biribiriyle

yakın akraba. Hep de zengin. Köye, kuş, kanadıyla giremez, bunlar istemeseler. Atıcı vurucu kimseler.

Yusufun kaçırdığı kız çok güzel bir kız. Bu köyden birisi bu kıza, Yusufun sevgilisine vurulmuş. Biliyorlar ki, Yusuf da gözü pek bir kişi, kızı zorla elinden alamayacak. Aramış taramış, Yusufun hapis kaçağı olduğunu bulmuş. Bir gün ansızın candarmalar gelip Yusufu yakalamış götürmüşler. Kız kalmış ortada. Aşık olan adam da ona evlenme teklif etmiş. Kız, babasının evine kaçıp gitse olmaz. Hem babası kabul etmez, yüzde yüz öldürür onu, yanaşmayla kaçtı diye. Hem de sevgilisi burada, uzakta kalır.

Kızcağız çarnaçar bu adamla evlenmeyi kabul eder. Bir yıl sonra bu adamdan bir çocuğu olur. Hapisedeki sevgilisini de unutmaz. Gizli gizli ona para gönderir. Yani hapiste ona gül gibi bakar.

Yusuftur, hapisanelere sığacak adam değildir, ikinci yıl bir yolunu bulup hapisaneden gene kaçar. Bir gece gelir köye, sevgilisinin kocasını öldürür, sevgilisini de elinden tutup Torosa kaçarlar. Candarmalar, adamın akrabaları arkasına düşerler Yusufun, onu bir yamaçta, büyük bir çarpışmadan sonra öldürürler.

Kızdır, çocuğu köyde kalmıştır. Babasının yanına dönemeceğine göre kocasının köyüne, çocuğunun yanına döner.

Çocuk büyür, dört beş yaşına gelir. İşte bundan sonra da cebelleşme başlar.

Amcaları, amcalarının karıları, çocukları, kimde kim varsa, çocuğa söylemeye başlarlar:

“Senin şu anan yok mu, babanın katili. İş böyle böyle... Hapisaneden sevgilisini kaçırttı, babanı öldürttü. Onunla da kaçtı. Sevgilisini öldürüp onu alıp getirdiler. Seni bırakıp gitti.”

Altı yaşında, bütün bunları durmadan çocuğa söylerken, onun eline bir de av tüfeği veriyorlar. Çocuktur, on yaşına geldiği zaman en büyük avcı kadar avlanmasını öğreniyor. Uçara kaçara bir atıyor ki, sapıttığı yok.

Çocuklar büyüdükçe yukarıdaki sözler şiddetini artırıyor. Çocuğu bir köşeye çeken:

“Sende hiç erkeklik yok mu? İnsan, böyle bir orospu anayla yaşar mı? Benim böyle bir orospu anam olsa... ohhooooo! Çoktan işimi görmüştüm...” diyor.

Çocuktur, anasından başka kimsesi olmadığını sanıyor dünyada. Anasından iğreniyor, ona kızıyor, onu öldürmek istiyor ama, bir türlü de eli varmıyor anasına. Son yıl sabahlara kadar da uyuyamıyor. Anasını öldürse mi, öldürmese mi?

Öldürmese olmayacak. Öldürse, şu dünyada kimsesiz kalacak. Anasına karşı içinde de gizli, çok gizli bir sevgi var.

İnsanlar rahat bırakmıyorlar ki. Sabah akşam...

Bir yaz günü. Seninki avdan dönüyor. Önüne bir kocakarı çıkıyor. Çekiyor bir köşeye çocuğu, söylüyor, söylüyor... Bu kocakarı çocuğun büyük anasıdır.

Çocuk eve geliyor, bakıyor ki, anası eğilmiş tandırdan ekmek çıkarıyor. Yüzü görünmüyor. Yüzünü görse, anası şu anda başını kaldırsa, yapamayacak. Nişan alıyor, çiftenin iki tetiğinin ikisini birden basıyor. Ananın olduğu yerde canı çıkıyor.

Amcalar, büyük analar, teyzeler, halalar, tekmil köy sevinçten taşıyor. Çocuğu yaptığı işten dolayı kutsuyorlar.

"Sen kaza yaptın," diyorlar. "Elinde tüfek oradan geçiyordun..."

Çocuk, hapisanede altı ay bile kalmadı.

Yukarda ne demiştim, demiştim ki, at yavruları anadan doğar doğmaz ayağa kalkarlar... İşte böyle.

Aralık 1962

İnsanlığın Kahramanı Glezosun Elinde Üç Ak Karanfil

“Santas Yüksek Ticaret Okulu öğrencisi 19 yaşındaki Manolis Glezos ile arkadaşı hukuk öğrencisi Apostolos Santas, 31 Mayıs 1941’de, Alman işgalinden aşağı yukarı bir ay sonra, Alman nöbetçilerinin sıkı kordonuna rağmen Akropole girerek gamalı haçlı Alman bayrağını Akropolden indirip yerine Yunan bayrağını asmışlardır. Bu olay savaş süresince gizli kalmış, sonunda 1945’te gazetelerin yayınıyla açıklığa kavuşmuştur.”

İkinci Dünya Savaşında Nazi sürülerine karşı dövüşen kahramanlar çıkmıştır. Bilinçli kahramanlar. Bu kahramanlardan Fransızlarda var, İngilizlerde, Ruslarda, Yugoslavlarda var. Ama bunların en büyüğü, en ünlüsü muhakkak ki, genç Manolis Glezostur. O, İkinci Dünya Savaşının bütün dünyadaki efsane kahramanıydı. Manolis adı İkinci Dünya Savaşında demokrasinin, hürriyetin, vatanseverliğin, kahramanlığın, insan sevgisinin, dostluğun, barışın bir bayrağı olarıktan dalgalandı durdu.

O pis, o aşağılık İkinci Dünya Savaşında insanlığın bir kazancı olmuşsa, o da Manolis Glezos gibi birkaç yürekli kahraman olmuştur. İşgal gücünün bayrağını Akropolden indirip kendi bayrağını Akropole çektikten sonra Manolis Glezos dağlara çekilmiş, Nazi sürülerine karşı Yunan halkını ayaklandırmış, Nazi sürülerinin başına bir kara bela kesilmişti. İkinci Dünya Savaşını izlemiş olanlar onun dağlardaki, Nazilere karşı bitmez tükenmez kahramanlıklarını okumuşlardır. Manolis o

çağda umutsuz, yıkılmış, ezilmiş bir dünyada dağlarda insanlığın umut ışığı olmuştur.

Manolis umutsuzluğa düşmüş insanlığa o çağda demiştir ki: "Hürriyet düşüncesi yenilemez. İnsanlık düşmanları ne kadar güçlü olurlarsa olsunlar, insanlığı yenilgiye uğratamazlar."

Yunan dağlarında bir avuç arkadaşıyla demokrasi, insanlık adına dövüşen Glezos, Nazi sürülerinin yenilgisinde insanlığa en güzel örnek olmuştur.

Ve Yunan halkı bu yürekli, bu içi sevgi dolu kahraman çocuğu için türküler, destanlar çıkardı. O, halkının ve halkların türkülerinde yaşıyor. İnsanoğlu var oldukça da yaşayacak.

Nazi sürüleri yenilip de Yunanistandan çekildiğinde Manolis dağdan indi. Tekmil Yunanistan bu genç kahramanını karşılamak için şenlikler yaptı. Yunanistanda Manolis bayramları oldu.

Çağımızdaki insanlık kahramanları halktan yana olan kahramanlardır. O, kendi halkının ve öteki tekmil halkların kahramanı oldu.

1952 yılında Yunanistandaki halk düşmanları bu milli kahramanı, bu büyük halk adamını çekemediler. Bu kahraman, çıkarıcıların karşısına dikilmiş en büyük engeldi. Ona iftiralar atıldılar. İki arkadaşıyla birlikte ölüme mahkum ettiler. İki arkadaşı idam edildi. Fakat Yunan halkı, milli kahramanlarının öldürülmesine izin vermedi. Manolis hapiste on bir yıl yattıktan sonra çıktı. Ve EDA partisinden milletvekili seçilerek parlamentoya girdi. Son ihtilale kadar büyük bir gazetenin başyazarlığını da yapıyordu. Şimdi hapidedir.

Geçenlerde bir haber çıktı. Cuntacılar, Manolis Glezosu kurşuna dizeceklermiş, diye. Sonra cunta hükümetinin sözcüsü açıkladı. Böyle bir şey yok, diye. "Biz katil değiliz," dedi. Onlar katil mi, değil mi göreceğiz.

Yıl 1963 yılı. Mevsimlerden bahar. İki yüz kilometrelik "Atom aleyhtarı" yürüyüşe ben de katıldım. Yürüyüşe her milletten katılanlar var. Amerikalılar, Fransızlar, İsveçliler, Finliler, Araplar, Hintliler... Her milletten var... Kıbrıslılar da vardı. Ben de, yürüyüşe katılan tek Türk olduğum için Kıbrıslılara katıldım. Kıbrıslıların çoğunluğu Türktü. Yürüyüşte Kıbrıslıların arkasına Yunanlılar düşmüşlerdi.

Bizim Kıbrıslı Çağlar dedi ki, "Sen Glezos adını hiç duydun mu?" dedi. "Duydum," dedim.

Orada karşılaştık. İnsan efsane olmuş kahramanları hep başka türlü sanıyor. Manolisi karşımda görünce bu adamın Manolis Glezos adındaki kahraman olduğuna bir türlü inanmadım. Orta boylu, geniş omuzlu, sarışına kaçan buğday benizli, yumuşacık yumuşacık gülen, sevgi dolu, azıcık da babayani biriydi. İçinden ışıklandırılmış gibi gülüyordu. Yanında öldürülen milletvekili Lambrakis de vardı. Lambrakis uzun boylu, esmer, alımlı bir adamdı. Onun yanında Manolis utanç bir çocuğa benziyordu.

İlk sözü:

"Ne iyi bir Türklerle karşılaşmak," oldu. "Çok sevindim bir Türkü görmekle. Sizin halkınıza çok saygım var. Türkleri tanıyorum. Yiğit bir halktır. Sizler, sıcak yürekli iyi insanlarsınız. Bizi düşman edenler çıkarıcılardır. Yunan halkıyla Türk halkı kardeşler."

Çocuklar gibi sevinerek durmadan Türklerden, Türk halkından söz etti durdu. Sevgisini söyledi. Bize karşı derinden gelen sevgisini nasıl anlatacağını bir türlü bilemiyordu.

Üç gün birlikte yürüdük. Alçakgönüllü bir adamdı. Sanki destan kahramanı Glezos o değildi. Onun yanında insan bir kahramanın yanında bulunduğunu hemen unutuyordu.

Her millet, ellerinde pankartlarıyla top top olmuş yürüyordu. Böylece düzgün bir şekilde Londraya giriyorduk. Ve Londraya girerken yürüyüşçüler iki yüz bin kişi olmuştu. Tekmil Londra halkı da sokaklara dökülmüştü. Sessizce geçenleri seyreliyorlardı. Yalnız, bize gelince gök gürler gibi bir alkış kopuyordu. Önce şaşırdım. Niçin bize gelince böylesine bir alkış kopuyor? Gerçekten alkıştan koca Londra bir kalkıp, bir iniyordu. Sonra, "Manolis, Manolis!" diye bağırıldığını duydum.

Londra halkı İkinci Dünya Savaşının genç, büyük kahramanına minnet borcunu yürekten gelen alkışlarla ödüyordu.

Hyde Parkı yarım milyon kişi doldurmuştu. Ve Manolis kürsüdeydi. Alkıştan Londra inliyordu. Uzun bir süre Manolis konuşmak fırsatını bulamadı. Sonra ağır ağır, tane tane konuştu:

“Savaş bir zorunluk değildir. Savaş, yani insanların birbirlerini öldürmeleri iğrenç bir şeydir. Halklar savaş istemez. Savaş bir hastalıktır. Birtakım hasta insanların işidir. İnsanoğlu atoma izin vermeyecektir.”

Umut dolu, göz yaşartıcı, sağlam bir sestir. Bu sesi duyan, yeryüzünden savaşın kalkacağına mutlaka inanırdı. Öylesine etkili, candan bir sestir.

Manolis Glezos kürsüden inerken ona, karalar giyinmiş bir kadın yaklaştı. Karalar giyinmiş kadın çok yaşlıydı ve beli bükülmüştü. Elinde üç tane ak karanfil tutuyordu. Karanfilleri Manolise verdi ve boynuna sarılıp onu öptü. Manolis de onun elini öptü. İkisinin de gözleri yaşlıydı.

“Manolis, oğul,” diyordu karalı kadın. “Oğullarım seninle birlikte dövüşürlerken vatanları, hürriyetleri için öldüler. İnsanoğlunun mutluluğu için öldüler. Seni gördüm ya, son bir kere gördüm ya, gözüm açık gitmeyecek. Üç oğlum daha olsaydı gene bu yola verirdim.”

Ve Manolisin elindeki üç ak karanfil, üç umut, üç sevinç, üç mutluluk ışığı gibi insanlığın üstünde dalgalandı.

Manolis hapistedir. İnsanlığın hürriyet, insanlığın bağımsızlık, insanlığın onur cevherinin bir kısmı hapistedir. Demokrasi hapistedir. Emek hapistedir, namus hapistedir.

Eğer Manolis öldürülürse insanlığımız cevherinden, insanlığından, umudundan, mutluluğundan bir şeyler yitirecektir. Ve bu cinayet insan tarihinin en alçakça işlenmiş cinayetlerinden biri olacaktır. İnsanlık, bu en yiğit evladına yapılan alçaklıktan dolayı cuntacılarla birlikte Yunan milletini de bağışlamayacaktır.

Karalı yaşlı kadının verdiği üç ak karanfil, Manolisin elinde üç ölmez ışık gibi kıyamete kadar bakiyacaktır.

Barıştan yana, hürriyetten yana olan Türk halkından insanlık kahramanı Manolise selam.

9.5.1967

Gagarine Ağıt

*O, ışığın kökünü gördü,
Karanlığın kökünü gördü.*

Çağımızı mutlulandıran kişilerden biri de Yuri Gagarindi. 12 Nisan 1961'de dünyanın etrafındaki yörüngede ilk uçuşu yapan oydu. Uzay çağına ayak bastığımızı bize o söyledi. İnsanoğlu masallarda olsun, düşlerde olsun yüzyıllardan bu yana Aya ve öteki yıldızlara gider durur. Aya ve öteki yıldızlara gidişin kapısını açan adam bizim çağımızdandı, bizimle birlikte yaşayan insandı. İnsanoğlunun dinmez hasreti vardır: Dünyanın dışına çıkmak... İnsanoğlunu bu büyük hasretine kavuşturan insan, bizim çağdaşımız Yuri Gagarindi.

İçimizde bir Yuri Gagarin var diye insanoğlu daha gururluydu. Yuri Gagarin çağında yaşıyoruz diye kıvançlıydık. Yuri Gagarin insanlığın sevinci ve gururuydu.

İnsanoğlu yiğit ve korkaktır. En çok korktuğu da ölümdür. Ölümü göze alan insan, ölümün üstüne yürüyen insan her zaman insanoğlunda büyük hayranlık uyandırmıştır. Onlar insanlığın kahramanları olmuşlardır. Yuri Gagarine insanoğlu yalnız yiğitliğinden dolayı, ölümün üstüne yürümesinden dolayı hayran değildi, dünyanın en hünerli ellerine ve kafasına da sahipti. Uzaya ilk çıkan insan daha dört başı mamur insandı. Onun işi yalnız yiğitlik değildi... O, dünyamızın şimdiye kadar hiç görmediği büyük bir kahramandı. İş, bir kahramanlığın başlangıcıydı ve yeni bir işti.

Bir bilinmeze giden insan olmak ve bu bilinmezde yitip gitmek... Bunu çok düşündüm, insan ne düşünür, ne duyar ola? Sonra bir bilinmezi bulan kişi, tek başına o bilinmezi yaşayan kişi, o bilinmezi bütün insanlıkla yaşamış, bütün insanlıkla birlikte o bilinmezin özleminde tutuşmuş kişi, tek başına kendini bilinmezde bulunca ne yapmıştır, ne duymuş, ne düşünmüştür?

Gagarin uzaydan, bu olağanüstü yolculuğundan döndüğünde kim bilir ne olağanüstü masallar anlatacaktır diye düşündüm. İnsanların çoğu da böyle düşünmüştür. Bilinmezden olağanüstü şeyler geleceğini her zaman düşünürüz. Bu doğal bir şeydir. Ama Yuri Gagarin sadece birkaç cümle söyledi, o kadar. Laciverdi bir karanlık vardı, dedi. Dünya çok güzel mavi bir yuvarlak, dedi, o kadar. Bize getirdiği masal bir mavi yuvarlak. Ben düşündüm ki, insanoğlunun dili, gördüğü böyle erişilmez bir aşamada duyduğunu anlatmaya yetmez. Uzaya varan ilk insanın duyduğunu anlatmaya insanın dili yeterli değil. Bu olağanüstü olayın karşısında insanın dili tutulur ya, uzay çağına insanlık daha güçlü bir dille girmeliydi. Düşündüm ki, Gagarin değil de Neruda, Aragon, ya da Nâzım Hikmet gitseydi uzaya, bugünkü insan diliyle uzayı anlatabilirler miydi, güçleri, bu akılları durduran yeni duyguyu anlatmaya yeter miydi?

Uzaya giden ilk insan, insanlığın bilinmezi kaldı. Düşünüyorum ki, daha yaşasaydı, seksenine doksanına gelseydi Yuri Gagarin, güzelim bir dede olsaydı, anı olarak da bize bir şeyler, bir başka düşler, büyüler anlatabilirdi belki. Yuri Gagarin diyor, hala bu erişilmezliğin, bu olağanüstülüğün etkisindeydi belki.

Yuri Gagarin, Aya giden ilk insan da ben olacağım, demişti. Bu, insanlığın bitip tükenmez gücünün en güzel belirtisiydi.

Yuri Gagarin yeni bir insandı. Yeni ve büyük bir çağ açtı. İnsan soyunu onurlandırdı. O, ölüme karşı koymuş, onu yenmiş, insanlığa ilk büyük zafer kapısını açmış insandı. Bağımsızlığa can atan insanlıkta ilk bağımsızlığa kavuşmuş insandı. Doğayı yenilgiye uğratan ilk insandı, böylesine.

Gagarin öldü, insanlığın bir yerinden en güzel bir çiçek koptu. Ama o, insanlığı zenginleştiren en büyüktü. O, karanlık-

la aydınlık arasına kesin bir çizgi çizen insandı. Gagarinden sonra insanoğlu kendine daha güvendi, bilime daha güvendi, iyiliğe, güzelliğe, aydınlığa daha güvendi. İnsanlığın büyük zaferine daha güvendi. Gagarinden sonra insanoğlu kendini daha çok arıttı. Kirlerini biraz daha döktü.

Işığın kökünü gören, karanlığın kökünü gören insandı. Onun bir dede olması, aya giden ilk insan olmasa da, Aya giden ilk insanın elini sıkması, Aya giden ilk insanları okşaması ne güzel olurdu. Bu onun hakkıydı.

İnsanlığın başı sağ olsun.

2.4.1968

Çağların En Büyük Şairi Nâzım Hikmet

*Kadrim bilmemişin eline düştüm
Eğil dağlar eğil sılam görünsün
(Bir halk türküsünden)*

Bence işe ilk *Simavne Kadısı Oğlu Şeyh Bedrettin Destanı*yla başladı. Dünyanın en büyük destanı sayılan *İlyada* ve *Odyseia* bu topraklarda doğmuş, büyümüş, ünlenmiş, yaşamıştır. *İlyadadan*, *Odyusseiadan* parçalar daha halk dilinde dolaşır durur. *Dede Korkut Masalları* büyük bir destandan kalan parçalardır. Köroğlu da öyle. Anadolunun doğusunda, güneyinde günümüzde bile destanlar söylenir. Hem de bir iki üç değil, bir sürü destan, dillerdedir daha.

Anadolu toprağı dünyanın destan toprağıdır. Zengin, belalı, kişiliğı olan bir topraktır. Destanı, o edebiyat tarihçilerinin anladığı gibi dar bir çerçeveye sokmamak gerek. Yanlıştır. Destan her çağda vardır ve de olacaktır. Destanın çağı yoktur. Hangi çağda, hangi yerde büyük çatışmalar olacaksa orada destan olacaktır. İşte Nâzım Hikmet, çağımızda Anadolu destan geleneğinin en büyük halkalarından biridir. *Şeyh Bedrettin*le işe başladı, demiştim. Nâzım Hikmet Anadoluyla ilişki kurar kurmaz şiirde de destanla ilişki kurmak zorunda kaldı. Nâzım Hikmet çapında bir dünya şairi kendi büyük geleneğine sırt vermek zorundaydı. Öyle de yaptı. Büyük geleneğinden ilk olarak yararlandığı eser de *Bedrettin Destanı*dır. *Şeyh Bedrettin* de onun daha önceki yazdığı şiirlerden hemen ayrılır, onu büyük bir şair çapına yükseltir. *Şeyh Bed-*

rettin Destanı, diliyle, yapısı, kuruluşuyla tam bir destandır. Ve daha sonraki büyük destanına hazırlıktır. *Memleketimden İnsan Manzaraları* bizim çağımızın büyük destanıdır. Bu destana Türkiye ve dünya insanları girer. Bu büyük destanda çağımızı, yoksul köylüsü, askeri, sömürüleni ve sömüreniyle yaşarız. Destanın dili Yunusun, Karacaoğlanın, Dadaloğlunun ve Pir Sultan Abdalın dili gibi, halkın konuştuğu dildir. Ve destan, halkın konuştuğu gibi düz yazılmıştır. Gündelik dildir. Zaten bütün destanlarda dil, halkın gündelik dilidir. *Manas Destanı*nda öyledir, *İlyadada* öyledir, *Memo Zinide* de öyledir. Destanın kendine has bir ayrı dili olduğunu sananlar yanılıyorlar.

Nâzım Hikmet, destanı iyi kavramış, destan üstüne çalışmış, inciğini cıncığını elemiş büyük destancılara çıraklık etmiş, aynen gelenekteki gibi ve kendisi de büyük ustaları gibi bir destancı mertebesine çıkmış. Destancının hayatı halk içindedir. Destanını halkla birlikte yapar. Nâzım Hikmetin hayatı da böyle olmuştur.

Bir gün Nâzım Hikmete dedim ki:

“Hapisane olmasaydı bu büyük destan olur muydu?”

“Belki başka şey olurdu. Ama destan olmazdı. Onu hapiste hep birlikte yazdık,” dedi. “Ben onlara sorardım, onlar bana anlatırdı. Ben destandan parçalar yazar, onlara okurdum. Böyle böyle yazıldı destan.”

Edebiyatla uğraşanlar bilirler ki, destanın doğuşu böyledir. Destanı halk, sanatçısıyla birlikte yapar.

Ben dedim ki:

“Hapisane olmasaydı sen gene halka gitmenin yolunu, onunla birlikte büyük bir destan oluşturmanın yolunu bulurdun,” dedim.

Çok alçakgönüllü adamdı, buna karşılık vermedi.

Birkaç gün sonra, ya bu konuşmamızın üstünde düşünmüş, ya da ayrı bir konu olarak üstüne varmış:

“Ömrüm hapisanede geçmeseydi, ben böyle olmazdım,” dedi. “Daha çok çalışır, belki de iyi bir şair olurdum,” dedi.

Ben şaşırdım. Nâzım gibi bir adam, ben daha bir iyi şair olurdum, diyor.

Yunustan bu yana bir milletin en büyük şairi. Ve çağların en büyük şairlerinden biri.

Burjuvazi, burjuvazi değil, satılmış komprador sınıfı, bu yozlaşmış, bu ihanet içindeki sınıf, Türk milletinin en büyük şairine kahretti. Onu süründürdü. Onu bir yaban elde ölmek durumuna soktu. Bu sınıf, Nâzıma niçin bu kadar düşmandı? Onu mahkum etmek için düzmece mahkemeler kuracak kadar niçin düşmandı? Çünkü bu sınıf, bilinçli ya da bilinçsiz Türk halkına düşmandır. Türk milletine, en hafifinden Türk kültürüne düşmandır. Bir milletin en büyük şairine düşmanlık, o milletin kültürüne, kendisine düşmanlık demektir.

Millet düşmanlarının Nâzım Hikmete yaptıkları kötülük, tarihimizin en büyük ihanetlerinden birisi olarak kalacaktır. Kapkara bir ihanet lekesi.

Nâzım Hikmetin büyük destanı Türk milleti durdukça ocak başlarında okunacak ve bu büyük destan Türk kuşaklarınca okundukça da Nâzım Hikmete kötülük yapan hainler lanetleneceklerdir.

Nâzım Hikmet davasının yeniden başlaması ve Nâzım Hikmetin beraat etmesi, hainlerin mahkumiyeti olacaktır. Bir de Türk adliyesini büyük bir töhmetten, burjuva sınıfıyla işbirliği yapmak töhmetinden kurtaracaktır.

Yoksa Türk milleti durdukça Nâzım Hikmeti hiçbir zaman, hiçbir çağda mahkum etmeye kimsenin gücü yetmez.

24.1.1967

Nâzım Hikmet ve Halk

*Onlar ki toprakta karınca
suda balık
havada kuş kadar çokturlar
korkak
cesur
cahil
hakim
ve çocukturlar,
ve kahreden
yaratan
ki onlardır...*

Nâzım Hikmet

Yüzyılımızın en büyük insanlarından biri olan Nâzım Hikmet üstüne çok düşünmemiz gerek. Biz her şeyde bir kıyırdön-güde olduğumuz için Nâzım Hikmet olayına da gereken önemi vermedik. Koskocaman Nâzım Hikmet neredeyse bir hayranlık sevdasında yitip gidecek. Nâzım Hikmet yüzlerce genç için, her bir yönüyle bir araştırma kaynağı olabilirdi. Nâzım Hikmeti sevmek, ona hayran olmak demek, onu araştırmak, onu anlamak demektir. İşin kötü, acı yanı Nâzım Hikmetin hayatını bile orta güçte bir Rus yazarı yazıyor ve biz onu Türkçeye çevirmek zorunda kalıyoruz. Olacak iş değil... Bu kadar şair, bu kadar genç hikayeci ellerini kollarını bağlamışlar öylece durup duruyorlar. Nâzım Hikmetin öylesine zengin, öylesine renkli, öyle-

sine acı bir hayatı var ki, iyice bir yazar o hayattan çağımızın en ilginç yapıtlarından birini çıkarabilirdi. Bursada, Çorumda, köylerde kentlerde Nâzım Hikmetin arkadaşları daha canlı anılarıyla yaşıyorlar. Her birinden bir yeni Nâzım Hikmet öğrenmek olanağı daha var. Sonra akrabaları, evi, yurdu, dostları el değmemiş, öylesine durup durur... Sonra Nâzım Hikmetin halkla ilişkileri... Halk adamlarına davranışları...

Türkiyede, başıboş da olsa, birtakım sosyalist gözükenler, genç sosyalistlere başıboşluğu, örgüt düşmanlığını, halk düşmanlığını öğütleseler de, sosyalizme doğru hızlı bir yöneliş var. Büyük bir kaynaşma içindeyiz. Memleketimize özgü bir sosyalizmi kurma direnci güç kazanıyor. Bu işte de Nâzım Hikmete başvurmak en sağlam yollardan biri. Nâzım Hikmet bütün hayatında esaslı bir düşünceye ölünceye kadar bağlı kalmıştır: Bir tek sosyalizm vardır. O da halkın kurduğu, halkın kuracağı sosyalizm. Ondaki halk inancı sonsuz bir inançtır. Onca, halkın katılmadığı her güzellik, iyilik yarım, yanlıştır. Biz, "Her milletin kendine özgü sosyalizmi olacak," derken, her milletin halkı o sosyalizme damgasını vuracak demiştik. Birtakım kaz kafalara halk gerçeğini anlatmak zor.

Nâzım Hikmeti Nâzım Hikmet yapan, onu çağın en büyük şairlerinden biri eyleyen, onu çağın en ilginç kişilerinden biri kılan elbette ondaki büyük sanatçı ve insanlık gücüdür. Ama bunun da üstünde onun en büyük özelliği, ondaki sonsuz halk inancı ve halk sevgisidir.

O, halkı yıllarca iyi, kötü yönleriyle derinlemesine yaşamış kişidir. Onun elinde halktan nefret etmek, halkı sevmek olanakları vardır. Halktan nefret edecek kadar halkı tanıyordu. Sevecek kadar da... Halkı yaşamış sanatçılar, kişiler çoğu zaman ya halktan nefret ederler, ya onu sonsuz severler. Dostoyevski'nin ve Nâzım Hikmetin, halkı derinlemesine yaşamaları onlara tükenmeyecek bir halk sevgisi vermiştir. Bu iki dev sanatçıyı böylesine yücelten, onlardaki halk sevgisidir. Dostoyevskide olsun, Nâzım Hikmette olsun, inanılmaz bir halk sevgisi vardır. Bu her iki büyük kişi de halk sevgisinden dolup dolup taşarlar. Bu iki ayrı cins sanatçı, iki karşıt kişilik bir yerde el ele, yürek yüreğe gelirler, halk sevgisinde...

Nâzım Hikmet en büyük eserinin adına boşuna *Memleketimden İnsan Manzaraları* dememiş. Bunun büyük bir anlamı var. Bu eser büyük bir halk destanıdır. Parça parça bütünüyle halkımızı, çizer... Halka, canlı doğaya bakar gibi bakar. Doğanın yaratıcılığı, güzelliği, büyüklüğü halkta da vardır. Doğanın belası, zelzelesi, karı kışı, zulmü halkta da vardır... Nâzım, halka gözü kapalı bir hayranlıkla bakmaz. Onun için halk da, doğa gibi bir yaratıcılıktadır. Dostoyevskinin el yordamıyla bulunduğu halk sevgisi onda bir bilinçtir. Nâzım Hikmet başka bir destan da yazmıştır. “Memleketimden Manzaralar”. İşte bu ikinci manzaralar bütün şiirlerine dağılmıştır. Bu ikinci manzaralar da ötekinin aynıdır. Birinde memleketin insanları, ötekinde memleketin doğası... Nâzım Hikmette bu iki sevgi, iki hayranlık, bu iki güzellik iç içe, can canadır. Biribirinden ayrılmaz.

Nâzım Hikmet bir ömür boyunca sevginin, dostluğun, aydınlığın, güzelliğin türküsünü söylemiştir. Bu sanatın derinlemesine, halkla birlikte varmıştır. “Yürekte acımak olacak, insanlık yani, yavrum.”

Sanatta olsun, politikada olsun halkla birlikte yürürsen, onun sevgisini, dostluğunu, yaratıcılığını esas alırsan aldarmazsın. Ta Homerostan Yunus Emreye, Yunus Emreden Nâzıma kadar bu böyle olmuştur. Halk insana, “Biz buradan gider olduk. Kalanlara selam olsun “ dedirtecek bir yürek verir. Alabilene aşkolsun.

Biz gözlerimizi kör etmişiz. Bizler yozlaşmanın eşiğindeyiz. Önümüzde duran Nâzım Hikmet gerçeğine bakmıyoruz. Alnımızda balkımış bu ışıgı görmüyoruz bile...

Halkın eli böylesine elinde, halkın sevgisi böylesine yüreğinde olmasaydı, Nâzım Hikmet Nâzım Hikmet olmazdı. Yunus da, Homeros da öyle... Dostoyevski de... İnsanlığın yüreğine girmiş her büyük insanın elinde halkın eli var. Bundan sonra da başka türlü mümkün değil.

3.6.1969

Kerem Usta

Kerem Usta bu gecekonduyu dişiyle tırnağıyla yaptı. Kim ne derse desin, kim ne dedikodu yaparsa yapsın, bu gecekondunun her taşında, tahtasında Kerem Ustanın bir damla teri vardır. Yıllar önce, kaç yıl önce olduğunu kimsecikler bilmiyor, Kerem Usta buraya, Floryayla Menekşe arasındaki yarın dibindeki küçük düzlüğe, istasyonun az yukarısına doğru olan yere ilk kazığı çaktı ve ilk kökü dikti. Bir kök domatesti Kerem Ustanın eliyle toprağa dikilen. Kerem Usta bu bir kök domatesle bütün yaz uğraştı. Toprağını un gibieledi. Ölçüyle suladı. Tozlanan yaprakları teker teker ıslak bezlerle sildi. İri, sulu, kırmızı domatesler oldu bu kireç toprağında. Buna en çok Kerem Usta şaşırdı. Hani kurk tavukların yumurtalarından ördek yavruları çıkar ya, ördek yavruları doğru göle... Tavuk bu maceraya şaşar kalır. Kerem Usta, yumurtalarından ördek çıkmış tavuk örneği. Kerem Usta bu büyük, insan boyu olup harmanlamış domatesten bir tek kırmızı domatesi koparıp yemedi. Son güze kadar domates kümesi öyle kırmızı kırmızı, ak yarın dibinde parladı durdu. Kerem Ustanın elinin emeği, iftiharıydı bu domates. Onun yanına varınca kutsal bir şeyin yanına varmış gibi ürperiordu usta.

Kerem Usta nereliydi, nereden gelmişti, kimse bilemedi. Kerem Usta geveze değildi. Çok konuşmuyordu. Ya da hemen hemen hiç konuşmuyordu. Ne iş yaptığı da belli değildi. Bir bakmışsın, usturalar çıkmış, deniz kıyısına kurmuş tezgahı, hep gülererek sakallar tıraş ediyor. Bir gün bakmışsın bir

balıkçı kayığında, en usta balıkçıdan daha usta balık avlıyor. Bir gün bakmışsın, mahallenin bütün sobalarını o kurmuş, muslukları tamir ediyor. Bir gün bakmışsın kayıkları boyuyor, resim yapıyor, hikaye yazıyor. Ters, bir tuhaf, bu dünyada yaşamayan, kırık dökük sözcüklü hikayeler. Bir gün bakmışsın motorlar tamir ediyor. On parmağından on hüner. İşte Kerem Ustanın bu hünerli elleri kırlangıç yuvasını yapar gibi, çöp üstüne çöp koyarak, belki bir yılda, belki beş yılda bu gecekonduyu yaptı. Kırmızı, biraz mora kaçan, ak sardunyalara sardı evin dört yanını.

Sonra en güzel, katmerli, her biri birer gül kadar nergisler açtı küçücük bahçede. Şebboyalar, iri güller, türlü türlü. Ve lavantalar. Evin ağılı salt lavantayla çevrilmişti. Daha mahalleye girer girmez, mahalle mis gibi kokmaya başlıyordu. Evi belki dört kere yıktılar. Hiç yürekleri acımadan bu küçücük evi yerle bir ettiler. Kerem Usta aldırmadı, hep gülümsedi. Soğukkanlı, hiçbir şey olmamış gibi gene çöp çöp taşıyarak evini yeniden kurdu. Her seferinde ev daha da güzelleşiyordu.

Bir gün bu eve bir kadın geldi oturdu. Belki de bu kadın Kerem Ustayla birlikte gelmişti bu gecekondu mahallesine. Hiç kimse farkında olmadı. Genç, topak, yumuk yumuk, elleri durmadan çalışan, güzel gözlü. Sonra boy boy üç tane çocuk çıktı ortaya. Çocuklar ne zaman doğmuşlar, ne zaman büyüyüp bu boya gelmişlerdi? Kimse farkında olmadı. Tertemiz giyimli, saçları taralı çocuklar mahallede Kerem Ustanın bahçesine benziyorlardı.

Mahalleli ilkin Kerem Ustayı çok kıskandı. İnsanoğlunun en aşağılık yanı, dedikodu işledi durdu. Kerem bu dedikoduyu duydu. Aldırmadı. Hiç gülümsemesi eksilmedi. Gözlerindeki sevinç azalmadı. Kerem Usta dedikodulara aldırmadıkça mahalleli de gittikçe azıtıyordu. Kerem Ustanın davranışlarında bir değişiklik olmadı. Herkese karşı gene dost, gene sevgi doluydu. Herkesin işine koştu. Hastalara doktor, ilaçsızlara ilaç, açlara ekmek buldu. Kapısı kırılmışın kapısını, damı uçmuşun damını onardı.

Bu kış belalı geçti. İşte bu kışta olan oldu. Kerem Ustanın yüzündeki gülüş, belki de ömründe ilk olaraktan dondu kaldı.

İlk olaraktan hünerli elleri işlerken titrediler. Kerem Usta kışın soğuşunda, karında –çok kar yağmış, bir ay kalkmamıştı–, bir gece çocukları gibi nazla büyüttüğü bir ağacı kesti yaktı. İkinci gece de ikincisini. Hiç kimseye bir şey söylemiyor, içine kapanıyordu. Soğuk geçtiği, kar kalktığı zaman bahçede en küçük bir çalı bile kalmamıştı. Çırılçıplak. Kerem Usta bahçeden gözlerini yumarak geçti.

Başka bir şey daha oldu, Kerem Ustanın başına belaların en büyüğü geldi. Komşular ancak bahara doğru fark ettiler Kerem Ustanın karısının yokluğunu. Kadının adını bile bilmiyorlardı. Kerem Ustanın ağzının bıçak açmazlığını, cömertliğini yitirişini, ellerinin titreyişini anladılar. Kerem Ustaya acıdılar. Dedi-kodunun yerini acıma, sevgi, dostluk aldı. Mahallede Kerem Usta en kötü adamdan bile bir kinli göz görmedi.

Kadın nereye gitmişti?

Türlü söylentiler yayıldı mahalleye. Türlü hikayeler uyduruldu. Komşular, Kerem Ustanın o değilcikten ağzını aradılar. Kerem Usta dudaklarını kenetledi de kimseye bir sır vermedi. Ve çocuklarına gene öyle tertemiz baktı. Çocukların saçları, analarının varlığındaki gibi gene taralıydı. Giyitleri gene yunmuş arınmış, gene pırıl pırıldı. Çocukların yüzüne en küçük bir keder parçası düşmedi. Analarının yokluğunu arar bir halleri olmadı. Belki içlerinde sakladılar. Bahçede ağaçlar büyümeye, çiçekler çoğalmaya başladı. Gene mahalle, bahar gözünü açtığında mis gibi koktu. Ama Kerem Usta hiç gülmedi. Ağzını bıçaklar açmadı. Bir hüznün uğuntusu gibi deniz kıyısından eve, evden denizin kıyısına vurdu durdu. Böyle birkaç yıl geçti. Ve mahalleli, Kerem Ustanın yumuk yumuk güzel, çekik gözlü karısını unuttu. Kerem Ustanın susmasındaki kederi kimse bilemedi. Kadının sıcaklığı Kerem Ustanın avuçlarında, bedenindeydi. Saçlarının kadınsı kokusu daha başını döndürüyordu. Ve kadın, Kerem Ustanın gözlerinin önünden hiç gitmiyordu. Bütün bunları bana Kerem Usta söyledi. Dili çözüldüğünde, denizin kıyısına oturup günlerce karısını önüne gelene anlattığında bütün bunları bana en ince ayrıntılarına kadar Kerem Usta söyledi. Uyduruyor değilim. Her bir şeyi yaparım da Kerem Usta üstüne hiç-

bir şey uydurmam. Allah göstermesin. Bunca yıllık dostluğumuz var. Duru, çocuksu, saf mavi gözlerini üstüme dikip:

“Bunu bana yapmamalıydın,” derse ne derim, nerelere giderim sonra?

Dünyada her şeyden vazgeçerim de Kerem Ustanın dostluğundan vazgeçmem.

16.2.1970

Bekar Ali

Onu ilk olarak bir lodoslu, yağmurlu günde tanıdım. Deniz kabarmıştı. Bizim buralarda, Menekşe yörelerinde deniz kabardığında vapurlar, küçük gemiler, motorlar, kayalıklar denizin üstünde asılıymış gibi dururlar. Denizle gemiler arasına geniş bir aydınlık çizgisi girer. Deniz karanlık, çok aşağılarda köpürür, üstte bir aydınlık genişliği, daha üstte gümüşleşmiş gök, göğün üstünde de asılmış kalmış gemiler. Önce deniz tam benim şu anlattığım gibiydi. Sonra bir lodos başladı. Lodos gittikçe köpüklendi. Büyükçekmece üstünden kara bulutlar bu yana akmaya başladı. Sonra yağmur yağdı. İri taneli, küt küt vuran bir yağmur. Balıkçı motorları asılmış, uçarcasına bize doğru kaçmaya başladılar. Lodos havası Marmarada ne belalıdır. Bir tek balıkçı motoru bu havada açıkta kalmaz. Balıkçı bütün kolları iyi alır, ama en iyi de lodos kokusunu alır. Bir lodos fısıltısı duymaya görsün balıkçı açıkta. En iyi balıkçı, en iyi burnu olan, en iyi burnuyla da en iyi lodos kokusu alan kişidir.

Kara Memet, denizden bize doğru kaçan motorları gösteriyor:

“Az daha kabarsın deniz, hepsini alır Çanakkale Boğazına atar onları,” diyor.

Kara Memet usta bir balıkçı ve Marmarayı avucunun içi gibi biliyor. Ve mor şarabını durmadan çekiyor.

“Şu baştaki gelen Bekardır,” diyor. “Bizim Bekar Ali. Çok iyi oğlandır. Marmara Denizi onun gibi bir balıkçı görmemiştir. Şeytan gibidir,” diyor. “Şeytan gibidir bizim Ali.”

“Marmara Denizinin dibinde kaç balık var, o bilir. Saymıştır bizim Ali. Bulunmaz oğlandır Ali. İyi adamdır.”

Sonra deniz köpürdü, karanlıklaştı. Denizin üstünü Büyücekmece'den gelen kapkara bulut kapladı. O gökle deniz arasındaki, gemilerin asılı kaldığı ışık genişliği yitti, gemiler denize indiler. Tam bu sırada da Bekar Alinin eski, maviyle yeşil arası boyalı motoru geldi iskeleye, yani köprü'nün altına, eskilerin Mirmir deresi dedikleri Küçükçekmece deresinin kıyısına yanaştı, durdu. Bu dere Küçükçekmece gölüyle denizi birbirine bağlar. Kirli, pis bir sudur.

Hışım gibi bir yağmur yağıyordu. Bekar Alinin elleri üşümüş, kıpkırmızı olmuştu. Önce motoru ince bir demir kazığa bağladı. Sonra hiç durmadan dolaşmış ağlarını açmaya koyuldu. Bir iki kişiye merhaba dedi, belki onları görmeden, ağlarına yumuldu. Ötedeki kahveci ince belli bir kadehte tüten bir çay getirdi. Bekar Ali tüten çayı görünce gülümsedi. Dudakları, gözlerinin altı ince ince kıvrıldı. Tüten çayı içmeden önce avuçlarında tuttu. Çay avuçlarında bir süre öyle kaldı. Çayın dumanı kesildi kesilmedi. Ali bardağı tepesine dikti. Bekleyen kahveciye bardağı geri uzattı. Sonra kahveci birkaç sefer böyle daha geldi geldi gitti. Sonra kayığın üstünde Bekar Ali tek başına kaldı, ağlarını açmayı sürdürdü. Yağmur iri taneli, küt küt yağıyordu. Kamçı gibi iniyordu Bekarın sırtına.

Uzun boyunluydu. Gırtlak kemiği dışarı fırlamıştı. Uzun, ince, hep burun kanatları titreyen burnu, bir tilki burnu gibi durmadan koku arar duygusunu uyandırıyorordu insanda.

Yıllar yılı hep Bekar Aliyi böyle gördüm. Elleri balık pullarına karışmış, açılmayan ağlara, derin mavilere bulaşmış gördüm. Denizden kaçarken hiç telaşlı olmuyordu. Onun için denizin kabarması, lodosun kudurması, ağların dolaşması, yağmurun kırbaç gibi sırtını dövmesi, ellerinin kıpkırmızı olup da sonra da apak kesilmesi, donması, kanının çekilmesi hep olağandı. Motorların dalgaların altında kalıp batması, her şey her şey olağandı. Bir balıkçıya bakarak çok az içiyordu. Denizin kıyısındaki gecekondu güzeldi. Yatağı, iskemleleri, çam ağacından cilalı masası pırıl pırıldı. Bir tek kötü huyu vardı, onun için dünyada bir tek şey olağan değildi, tuttuğu balıkları sat-

mak. Balıkları satarken elleri titriyordu. Hele biri pazarlık etmeye görsün, tekmil cinleri başına çıkıyor, uzun, fırlak gırtlak kemiği biraz daha dışarıya fırlıyor, kıpkırmızı kesiliyordu.

“Bunların, bu balıkların fiyatı yok!” diye bağıriyordu.

Ve her tuttuğu balığı şefkatle okşuyordu. Balığı satarken bakamıyordu bile. Elleri titremekten uçuyordu. Bir gün bir çocuğa kocaman bir kırlangıcı hediye ederken gördüm, hiç elleri titremiyordu.

Bir gün bana dedi ki:

“Ben dünyanın en iyi insanıyım.”

Bir şey söyleyemedim.

Sonra bunu gelenek haline getirdi. Beni her gördüğünde, daha merhaba demeden, “Ben dünyanın en iyi insanıyım,” di-yordu. Önceleri hep şaşıırıyordum buna. Sonra şaşıırma alışkan-lığını yitirdim.

Bir gün gene denize indim. Gene belalı bir yağmur yağı-yor, iri taneli. Küt küt indiriyordu. O gene ağlarını açıyor, kayı-ğın dibindeki suda oynayan balıklarını okşuyordu. Sadece bir “Merhaba,” dedi, başka bir şey demedi. Bekledim, bir çay ısı-marladı, içtim. Dolaşık ağlar köprünün kanatlarına serildi, ba-lıklar satıldı, kahveye oturduk, “Ben dünyanın en iyi insanı-yım,” demedi Bekar Ali. Bundan sonra da hiç demedi. Ben dü-şüncelere daldım, düşüncelerimi türlü yorumlara vurdum. Ali bir insana yapılmayacak bir kötülük mü etmişti? Ali, Allah gös-termesin, hırsızlık mı yapmıştı? Kaçakçılık mı, on beşinde bir kızın ırzına mı? Allah göstermesin... Alinin süngüsü düşmüştü. Birkaç gün hiç kimseyle konuşmadı.

Bir gün gene yağmur yağıyordu. Köprünün altında gene elleri ağlarıındaydı. Motorun içi tepeleme balıklarla doluyordu. Beni gördü, geniş, candan, ışıklı güldü. “Ben dünyanın en iyi adamıyım be Yaşar Ağa,” dedi. Ben de sevindim. Yüzü bayram içindeydi Alinin. “Heeey be Yaşar Ağa, ben dünyanın en iyi adamıyım.”

Sonra her şeyi öğrendim.

İnanır mısınız, Recep öldü. Havaalanında hamallık yapı-yordu. Çok güçlü kuvvetli bir adamdı. Bir gecenin içinde ölü-verdi. Dağ gibi bir adamdı. Dağ devrilir gibi devriliverdi. Ana-

doludan akrabaları geldi, ölüsünü aldı götürdüler. Karısına, çocuğuna bakmadılar bile. Neyin nesisiniz, diye sormadılar bile. Altı çocuk ve bir kadın, bir güneşli kış gününde, gecekondunun duvarı dibinde öyle kalakaldılar. Recebin ölüsünü aldılar, hiç kimseye bir şey söylemeden, hiç kimseye selam bile vermeden ölüyü aldılar götürdüler. Hiç kimseye de konuşmadılar. Yanlarına yönlerine de bakmadılar. Evine, çocuklarına, karısına bakmadılar. Bir tek sözcük bile sormadılar. Bir dağ başında kalmış ölülerini alırcasına gittiler. Beş kişiydiler. Beş paçavra yığını. İnsanda acıma duygusu uyandırıyorlardı. İnsanın içini acıtıyordu halleri. Her dokundukları, baktıkları yer keder içinde kalıyordu.

Recebin ölüsü gidince karısı Sultan Ablanın yöresinden her şey çekildi. Evler, insanlar, dostlar, tanışlar, herkesler, herkesler çekildi. Sultan Abla hastaydı. Bir bacağı baştan başa romatizmalıydı. Birinci, ikinci, üçüncü gün nereden buldularsa, çocuklar ekmek buldular. Belki iki hafta da buldular. Sonra Sultan Abla evde ne var ne yoksa sattı. Her şey bitti. Zaten çok şeyleri yoktu. Belki birkaç gün aç kaldılar. Sultan Abla ne yapacağını şaşırmişti. O gece aç yattılar. Çocuklar sabaha kadar sayıkladılar, ağladılar.

Gün doğuyordu ki, Bekar Ali bir torba sıcacık somunla geldi eve. Bir kilo da tulumpeyniri almıştı. Sonra çay da, şeker de almıştı. Bekar Ali evden ayrılırken evin içi çocuk sesleriyle cıvılcıvıldı. Bekar Alinin yüzü de cıvılcıvıldı.

Bundan sonra Bekar Ali daha çok denize çıktı. Kar demedi, kış demedi, fırtına, yağmur demedi denize çıktı. Recebin çocuklarının evi de bir kuş yuvası gibi cıvılcıvıladı durdu. Çocukların yüzü pembeleşti, giyitleri güzelleşti, yenilendi. Abla bile son moda bir manto giydi. Maksiye çalan. Bekar Alinin elleri daha çok yarıldı, kızardı, sarardı, dondu. Elinde daha çok sıcak çay bardaklarını yuvarladı, sonra da bir içişte bitirdi. Sonra da yağmur altında, gecenin karanlığında gece yarısına kadar motoruyla, ağırlıyla uğraştı.

Bekar Ali bir gün lacivert bir giyitle kahveye geldi. Hüseyini aradı. Hüseyin hiç kimseye alay etmezdi. Candan, içten bir çocuktuktu. Alinin kunduraları pırıl pırıldı. Beyaz gömleğinin üstüne

çok sarı bir kırıvat takmıştı. Yaka cebine de gene sarı bir mendil sokmuştu. Önüne gelene sigara dağıttı. Herkese çay ısmarladı. Hiç kimse Aliyi hiç böyle görmemişti. Az sonra Hüseyin geldi. Ali, Hüseyini kahvenin köşesine çekti. Hüseyinin yüzü birden allak bullak oldu. Her sözcük ona bir kırbaç gibi geldi. Küçük dilini yutuyordu az daha Hüseyin. Hiçbir şey diyemedi. Ancak, "Olur," diyebildi kekeleyerek. "Hani sen hiç evlenmeyecektin?" diyebildi bir de kırık dökük. "Haydin gidelim."

O akşam bütün mahallede Bekar Alinin Sultan Ablayla evlendiği duyuldu.

Bazıları:

"Deli," dedi, "altı çocukla. Bir de romatizmalı ayak, bacak. Bir de o kadar genç değil ki Sultan Abla."

"Anası yaşında."

Bazıları:

"Hani evlenmeye yeminliydi Bekar? Sultan Abla ağzından girdi burnundan çıktı."

Bazıları sustular, yüreklerinde tatlı bir mutlulukla.

Bekar Ali yeni lacivert giyitleri, boyalı yeni ayakkabısı, sarı mendili, kırıvatıyla bir hafta denize çıkmadı, mahallede dolaştı durdu. Herkes onu kutladı.

Şimdi Menekşeye yolunuz düşerse, tam köprünün altında eski bir motorun içinde, mavi yeşil ağlara, sarı ağlara, turuncuya elleri bulanmış bir kadınla bir erkeği çalışır bulacaksınız. Canlı balıklar motorun içinde yüzmektedir. Okul önlüklü çocukları da bazı bazı onlara yardım eder görürsünüz. Bunlar, Bekar Aliyle Sultan Abladır. Bir sevgi, bir dostluk bulutu içinde görürsünüz. Her dokundukları, baktıkları yer sevinç içinde kalır.

Bazı, yağmurlu havalarda, bir kadını denizin kıyısında, deniz kudurmuşken, denizi sabırla bekler görürsünüz. Çok düşünceli, çok kederli, çok acı, çok umut içindedir kadının yüzü. Birden bu yüz ışıyiverir ve öteden, çalkantılı denizden bata çıka bir motor gözüktür, bir adama el eder. Bekleyen kadın Sultan Abla, gelen adam Bekar Alidir.

2.3.1970

Ruhi Su ve Seferberlik Türküleri – Kuvayı Milliye Destanı

İnsanoğlu kendi kendini yaratırken iptida ses vardı. Sözden önce. İnsanoğlu acı çekmeye, gülmeye, ağlamaya başladığında, çalışmaya giriştiğinde iptida ses vardı. Ses söz oldu, türkü oldu. Türkü, insanoğlunun bütün duygularını kapsadı. Sözden önce insanoğlunun duygularını anlatan yalnız ve yalnız sestti.

Ses ağttı, acıydı, sevinçti. İnsanoğlu yüz binlerce milyonlarca milyonlarca ölüm olayı, hastalık, ayrılık, yoksulluk olayı, sevinç, zafer, güzellik olayı karşısında milyonlarca ezgi oluşturdu. Bir ezgiyi insanlar insanlara, kuşaklar kuşaklara, çağlar çağlara taşıdı. Ezgi insandan insana, çağdan çağa geçtikçe, bir suyun altında yüz binlerce yıl yıkanmış çakıltaşları gibi düzeldi, güzelleşti, zenginleşti. Çağlar geçtikçe, örneğin bir ölüm olayını ele alayım, ölüm olayı üstüne her boyun, her kuşağın, her insanın, ölüm ezgilerine bir katkısı oldu. Bütün dünyada, her boyda, her halkta, her millette, her çağda ayrı ayrı ezgiler yapıldı ölüm üstüne. Ölüm ezgilerini halklar zenginleştirdi. Bu zenginleşen ölüm, insanoğlunun ta yüreğinin köküydü. Temelde olan bir duygu, yok olmanın acısı... Her insan, ölüm acısını çeker. Homeros, *İlyad*ada der ki, dünyada tek ölüm acısı çeken yaratık insandır, çünkü yalnız o öleceğini bilir, ölümün bilincine varır. Ve insanoğlu bu köklü acısını çağlar boyunca, milyonlarca milyonlarla insanın acısıyla ezgileştirir, türkü yapar. Türkülerin güzelliğinin, ölümsüzlüğünün gücü karşısında bizim çağımızın büyük ustaları şaşırıp kalmışlardır. Bir Beethoven,

bir Mozart, türkülerin büyüklüklerine hayranlıklarını belirtmişlerdir. Her büyük ustanın temelinde, büyüklüğünde türkü yatar. Bach'tan Vivaldi'ye, Prokofyef'ten Haçaturyana kadar.

Her türkü bir toplumsal ya da kişisel olay üstünedir. Durup dururken türkü çıktığı görülmüş değildir. İşte gücü de buradadır türkünün. Söz gücü de ses gücü de. Sesler de, sözler de ilk çıktıkları gibi kalmazlar, insandan insana, çağdan çağa değişirler, güzelleşirler. Örneğin *"Anavarza at oynadı / Kana belenmiş gömleği, / Kıyman aşiretler kıyman / Kör karının bir değneği"*. Öldürülen oğullar için yüz binlerce ana bizim Türkmende, oğulları üstüne ağıt yapmışlar, bu, *kör karının değneği* sözlerini kullanmışlardır. Körün değneğinin, elinden alınma imgesi yüz binlerce işlenmiştir. Bu imge bu ağıtta böyle, öteki ağıtta başka türlü söylenmiştir. Ses de öyle, gittikçe, bir imgeye başka başka çağlar, insanlar karıştıkça imge son güzelliğine erişmiştir. Bir ses, bir olay karşısında doğar, yaşam gibi, zaman geçtikçe değişir, olgunlaşır, güzelleşir, sürer gider. Yukarıda yazdığım dizeler Anavarza ağıdındandır. Anavarza ağıdından başka dizeler de alacağım ve bu dizeler yukarıdaki düşüncemi daha iyi destekleyecek: *"Dervişin mendili ala, / Bülbül konar daldan dala, / Ben öpmeye kıyamadım, / Belemişler ala kana."*

Kör karının bir değneği elinden alınınca dünya ortasında nasıl çaresiz kalır? Körün değneği onun için ne kadar önemli. Bir şiddet bu. Korkunç bir çelişki. Başka, büyük bir şiddet. Böyle büyük şiddetler, belleğin şiddetleri değildir, olamaz. Yaşamın şiddeti kadar büyük şiddet hiçbir yerde olamaz. Öpmeye kıyamadığını kızıl kana, ala kana bulamışlar. Bu tema, Kozanoğlu ağıdında şöyle olur: *"Karalı yağlık karası, / Adana Kozan arası, / Ben öpmeye kıyamazdım, / Ağ döşü süngü yarası."* Karacaoğlan'da da şöyle olur: *"Varıp bir kötünün koynuna girmiş, / Şu benim öpmeye kıyamadığım."* Demem o ki, bir tema, bir ezgi yüz binlerce kişi tarafından çağlar boyunca işleniyor, yıkanıyor, doruğuna ulaştırılıyor.

Çağımız epeyce akıllı bir çağ; yaşamı, dünyayı anlamaya, yaşamın, dünyanın, insanlığın, doğanın, evrenin gizlerini bulmaya çalışan bir çağ. Halk denilen, sonsuz doğurgan, yaratıcı insanlığa eğilmeye başlamış, halkın yönetime geçmesi için dö-

vüshülen bir çağ. Bir de çağımızda bilimsel sosyalizm düşüncesi gün ışığında. Yüz elli yıldır düşünürler, anhası minhası, sosyalizmi şöyle tanımlıyorlar: Sosyalizm, insanoğlunu tüm yabancılaşmalardan, yozlaşmalardan kurtarıp kendi özüne döndürmektir, diyorlar. Burada akla başa, belalı bir soru geliyor. Neden şu insan soyunun özü? Bu kadar zenginleşmiş bir yaratığın özünü nasıl tanımlarız? Bu kadar zenginleşmiş, her gün değişen, gelişen, zenginleşen bir yaratığın? İnsan soyu da doğa gibi sonsuz bir yaratıcılıkta, sonsuz bir gelişmededir. İnsan soyunun özü yaratıcılığıdır. Yalnız bu mudur insan soyu? İnsanın niteliği yalnız yaratıcılığı mıdır? Elbette değil. Daha yüzlerce, binlerce niteliği vardır insan özünün, asliyetinin. Bütün sömürücü düzenler ne yapmışlar? İnsanlığın, insanların kişiliğini öldürüp, insanları köleleştirmek için, özünü öldürmeye çalışmışlar. Kişiliği öldürülmüş, köleleşmiş insan, yaratıcılığını yitirmiştir.

Sosyalist olarak bizim işimiz, insanlığı özüne gerisin geri çevirmektir. İnsanlığın yaratıcılığını engelleyen, kişiliğini ortadan kaldıran koşulları bilimsel olarkten ortadan kaldırmaktır. Dövüşümüz, çabamız bu.

İnsanlığı özüne geri çevirmek bir bütündür. İçinde ekonomik eşitliği sağlamak var. Özgürlük var. İnsanlığı özüne çevirmek için binlerce problemle karşı karşıyayız. Bir de insanlığın bize kadar getirdiği deneyler var. Daha doğrusu, halkın getirdiği ve sürdürmekte olduğu. Doğa ilişkilerinde getirdikleri, insan ilişkilerinde getirdikleri, sürdürmekte oldukları.

Çağımızda birçok insanlar halkın yaratıp getirdiklerine, sürdürmekte olduklarına birer gereç gözüyle bakıyorlar. Elbette halkın getirdikleri, değişen, gelişen insanlık için bir gereçtir. Gereç olmayan ne var ki değişen insanlık için, bu yönden bakınca. Ama benim söylemek istediğim bu değil. Bazı çok iyi niyetli kişiler bile halkın sanatını sanat değil de, salt gereç sayıyorlar. Onlara ham birer araç gözüyle bakıyorlar. Yalnız, çağımızın ulularından bir Picasso, bir Şarlo hiç de öyle düşünmüyorlar halk sanatları karşısında. Picasso gibi bir usta halkın sanatından faydalanmak değil, onu düpedüz taklit bile ediyor. Bir zenci heykeli, bir Türkmen kilimi, bir türkü, bir destan eri-

şilmez sanat yapıtlarıdır. Halkın özü, kişiliğidir. Bu demek değildir ki, ondan gereç olarak faydalanmayacağız. Sonuna kadar insanlığın getirdiği her şeyden faydalandığımız gibi, onlardan da faydalanacağız. Örneğin türkülerden, ezgilerden faydalanmamış hiçbir usta yok. En büyük müzik ustasının en şanlı yapıtında bile bir halk ezgisinin etkisini görürüz. Bundan kurtuluş yok. Bundan kurtuluş, insanlıktan kurtuluş gibi bir şeydir.

Ruhi Su, *Seferberlik ve Kuvayı Milliye Destanı* adlı plağının kabında diyor ki: "Hiçbir çalgı insan sesinin anlatma gücüne sahip değildir." Ruhi Su, bu bilinci başlangıç yaparak işine giriyor. Sesini dünyanın en güzel çalgısı gibi kullanarak halkın sanat eserlerine eğiliyor. Bir de buna sazını katıyor. Saz da halkın oluşturduğu bir ses aracıdır. Ruhi Su uzun bir müzik eğitimi görmüştür. Çağımızın en yeni müzik olanaklarına varmış, çağımızın geldiği müzik tekniğine ulaşmış, sonra da sesiyle sözüyle Anadolu halk türkülerine dönmüştür. Büyük müzik bilgisi, erişilmez ses güzelliği ve ustalığıyla otuz yıldır türkülerimizi bütün inceliğiyle Ruhi Su söyler. Ruhi Su gücünde, çabasında dünyada ancak birkaç kişi bulabiliriz. Ruhi Sunun işi bu karmakarış dünyada güç bir iştir. Ruhi Sunun türkülerini anlatması, halkın sonsuz doğurganlığını, yaratıcılığını, değişkenliğini anlatmaktan da daha güç bir iştir. Bugün dünyamızda, öteki müzik dallarında yığınla büyük ustalar vardır. Ama türküler dünyasında adları parmakla sayabiliriz. Paul Robeson, Atahualpa Yupanki, Germaine Montero, Joan Baez... Daha birkaç kişi. Bu kadar.

Anadolu, halk kültürlerinin düğümlendiği bir bölgedir. Tarihin, kültürlerin geliştiği, karmaştığı bir toprak parçasıdır Anadolu. Örneğin dünyanın en zengin masalları Anadolu'dan derlenmiştir. Anadolu'da *İlyad*adan yaşayan parçalar bulduğumuz gibi, Hint masallarından da buluruz. *Manas Destanı* da Anadolu'da birçok bölümleriyle yaşar. Tufan Efsanesi de. Anadolu halaylarında zenci oyunlarını da buluruz, Çin oyunlarını da... Anadolu bir sesler, ezgiler karmaşasıdır. Büyük bir ezgiler zenginliği vardır. Ve bu zengin türküler dünyasına memleketimizde bilinçle tek eğilen kişi de Ruhi Sudur. Ruhi Sunun otuz yıllık çabası bize Anadolu türküler dünyasını kazandırmıştır.

Anadoluda halk arasında her zaman ünlü, büyük türkü ustaları yetişmiştir. Ben, örneğin bir Torun Paşaya yetiştim, bir Cemil Ahmede, bir Memetlili Hakkıya, bir Gebelili Küçük Memede. Bunların hepsinden de Karacaoğlanın aynı türkülerini dinledim. Hepsi kendince söylüyordu Karacaoğlanın türkülerini. Bunlar Çukurovada büyük ünlerdi. Kimsenin aklına Torun Paşa ayrı söylüyor, Hakkı başka söylüyor düşüncesi gelmiyordu. Türkü dinlemek de Anadolu'da kendiliğinden, alttan gelişen bir eğitimdi. Herkes biliyordu ki, Torun Paşa başka söyler, onun sesi, kişiliği, yapısı başkadır. Hakkı başka söyler, onun yapısı başkadır. Belki bilinçli olarak bilmiyorlardı ama, deneyler onları buraya getirmişti.

Torun Paşa bir dağ adamıydı. Torosta doğmuş büyümüştü. Onun sesi dağlara ormanlara göre oluşmuştu. Onun sesi Toroslardaki oymakların türkülerine alışmıştı. Hakkıysa ovalıydı. Onun sesi de ovaya göreydi. Çukurova türkülerine alışmıştı.

Çağımızın kemancıları, piyanistleri, ses ustaları da müziklerini kendilerince yorumluyorlar. Dünyamız biliyor ki, her sanatçı bir kişiliktir. Her kişilik de yeni bir yorumdur. Bazıları Ruhi Sunun türkülerimizi değiştirdiğini, bambaşka bir şekilde söylediğini yazıyorlar, söylüyorlar. Ruhi Sunun türkülerimizi yeni bir yorumla söylediğinin farkında değillerdir. Bilmiyorlar. Bir Torun Paşanın bir ezgiyi nasıl yorumladığını, aynı ezgiyi bir Küçük Memedin başka yorumladığını bilmiyorlar. Sanıyorlar ki, bütün halk bir türküyü aynı tekdüzellikle bir ağızdan aynı söylüyor. Uzun bir süre Ruhinin türkülerini bana gelen Çukurovalı delikanlılara dinlettim. Bu delikanlıların içinde üniversitelisi de vardı, okur-yazar olmayanları da. İçlerinden bir teki çıkıp da Ruhi Sunun söylediği Çukurova türkülerini bizim oralarda söylenen türkülere benzemiyor, başkalaştırmış Ruhi Su, demedi. Çünkü onlar, büyük türkü ustalarının türkülerini kendilerince yorumlayarak söylediklerini biliyorlardı.

Türküler biraz halktır, biraz insanlıktır. İnsanoğlunun yalın acısı, yalın sevinci, yalın hayranlığı, yalın güzelliği, yalın onuru, yalın yılgısıdır. Bu güzelliği Ruhi Sunun büyük, usta sesi, bütün yalınlığıyla çağlardan alır getirir, çağlara alır götürür. Büyük ustaların işi hep bu olmuştur. Savaşı, zaferi kucaklama-

larda, üzüntüsü, acısı ağıtlarda, sevinci, oyunu manilerde, düşüncesi nefeslerde, öfkesi, kini yergisi karalamalarda... Türküler dünyası, dünyamız kadar çeşitli, zengin.

İnsanoğlu türkülere Picasso'nun zenci heykellerine eğildiği gibi eğilirse, insanın özüne ulaşmamız daha kolay olacak. Yeni, görkemli, sağlıklı bir dünyayı yaparken insan soyunun bize kadar getirdiklerini burjuvalar gibi küçümseyemeyiz. Şu "Primitif" sözcüğünde burjuvaların halkı küçümsemesi var gibi geliyor bana. İnsan olarak, aydın olarak, çağ olarak yitirdiğimiz, az da olsa burjuvaların bu küçümsemesine katılmamızdır. Halkın getirdiklerine gerektiği kadar eğilmememizdir. Bereket ki, dünyamızda Ruhi Sular var. Ve onlar büyük inatların ateşinde inandıkları yolda hiçbir engeli dinlemeden ilerlerler. İnsanlığa yepyeni söyleyişler, türkülerin, ezgilerin doğurgan zenginliklerini ulaştırırlar.

Seferberlik türküleri Ruhi Suda Avşar anasının ağdından daha başka güzelliktedir. Çünkü Ruhi Su, yeni, usta, büyük kişiliği olan bir yorumdur. *Seferberlik seferberlik/ Soyka kalsın böyle dirlik/ Yaşaması irezillik/ Eli deste güllü pamuk*. Halkın acısı, çektikleri, savaşa karşı her zamanki sonsuz nefreti, Ruhi Suda yeniden gümbür gümbür dile gelir. Savaşın bilinçli nefret, Ruhi Sunun sesinde yoğunlaşır. Nâzım Hikmetin *Kuvayı Milliye Destanı*, Ruhi Sunun ustalığının süzgecinden geçtikten sonradır ki somutlaşır, daha büyük bir anlam kazanır. Sesle sözün uyuşumu bize yepyeni bir Kuvayı Milliye anlayışı getirir. İki büyük ustanın el ele verişinde yeni dünyalara, yeni gerçeklere varırız.

Ruhi Su da bütün büyük sanatçılarımız gibi öz yaşamını, sanat yaşamını talihsizlikler içinde sürdürdü. Kötü koşullar, daha onun yakasını bırakmış değil. Demek ki, bir sanatçının ateşinin inadı hiçbir engeli tanımıyor. Ruhi Su bütün engelleri aşmış halkına ulaştı. Bu, zor bir işti. Üstesinden geldi. Sanatını derinlemesine oluştururken, halkına ulaşmasını da bildi. Ruhi Sunun, Anadolunun sesi dünya halklarına da ulaşacaktır. Dünya halkları da Ruhi Suyu, bizim halkımız kadar değilse de, ona yakın sevecektir. Bu er geç gerçekleşecektir. Bugün değilse yarın. Çünkü halklar kardeşirler ve Ruhi Su halkımızın sesidir.

Mart 1971

Cevat Fehmi Başkut İçin

Yılı aklımda değil, kasabadan Adanaya gelmiştim. Arif Dino: “Aman iyi oldu, iyi ki geldin,” dedi. “İyi ki geldin. Cevat Fehminin bir piyesi oynuyor. Üstelik de, İstanbuldan gelen topluluk piyesi iyi oynuyor.”

Ben o zamanlar hem gazeteci olarak, hem de piyes yazarı olarak Cevat Fehmiyi biliyordum. Arif Dino ondan birkaç kere de söz açmıştı ama, o kadar üstünde durmamıştık. Arif Bey, bu sefer ondan, piyesinden söz açarken coşku içindeydi. Arif Dino büyük bir ressamdı. Şairdi, daha da çok, kültürlü, erişilmez zevki olan bir adamdı. Geniş kültüründen, inceliğinden onunla ilişki kuran her kişi faydalanırdı. Eski Yunanı, eski Yunan tiyatrosunu da çok iyi bilenlerdendi. Dünyanın birkaç kentinde, başkentinde ünlü piyeslerin dekorlarını yapmıştı. Abidin Dino’nun Abidin Dino olmasında, Orhan Kemal’in Orhan Kemal olmasında onun da payı vardır. Benim üzerimdeki etkisi, uzun sürmüş bir öğretmenlik etkisidir.

Bütün biletler satılmıştı. Arif Dino dedi ki: “Ne yapıp etmeliyiz, bu piyesi görmelisin. Çünkü,” dedi. “Cevat, usta bir tiyatro yazarıdır. Türkiyede bu ustalıkta bir tiyatro yazarı ve halk adamı daha yok. Cevat Fehmi şaşılacak bir ustadır. O, piyeslerini çağımızda eski Yunan ustaları sağlamlığında kurar. O, ne yazarsa, işte bu klasik, sağlam kurgudan dolayı halk onun piyeslerini tutar. Hangi köyde, hangi kasabada oynanırsa oynansın, onun piyesleri bu eski Yunan kurgusundan dolayı sevilir.”

Sonunda biletleri bulup tiyatroya gittik. Arif Dino yanımda, durmadan, piyes oynadığı sürece onun kurgusunu, kurgunun içeriğine uygunluğunu anlattı durdu.

Birçok şeyleri ondan öğrendiğim gibi, Cevat Fehmi Başku-tu da ilk olarak Arif Dinodan öğrendim.

1951 yılında Arif Dinoyla İstanbulda buluştum. İlk hikayelerimi yazmıştım. “Pis Hikaye”, “Bebek”, öteki küçük hikayeler. Hikayeler koltuğumda, Arif Beyle doğru Cevat Fehmiye geliyorduk. Bende sonsuz bir inanç vardı: Bu Cevat Fehmi, bildiğimiz piyes yazarı, yıllardır tanımadan dost olduğumuz Cevat Fehmiye beni hemen *Cumhuriyete* alacaktı. Arif Bey de büyük bir güvenle: “Cevat bu işi anlar,” diyordu. “Hikayelerini ona bir vereceğim, ertesi gün Cevat seni gazeteye alacak. Olmazsa onunla birlikte Nadir Nadiye gideriz. Bir yandan seni Nadir Nadiye o anlatır, bir yandan ben, tamam. Sen hiç korkma.” Ben hiç korkmuyordum. Bunca yılın dostu beni bir işe hiç almaz mıydı? Beni anlamaz mıydı? Böyle piyesler yazan bir adam benim hikayeleri okur da... İstanbula geldim. On beş gün sonra da Arif Dino Adanadan geldi. Benim cebimde iki buçuk liram kalmış, parklarda yatıyordum. Arif Beyin de hiç parası yoktu. Bir akrabaya konuk inmişti. Bir ikindiüstü buluştuk, yüreğim ağzımda, hikayelerim koltuğumda *Cumhuriyete* yöneldik. Cevat Beyi kapıda sorduk, izinli dediler. Olamazdı. Biz Arif Beyle bunca yıl kurduğumuz işe girme, *Cumhuriyette* yazma hayalinin yıkıldığına mı yanalım, Cevat Fehmiyle tanışamadığıma mı yanayım, kös kös *Cumhuriyetten* döndük.

Arif Bey:

“Hiç üzülme,” dedi, “şunun şurasında ne var, bir ay sonra Cevat gelecek, sen de işe gireceksin.”

İşe gireceğim ama, cepte iki buçukluk, parklarda gecele-mek... Bir ay, çekilir mi?

Bir hafta sonraydı, Arif Bey benim halimin duman olduğunu çakmış ki:

“Senin hikayeleri ben Nadir Nadiye götüreceğim,” dedi. “Okursa seni işe alır.”

Ben tutturdum ille de Cevat Bey. Sonunda Arif Bey benim hikayeleri koltukladı, Nadir Nadiye gitti. Aradan ne kadar bir

süre geçti, şimdi aklımda yok. Arif Bey, bana: “Git Nadir Nadiye, seninle konuşmak istiyor,” dedi. Ben de gittim, Nadir Bey beni hemen işe aldı, Doğan Beye gönderdi. Onunla da konuştuk. Ben hemen o gün Doğu Anadoluya röportaj yapmaya yola çıkmak için hazırlıklara giriştim. Röportajdan üç ay kadar sonra döndüm. Yazılarım *Cumhuriyet*te yayımlanmış, ilgi çekmeye başlamıştı. Cevat Bey de izinden dönmüştü. Büyük masasının başında oturmuş, kıpırdamadan duruyor, dalmış, yalnız, eli, kalemi oynuyor. Bir süre bekledim, başını kaldırdı bana baktı, ne istediğimi sordu. Anlattım, hemen ayağa fırladı, kolumdan tuttu, beni yanına oturttu. Biraz şaşkındı ama, belli etmiyordu. Çünkü kılığım berbattı. Geziden de yeni dönmüş, birkaç ay yaya yol yürümüştüm Diyarbakır Ovasında, Van gölü kıyılarında.

“Öğretmen misiniz?” diye sordu.

Kendimi anlattım. Başıma gelenleri bir bir söyledim.

“Üzülme,” dedi. Yazılarımı sevdiğini, birlikte çalışacağımı zı söyledi. “Ben seni,” diye ekledi, “sarışın, incecik, kısa birisi belliyordum,” dedi. “Yazılarından bu izlenimi almışım.”

Ve dostluğumuz başladı.

Sonradan öğrendim ki, işi arasında masasından kalkışı, benim kolumdan tutup masasına oturtuşu, kahve söylemesi, işinin en civcivli saatında benimle bir saat konuşması onun için olağan davranışlardan değildi. O sıra gazetede bulunan arkadaşlar, Cevat Beyin bu davranışlarına çok şaşırmışlardı. Bana karşı davranışı, her zaman zaten arkadaşları şaşırtmıştır. Bana, çalıştığımız on iki yıl boyunca bir çalışma arkadaşına davrandığı gibi değil, bir kardeşe davranır gibi davrandı. Her kitabımın çıkışı, tutulması onda inanılmaz bir sevinç yaratırdı.

Bir yazarı mı, bir dostu mu anlatıyordum. İkisi bende karmakarış. Yazarlığı, dostluğu, kardeşliği, hocalığı hepsi bir arada.

Bir yazarın kişiliğini türlü etkenler yapıyor. Türlü kişilik çelişkileri bir yazarı oluşturuyor. Çalışma arkadaşları bilirler ki, o, kaya gibi sert, gülmez birisidir işbaşında. Gene çalışma arkadaşları bilirler ki, o işinin dışında çocuksu, saf, sıcak, dost bir insandır. Çelikten bir zırh içinde, yumuşacık, dost bir yürek.

Ben Cevat Fehmi Başkutu tanıdıktan sonra, ondan hareket ederek, büyük sanatçı kişiliklerini de tanıdım. Sanatçılık biraz da çocuksulukla at başı gidiyor. Onunla on iki yıllık çalışma arkadaşlığımızda ne kadar çatışmamız olmuşsa, onun çocuksuluğundan oldu. Ondan ne kadar dostluk görmüşsem gene onun çocuksu yönünden gördüm. Bir insan, Cevat Fehmi Başkut kadar çocuksu, temiz olmadan bir usta sanatçı olamıyor.

Aramızdaki dostluğun sebeplerini araştırmadım. Sonuna kadar sürmüş bu dostluğun sebebi neydi, nasıl başladı, düşünmedim. Oluveren, üstünde düşünülmeyen bir şey. Elbette sebepleri olacak. Hem de önemli sebepleri. Belki biliyorum, belki de hiç bilmiyorum.

O, bir halk adamı, bir halk yazarıdır.

Her yazdığını halk ölçüsüne vurmak onun inancıydı. Belki de alışkanlığıydı. Halktan öğrenirdi, halka verirdi. Onun için, “halk anlamaz” diye bir şey yoktu. Çok sanatçı vardır, eserleri tutmadı mıydı, halk anlamaz yaftasını hemen yapıştırıverirler. Cevat Fehmi için en anlayan halktı. Onun için hiçbir zaman, hiçbir şeyde halkı suçlamadı. Ne politikada, ne sanatta halkın olumsuz yanlarını bile suçlamazdı.

Halkın anlayışı üstüne bir gazetecilik okulu kurdu. Gazeteci olarak, Cevat Fehmi Başkutun üstünde durursak, sanatçı olarak, emekçilerden yana politikacı olarak onun getirdikleri, kişiliği üstünde durursak çok şey kazanırız. Onun için yaratan ki, var eden ki halktı.

Son yıllarda bir piyesi tutmamıştı. Tutmamıştı değil, onun alıştığı kadar sahnede kalmamıştı. Bundan da üzgündü.

Bir arkadaş onu teselli etmek için:

“Halk anlamadı,” dedi.

Cevat Bey güldü, yumuşak, kendine güvenli, alaycı:

“Yok,” dedi. “O yanlış. Halk anlamaz olmaz. Ben ne kusur işledim? Piyesin neresini kötü yaptım? Halk anlamaz olmaz. Bir şeyler kaçırdım, belki halkın elini bıraktım.”

Halksız hiçbir şey olamayacağına inanıyordu.

Sanatçı olarak da, insan olarak da, gazeteci olarak da bir çaresiz, bir mümkünsüz ortamda yetişti. Koşullarını çok yakından biliyorum. Onun koşullarının acısı yüreğimin başında ağlı

gibi, bir top ağı gibi durup duruyor. Sanatçı olarak da, gazeteci, insan olarak da yapabileceğinin, yetisinin çok azını yapabildi. Buz dağları gibi, onun suyun altındaki kısmı, üstündekinden çok büyüktü.

Zulmedenlerden, hükmedenlerden nefret ediyordu. Hiç belli etmeden halktan bir sanatçıyı, bir insanı, koşulların elverdiğince tutuyordu. Onun *Kadıköy İskelesi* diye bir piyesi var. Benim en sevdiğim piyesi budur. Benim için de bir şaheser piyes. Kiracı ve ev sahibi çatışması üstünedir. Orada apartman sahiplerini Cevat Fehmi bütün hışmıyla mahkum eder. Sömürücülüğü böylesine öfkeyle mahkum eden bir piyes bilmiyorum. Kiracıyı türlü usullerle evinden boyuna ev sahipleri atarlar. Kiracı, çünkü, dar gelirli biridir. O da başka bir ev bulur. Koşullar değişir, o ev sahibi de atar kiracıyı. Birinci kovan ev sahibinin bir tiki vardır, hep sağ omzunu oynatır. Ondan sonra kiracı ne kadar ev kiralamış, ne kadar evden kovulmuşsa, kovulurken bir de bakar ki, ne görsün, kovan bir omzunu oynatıyor. Çehovdaki balta sesleri gibi. Cevat Fehmi Başkut, halkın gündeliğinden, onun derinliğine gidebilme olanağını arardı. Piyeslerini böyle sağlam bir temele oturtmaya çalışırdı.

1963 yılında Nâzım Hikmetle Pariste buluştuğumuzda, bana uzun uzun Babıaliyi sordu. Eski arkadaşlarını teker teker sordu. Cevat Fehmi üstüne candan konuştu:

“Ne talihli adamsın kardeş,” dedi. “Cevat gibi bir adamla çalışmak, hem de on iki yıl, bir talih. Çünkü Babıali yer adamı. İnsan demirden olsa Babıaliye on iki yıl dayanamaz. O röportajları nasıl yazmak, yayınlamak imkanını bulmuşsun, şimdi anlıyorum.”

Sonra Cevat Beyin piyeslerinden söz açtı:

“Onu insan dost, çalışma arkadaşı olarak çok severim ama, söyle ona, piyeslerini daha çok severim. Ona, bir gün onu mutlaka göreceğimi de söyle. Piyesleri de Rusyada oynayacak,” dedi.

Göç piyesi Azerbaycanda oynadı. Sonra da Nâzım Hikmet öldü. Yirmi yıl önce nisan ayında gelmişim İstanbula. Bir ay sonra da Orhan Kemal gelmişti. Orhan öldü. Doğan Nadi öldü, Cevat Bey öldü. “Kolum kanadım kırıldı” sözünün acısına daha iyi varıyorum artık. Birer birer dostları yitirmek... İnsan her

sevdiğiyle biraz ölüyor. Öle öle ayakta tükenmek de var. Dost acısı acıların en beteri olsa gerek. Ölen dostların, ölümü yenen sanatçılar olması, insanın acısını azıcık yeyniltiyor.

Cevat Fehminin arkasında koskocaman bir halk dünyası kaldı. Toplumumuz, gün geçtikçe onun piyeslerindeki bu dünyaya daha yaklaşıacak, ısınacak, onu daha anlayacak, sevecek.

21.3.1971

Cömertlik Üstüne

Eyuboğlu aşırılığı sevmezdi. Hoşgörülü bir adamdı. Çok öfkелendiği, delicesine tutulduğu şeyler vardı. Aklınca hep ölçü isterdi. Dostlarından ölçüsüz hoşgörü, alçakgönüllü olma isterdi. Övünenlere çok karşıydı. Övünenleri de hoş görürdü. Yılanın sevmediği ot, deliğinin ağzında biter, derler ya, ben onun en övünen dostlarından biriydim. Gene de bir kerecik olsun beni kırmadı. Onunla dostluğumuz aramızda yürekten, sözsüz, otuz yıl sürmüş bir dostluktu. Dostluğumuzun bir iki iyi tanığı vardır, birisi Ali Uğur, birisi de karısı Magdiydi. Bakın Eyuboğlu işte bu övünmemi duysa buna kızardı ama, belli etmezdi, hoş görürdü. Benim ona çektiydiklerim oldu, öylesine, taşkın, ipe sapa gelmez.

Sevinci severdi, sevgiyi severdi. Bir insanda sevinçten sevgiden çok varsa, bu insan bu iki duyguda ne kadar aşırı giderse gitsin, sevinç içinde kalır, sevgiyle dolar taşardı. Sevginin aşırısına çıktığını hiç görmedim. Sevgisizliğe, dostsuzluğa kızardı. Dostsuz kalmaya içerlerdi. Kim ki dostsuzdur, o iyi insan değildir. Biliyorum, buydu düşüncesi, ama kimseyi kırmamak için olacak, ya da sonsuz hoşgörüsünden ötürü söylemezdi.

Dünyada bir de cömertliği arardı, sonsuz, ucu bucağı olmayan... Cömertliğe hayrandı. İnsan soyu cömert bir soydu. İnsan soyu fedakar bir soy olmalıydı. Şu dünya insanoğlunun çok çok çabasına layıktı. Dünya için, dünya ve insan güzelliği için çaba, en çabalayan insan için bile olsa olağandı. Onun için, övünmeyi, çocukça bir şey de olsa hoş görmezdi. Dünyayı öde-

memiz gerekti. Bu güzelliği, bu sevinci, bu dost sıcaklığını, bu cömertliği, bu arının vızıltısını, bu türkülerini, bu özlemi, bu sevdayı, bu aşkü sevdayı, bu mavi denizi, çiçekleri, insan ellerinin sonsuz hünerlerini, insan yüreklerinin sınırsız tadını, zenginliğini, ödememiz, belki yanlış, ödememiz değil, minnettarlık duymamız, dünyanın sevincine candan, yürekten katılmamız gerekti, dünya olarak, sevinç olarak, bunca güzellik, harikadelik karşısında yok olarak, alçakgönüllü, hayran kalarak katılmamız gerekti. Onun için sevgi cömertliğini tutturmuştu. Sevinci, dünyaya hayranlığı, dünyaya, insana sevgiyi, aydınlığa, alçakgönüllülüğe sevgiyi tutturmuştu.

*Biz dünyadan gider olduk
Kalanlara selam olsun.*

İşte Yunusa bu alçakgönüllünden dolayı tutulmuştu. Bu sonsuz cömertliğinden. Biz gidiyoruz bu dünyadan, kalanlar kalacak, onlara bir yürek dolusu sevgiyle selam olsun. Kalanlara kıskançlık yok, hayranlık var. Ölümde bile yaşama katılma var. Bir gün yürek dolusu sevinebilirsek, bilelim ki, yüreğimizin sevincine Sabahattin Eyuboğlu gelmiş oturmuştur. Bir dağa, bir denize, bir kilime, bir ağaca, bir insan gözüne, saçına, güzelliğine, bir çiçeğe sevgiyle dopdolu olarak bakarsak, bilelim ki, sevgimizi Sabahattin Eyuboğlu taşımıştır, yanı başımızda sevinç, kıvanç içindedir. En sonda, ölümde bile cömertti. Kalanlara selam olsun diyecek kadar. Kalanlara selam olsunda belki birazcık boynu büküklük, çaresizlik var gibi. Ama Eyuboğlu bu çaresizliğin yanına bile yaklaşmadı, bunu aklından bile geçirmedi. Çok aklıma geldi, be kardeş, bu kalanlara selam olsunda azıcık çaresizlik yok mu, diyecektim, diyemedim hiçbir zaman. Kırılırdı, beni anlamazdı. Bizden yüzyıllar önce bir kişi, bir yaşam adamı, bir halk adamı geliyor, yüreğini bütün yaşam adamları gibi sonsuzcana açıp, bütün cömertliğiyle dünya hayranlığını, cömertliğini dünyanın üstüne seriyor. Doğru da olsa, insan onun tekerine taş koyamazdı. Eyuboğlu inatçıydı, tuttuğunu koparan bir kişiydi. Biliyor musunuz, onunla Pir Sultan üstüne bir konuşmamız yirmi beş yıl kadar, aralıklarla sürdü.

Daha da sürüyor. Ne yapar yapar kalanlara selam olsunun bir sevgi olduğunu, bir cömertlik olduğunu bana kabul ettirdi.

İnatçı, cömert, sevinç, sevgi, dostluk, yaşam dolu bir adamdı. Köy Enstitülerini, Köy Enstitüleri düşüncesini yaratanlardan biriydi. Bilmiyorum ne zamandan bu yana takmıştı kafasına yaşamla olacağını her şeyin, sanatın, edebiyatın, eğitimin... Tek değer verdiği yaşamdı. Cömertçe yaşıyordu, her yönüyle. Doğası, insanı, düşüncesi, kitaplarıyla. Hem de inancıyla. Ve cömertçe dağıtıyordu her şeyini. Doğasını, düşüncesini, insanını, sevgisini, dostluğunu, inanılmaz tattaki, büyüklükteki sevincini. Sanat olacak, dünya sevinci de olacak içinde, Yunustaki gibi. Orhan Velideki, Karacaoğlandaki, Pir Sultan Abdaldaki, Nâzım Hikmetteki gibi. Düşünce mi olacak, olumlu, umutlu, dost, yapıcı. Eğitim mi olacak, doğayla insanla haşır neşir, dayanca yaşayarak olmalı. Bir noktanın, yaşam noktasının yöresinde yıllarca yaşadı, öğrendi, öğretti. Her şeyden bir sevinç çıkarıyordu. Kötülüklerden bile. Hapisaneye, ona gidiyordum. Üzgün görünüyordu ilk dakikalarda. Azıcık sonra bir sevinç seline bırakıveriyordu kendini, her şeyi unutup.

Birisinde, demir parmaklıklar ardında bozuk yüzüyle benden özür dilercesine:

“Bana bak,” dedi, “bakma bu halime. Alıştım hapisaneye. Hoşuma da gitmeye başladı. Şu Magdiyi bıraksalar da, beni istedikleri kadar tutsalar. Benim yüzümden onun tutuklanması...”

Magdinin hapisaneye girişini, bu en sevdiği insanın kendi yüzünden hapislerde çürümesini bir türlü yutamıyordu.

“Ne et eyle, insanlara Magdinin hiçbir suçu olmadığını söyle,” diyordu bana. “Onu bıraksınlar, beni diledikleri gibi, diledikleri kadar yatırsınlar.”

İçerde, son günlerde Magdiden başka bir şey sormaz oldu bana. Magdiyle ilk yıllarını anımsarım, Fransadan geldikleri günleri, o hiç kendinden söz etmeyen adam, boyuna bana Magdiden, Magdiyi nasıl sevdiğinden söz ederdi.

Birkaç yıl sonra beni bir köşeye çekti:

“Bak,” dedi, “sana kendimden o zamanlar çok söz ettim mi? Magdiden ve benden...”

Ne bileyim ben, unutmuş gitmişim. Bu dünya cömerti insan, neden ola büyük sevgisinden söz açmaktan böylesine çekinirdi. İşte ben bunu, Eyuboğlunun bu yönünü bir türlü anlamadım. Otuz yıldan fazla dostluk ettik. Aşağı yukarı bütün yıllarımız birlikte geçti, bu yanını anlamadım. İnsan sevinince deli gibi sevinmeli, sevince dağı taşı ayağa kaldırmalı, öfkelenince de öyle... Kızdığı, bana söylendiği, romanlarım için bile söylendiği benim bu taşkınlıklarımı belki. Anlamadım.

Oyuncaklar da yaşamının içindeydi. Onun için dünya, yaşamak ciddi bir işti. Film çevirmesi, oyuncak yapması, Nemrut dağına gitmesi, fotoğraf çekmesi, denizkabağı toplaması, kırmıldakları, fırıldakları yaşamdı, çabaydı, sevinçti...

Bir gün gelecek, insanlar böyle olmayacaklar. İki kitaptan iki düşünce kırıntısı belleyip yaşama tepeden bakmayacaklar. Yaşamın, doğanın, insanların, insan güzelliğinin, düşüncenin, yaratmanın, insan düşüncesinin sonsuzluğuna, inanılmaz zenginliğine varacaklar. Güzelliğin, insan, doğa zenginliğinin, sonsuzluğunun yanında ne kadar yoksul, ne kadar bücür kaldığımızı anlayacaklar. Övünmeyecekler. Alçakgönüllülüğün tadına, güzelliğine, zenginliğine varacaklar, dünyaya hayran, sonsuz zenginliğine hayran kalacaklar.

İşte o zaman Sabahattin Eyuboğlu bir dünya ermişi gibi insanların karşısına, sevinci, yaşama hayranlığı, yaşama tutkusu, en küçük ayrıcalığı bile kaçırmayan, kılı kırk yaran alçakgönüllülüğü, aydınlığı, dünyayı dünya yapan sağlıklı, doğadan, insandan her an öğrenen, yaratan düşüncesiyle dünyamıza yenden gelecek. İşte o zaman da bir başka cömert, sevinç, sevgi, yüreği sıcacık, elleri hünerli, oyuncakçı bir Sabahattin Eyuboğlu çıkacak, Eyuboğlunu, "Kalanlara selam olsun, dedi," diyerek insanlara anlatacak ve insanlar işte o zaman daha iyi, daha iyi Sabahattin Eyuboğlunu anlayacaklar. Cömertliği, yaşamın getirdiği sevinci, sevgiyi, yürekler dolusu dostluğu daha iyi anlayacaklar.

Mart 1973

Baldaki Tuz

Şöyle bir bakarsak Veyselin yaşamına, şiirlerine, ilk bakışta onda bir kabul eden kişiyi görürüz. İlk bakışta Veysel razı, başkaldırmayan kişi gibi görünür. Bu belki biraz da Anadolu halkının görüntüsüdür. Anadolu halkı da uzaktan böyle görünür, razı ve başkaldırmayan... Zaten köylülük razı ve başkaldırmayandır, köylü asıllı kimselerde de vardır bu görünüş. Bir Tols-
toyda, bir Tagorda, daha ne kadar köylü asıllı kişiyi aklınıza getirirseniz getirin, göreceksiniz ki, köylü asıllılar, başlarından büyük maceralar geçmemişse, başkaldırmıyorlar. Karacaoğlan-
dan Dadaloğlana kadar şiirimiz başkaldırmamıştır. Başkaldır-
mamış ve değişmemiştir. Dadaloğluna gelince, şiir bıçakla ke-
silmiş gibi ses olarak, hava, duygu olarak bambaşka olmuştur. Çünkü Dadaloğlu çağında toplum başkaldırmış, şair de başkal-
dırmış ve sesi babayığit bir ses olmuştur. Bu çağda da halkın
içinden yetişen şairlerin çoğu büyüklü küçüklü türlü etkenlerle
başkaldırıyorlar. Halkın içinden çıkan, köylü kökenli yüzlerce
şair, başkaldıran şiirler yazıyorlar. Veyselin yetişme çağı Cum-
huriyetin ilk dönemleriydi ve köylü yenilmiş, kaderine razı bir
durgunluk içindeydi. Büyük savaşlardan sonra Anadolu neka-
het günleri yaşıyordu. Veysel, tekke kökenli bir şairdir. Onun
mayasında köylülük kadar tekkecilik de var. Köylülükten ve
tekkeden gelen gelenekleri birleştirmiş, şiirini öyle yapmıştır.
Veyselin büyük ustaları Pir Sultan Abdal, Yunus, Kul Himmet-
tir. Bunlar kadar da Karacaoğlandır. Veyselin şiirini besleyen
büyük kaynaklar çok yönlüdür. Veysel 1933'lerde Sivasta Ah-

met Kutsi Tecerle, ondan sonra da Sabahattin Eyuboğlu, Orhan Veliyle karşılaşmıştır. Veysel için her ses, her söz nereden, kimden gelirse gelsin önemliydi. O her sese her söze candan kulak verir, kendini oluştururdu. Veyseli tanıyanlar bilirler, sonsuz bir şiir bilgisi vardı. Kendinden önce gelen ustaları derinlemesine bilirdi. Bir Yunusu, bir Pir Sultan, Karacaoğlu o kadar bilen insan belki çağımızda yoktu. Birçok ünlü Karacaoğlu şiirini ilk olarak Veyselden duyduk. Örneğin: *“Yar yüzüne yüz yıl baksam az gelir,/ Bin yıl dahi baksam kanan değilim.”* Veysel söylemeden önce bu güzel Karacaoğlu şiirini kimse bilmiyordu. Daha nicelerini de bilmiyorduk. Ondan Pir Sultanı öğrendik. Ondan büyük ustaların gerçekten ses ve söz olarak büyük yanlarını, köylüyü, halkı öğrendik. Veyselin büyüklüğü, inanılmaz kadar büyük zenginliğinde, bilgisindeydi. Veysel, dört köşeye kulak vererek, hiçbir şeyi kaçırmadan öğrenerek, en küçük ayrıcalığı ile geçmiş, geleceği öğrenerek, kendisini oluşturdu. Şimdi Veyselin başkaldırmasına gelelim. İnsanoğludur, başkaldıran bir yaratıktır. Çağı, durumu, sosyal tabakası ne olursa olsun, insan başkaldırandır. Özelliği budur. Tolstoyun, Tagorun başkaldırmaları az başkaldırma mı? Hani pasif başkaldırmaları, barışçı başkaldırmaları köylülüktendir. Köylülük en az dalgalanmalara uğramış bir tabakadır. Veysel şiiri yenilemiş, geleceği kırmıştır. O Karacaoğlu değildir, Pir Sultan da değildir. Onun şiiri yüzeyden geleneğe bağlıdır ama, içerik olarak, biçim olarak geleneği kırmıştır. Veysel ne kadar razı bir kişi görünürse de, onun şiirinde zaman zaman, belki de çoğunlukla bir başkaldırma görebiliriz. Doğaya, insana, tutuculuğa, Allaha karşı...

Veysel görmüş geçirmişliğin, uzun bir gelenek yaşamışlığın hoşgörüsünde, öfkesinin derinindeydi. Veysel en yeni şiirlerini Hasanoğlanda yazdı, hem de en güzel şiirlerini. Veysel, yeni bir Veysel olduysa Hasanoğlu Köy Enstitüsünde oldu. Orada saz öğretmeni olarak yeni oluşan aşklı şevkli bir köylü dünyasına katıldı. İlk yıllarda Hasanoğlu, yapmanın yaratmanın bir sevinç şakımasıydı. Veysel de bu şakımayı iliklerine kadar yaşadı. Ben Veyseli o yıllarda tanıdım. Sevinçli bir şakımadaydı. Karacaoğlu da böyle şakır mıydı, diye sordum Veyseli. Önce anlamaz gibi yaptı, sonra birden güldü, uzun güldü,

sonra, Karacaoğlan böyle şakiyamazdı fıkara, dedi. Onun Hasanoğlanı yoktu, dedi.

Veysel gelenek getirdi. Geleneğin sağlam kökünde Veysel filizlendi, çağa karıştı, çağı, dünyayı yoğunluğuyla yaşadı. Biz Veysele, Veyselin bize önem verdiği kadar vermedik. Veysel bir süre Ankarada bana durmadan Orhan Veli okuttu ve anlattı. Önceleri çok önemsemiyordu, bu adamda ne var, diye de şaşıyordu, bu kadar önem veriyorlar ki... Sonra sonra, az da olsa, Orhanın tadına vardığını anladım... Sevdiği, Orhandan seçtiği, üst üste okuttuğu şiirleri oldu. Şiirinin yeniliği, bir yerde gelenekten kopuşu, büyük şiirimize yeni bir halka oluşu, çağın getirdiği yeniliklere Veyselin uzaktan da olsa kulak verişidir. Veysel makinaya hayrandı. Bir çiçeği, bir ağacı sever gibi bir makinayı severdi. Biliyorum, o, ağaçları durmadan okşardı, yoklardı. Bir seferinde bir otomobili de merakla tepeden tırnağa yokladığını gördüm. Ne kadar yokladı bilmiyorum, elini gülererek, mutluluk içinde otomobilden çektiğini şimdiki gibi anımsıyorum. Veysel, bugünün şairi olsaydı, bugünü, dünü yaşadığı gibi yaşasaydı onun şiiri de bugün halkın içinden çıkan şairlerin şiiri gibi olurdu. Veyseli iyi okuyanlar onun inceden de olsa köle yanını kırarak bir başkaldırma şairi olduğunu görecekler. Ve *"Dağlar çiçek açar Veysel dert açar"*ın tadına varacaklar. *"Kuş olsan da kurtulamazdın elimden, eğer görse idim göz ile seni."*

Köküyle birlik adam, razı adam, kabul etmiş adam, doğaya, insana, çalışmaya, yaratmaya hayran adam... Elbette bir yandan da başkaldırırdı. Kendi kökenine aykırı da olsa, kendi kişiliğinin üstüne yürüyerek de olsa... Çünkü Veysel köküyleydi ve kökü direnen, her şeye karşın yaşamakta inat eden, bütün kötülüklerin, olumsuzlukların üstesinden gelmiş, yaşamını sürdürüp çağımızı yaratmış insanlıktı. Veyselin başkaldırması alttan alta bir gülmedir belki de. İlle de Veyselde bir başkaldırma bulmak istiyor, buna çabalıyor demeyin. Gerçekten bu kabul eden kişi, bu sonsuz hoşgörüdeki kişi gülererek, eğlenerek, öfkelenerek başkaldırıyordu.

*Kimi yaya kimi atlı
Kimi uçar çift kanatlı
Dünya şirin baldan tatlı
Eyvah balı tuza katmış*

Büyük ustası Yunus gibi Veyselin de gülen selamı her dem üstümüzde olacak. Gülen, sevinen, dünyaya hayran, balı tuza katmışsak da...

30.3.1973

Balıkçı, Edebiyatımıza Sağlıklı, Güzel, Yaratıcı Doğayı Getirdi

Halikarnas Balıkçısına gelinceye kadar bizim edebiyatımızda pek öyle yaşayan doğa yoktu. Balıkçı, kişi olarak gümbür gümbür bir insandı. O, doğanın bir parçası gibiydi... Bizim edebiyatımıza sağlıklı, gördüğümüz, güzel olan doğayı getirdi. Yunmuş arınmış yıldızları, yıkıntıları, ağaçları, yürüyen taşan gökyüzünü, akarsuları, bir uçtan bir uca akan karanlıkları, kuşları, balıkları, toptan denizi getirdi. Balıkçı bir yaşayan, doğaya tek mil coşkunluğuyla karışmaya can atan kişiydi. İyi, kendinden, yüreğinden veren, toprak gibi, çok cömert bir toprak gibi veren kişiydi. Balıkçıyı okurken insan doğayla bütünleşmiş, doğanın güzelliğinde atan bir yürek bulur.

Balıkçı hayran bir kişiydi. İnsana, tek mil doğaya. Onun doğası, insanları, kendi kişiliği gibi yaratıcı, devingendi. Onda her şey bir hız, bir devinme, bir yaratmaydı. O, edebiyatımızda denizi yarattı. Yepyeni doğalar yarattı. Bizim genç romanımız bu büyük ustadan çok şey öğrenmiştir.

Sabahattin Eyuboğluyla en çok sevişirlerdi. Bu, sebepsiz olamaz. Bunca yüce bir sevgi. İkisi de insanı, doğayı derinlemesine, en küçük ayrıntılarına kadar yaşamaya can atan kişilerdi.

Eğer Halikarnas Balıkçısı denize başlamamış olsaydı, Sait Faik olmazdı. Olurdu belki de, denizi böylesine sıcacık anlatan bir Sait Faik olmazdı.

Biz toprağı, denizi Halikarnas Balıkçısından öğrendik. Onun denizi sevmeye çalıştığı kadar biz toprağı bütün ayrıntılarıyla sevmeye çalıştık.

Balıkçı bizim için mutlu, sağlıklı bir başlangıçtı. Bizim doğuluların temelinde çoğu kez soyutlamalar var. Kavramları, sözcükleri doğanın, insanın şiirinden çok sevmişiz, çok söylemişizdir. Balıkçı bizim ilk denize, ilk özgür doğaya bilinçle, ne yaptığını bilerek açılan yelkenlimizdir.

Dünya edebiyatında da çoğu kez doğa bir tıpatıplıktır. Bir basmakalıplıktır. Doğaya ilk başlayan büyük ustamız, ilk olarak da basmakalıplığı yıktı. Yeni kişiliği olan, kendi kişiliğine benzeyen coşkun bir doğa yarattı. Balıkçının doğası kendi suretindedir. Bu bir edebiyat için ele geçmez bir talih, bir güzel başlangıçtır.

Bu güzel, talihli başlangıçtan sonradır ki, bizim edebiyatımız dünyaya yeni, ayrıcalığı, kişiliği olan bir dünya vermiştir. Bir Sait Faik, Balıkçı sonrasının ulaşılmaz, güzel bir örneğidir. Saidin doğası da yaşanmış, yeni bir doğadır. Sadece yaşanmış, ama gene de yeter. Hayran olunacak, olunmuş bir doğanın türküçüsüdür Sait. Balıkçının dünyası yalnız hayran kalınarak yaşanmış değil, birlikte çalışılmış, karında, yağmurunda, kışında, dalgasında, güneşinde, fırtınasında iç içe kalınmış, son damlasına kadar çalışılmış, doğanın emeğine katılınmış... Edebiyatımız bundan böyle, hiç olmazsa edebiyatımızın bir kolu, doğayı yaşayarak, doğayla çalışarak, bir alın teriyle, doğayla çalışmakla bütünlenererek sağlıklı yolunu çizecek, dünyaya yeni, iyi örnekler sunacaktır.

Balıkçının durup dururken Bodrumu Bodrum yapması, onun yüzde yüz yaşama hırsındandır. Balıkçı bugünü derinliğine yaşadığı gibi, bugüne derinliğine katıldığı gibi, düne de öyle katılmıştır.

19.10.1973

Yedi Yürekle Giden

Onu bizim kuşak uzun yıllar izledi, şiirlerini, resimlerini, kişiliğini. Yeni, sıcak, dost bir hava getirmişti. Bu hava Akademi'den, onun yörelerinden halka halka yayılıyordu. Bedri Rahmi havası, Bedri Rahmi rengi, Bedri Rahmi kokusu, rüzgarı, yıldızı... Bu dünyada Bedri Rahminin diyebileceğimiz çok şeye sahipti.

O cümbüş içindeki Anadolu kasabalarının pazarlarına damgasını o vurmuştu. Sivas Pazarı onundu. Ege kasabalarının pazarları da onundu. Pazarlarını şiirde verdi, resimde, yazıda verdi. Pazarlar üstüne türkü de söyledirdi. Bedri Rahmi bir güzelliğin, bir doğallığın, bir ilginç varlığın üstüne giderken yedi koldan, yedi yürekle giderdi. Bedri Rahmidaki her şey bir tutkuydu. Delicene, çocuksu bir tutkuydu.

Bedri bir kasaba mı sevdi. Artık her şeyiyle Bedri Rahmi oradaydı. Örneğin ben Mudurnu Pazarını ondan tanıdım, Mudurnunun resmini ondan gördüm, şiirini ondan okudum. Mudurnuya, Mudurnu Pazarlarının o erişilmez cümbüşüne onun yüzünden vardım. Tutulduğu Mudurnuyu, pazarını görünce Bedri Rahminin böylesine bir tutkuyla ne istediğini anladım. Evleri, Mudurnunun demir işleri, Mudurnunun kelimeleri, Mudurnu kadınlarının güzelim başlıkları, giyimleri erişilmez bir güzellikti. Bu güzelliğin farkına ilk olarak Bedri varıyordu. Bir güzelliğin farkına varınca da şiiriyle, resmiyle abanıyordu. İstanbul'da Karabaş diye bir semt vardır. O zamanlar bir cümbüş, renk içinde fıkır fıkırdı. Kocaman ağaçla-

rı, küçücük çiçekli dükkanları, Anadolunun bilmem neresinden gelmiş cins cins adamlarıyla. Bedri, Karabaşı keşfetmişti ya, Tophane çeşmesinin de karşısındaydı ya Karabaş, artık deme gitsin keyfine. Artık şiirde, resimde, yazıda Karabaş Tophane çeşmesine yüklenir, Tophane Karabaş semtine, ikisi de birer güzellik olur çıkarlardı.

İyice anımsıyorum, bir seferinde Gönenden gelmişti. Vay anam vay, ne biçim bir coşku içindeydi. “Reisler, Reisler görülmemiş,” diyordu da başka bir şey demiyordu. Uzun bir süre Göneni ondan dinledik. Durmadan anlatıyordu. Gönende, insan boyunda, tarlalara dökülmüş, renk renk, ovalarca dolu taşlar vardı. Öylesine güzel, öylesine göz doldurucu, ilginçti ki bu taşlar, bir gün atladım bir otobüse Gönene gittim geldim. “Haklısın Reis,” dedim. “Olacak gibi değil.”

Artık bizim konuşmalarımızda Gönende ovalarca serilmiş yürüyen taşlar bir düş, bir büyüydü. Bizim için bir mutluluktan o doğa güzelliği. Sonra sanırsam Bedri kaleme sarılmış bir de canım bir yazı döktürmüştü. Yayınladı mı yayınlamadı mı bilmiyorum. Bilmiyorum, o yazının rüzgarına kapılmış gitmiştim.

Yedi koldan, yedi yürekle yüklenmişti, Gönen taşlarına. O günlerde varsa da Gönen taşları, yoksa da Gönen taşları.

Sözcüklerin üstüne de öyle yürürdü. Yıllar yılı, dilinden, kaleminden düşürmediği sözcükler vardı, örneğin veryansın sözcüğü, doludizgin, döktürme, delişişek sözcüğü... Korkunç tutkusuyla bu sözcüklerin de incığını cıncığını çıkarırdı. Çıkarırdı demem, bıkar demek değil. Kimi insan bütün varıyla bir şeye yüklenir yüklenir, sonra da ondan hevesini alır, bıkar bir daha da o yöne dönüp bakmaz. Bedri Rahmi öyle değildi. Bir şeyi bir kez sevdi mi, değme keyfine işte o zaman, döndürür çevirir, onun bir ömür boyu sevicecek, tutulacak yerini bulur severdi. Sevdigi, otuz yıl önce kullandığı bir sözcüğü bugün de kullanırdı. Ama başka türlü, bu sefer başka bir tat içinde. Şiirlerinde de öyle, türkülerinde, resimlerinde de öyle.

Gönen taşlarını çok kıskanmışım. Gönen taşları üstüne bir yazı döktürmek isterdim ben de. Sonra o taşlardan ben de buldum ki bir koskocaman koyak, yürüyen taşlar, bir anlattım bir anlattım Bedriye, şaşıtı kaldı. O hiç kimseyi hiç kıskanmaz-

dı. Öyle biliyorum ki, benim Sor koyağındaki Van gölüne doğru akan bir buçuk insan boyundaki taşlarımı kısılandı. Bir kere benim taşlarım Sor koyağındaki yeşil, kırmızı toprağa, kıpkızıl, sarı, yeşil Esrük dağına dayamıştı sırtını. Sonra taşlarımın morunun üstünde de ak benekler vardı. Sonra altta bin bir renkte, değişken Van gölü vardı. Bedri kıskançlığından çat deyip de nasıl çatlamasın. Ben de onun can damarına basıyor, yürüyen taşları renkten renge boyuyordum. Tutturdu ille de seninle Van gölüne gidelim, diye. Ha bugün ha yarın derken işte geldi iş böyle sonuca dayandı. Biliyor musunuz, Sor koyağı taşlarını Bedriye gösteremedim diye ne kadar pişmanım. Ne bilir ki insan, ölüm akla hiç gelmiyor. Hele Koca Reis gibilerinin ölümü hiç akla gelmiyor. Yoksa ne yapar yapar da onu Sor koyağının taşlarına, Van gölünün renklerine, güzelliğine götürürdüm.

Bedri Rahmi İstanbulun, biltekml Anadolu'nun bir kedisiydi. Koklamadığı yer kalmamıştı. Koklamadığı türkü, masal, halay, toprak, renk, kilim, kumaş, dağ, taş, çakıltası, su kalmamıştı. En ince ayrıntısına kadar doğada ve insanda, insan hünerinde yaşamaktaydı.

Kilimleri sevdi delicesine, Picasso'dan belki daha da çok. Kendi resminden daha da çok. Bin yıllık Anadolu'nun el hüneri, göz nuru onun öğretmeni oldu. Paristen, Picasso'dan daha çok. Kilimlere öykünmedi. Kilimleri kendi ustalığının yalınlığında eritip, kendi kişiliğinin ustalığında yoğurup, yepyeni resimler yaptı. Anadolu'nun nakışını, rengini kendine usta eyledi. Yazmaları? Ya yazmaları?

Cam bardakları, ağaç dibekleri, kepçeleri, kaşıkları, cicimleri...

Sevgiyle, yalınlıkla, dostlukla, sıcaklıkla... Anadolu'nun üstünde, Anadolu'yu bin yürekle severek, resminde şiirinde bize yepyeni bir kişilik oluşturdu. Can sözcüğünü de en çok severdi. Canını koymak, derdi her iki sözünün bir başı. Bir de zoka sözcüğünü o icat etmişti. Zokayı yutmak. Canını koymaya inanıyordu. Zokayı yutmaya da güveniyordu. Zokayı yutmamış bir kişinin sanatında... Zokayı yutmak için Yunus gibi, kendi işinde, "piştik elhamdülillah"tı.

Acılar, sevgiler, sevinçler... tutkular, sonra hünere, yüreğe, dostluğa tutkunluk.

Yukarda Bedri Rahminin bir sözcüğü, bir konuyu alınca başaca götürdüğünü yazmıştım. Buradaki çınar var ya, işte o görkemli çınar Bedrinin dilinde, fırçasında pelesenktir.

O koca çınarı ondan çok dinledim. Şiiri kadar, yazısı kadar, resmi kadar anlatımı da güzel, renkliydi. Anlatımında zengin kişiliğinin, çok güzel sesinin tadı vardı. Ve yıllar yılı o koca çınarı anlatırdı. Her yıl başka başka, başka, daha bir başka yönünü, tadını bularak... Kim anımsıyor şimdi acaba, kaç, kaç tane Bedri Rahmi çınarı... Her yıl değilse de, kısa aralıklarla ölünceye kadar yüklendi o koca çınara. Açık morlar bile koymuştu son günlerde çınarına. Bin bir renkle, yıllar yılı Bedri Rahmi çınarını düşlemişti. Belki iyi söylemedim. Koca çınarı düş dünyasına işlemişti, nakşetmişti binlerce, desem daha mı iyi anlatabilirim.

Şiirini de aynı kişilikle, kokuyla, tatla resmi gibi dokudu. İnsan kokusuyla yüklü, sevgi taşan, ılık bir bahar yeli gibi dünyamıza durmadan bir Bedri Rahmi esecek. Durmadan dünyamızı zenginleştirip mutlulandıracak.

Ben size bir şey söyleyim mi, biz daha Bedri Rahminin tadına varamadık. Ne kişiliğinin, ne sıcaklığının, ne yalınlığının, ne şiirinin, hem de ne resminin. Ona varmak olanaklarımız da kısıtlıydı yazık. Biliyorum ama gene de yazık, biz o kadar yalın, o kadar çocuksu, o kadar düzensiz, o kadar dopdolu, o kadar yedi yürekle... O kadar, o kadar candan olamadık. Daha sağlıklı gelecek kuşaklar, onun rüzgarından gelen kuşaklar onu daha iyi anlayacaklar, daha çok sevecekler. Bedri Rahmi çağında yaşamının mutluluğunun tadını daha çok çıkarabilirdik. Ama suç bizim değil.

26.9.1975

Kaç Çeşit Yeşil Var?

*Marifet hiç ezilmemek bu dünyada
Ama biçimine getirip ezerlerse
Güzel kokmak
Kekik misali
Lavanta çiçeği misali
Itır misali
Yunus misali
Tonguç misali
Nâzım misali*

Neresinden başlasam bilmem ki... Ne zaman, nerede tanıştığımızı bilmiyorum. Nasıl, nerede tanıştık, diye de ona da sormuştum, düşünmüş, düşünmüş anımsayamamıştı. Belki Abidin Dino tanıştırmıştı, belki Sabahattin... İkisinden biri olacak. Tanıştığımız gün hep türküler söylemiştik karşılıklı, birlikte. Bu, iyice aklımda. Türküler söylememiz sonraki yıllarda da olabilir, olabilir de ben ilk günkü gibi anımsarım. Her karşılaşmamızda türküler söylerdik. En uzun türkülerimizi bundan beş yıl önce Ankarada Barajda, oralarda dağların arasında, ağaçlıklı bir yerde söylemiştik.

Şimdi Bedriyi düşünürken, kilimlerden, keçelerden, yazmalardan, türkülerden, bir sıcaklıktan, bir dostluktan başka bir şey gelmiyor aklıma. Örneğin Sait Faik geliyor aklıma onu düşündükçe. Bir hoş, bir tuhaf kardeşliği var Saitle Bedrinin. Saitin Mercan Ustası var ya, işte o ustayı Bedri anlatmıştı Saide.

Sait bir coşmuş, birkaç gün sonra da, “Al işte Reis, al Mercan Ustayı,” demişti. Kocaman, fırlak gözlerini açarak, bir çocuk coşkusuyla hikayeyi okumuştı. Çingenelere Saitle Bedri ortak hayrandılar. Saidin bir hikayesi var, adı “Çarşıya İnemem” olacak. Bedri günlerce o hikayeyi söylemiş, okumuş durmuştu. Bir gün gene bir aradaydık. Bedri durmadan o hikayeden söz ediyordu. Sait susmuş dinliyordu. Derken Saidin ayağa fırladığını gördük, selamsız sabahsız yıldırım gibi çekti gitti. Bedri, “Kızdırdık,” dedi. “Vallahi de alay ettiğimi sanmıştır.” Az sonra Beyoğlunda Saide rastladım. “Yahu,” dedi, “Bedriye bak amma da benimle alay etti be!”

“Yok be Sait,” dedim. “Ne alayı be, dilinden düşürmüyor günlerdir hikayeyi. Önüne gelene okuyor, söylüyor, anlatıyor.”

“Etme be, sahi mi? Amma da haltettik be. Bedri daha atölyede mi?”

“Şimdi çıktım, oradaydı, atölyede olacak.”

“Haydi gidelim.”

Gittik. Sait Faik gene öyle selamsız sabahsız geçti kilimli sedire oturdu. Asık suratını öte yana döndürmüştü. Öyle duruyordu. Süt dökmüş gibi, utangaç, suçlu. Bedri de şaşırmış, bu delifişeğe, gelmiş oturmuş, suçlu suçlu köşeye sinmiş bir şey söyleyemiyordu. Ben ortada kalmıştım, ne yapacağımı bilemiyordum.

Birden Sait döndü, gözlerini kırpıştırdı, gülümsedi, Bedri de gülümsedi.

Sait:

“Şu hikayeyi oku da bir dinleyeyim,” dedi.

Bedri:

“Alın da kaçan mı,” diye karşılık verdi.

Sonunda hikayeyi ben okudum.

Sait kızdı. Ya da kızar gibi yaptı, benim okuyuşuma. Bir daha da o gece dövüş olmadı. Hep türküler söyledik, şiirler okuduk. Orhan Veliyi andık. Orhan Veliyi Sait anlattı gülerek, gevrek sesiyle.

Denizlerin bütün güzel yerini biliyordu. Denizlerin en güzel yerini Bedriye sormalıydı. Poyraz köyüne Yaprak motoruyla o götürdü Sabahattinle ikimizi ilk keresinde.

Bir keresinde, azgın bir lodosta Kınalıdan Kalamışa geçtik. Reşat Nuriyle kızı vardı kıyıda. Reşat Nuri böyle bir denizde, böyle bir kayıkla yola çıkmanın delilik olduğunu söyledi. Biz dinlemedik. Thilda da vardı yanımızda. Üçümüz azgın denize vurduk. Kayık ilerlemiyor, gece karardıkça kararıyor, bizim ödümüz kopuyor, kaptanımız dümenin başında aldırıyor, insan boyu akıp gelen dalgalara karşı koyuyordu. Kıyıya çıktığımızda üçümüz de sırlıslıklamdık. Üçümüz de ayakta duramıyorduk. Eren bize sıcak çay verdi de cana geldik.

Bir keresinde çorapların, kilimlerin, cicimlerin, keçelerin üstündeki nakışların adlarına taktık. Durmadan ad topladık. Koskocaman bir defter olmuştu. O defter ondaydı. Ne oldu bilmem ki...

Her buluşmamızda bir anımızı yinelerdik. Ya o açar, ya ben açardım. Son olarak Beşiktaşta iki arkadaşıla daha bir lokantada buluştuk, içtik. Gene ilk iş, o anımızı yineledik. İkimizin de hoşuna gidiyordu bu anı, övünüyorduk.

Bir gece atölyedeydik, içiyorduk. Sabahattinle Ahmet Hamdi Tanpınar da vardı. Derken gene şiirden açıldı. Tanpınar bir gazel okudu. Sanırsam bu gazel Yahya Efendidendi. Bir gazel de Sabahattin patlattı. Ahmet Hamdiden güzeller güzeli bir gazel daha... Bir başka gazel Sabahattinden... Bir tartışma açıldı bu arada. Halk Şiiri mi, Divan Şiiri mi? Biz Bedriyle Halk Şiiri yanını tuttuk. Tanpınar da Halk Şiirine bir şey demiyor ama... Nasıl oldu nasıl olmadı, bir yarışma gibi bir şey başladı. Sabahattinle Tanpınar bir oldular, biz Bedriyle bir olduk. Bir onlar ezbere okuyor Divandan, bir biz okuyoruz Halk Şiirinden, ezbere... Okuma faslı uzun sürdü. Biz sonraları bu okumayı Bedriyle sabaha kadardı, diye anlatıyorduk, sabaha kadar değildi herhalde ama, birkaç saat sürmüştü.

Bir onlar okuyor. Sabahattin "Var mıii?" diye meydan okuyor, bir biz Halk Şiirinden okuyoruz, onlara "Var mıii?" diyorduk.

Sonunda onlar pes ettiler ve bizi o gece işkembeciye çağırıyorlar.

Nedense her karşılaşmamızda o geceyi bir kere anıyor, gülüyor, sonra sonra öz türkümüze geçiyorduk. Ne zaman, nerede karşılaşsak, anımızı her zaman anmıyorduk ama, türkümü-

z  bir yolunu bulup kulağa kulağa da olsa söylüyorduk, şöyle duyulur duyulmaz.

Sabahattinin hapisliğine üzülüyordu. Çok kar ıla tık hapisane kapısında. “Olur mu, yapılır mı bu abime,” diyordu da başka bir şey demiyordu. O oraya yakı mıyor, der gibi bir hali vardı her zaman.

Bence onu yıkan, bir, Sabahattinin hapisanesi, iki, Sabahattinin  l m  oldu. Sabahattinin ölümünü bir türlü yutamıyor. Her şeyi, kendi ölümünü kabul eden adam, Sabahattinin ölümünü bir türlü kabul edemedi. Ne zaman Sabahattinden a ılsa, gözleri doluyor, daha ileri gidilirse açlıyordu.

Pariste N zımıla gördüm onları. İki tane kocaman  ocuk-tular, az önce oynadıkları bahçeden soluk soluğa dönmüş. Biri ba lıyor, bitirmeden öteki sözü alıyordu. Biribirlerine anlatacakları şey o kadar birikmi ti ki, acele acele ediyorlardı. Öyle de bir hızla konuşuyorlardı ki, arkalarından yetişmek olanaksız bir hal alıyordu. Ama onlar yarım yamalak biribirlerini anlıyorlardı. Sonra  iir okuma faslı ba ladı. Nâzım yeni şiirlerini okuyor, Bedri ona halk şiirlerini, türkülerini söylüyordu. Durmadan, akan giden, ba  döndürücü bir hızla, bu iki insan sanki yılların boşluğunu bir anda doldurmaya çalışıyorlardı. Biri hapisteye olmasa,  teki Akademide bağlı bir  ğretmen... İki dostun, iki  ağda ın kim bilir ne güzel anıları, alışverişleri olacaktı. Şimdi bu bo a geçen günleri son hızla doldurmaya çalışıyorlardı.

Sonra Bedrinin başka bir gün N zımın sesini banda aldığını duydum. Bir de Paristeki N zımı filme çekmişti. Ne oldu acaba o filme, o sese?

Bir de Veysel vardı. Bir de Mercan Usta. Mercan Usta sahi-den vardı. Sait Faik bir sahici Mercan Ustayı, Bedrinin dostunu bir güzel yazdı... Bedriyi de mutlandırı, hepimizi de... Bir de Kozanoğlu türküsünü severdi. Bir sıra ona da takmı tı. Hem türküsünü söylüyor, hem resmini yapıyordu türkünün.

*Yaralarım göz göz oldu
Cerrah g zleyi g zleyi*

Bir keresinde beni çok şaşırttı. Halbuki Bedri kimseyi şaşırtmak istemezdi. Öyle bir huyu yoktu. Çok yürekten bir adamdı. Bir gün bana dedi ki:

“Reis,” dedi, “sana bir şey soracağım.”

“Sor,” dedim.

“Yeşil kaç çeşit?”

“Ne demek istiyorsun Allah aşkına sen?”

“Yeşil kaç çeşit diye soruyorum sana. Sana göre kaç çeşit yeşil var?”

Düşündüm.

“Üç... Çok çok dört çeşit...”

Bir fırça, bir kağıt aldı:

“Seyreyle,” dedi... Ak kağıda yeşiller kondurdu. Bir, iki, üç, dört, beş, altı, yedi, sekiz... Say sayabildiğin kadar.

Gözümün önüne bir hoş, çeşit çeşit, hiç görmediğim yeşiller seriliyordu.

“Yeşil sonsuzdur Reis,” dedi sevinçle.

“Belki de...” dedi. “Belki o kadar değil ama, çok yeşil olmalı dünyada.”

“Sayılamayacak kadar,” dedim.

“Belki... Ama çok çok yeşil var dünyada... Çok sarı, çok turuncu, çok kırmızı var. Bulup çıkarmalı...”

İşinin sonsuza kadar uzanan mümkününeydi.

Bir gün onu, ona benzetemediğim bir öfkede gördüm. Bir tanesi hocalığına söz etmişti. Köpürüyordu. Otuz yıla yakın bir süredir tanıdığım Bedriyi hiç böyle öfkeli görmemiştim. Ondan sonra da görmedim.

Resmine dil uzatanlara, şiirine dil uzatanlara hiç kızma-
mıştı da hocalığına gelince deli divane olmuş, günlerce söylen-
miş durmuştu. “Vay köpekoğlu köpek,” diyordu da bir şey de-
miyordu.

Her karşılaşmamızda onu sevindirirdim. Ya da birlikte se-
vinir mest olurduk. Ben ona her yeni karşılaşmamızda yeni bir
halk şiiri bulur okurdum. Sevmişse şiiri, değme keyfine, ağzı
kulaklarına varırdı. Artık o gün gül gülistanlık olurdu bizim
için... Türkümüzü bir daha, bir daha söyledik:

*Kapıda oturmuş kurar araba
Bugün efkarım var gönlüm haraba
Kitaplar getir de elimi basam
Senden başkasına demem merhaba.*

Heeeeey, Koca Reis...

27.9.1975

Edebiyat ve Politika

(*Milliyet* gazetesi Genel Yayın Müdürü Sayın Abdi İpekçi'nin "Her Hafta Bir Sohbet" köşesinde yer alan konuşma)

İPEKÇİ — Yaşar, bugüne kadar edebiyatta ne yapmak istedin, bundan sonra ne yapmak istiyorsun?

YAŞAR KEMAL — Ta çocukluğumdan bu yana, kendimi bildim bileli, okur-yazar değilken bile şiir söyledim. Sonra folklor çalışmaları yaptım. Röportajlar yazdım. Hikayeler, romanlar yazdım. Çalışma tarzım gösteriyor ki, halktan yana, halkla birlikte işini gören bir sanatçıyım. Benim kişiliğimi ve sanatımı halktan ayırmak mümkün değil. Yirmi yedi yaşuma kadar halk içinde, halkla birlikte çalıştım. Yani bir kol emekçisiydim. 1951'de İstanbul'a geldiğimde, elimde bir kitaplık hikaye vardı. Örneğin, benim dünyaya çıkmış ilk eserim *İnce Memed* değildir, "Bebek" hikayesidir. Önce Fransızcaya çevrildi, sonra İngilizceye, İtalyancaya, Rusçaya, Romenceye, birçok dillere. Son yirmi yılın dünyada çıkmış birçok hikaye antolojisinde "Bebek" hikayesini de buluruz. 17-18 yaşlarımda bende sol düşünce belirmeye başlamıştı. Sanatım onunla tay gitti, yani paralel. Ben iki şeye inanırım. İki şeyin sonsuz gücüne, sonsuz yaratıcılığına, sonsuz değişimine; halk ve doğa. Sanatımı halkımla birlikte, onun büyük yaratıcılığı ile birlik olarak, onun için yaparım. Politikam da sanatımdan ayrılmaz. Halka kim zulmediyorsa, etmişse, halkı kim eziyor, ezmişse, onu kim sömürmüş, sömürüyorsa, feodalite mi, burjuvazi mi... Halkın mutluluğunun önüne kim geçiyorsa

ben sanatımla ve bütün hayatımla onun karşısındayım. Benim sanatım, içinden çıktığım sınıfın yani proletaryanın çıkarlarının emrindedir. Ben etle kemik nasıl biribirinden ayrılmazsa, sanatımın halktan ayrılmamasını isterim. Bu çağda halktan kopmuş bir sanata inanmıyorum.

İPEKÇİ — Evet, edebi çalışmalarına daima halka dönük bir düşünce hakim oldu ve bunu da bir yerde politik düşünce ile birleştirerek yürüttün. Bir ara aktif politikaya da girdin. Sonra da galiba çıktın. Neden girdin, neden çıktın?

YAŞAR KEMAL — 1960 Anayasasından sonra Türkiye İşçi Partisi kuruldu. Bu partiyi kuranlar işçilerdi, sendika liderleriydi. Aşağıdan yukarı kurulan bir partiydi. Bu parti kuruluncaya kadarki bütün çabalarım, çalışmalarım gösteriyor ki, ben bu partiye girmeliydim. Kendimi mecbur saydım. Mehmet Ali Aybarın başkan olduğu bu partiye 1962 yılında girdim. Elimden geldiğince de çalıştım. Benim hiçbir politik ihtirasım olmadı, olmayacak. Bunda kararlıyım. Amma emekçilerin yanında, ölünceye kadar onların hakları için, onların yönetime gelmeleri için sonuna kadar çalışacağım. Benim bütün derdim emekçi sınıfının bizatihi, yüzde yüz yönetime gelmesidir. Sosyalizm, yalnız ve yalnız budur, işçilerin adına herhangi bir tabakanın, bölüğün yönetime el koymasını kabul etmiyorum. Emekçileri sömürenlere ne kadar karşıysam, emekçiler adına iktidara gelmek isteyenlere de aşağı yukarı o kadar karşıyım.

Benim işim, emekçi ile beraber olmaktır. Emekçiler adına iktidara el koymuşlar, sosyalizmi her zaman yozlaştırabilirler, demokrasiyi yozlaştırabilirler. Bilinçlenmiş emekçi, demokrasi-nin ve sosyalizmin yozlaşmasına hiçbir zaman izin vermez. Çünkü onun çıkarı demokraside ve sosyalizmin uygulanmasındadır. Türkiyede 1950’de halkın oyu ile gerçekleştirmeye çalıştığı demokrasiye ben biçimsel de olsa saygılıyım.

İPEKÇİ — Yani halkla beraber olmasını mı istiyorsun?

YAŞAR KEMAL — Halk, 1950 yılında ne yaptı? Kendisini 100 yıldır ezen bürokrasiyi olanak bulunca oylarıyla yönetim-den uzaklaştırdı. Bana öyle geliyor ki, bu gizliden gizliye işleyen, biçimlenen, oluşan, emekçinin bir çıkar bilincidir. Biçimsel demokrasi, biz de gözümüzle gördük ve yaşadık ki, bürokrasi-

nin 700 yıllık zulmüne son verdi. Şöyle geriye dönüp baktığımızda bürokrasinin jandarmalarının birer işkence zebanileri olduğunu görürüz. Bana öyle geliyor ki, Türk halkının bürokrasiden çektiğini dünyanın hiçbir halkı hiçbir yönetimden çekmemiştir. Yemen çölleri, Sarıkamışlar, 9 yıllık askerlikler, zeametler, timarlar, aşarlar ve dayaklar ve hapishaneler, Kuyucu Murat Paşalar, Celali kırımları... Anadolu halkı tarihin en büyük zulmü altında inlemiştir ve fırsat bulur bulmaz bürokrasiyi devirmiştir. Sonuç yanlış oldu. Halk bürokrasi ile Demokrat Partiyi seçmek durumunda bırakılmıştı. Halk, haklı olarak DP'yi seçti ve sonuç yanlış çıktı. Bu, halkın bilincinin yanlış yola yönelmesi değildir, yöneltilmesidir.

İPEKÇİ — Senin istediğin sosyalist düzeni halk getirebilecek mi? Buna inanıyor musun?

YAŞAR KEMAL — Benim istediğim sosyalist düzeni yalnız ve yalnız halk getirebilir. Benim istediğim sosyalist düzeni halktan başka hiç kimsenin getireceğine inanmıyorum. Emekçi adına, emekçiden başka hangi tabaka ve bölük yönetime el koyarsa, halk adına değil, emekçi adına değil, kendi adına, kendi çıkarına yönetime el koymuş olur. Sosyalizmi halk getiremezse kimse getiremez. Sosyalizm, bilinçlenmiş emekçinin kendi eliyle kuracağı düzendir. Başka türlü olmaz.

İPEKÇİ — Yani yukarıdan empoze edilecek bir sosyalist düzeni istemiyorsun, öyle mi?

YAŞAR KEMAL — Böyle bir sosyalist düzen olmaz ki...

İPEKÇİ — Ne olur?

YAŞAR KEMAL — Ne bileyim ben. Bir şey olur, bir düzen olur amma, emekçiler yüzde yüz yönetimde değillerse o sosyalizm olmaz. 30 yıldan bu yana, sosyalistçe düşündüm, sosyalizm ve emekçi meseleleri üzerinde epeyce düşündüm, epeyce de okudum, emekçiye sınıf bilinci nasıl götürülür, yani politik bilinç nasıl götürülür? Elbette aydınlar. Aydınların okumak, öğrenmek, sosyalist bilince varmak olanakları emekçiden daha çoktur. Yalnız, bu bilinç götürme, emekçi adına yönetime el koymak için olmamalıdır. Emekçiler içinden bir bürokrat tabaka yaratmak için olmamalıdır. Bu bilinç götürme işi, emekçileri yüzde yüz yönetime getirmek için, gelmeleri için olmalıdır.

İPEKÇİ — Bunun Türkiye'de olamayacağını, hiç değilse kolay ve çabuk olamayacağını düşünenler var. Bunlara başka alternatifler arıyorlar, sosyalistler olarak. Bu görüşe karşı mısın, beraber misin?

YAŞAR KEMAL — Ben, yukarıda da boyuna tekrar ettiğim gibi, emekçinin yüzde yüz el koymadığı yönetimin adına sosyalizm demem.

İPEKÇİ — Türkiye'de bugün sol, birçok parçalara bölünüyor. Bu hususta ne düşünüyorsun?

YAŞAR KEMAL — Artık epeyce yaşlıyım. Hoşgörülükle düşünmeyi öğrendim. Bir bölüm sosyalist benim önerdiğim yoldan gitmese de, sosyalizme varmak için, bana karşı olsa da, ben onu kabul ederim. Düşüncemi bir örnekle daha iyi anlatabilirim belki. Bugünlerde bir Deniz Gezmiş olayı var. Ben bu Deniz Gezmiş olayı ile birlik değilim. Aynı düşüncelerde, aynı yollardayız. Yalnız, Deniz Gezmişin karşısına durup dururken, düşünmeden, olayı derinliğine araştırmadan çıkmam. Deniz Gezmişlerin hareketinin emekçinin bilinçlenmesine “ne kadar faydası var, ne kadar zararı var?” bunun üzerinde önemle dururum. Büyük emekçi kitlelerinin bilinçlenmesinde Deniz Gezmiş hareketi faydalı oluyorsa, bu yol benim yoluma karşı da olsa onu tutarım. Tutmasam bile, onlara yardım etmesem bile, hoşgörü ile karşılarım. Ben küçük bölümlerin, tabakaların, küçük örgütlerin bugün beynelmilel, sıkı, korkunç bir örgüt haline gelmiş burjuvazinin karşısında etkili olabileceklerine inanmıyorum. Organize burjuva örgütlerinin, pekişmiş sömürücü örgütlerinin modern kapitalizmin karşısına yalnız be yalnız bilinçlenmiş, örgütlenmiş işçi kitlelerinin bütünüyle çıkabileceğine, etkili olabileceğine, yönetimi ele geçirebileceğine inanırım.

İPEKÇİ — Yani bürokrat aydınların sosyalizmi yapmak amacıyla iktidara gelmesini kabul etmiyorsun. Bütün konuşmalarından bu sonuç çıkarılabilir mi?

YAŞAR KEMAL — Çıkarılmalı. “Tırnağın var ise başını kaşı”, “kurda neden boynun kalın demişler, kendi işimi kendim görürüm demiş.” Halkımızın böyle sözleri çok. Herhangi bir sebeple yönetimi ele geçirmiş aydın ve bürokrat tabakaları, emekçiler adına, çıkarına bir şeyler yapmazlar demiyorum. Bel-

ki bir şeyler yaparlar ama, o sosyalizm olmaz, emekçilerin yönetimi olmaz. Bürokrasi yönetimi almışsa, aydınlar, teknokratlar yönetimi ele geçirmişlerse, ekonomi onların çıkarları için çalışacak demektir. Emekçilerin çıkarlarından daha çok. Biz biliyoruz ki, gördük ki, çağımızda yönetimi ele almış, devlete el koymuş proletarya sınıfı, yönetimi elinde tutamamış, bürokrasiye kaptırmıştır. Bunun sebepleri vardır. Bilinç eksikliği, örgüt yetersizliği... Daha bir sürü sebepleri olabilir. Acı olan, korkunç olan emekçi sınıfının kendi yönetimini başka bir tabakaya kaptırmasıdır. Çağımızda devrim yapmış emekçi sınıfı, yönetimi başka bir tabakaya kaptırırken onların emekçilere devretmelerini beklemek safdillik olmaz mı? Belki olur. Belki derya tutuşa...

İPEKÇİ — Bir iki örnek verebilir misin?

YAŞAR KEMAL — Tabii, Leninin ölümünden sonra Sovyetler Birliği emekçileri, yönetimin tümünü değilse de büyük bir kısmını Staline, Stalinin bürokratlarına, kendi içlerinden çıkmış bürokratlara, birtakım aydınlara kaptırdı. Bugünlerde Sovyetler Birliğinde, yönetimdeki Stalin bürokratlarıyla emekçiler arasında kıyasıya bir savaş var. Benim üzerinde durduğum, bütün hayatımda karşı koyduğum ve korktuğum bir şey var. O da terörizmdir. Halkın üzerindeki baskıdır. Ben diktatoryadan dehşet korkarım.

İPEKÇİ — Sol diktatoryadan da korkar mısın?

YAŞAR KEMAL — Sosyalizmde diktatorya olmamalı. Gerçek bir sosyalizmde diktatorya olamaz, terörizm gerçekleşemez. Halka baskı diye bir şey düşünülemez. Örnekler vermek istiyorum. Burjuvaların demokrasisiyle, proleterlerin demokrasisini aynı kefeye koyacak değilim. İki demokrasinin çok az birbirlerine benzerlikleri vardır. Gene de benzerlikleri vardır. Burjuva demokrasisini ele alalım: Bizdeki Süleyman Bey demokrasisini herhalde demokrasi sayamayız. Bu demokrasinin gerçek bir burjuva demokrasisiyle uzaktan yakından bir ilişkisi yoktur. Benim dediğim, İngiliz demokrasisidir. Üstünde duracağım, İngiliz demokrasisinde özgürlük sorunudur. İngiliz demokrasisinde özgürlük var mı, yok mu? Bütün sorun bu. Bir yanıla özgürlük yok. Çünkü İngiliz halkı kapitalistlerce koşul-

landırılıyor. Kapitalistlerin elindeki on milyonluk gazete tirajı, milyonlarca seyircisi olan televizyonlar, milyonlarca dinleyicisi olan radyolar... Halkın düşüncesinin üstünden bir karanlık gece gibi geçiyorlar. İnanılmaz bir baskı altına alıyorlar düşünceleri, duyguları. Bu modern araçlarla halkları tutsak kılıyorlar. 1963 yılında İngilteredeyken BBC benden konuşmalar istemişti. Radyoya on konuşma hazırladım. Konuşmalarımı teybe aldılar, ücretini verdiler, hem de çok büyük bir ücret, fakat yayınlamadılar. O konuşmalardan birinde İngiltere için “çelikperde” demiştim. Halk cumhuriyetlerine “demirperde” diyorlardı, Amerikaya “altınperde”, ben de İngiltereye “çelikperde”yi yakıştırmıştım. Epeyce bir süre kaldığım İngilterede, İngiltere için bu düşünceye varmıştım. İşte bu “çelikperde”de kapitalizmin bütün baskısına rağmen bir özgürlük var. İngilterede hiç kimse düşüncelerinden dolayı kınanmıyor, hapsedilmiyor, baskılara uğramıyor. Bunun sebebi üstünde düşündüm. Niçin bu özgürlük? Çünkü İngilterede uzun yıllardan bu yana yönetimde burjuvazi bulunuyor. Burjuvazinin ekonomik bir temeli vardır. Üretim araçlarına sahip olduğundan ve elindeki bu güce çok güvendiğinden İngiliz burjuvazisinin yönetimde kalabilmek için başka çarelere başvurmasına gerek yoktur. Gene biliyoruz ki, çağımızda başka çareye başvuran sınıflar, gücünün büyük bir kısmını yitirmiş sınıflardır. Almanyada proletarya karşısında bunalmış burjuvazi, Nazizm çaresine başvurdu. Hitler bürokratları Almanyada korkunç bir baskı düzeni yarattılar. İtalyada Mussolini de öyle... Proletarya iktidara yüzde yüz el koyduğu zaman da bir demokrasi gerçekleşecektir. Şimdiye kadar dünyamızın görmediği, tanımadığı bir özgürlük düzeni kurulacaktır. Ekonomik eşitlik sağlandığı zaman, arkasından mutlaka ve mutlaka politik eşitliği de getirecektir. Bütün baskılar ekonomik eşitsizliği sürdürebilmek içindir. Baskıların temelinde eşitsizlikler yatar. Şimdi bürokrasi üstünde durmak istiyorum. Bürokrasinin bir özgürlük sağlayabilmesi için ne burjuvazi, ne de proletarya gibi sağlam bir temeli vardır. O, yönetimde kalabilmek için korkunç bir baskı düzeni kurmak zorundadır. Bu havadaki sınıfın tek dayanağı bir baskı örgütüdür. Onun için bürokratlar, nerede kim adına iktidara gelmişlerse,

ayakta kalabilmek için, korkunç bir baskı rejimi kurmuşlardır. Unuttum. Şunu da ekleyeyim: Proletarya yönetime yüzde yüz el koyduğu zaman düşüncelerinden dolayı hiç kimseyi mahkum etmek gereğini duymayacaktır. Örgütlü proletaryanın gücü bir özgürlük düzeni, hem de dünyamızın şimdiye kadar görmediği bir özgürlük düzeni kurmaya yetecektir. Bilinçlenmiş, örgütlenmiş proletaryanın, düşüncesinden, eyleminden dolayı kimseyi mahkum etmeye, insanların özgürlüklerini kısıtlamaya bir ihtiyacı olmayacaktır.

İPEKÇİ — Ama Sovyet Rusya'da bunun aksi yok mu bugün? Aydınların, sanatçıların hürriyetsizlikten şikayetleri...

YAŞAR KEMAL — Dedim ya, dünyada en gerçek demokrasi proletaryanın yönetime yüzde yüz el koyduğu zaman olacaktır. Sovyetler Birliğinde, eğer birtakım insanlar hapsediliyorsa, düşüncelerinden dolayı kınıyorlarsa, proletarya orada yüzde yüz iktidarda değil demektir. Benim inancım, varılacak yere, en çabuk, gene Sovyet emekçilerinin savaşı sonucu varılacaktır. Sovyet emekçisi, ne pahasına olursa olsun bürokrasinin son kalıntılarını da temizleyecektir. Devrim bir bütündür ve süreklidir. Sovyetler Birliğinde emekçi her an kendini yeniliyor. Sovyet emekçisi 1917'den bu yana türlü unsurlarla, durmadan, yorulmadan savaşıyor. Sovyet emekçisinin, baştan bu yana, demokratik çabası, savaşı kesintisiz sürüp gidiyor.

İPEKÇİ — Başlangıçta dedin ki, en çok korktuğum şey terörizm ve diktatoryadır. Türkiye'deki bu kuşkuların ne durumda?

YAŞAR KEMAL — Türkiye'de bürokrasi, sosyalist düşüncenin gücünden faydalanarak yeniden yönetime el koymak istiyor. Bu gücün büyük bir terör ve dikta yaratması için bir sebep yok gibime geliyor. Kadim bürokratik güç, sırtını baskıya ve diktaya dayayacağına, emekçilerle birleşir, onunla birlikte yönetime el koyarsa belki baskı ve dikta gereğini duymaz. Ya da hafif bir baskı ile yönetimi yürütür. Ben çok korkuyorum ki, Halk Partisinin zulüm devrine bir daha dönüş olmasın.

İPEKÇİ — O halde ne yapmak lazım?

YAŞAR KEMAL — Anayasayı sonuna kadar uygulamak gerek. Hükümetlerin, hangi hükümet olursa olsun, Anayasayı karşısına almaması gerekir. AP yönetimi ele aldığından bu yana

Anayasayı karşısına aldı. Gizli ya da açık, Anayasayı uygulamamak için elinden geleni yaptı. Bilhassa ilericiilere, sosyalistlere karşı inanılmayacak bir baskı düzeni uyguladı. 27 Mayıs'tan sonra gördük ki, Türkiye'de örgüt olarak büyük güçler ilericilerdir, aydınlardır. İlerici Anayasaya düşman AP, komprador burjuvazi, toprak ağaları bir daha 27 Mayıs tuzağına düşmemek için ilerici güçlerin karşısına karşı bir örgüt, bir güç dikmek gereğini duydu-lar. Bunun için camileri kullandılar. Bütününü gericiliği kullandı-lar. Bu gizli güçler, AP'nin yardımıyla Konya olaylarını, Kanlı Pa-zarları, Kırıkhanları yarattılar. Bence her şeyden önce AP yöneti-minin başını, kurduğu bu örgütler yemiştir.

İPEKÇİ — Peki, solun savaşında şiddet metotlarına başvuru-lmasını uygun buluyor musun?

YAŞAR KEMAL — Şiddet zor yoldur. Her ne kadar kolay ve düz görünüyorsa da, şiddet her zaman dolambaçlı, güç bir yoldur. İnsan mecbur kalmadıkça şiddete başvurmaz. Şiddet çaresizliktir. Hemen hemen kuruluşundan bu yana İşçi Partisi içindeyim, şu on yıldır Türkiye'de İşçi Partililerin, sosyalistlerin başına gelenler pişmiş tavuğun başına gelmedi. İşçi Partililer inanılmaz bir baskıya, zulüm altında yaşamaya mecbur tutul-dular. İşçi Partilileri dövdüler, öldürdüler, işlerinden ettiler. Böylesine bir baskıya, zulme maruz bırakılmış insanlar elbette buna karşı koyacaklardı, koymalıydılar. Benim kanım şu ki, şiddeti doğuran şiddettir. Biz çok gayret ettik. Daha yeni filizle-nen sol, şiddete başvurmasın istedik. Demokratik yollardan emekçilere biz bilinç götürürken, şiddetle karşılaşmayalım iste-dik. Anayasa, bizim emekçilere gitmemize, onlara sınıf bilinci götürmemize, örgütlenmemize izin veriyordu. Anayasanın ta-mını tamına uygulanmasını istedik. Yöneticilerin şiddete başvur-mamaları istemekten dilimizde tüy bitti. Biz şiddetin şiddet do-ğuracağını biliyorduk. Ben bugünkü solun yersel bazı şiddet hareketlerini bir savunma sayıyorum, hem de en meşru bir sa-vunma.

İPEKÇİ — Yani meşru yoldan mücadele etmek imkanları açık tutulsaydı, şiddet metotları...

YAŞAR KEMAL — Zannetmiyorum, olmayacaktı... Ben bu-na inanmıyorum ve partinin içinde olduğum için inanmıyorum.

İPEKÇİ — Şimdi Aybar yeni bir parti kurma hazırlıkları içinde görülüyor.

YAŞAR KEMAL — Ben Aybara güveniyorum. Aybar gerçek bir sosyalist. Aybar bizim politikacılarımız arasında kendi kişiliğine ve düşüncelerine saygı duymuş bir yiğit adam. Bizim çağımızda bağımsız düşünmek, bir düşüncenin kutsallığına kendini adanmak, gerekirse kendi üstüne, kendi hataları üstüne yürümek güç bir iş. Aybar kendi hatalarımız üstüne yürümüş bir insan. Bir sosyalistin işi, dünyayı temelinden değiştirmektir. Değiştirip de ne olacak? Dünyayı ne için değiştireceğiz? İnsanları daha çok mutlu kılmak için. Aybarla bu düşüncüyü sonuna kadar paylaşıyorum. Hiçbir taviz vermeden... O düşünce de şu: İnsan sosyalizm için değildir. Sosyalizm insan içindir. Eğer sosyalizm, insanları eşit kılmıyorsa, mutlu yapmayacaksa, ki bu mümkün değildir, başka yollar aramamız gerekir. Yahut da sosyalizmin uygulanmasında bir yanlışlık var, kendi üstümüze yürüyerek bu yanlışlarımızı düzeltmeliyiz, gözyaşlarımıza bakmayarak. Savaşlarımızda tek amacımız, insan soyunun mutluluğu olmalıdır. Sosyalizm bir mutluluk aracı olmayacaksa ne yapayım ben o sosyalizmi. Sosyalist düşünce bilimsel bir gerçektir. İnsanları mutlu yapmaması için hiçbir sebep yoktur.

İPEKÇİ — Sosyalist anlayışınız nedir?

YAŞAR KEMAL — Sosyalizm yaşayan bir şeydir, ölü değil. Her an hayatla tay gitmesi gereken bir düzendir. Her an yenilenen doğada, insan toplumları da her an yenilenir, değişir. Evren sonsuz çelişkilerden ibarettir. En büyük çelişki, sömürrenlerle sömürülen sınıf arasındadır. Çelişkiler her zaman niteliklerini değiştirecektir. Ana çelişkiler güçlerini uzun sürelerde koruyabilirler. Ama onların da nitelikleri değişir. Bunun için bugünkü değişik dünyamızda bir model sosyalizmin, bir tek modelin olabileceğine inanmıyorum. Bir tek model sosyalizmi kabul etmek, Marksist düşünceye, diyalektiğe aykırıdır. Marksist düşüncenin en yetkili bir adamı saydığım Lenin, devrimi yaptıktan sonra, ya da devrime hazırlanırken kendi modelini yaratmaya uğraştı. Bütün gerçek büyük sosyalistlerin kurdukları sosyalizm kendi yurt gerçeklerinden, koşullarından doğmuştur. Sosyalizm modelini, çağın sosyal, ekonomik, coğrafik,

kültürel koşulları yaratır. Türkiye'nin sosyalizmi, Türkiye'nin tarihi, kültürel, ekonomik, sosyal, coğrafik koşullarından doğacaktır. Sosyalizm durgun, ölü, ölecek bir düzen olsaydı her an yaşayan, her an yaratılan, her an yaratan bir düzen olmasaydı, ehh, belki de onun için bir tek model icat etmek olanağını bulabilirdik. Eğer dünyamız bir elden çıkmışçasına inişsiz, çıkışsız, düzenli, her yanı birbirine benzer bir dünya olsaydı, sosyalizmin belki bir tek modeli olabilirdi. Bu kadar karmaşık, bu kadar çelişkilerle dolu bir dünyada bir model sosyalizm olabileceğine inanmak, diyalektikten haberi olmamak demektir. Burjuva düzenlerinin aşağı yukarı bir modelleri vardır. Çünkü burjuva düzenleri, doğaya karşı, diyalektiğe karşı kurulmuş ölücü kuruluşlardır. Yaşayan sosyalizmi de bir model kabul edemeyiz. Onun için her memleket kendi sosyalizmini öbür kuruluşların deneylerinden de faydalananarak kendisi kuracaktır.

İPEKÇİ — Sosyalizmde bir model kabul etmediğine göre, Türkiye sosyalizmi için şimdiden bir biçim düşünüyor musun, ya da düşünüyor mu?

YAŞAR KEMAL — Uzun süreli bir iştir. Bir memleketin sosyalizmini bütünüyle o memleketin koşulları, o memleketin düşünürleri, o memleketin emekçileri kurarlar. Kendine özgü sosyalizmin yaratılması uzun süreli bir çabanın sonucunda olmaktadır.

İPEKÇİ — Yönetimi ele geçirdikten sonra mı Türkiye sosyalizmi kurulacaktır diyorsun?

YAŞAR KEMAL — Hayır. Şimdiden düşünüyor tabii. Şimdiden oluşmaya başlıyor Türkiye sosyalizmi.

İPEKÇİ — Şu halde bunun için önemli olan birikim midir?

YAŞAR KEMAL — Evet, birikim. Nasıl emekçi sınıfının bilinçlenmesi bir birikim sonunda olursa, özgü sosyalizmler de birikimler sonucunda, büyük çabalarla oluşacaktır. Emekçiye bilinçlendirme birikimi nasıl sosyalizme geçmek için kesin bir araçsa, kendine özgü sosyalizmi yaratmak da ona bağlı bir birikim sonucu olacaktır.

İPEKÇİ — Senin edebiyatta yapmak istediğin de bu birikime hizmettir denebilir mi?

YAŞAR KEMAL — Odur. Öyle düşünüyorum. Emekçileri

bilinçlendirmek için uzun yıllardan bu yana emekçiler arasında bulunuyorum. Politika yapan bir adamım. Sanatım da buna bağlıdır. Onun da bilinçlendirmeye yararı olmasını, hem de çok yararı olmasını isterim. Sosyalizm benim için insanları bütün yabancıardan arıtip bütün yozlaşmalardan kurtarıp kendi özüne kavuşturmadır. İnsanın bir tek mi özü var? İnsanın özü nedir? Belalı bir soru. Bana öyle geliyor ki, insanın özü, onun yaratıcılığıdır. Ortaya gerçek, sağlam bir insan tarifi koyabiliriz bu yoldan giderek: İnsan, yaratıcı bir mahluktur. Gene yukarıda söylemişim. Evrende iki sonsuz doğurgan yaratıcı güç vardır. Biri insan, öbürü doğa. İnsan, yaratıcılığını yitirdiği gün, doğa yaratıcılığını bitirdiği gün her şey bitecektir. Doğa da insan da yok olacaklardır. Biz, sosyalistler olarak insanları yitirmiş oldukları yaratıcılıklarına kavuşturmak amacındayız. Yeryüzünde en büyük çabamız budur. Çünkü sömürgeci ilk ve başlıca işleri insanları kişiliklerinden sıyırmak olmuştur.

İPEKÇİ — Son olarak bir soru sorayım Yaşar. Genel olarak tartışması yapılan bir sorun var. Sosyalist bir iktidarın kurulması şiddet yoluyla mı olmalıdır, oy yoluyla mı olmalıdır? Bu tabii çok şematik bir...

YAŞAR KEMAL — Birikim yoluyla olmalıdır. Şimdi şudur; bizim Türkiyedeki birtakım sosyalistlerin de hataları bu. Kimisi diyor ki, ben oyla gelirim. Elbette en güzel şey, en makbul şey, proletaryanın halkın oyu ile iktidara gelmesidir. Bundan daha ideal bir şey düşünülemez. Yalnız ben ille de oyla gelirim diye kaideler koymak yanlıştır, sosyalizme karşıdır. Ben ille şiddet yoluyla gelirim demek de sosyalist düşünceye karşıt olmak demektir. Kaide konamaz. İlle ben gerilla yoluyla gelirim, dağdan inerim, Ankarayı işgal ederim, yanlış bir düşüncedir. Marksizme karşıdır. O zaman nedir? O zaman birikim sağlayacağım ben. İşçi, emekçi bilinçlenecek ve örgütlenecek. Örgütlendiği zaman oyla gelir, oyla gelemese öyle bir koşul doğar ki, öyle gelir. Belki de helikopterle gelir!

Şimdi arkadaş, edebiyata gelince; biraz evvel dedim ki, bizim işimiz kendi özüne kavuşturmak insanoğlunu. Ha, edebiyatın bunda büyük büyük faydası vardır. Mesela ben Türk aydınlarından çoğunun iyi niyetine rağmen sosyalizme yardımcı

olacağına inanmıyorum. 200 yıldır Türk aydını Batının maymunluğunu yapmıştır. Taklit etmiştir Batıyı... Maymun, yaratıcı değildir. İnsana benzer ama, yaratıcı değildir. Türk burjuva aydınları da 200 yıldır Batının maymunluğunu yaptığı için 200 yıl insana bir yardımı olmamıştır.

İPEKÇİ — Sen maymun olmak istemiyorsun?

YAŞAR KEMAL — Evet! Maymunlara karşı dövüşen adam maymun olur mu canım? 200 yıldır insan soyuna hiçbir şey katmamış, çok az şey katmış yahut da, ne bileyim ben, karıncanın sidiğini denize yaptığı gibi bir şey yapmış. Buna da fayda denmez. Şimdi 200 sene sonra kendi özümüze dönelim, kendi sosyalizmimizi, gerçek sosyalizmi kuralım derken, bunlar karşımıza geçerler bizim. Bu sefer bunlar kendilerine model ararlar.

İPEKÇİ — Bunlar dediğin kim?

YAŞAR KEMAL — Aydınlar. Birtakım aydınlar model ararlar. Ya Sovyetler Birliği modelini ararlar, ya Çin modelini ararlar. Halbuki Leninin bütün çabası, kendi modelini yaratma çabası olmuştur.

İPEKÇİ — Allende'yi böyle kabul eder misin?

YAŞAR KEMAL — Allende benim için ideal. Ve dünyadaki bütün sosyalistlerin yüreğine su serpti. Çünkü bir iddia vardı ki, Marksizme karşı bir iddiadır bu, "Marksistler iktidara oyyla gelemmezler," derler. Şimdi bu tecrübede Allende, sonunda yenilse bile, "oyla gelemmez" düşüncesinin yanlış olduğunu göstermesi bakımından büyük bir iş yapmıştır. Yüreğine su serpti. "Oyla gelemmez." Ne demek oyla gelemmez? Gelir. Göbek ata ata gelir işte. Oyla da gelir, şiddetle de gelir, bilmediğimiz türlü yollardan gelebilir. Yeter ki, bir birikim olsun, yeter ki, bilinç birikimi olsun, yeter ki, örgüt birikimi olsun. Yeter ki, kendi modelini yaratma birikimi ve çalışması olsun. Şimdi benim edebiyatta yaptığım şey, edebiyatçı olarak, bununla tay giden bir hikayedir. Ben sanatçı olarak elimden geldiğince kendi kendime, kendi değerlerimize karşı yabancılaşmamaya çalıştım. Bilinçli olarak kendi gerçeklerimize, kendi insani değerlerimize, kendi kendine sadık kalmaya çalıştım. Sanatımı memleketimin koşullarından, kişiliğinden, renginden ayırmamaya gayret

ettim. Her insanın bir yoğurt yiyişi var. Her milletin de... Sosyalist insan yeni bir insandır. Sosyalist sanatçı yeni bir sanatçıdır. Bu kendimize dönüşte, roman sanatında birtakım kaynaklara başvurmak zorunluluğunu duydum. Dünyanın büyük ustalarından yararlanmak, onlara çıraklık etmek olağandır. Stendhal'den, Balzac'tan, Tolstoydan, Dostoyevskiden, Faulkner'dan faydalanmak olağandır. Dünyanın bütün kültür değerlerine başvurmak zorundayız. Dünyada tek başımıza yaşamıyoruz. Amma temel, kendimiz olacağız. Kendi kültür değerlerimiz ile yetiştikten, büyüdükten, kaynaştıktan sonra elbette dünya kültürüne başvuracağız, dünya kültür değerlerinden faydalanacağız. Yalnız, kendi kültür değerlerine sırt çevirmiş bir kimse hiçbir zaman dünya kültür değerlerinden faydalanamaz. Bir Türk romancısı, bir halk hikayecisi Köroğlunu nasıl anlatır bilmiyorsa, bir masalcının ustalığına varmamışsa, Dede Korkutu okumamışsa, Yunusu ezberlememişse, Karacaoğlu, Pir Sultanı yüreğinin derinliğinde duyamamışsa, onun bir Homerosu anlayabileceğini sanmıyorum. Bir Kafka'ya, Bir Çehova, bir James Joyce'a varabileceğine inanmıyorum.

İPEKÇİ — Gene politikaya dönelim mi?

YAŞAR KEMAL — Dönelim.

İPEKÇİ — Sosyalist yönetimin kurulması şiddet yoluyla mı, yoksa oy yoluyla mı olmalıdır?

YAŞAR KEMAL — Bence böyle bir sorulmamalı bile. İlle de oy yoluyla gelirim diye bir kaide koymak sosyalizme aykırıdır. İlle de şiddet yoluyla gelirim, o da aykırıdır. Mesele, birikim meselesidir. Emekçiyi bilinçlemek, örgütlemek, onda yönetime el koyacak birikimi gerçekleştirmek. İşte bütün mesele bu. Geleceğin koşulları bilinmez ki, yönetime nasıl geleceği bilinsin. Tahminler yapılabilir ve bu tahminler her zaman doğru çıkmayabilir de.

İPEKÇİ — İktidara gelmek için senin hiçbir tahminin yok mu?

YAŞAR KEMAL — Ben Türkiyede işçi kadar köylünün de gücüne güveniyorum. Devrimci yeteneğine inanıyorum. Ekonomik denge bozulduğunda, köylü bugünkü durumundan aşağı bir yere indiğinde Türkiyede devrim gerçekleşebilir. Köy-

lünün bugün bulunduğu durumdan aşağılara inmesi gün meselesidir, bugünkü gidiş, köylüyü şimdiki ekonomik düzeyinde tutamaz.

 PEK I — Söz sözü açtı, unuttuk. T P'ten neden ayrıldığını söylemedin.

YAşAR KEMAL — Basit bir gerçek. T P niteliğini yitirdi. Bürokratların eline geçti. Emekçilerden koptu. Bir aydınlar kulübü oldu. Emekçilerden yana bir insan olarak T P'te daha uzun bir süre kalamazdım. Yolcu yolunda gerek. Ben kendi yoluma, onlar kendi yollarına.

 PEK I — Teşekkür ederim.

19.4.1971

Kaynakça

Bu kitapta yer alan bütün yazılar aşağıdaki kaynaklarda yayımlanmıştır:

Ant, 1966-1969.

Asyalı, 1973.

Cumhuriyet gazetesi, 1959-1962, 1971.

Dost, 1966.

Forum, 1970.

Halkçı gazetesi, 1973.

Kurtuluş, 1965.

Milliyet gazetesi, 1971.

Milliyet Sanat Dergisi, 1973-1974.

Tas Çatlasa, 1961.

Tıpta Yenilikler, 1962.

Yeni İnsan, 1964.

Yeni Ufuklar, 1962, 1973.

Yergi - Dergi, 1965.

Yön, 1962, 1965.

